VIRGIL GHEORGHIU

Cum am vrut să mă fac sfânt

alte amintiri dintr-o copilărie teologică

DEISIS

Cum am vrut să mă fac sfânt

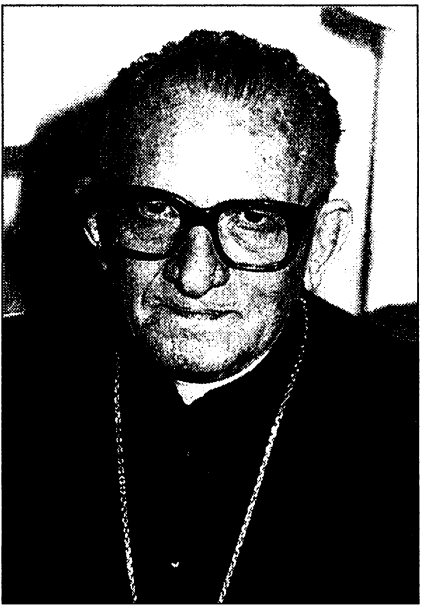

VIRGIL GHEORGHIU

Cum am vrut să mă fac sfânt

Alte amintiri dintr-o copilărie teologică

Ediţia a III-a

Traducere
Maria-Cornelia Ică jr

DEISIS
Sibiu 2008

Lector: diac. Ioan I. Ică jr

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

GHEORGHIU, VIRGIL

Cum am vrut să mă fac sfânt: alte amintiri dintr-o copilărie teologică / Virgil Gheorghiu; trad.: Maria-Cornelia Ică. — Ed. a 3-a – Sibiu: Deisis, 2008

ISBN 978-973-7859-37-2

I. Ică, Maria-Cornelia (trad.)

821.135.1-94

Traducere după: C.-VIRGIL GHEORGHIU,
Pourquoi m'a-t-on appelé Virgil (1968),
Éditions du Rocher, Jean-Paul Bertrand Éditeur,
© Éditions du Rocher, 1990

© DEISIS, pentru prezenta versiune

I

Nefericirea de a te numi Virgil

Mă numesc Virgil Gheorghiu. Prima mare şi adevărată nefericire în viaţa mea a fost aceea de a purta prenumele Virgil. Nimeni nu-şi alege numele. Mai mult, destul de târziu, uneori chiar foarte târziu, ne dăm seama de numele pe care-l purtăm. Din toată familia, o aflăm cei din urmă. Îmi amintesc, ca şi cum s-ar fi întâmplat ieri, că în jurul leagănului meu era o vie mişcare, mi se făceau semne, şi că toţi, absolut toţi, apropiindu-se, îmi rosteau acelaşi cuvânt, silabisindu-l, strigându-l, mimându-l, şoptindu-l. Era cuvântul Virgil. Voiau ca eu să-l învăţ. Să mi-l întipăresc în memorie. Să-mi dau seama că numele meu era Virgil. Că acest nume îmi aparţinea, aşa cum îmi aparţine trupul meu şi propria mea viaţă.

Când mi-am dat seama că mă numeam Virgil am fost foarte mândru. Era a doua mea proprietate pe pământ. L-am acceptat aşa cum accepţi o jucărie. Trupul şi numele sunt primele lucruri pe care le primim aici jos şi pe care le păstrăm toată viaţa. Cu trupul şi cu numele trăim şi mergem în mormânt. Nu există nici un risc de a fi despărţit

de ele. În caz de nefericire sau de fericire, chiar dacă pierdem totul ne rămân numele şi trupul. Pentru totdeauna. Virgil era un nume pe gustul meu şi îmi făcea plăcere să-l aud mereu în jurul meu. Dintre toate cuvintele pe care le-am auzit la începutul vieţii mele, cel mai frumos era, desigur, Virgil. Fără îndoială pentru că rostindu-l toată lumea mă privea cu încântare, cu înduioşare, cu bucurie. Cu iubire putem schimba în muzică orice nume, oricât de urât ar fi el.

Mai târziu, mi-am dat seama că, în sine, Virgil este într-adevăr un nume frumos. De o frumuseţe sobră. Chiar rigidă. De o frumuseţe asemenea brazilor. Asemenea munţilor. E un nume uneori greu de purtat. E un nume pe care nu-l poţi purta în orice zi, în orice împrejurare, aşa cum nu poţi purta pe cap un joben mereu şi pretutindeni. Virgil e un nume care refuză orice diminutiv.

Mult mai târziu însă mi-am dat seama care sunt rădăcinile şi sensul cuvântului Virgil. El înseamnă virginitate, feciorie, castitate, puritate. Grecii numeau virginitatea *parthenia*, cuvânt care înseamnă literal „apropiere de Dumnezeu" iar Părinţii Bisericii nu au încetat niciodată să o laude spunând: *Virginitatea nemureşte trupurile noastre*[1]. S-a spus chiar că Domnul a coborât şi S-a făcut om pentru *a împodobi trupul omenesc cu platoşa virginităţii*[2]. Virginitatea e deci o podoabă a cerului.

Cu trecerea anilor am aflat că Virgiliu este de asemenea numele celui mai mare poet al Impe-

---

[1] METODIU DIN OLIMP, PG 18, 277.

[2] METODIU DIN OLIMP, PG 18, 261.

riului Roman. Acesta a trăit în epoca de apogeu a Romei antice. A fost prietenul personal al împăratului. Nu era doar cel mai mare poet al celui mai mare imperiu de pe pământ, dar, la o mie de ani după moartea sa, era încă poetul care-i întrecea pe toţi ceilalţi în întreg universul. Dante Aligheri l-a luat drept călăuză în faimoasa sa *Divina Comedie*. Iată deci două glorii suprapuse. Gloria lui Virgil dublată de faptul că este călăuza lui Dante.

Aceasta este pe scurt gloria mondială a lui Virgil. După două mii de ani, orice elev, din Patagonia până în Alaska şi din Finistère până în Japonia, află câte ceva despre Virgil. Dar în ţara mea natală, în România, el are o glorie mai mare decât în orice altă ţară din lume. În România, cununa lui Virgil este întreită. Fiindcă noi, cei douăzeci de milioane de români care trăim într-o ţară rotundă ca luna, la nord de Dunăre, în Carpaţi, noi suntem urmaşii romanilor. O arată însuşi numele nostru, căci între *romani* şi *români* diferenţa nu e decât de o literă. Şi pentru că suntem latini şi urmaşi ai Romei îl socotim pe Virgil ca pe un fel de compatriot. El ne aparţine, ca toţi strămoşii noştri. Şi acest lucru e valabil nu numai pentru Virgil — omonimul meu —, ci pentru toată moştenirea romană. Să luăm de exemplu Lupoaica, celebra statuie a lupoaicei alăptându-i pe cei doi prunci, Romulus şi Remus. Nicăieri pe pământ nu întâlneşti mai des această statuie decât în România. La noi — în această provincie romană — ea se găseşte în toate marile spaţii publice, în saloanele ministerelor, în Parlament, la Banca Naţională. Lupoaica este imprimată pe toate copertele

caietelor şi manualelor şcolare, pe monede şi pe medalii. În cele Zece Porunci, Dumnezeu porunceşte: cinsteşte pe tatăl şi pe mama ta! Or lupoaica romană este doica noastră. Trăind departe de Roma, în marile periferii răsăritene ale Europei, înconjuraţi de popoare străine, fără nici o rudă latină în apropiere, ne-am străduit să păstrăm mereu prezentă în faţa ochilor imagine Romei, mama noastră. Când suntem departe, păstrăm aproape de inimă fotografiile rudelor noastre. Nu atunci când trăim împreună cu ele. Din această pricină, de îndată ce intri în România, nu auzi decât nume romane. Dacă soseşti cu trenul, auzi pe peroanele gărilor numele Traian, Livia, Virgil, Lucia, Aurelian, Cezar, Ovidiu şi Horaţiu. Şi numele latine răsună pe toate străzile. Le citeşti în toate paginile ziarelor, pe vitrinele magazinelor, pe plăcuţele străzilor. Fiindcă în România toată lumea poartă nume romane.

Când mi-am dat seama că nu purtam doar un nume latin cum stă bine unui urmaş al Romei, ci şi numele celui mai mare poet al Imperiului Roman, am fost foarte mândru. Este lucru omenesc să fii mândru de ceea ce ai. Să-l arăţi şi celorlalţi şi să te lauzi cu el.

De mai multe ori, datorită numelui meu latin, m-am simţit ca un păun împodobit cu pene multicolore. Şi am întrebat-o pe mama preoteasă, mama mea:

— În ce zi cade sărbătoarea mea?

Trebuie precizat de îndată că noi — românii — nu ne sărbătorim niciodată aniversarea, cum se face în alte ţinuturi ale pământului. Naşterea fiziologică — ziua în care ieşi din pântecele mai-

cii tale — nu este în ochii noştri un eveniment care să merite atenţie. Sau la care să te gândeşti. Fiindcă, logic vorbind, naşterea fiziologică n-are nimic excepţional pentru o fiinţă omenească. Nici nu este prilej de bucurie. E un eveniment departe de a merita să fie transformat în zi de sărbătoare. Sau de care să-ţi aduci aminte în fiecare an al vieţii tale. Sau a cărei dată să o faci cunoscută celorlalţi. Naşterea noastră fiziologică e identică cu naşterea tuturor animalelor numite mamifere. A ne aminti data naşterii înseamnă a ne aduce aminte că am venit pe lume asemenea câinilor, pisicilor şi vacilor. Nu e un spectacol prea frumos. Mai degrabă respingător. Şi umilitor. În orice caz, nu este un eveniment demn de reţinut. Nu mai mult decât alte funcţii fiziologice pe care le săvârşim în secret.

Dar nu numai pentru că naşterea noastră nu ne deosebeşte cu nimic de animale şi pentru că venim pe pământ la fel ca şobolanii, vacile şi şoarecii, nu doar pentru aceasta evităm cu grijă să vorbim despre această zi. Nu e doar din pudoare, nici din mândrie. Nu suntem, desigur, mai orgolioşi decât alte popoare de pe pământ care cântă, dansează, îşi invită toţi prietenii şi sărbătoresc până la dimineaţă cu muzică şi şampanie această afacere fiziologică. Nu doar pentru aceasta. Există un motiv mai profund. E pentru că noi, românii, suntem nu numai urmaşii direcţi ai romanilor, ci suntem de asemenea, şi în primul rând, un popor creştin. Numele de creştin e tot ce avem mai scump pe pământ. Fiindcă suntem înainte de toate creştini, de aceea pentru noi naşterea fiziologică este nu doar lipsită de frumu-

seţe şi asemănătoare venirii pe lume a tuturor animalelor înzestrate cu mamele, ci ne aduce aminte şi de cel mai dureros eveniment ce i s-a întâmplat omului de la crearea sa. Naşterea fiziologică ne aduce aminte suprema tragedie umană: izgonirea din rai. Fiindcă înainte de greşeala protopărinţilor noştri, Adam şi Eva, înmulţirea pe cale sexuală era străină omului. La origine, omul a fost creat nemuritor. El ignora sexul. Naşterea. Durerea. Moartea. În cer nu exista căsătorie. De ce căsătoria nu a apărut înainte de cădere? De ce nu au existat relaţii sexuale în rai? De ce înaintea blestemului nu au existat durerile naşterii? Pentru că aceste lucruri erau atunci de prisos şi nu au devenit necesare decât mai târziu, din pricina infirmităţii noastre. Ele şi toate celelalte[1]. Sexul, procrearea, boala, bătrâneţea şi moartea sunt pedepse pentru om. Cu privire la naştere şi sex Sfântul Grigorie al Nyssei este la fel de explicit ca şi Sfântul Ioan Gură de Aur: *Cât despre împărţirea în sexe, ea a fost făcută ulterior; fiindcă nu trebuie cugetat că firea dumnezeiască şi fericită e împărţită în sexe. Dând însă omului ceea ce ţinea de firea animală, Dumnezeu a dat firii noastre un mod de înmulţire care nu se potrivea cu înălţimea creaţiei sale dintâi. De aceea, potrivit Scripturii, „Dumnezeu l-a făcut" mai întâi „pe om după chipul Său" — ceea ce Sfântul Pavel ne învaţă şi el atunci când spune că în omul nou nu va fi „nici parte bărbătească, nici parte femeiască" — şi că abia mai apoi a adăugat trăsă-*

[1] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *De virginitate* XV, 2, PG 48, 545.

turile proprii firii animale „făcându-l bărbat şi femeie”[1].

Orice naştere pe cale sexuală, asemănătoare celei a animalelor, era deci străină omului înainte de cădere. *Adam n-a cunoscut-o pe Eva înainte de a fi fost izgoniţi din rai şi de-a fi fost osândită Eva să nască în dureri pentru faptul de a fi păcătuit*[2].

Păcatul s-a introdus în lume prin înşelăciune sub forma plăcerii. Dar *după acest simţământ de plăcere vine foarte repede ruşinea şi frica şi, prin urmare, Adam şi Eva nu mai îndrăznesc să se înfăţişeze înaintea ochilor Ziditorului, ci s-au ascuns sub frunziş, în umbră. După care au fost îmbrăcaţi în haine moarte de piele şi au fost surghiuniţi în acest ţinut nesănătos şi anevoios în care a fost născocită căsătoria ca mângâiere pentru moarte*[3].

Orice naştere fiziologică, trupească, ne aduce aminte de izgonirea din rai. Şi de îmbrăcarea în hainele de piele[4], aceste veritabile uniforme penitenciare, şi de căderea noastră, şi de împingerea noastră în categoria animalelor mamifere. Înmulţirea pe cale sexuală a fost introdusă în natura umană mai târziu, ca o pedeapsă. *Fecioria s-a ivit încă dintru început şi înaintea căsătoriei, dar, din pricina arătată, căsătoria a fost introdusă mai târziu şi a fost socotită ca un lucru necesar,*

---

[1] Sfântul Grigorie al Nyssei, *De hominis opificio* XVI, PG 44, 181A; cf. *Facerea* 1, 27; 2, 22–23; *Galateni* 3, 28.

[2] Sfântul Grigorie al Nyssei, *De virginitate* XII, 4, PG 44, 302C.

[3] Sfântul Grigorie al Nyssei, *De virginitate, ibid.*

[4] *Facerea* 3, 21.

în vreme ce dacă Adam ar fi rămas în ascultare, n-ar fi avut nevoie de ea[1]. Sfântul Ioan Gură de Aur afirmă: *Dumnezeu n-avea nevoie de căsătorie ca să înmulţească oamenii pe pământ*[2]. Există nenumărate făpturi cereşti care se înmulţesc fără să cunoască sexul.

Iată ce ne aduce aminte ziua naşterii noastre fiziologice. Sărbătorindu-ne aniversarea, am fi asemenea unui ocnaş care-şi prăznuieşte cu muzică, bucurie şi manifestări de bucurie aniversarea zilei şi orei în care a fost trimis la ocnă, unde a primit lanţurile şi uniforma de ocnaş. Acest lucru depăşeşte logica noastră. Fiindcă nu putem sărbători nenorocirile şi catastrofele. Nu putem dansa şi cânta aducându-ne aminte condamnarea noastră şi îmbrăcarea uniformelor noastre penitenciare, aceste înspăimântătoare haine de piele ţesute din patimi animalice...

Iată de ce noi facem totul pentru a nu ne aduce aminte de ziua naşterii noastre animale.

Personal nu mi-am sărbătorit niciodată aniversarea. Nimeni dintre cunoscuţii mei nu o sărbătorea. Această zi, ziua naşterii noastre fiziologice, n-are importanţă la noi decât pentru poliţie, justiţie, birourile de stare civilă şi pentru cazierul judiciar. Este ceea ce se numeşte *lumea de jos*. E vorba de aceleaşi servicii ce se ocupă de amprentele digitale ale omului, de greutatea sa, de înălţimea sa, de culoarea părului, a pielii sale, de numărul dinţilor şi de alte detalii asemănă-

---

[1] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *De virginitate* XVII, 5, PG 48, 546.

[2] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *De virginitate, ibid.*

toare. Detalii ce se înscriu de altfel în paşapoarte în acelaşi mod ca buletinele de vânzare şi cumpărare ale cailor, vacilor şi câinilor. În *lumea de jos*, aceste lucruri au o foarte mare însemnătate. Pentru noi, înscrierea acestor detalii priveşte exclusiv natura noastră animală şi pământească, şi o suportăm din partea autorităţilor care ne eliberează paşapoartele şi buletinele de identitate ca o consecinţă a izgonirii noastre din rai. Ca o umilire printre altele. Ca boala. Bătrâneţea. Moartea. Putrezirea. Tatăl meu, cinstitul preot Constantin, al cărui prim copil am fost, a refuzat de altfel să mă înscrie la primărie la naşterea mea. Acest lucru îl umilea. Un copil ce se naşte nu este o materie cu oarecare greutate, ce trebuie înscrisă într-un buletin, declarată şi pentru care primeşti în schimb — ca pentru o marfă — o chitanţă.

Abia mai târziu am aflat din gura mamei preotese, mama mea, cum s-au petrecut lucrurile:

— După ce ţi-am dat numele Virgil, nume mândru între toate, l-am rugat pe tatăl tău să meargă să te declare la primărie, a spus ea. Tatăl tău a refuzat şi timpul a trecut. O lună după naşterea ta, jandarmii satului au sosit la casa parohială, cu carabinele, revolverele, baionetele lor, şi cu aerele lor ameninţătoare. S-au îndreptat spre tatăl tău pentru a-i pune cătuşele. Pentru a-l pune în lanţuri aşa cum sunt puşi asasinii. Îl ameninţau. Spuneau că îl aruncă în fundul unei celule. Pe paie umede. Toate acestea pentru că tatăl tău n-a declarat naşterea ta la primărie, aşa cum porunceşte legea oricărui cetăţean, sub pedeapsa închisorii. De această dată, tatăl tău a fost obligat

să declare că tu exişti. Că te-ai născut. Altfel n-ar fi făcut-o. Şi tu ai fi trăit clandestin pe pământ... Acum eşti declarat... Dar inexact... Pe buletinul tău de identitate stă scris că eşti născut pe 15 septembrie. Or acest lucru nu este adevărat. Tu te-ai născut pe 9 septembrie[1].

Am fost foarte încântat de acest incident. Nu numai că mă simţeam eliberat de omul vechi prin Botez, dar data naşterii mele fiziologice dispăruse chiar şi din actele stării civile. Pentru că este o zi care trebuie uitată.

Dacă noi ceilalţi, urmaşii romanilor din Carpaţi, nu sărbătorim ziua naşterii noastre fiziologice, sărbătorim în schimb cu o bucurie fără asemănare, cu muzică, invitaţi şi cu tot fastul posibil, *sărbătoarea* noastră *onomastică*. Cu alte cuvinte sărbătorim numele pe care l-am primit la Botez. Fiindcă ziua Botezului nostru e ziua adevăratei noastre naşteri. *A primi Botezul înseamnă a primi însăşi existenţa, înseamnă a fi creaţi din nimic*[2].

Căci în El viem, ne mişcăm şi suntem[3]. Naşterea noastră fiziologică e un eveniment stricat de *boala de care ne-am molipsit în rai*[4].

---

[1] VIRGIL GHEORGHIU, *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, Paris, 1965, p. 86 [trad. rom. M.-C. Ică jr: VIRGIL GHEORGHIU, *Tatăl meu, preotul, care s-a urcat la cer. Amintiri dintr-o copilărie teologică*, Ed. Deisis, Sibiu, ed. a III-a, 2008 (1998[1])].

[2] SFÂNTUL NICOLAE CABASILA, *De vita in Christo*, PG 150, cartea II [trad. rom. pr. prof. T. Bodogae: NICOLAE CABASILA, *Scrieri*, Ed. Arhiepiscopiei Bucureştilor, 1989].

[3] *Faptele Apostolilor* 17, 28.

[4] SFÂNTUL SOFRONIE AL IERUSALIMULUI, PG 87, 3335B.

Botezul este un act reparator. El restaurează, regenerează, ne creează din nou. *Cât despre cuvintele „naştere din nou" şi „creare din nou", ele ne spun că cei care prin mijlocirea Botezului au fost născuţi şi aduşi la o nouă viaţă avuseseră această viaţă încă de mai-nainte, dar au pierdut-o şi o regăsesc prin această Taină, întocmai ca şi marmura unei statui stricate, pe care meşterul o ciopleşte din nou ca să îi redea frumuseţea de la început*[1].

Numele meu Virgil — nume pe care îl voi purta aici jos şi în veşnicie — nu l-am primit în ziua naşteri mele, ci în ziua Botezului meu. A adevăratei mele naşteri. Şi, pe lângă celelalte nume, Botezul se mai numeşte şi *ziua numelui* sau *ziua onomastică*. Pe aceasta o sărbătorim noi. Fiindcă în această zi memorabilă nu ne primim numele din gura preotului, nici din cea a mamei noastre, ci din gura lui Dumnezeu, Tatăl nostru Cel din ceruri şi Creatorul nostru. Dumnezeu e Cel ce coboară din cer şi Se pleacă asupra noastră. El ne dă un nume. Recunoaşte în noi pe unul din fiii Săi. Sfântul Ioan Hrisostom este categoric: *Când te botezi, nu preotul te botează, ci Dumnezeu Însuşi atinge creştetul tău cu puterea Sa nevăzută. Nici înger, nici arhanghel, nici altă putere nu cutează să se apropie şi să te atingă*[2].

În acea zi Dumnezeu devine Tatăl nostru exclusiv. Iar noi devenim în mod legal, pentru veş-

---

[1] SFÂNTUL NICOLAE CABASILA, *De vita in Christo*, PG 150, cartea II.

[2] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *In Mattheum homiliae*, PG 58, 507.

nicie, fiii Săi. Este o naştere incomparabil mai frumoasă, mai nobilă decât mizerabila noastră naştere fiziologică. Iar dovada că în acea zi Dumnezeu Însuşi ne naşte atingându-ne cu mâna Sa şi acordându-ne numele prin care ne va recunoaşte şi pe care îl vom purta în veşnicie (căci din această nouă naştere ieşim nemuritori), ne-o dă tot Sfântul Ioan Gură de Aur: *Nu numai mâna preotului atinge capul celui botezat, ci şi mâna dreaptă a lui Hristos, cum reiese din înseşi cuvintele celui ce botează. Căci preotul nu spune: „Botez pe cutare...", ci zice: „Botează-se cutare...", arătând astfel că e doar un slujitor al harului şi că nu face decât să-i împrumute acestuia mâna*[1].

În acea zi Dumnezeu ne spune: *Fiul Meu eşti tu, Eu astăzi te-am născut*[2]. Sentinţa prin care Dumnezeu îl condamna pe om la moarte: *Pământ eşti şi în pământ te vei întoarce*[3], este anulată la Botez. *Era o osândă dumnezeiască şi ea nu putea fi desfiinţată de starea omenească. Dar s-a dat un leac: ca omul să moară şi să învie*[4]. Şi aceasta este Botezul: moartea omului condamnat şi învierea unui om curat, nou.

Pentru noi, creştinii români din Carpaţi, naşterea fiziologică nu prezintă nici un interes. Ce să sărbătorim? O cădere? O condamnare? O alungare şi o existenţă în exil? Venirea la existenţa biologică pe pământ? Sosirea într-un loc de pe

---

[1] JEAN CHRYSOSTOME, *Deuxième catéchèse baptismale* 26, ligne 12 (éd. A. Wenger, Paris, 1957), SC 50, Paris, 1957, p. 148.

[2] *Faptele Apostolilor* 13, 33.

[3] *Facerea* 3, 19.

[4] SFÂNTUL AMBROZIE, *De Sacramentis* II, 17, PL 16, 447.

pământ pe care nu noi l-am ales. Aşa cum nu ne alegem nici mama, nici tata, nici limba care o vom vorbi cu ceilalţi oameni.

Este ilogic să sărbătorim toate aceste lucruri. În timp ce pentru cealaltă naştere, cea a Botezului, lucrurile stau exact pe dos. Din ea ieşim fii ai lui Dumnezeu. Suntem, în mod legal, nemuritori, înfiaţi de Creator şi moştenitori ai Împărăţiei cerului. Suntem mai mult decât nişte domni ai acestei lumi, mai mult decât fiii unui împărat pământesc. *În loc de purpură, făptura se îmbracă în virtute, veşmântul cel mai împărătesc dintre toate. În loc de sceptru, se sprijină de fericita nemurire. În loc de cunună împărătească, poartă cununa dreptăţii, ca totul în ea să arate vrednicia ei împărătească prin asemănarea cu frumuseţea Arhetipului*[1]. Suntem în întregime goi. Micuţi. Dar, ieşind din apele Botezului, avem deja toate acestea.

Prin Botez, sentinţa *Pământ eşti şi în pământ te vei întoarce*[2] este anulată. Dar aceasta nu e totul. Omul nu este pur şi simplu amnistiat şi readus la starea de nevinovăţie în care se găsea înainte de cădere. E mai mult decât era înainte. Omul ieşit din apele Botezului este incomparabil superior lui Adam. Botezul este o nouă creaţie a omului, mai bună decât prima. Fiindcă la crearea primului om, Dumnezeu a zis: „Să-i facem ajutor potrivit pentru el"[3]. *Nimic asemănător la*

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De hominis opificio* IV, PG 44, 136D.

[2] *Facerea* 3, 19.

[3] *Facerea* 2, 18.

Botez, această creaţie din nou. De ce ajutor ar fi putut avea nevoie cel ce primeşte harul Duhului Sfânt şi care e desăvârşit în trupul lui Hristos? Întâiul om a fost zidit după chipul lui Dumnezeu. Omul nou e unit cu Dumnezeu. Întâiul om poruncea animalelor. Omul nou e aşezat mai presus de ceruri. Întâiul om a fost zidit în ziua a şasea, dar omul nou e zidit în ziua întâi, căci prin Botez — care e învierea noastră, Paştele nostru, duminica noastră — ne întoarcem în ziua întâi, în care a fost zidită lumina[1].

Aşa cum, prin înscrierea lor la consulatul din ţara îndepărtată unde văd lumina zilei, nounăscuţii devin cetăţenii adevăratei lor patrii, tot aşa prin Botez copiii născuţi din femeie, pe pământ, devin cetăţeni ai cerului. Ei îşi primesc drepturile de cetăţeni de sus, adică nemurirea. E ceea ce se întâmplă în fiecare biserică, oricât de mică ar fi ea, oricât de păcătos ar fi preotul şi oricât de mizeră ar fi condiţia celui botezat. Fiindcă un act consular, un act notarial, nu depinde de mărimea edificiului în care este parafat, nici de valoarea consulului care face oficiul de notar, şi nici de ofiţerul de stare civilă. Acest eveniment are o atât de mare importanţă pentru noi — locuitorii creştini ai marii periferii răsăritene a Europei —, încât în ochii noştri sărbătorirea aniversării venirii noastre fiziologice în lume e un lucru ruşinos. Fiindcă avem data naşterii noastre spirituale la care asistă nu doar vecinii noştri, prietenii noştri de aici şi părinţii noştri după

[1] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *In Ioannem homilia* 25, PG 59, 150.

trup, ci toate puterile cereşti. Este un spectacol atât de uluitor, cu o asistenţă atât de extraordinară, pe care nici un om, oricât de bogat ar fi, nu-l poate avea vreodată la aniversarea sa fiziologică. Iată ce spune Sfântul Ambrozie despre Botez: *Îngerii v-au văzut apropiindu-vă şi starea omenească întinată odinioară de negreala păcatului au privit-o strălucind dintr-odată. Şi atunci au zis: „Cine se înalţă dalb în pustiu?”*[1]. *Se minunează, aşadar, şi îngerii*[2].

Prin Botez, noi, creştinii, devenim cetăţeni ai Ierusalimului ceresc, care este adevărata noastră cetate. Cele trei cufundări în apele Botezului înseamnă cele trei zile pe care le-a petrecut Hristos în mormânt. Sub pământ. Orice om botezat suferă moartea lui Hristos, punerea în mormânt şi învierea. Omul născut din femeie moare. Şi din ape învie un om nou. Iar cel înviat primeşte numele de creştin, care înseamnă *unsul.* Fiindcă este însemnat cu ulei, cu *sphragis*, cuvânt care înseamnă textual „pecete”. Uleiul sfânt cu care este însemnat nou-născutul este pecetea Duhului Sfânt. Sfântul Mir pe care îl numim *Hagion Myron* conţine efectiv Sfântul Duh. Nu este un simbol. Sfântul şi Marele Mir pe care îl primim ca pecete este preparat cu cel mai mare ceremonial pe care-l desfăşoară vreodată Sfânta Biserică Ortodoxă. Doar patriarhul prepară Marele Mir, *Hagion Myron*, a cărui pecete o primim la Botez, primind numele de creştin. El este făcut din untdelemn şi din treizeci şi opt de esenţe aromatice

---

[1] *Cântarea Cântărilor* 8, 5.

[2] SFÂNTUL AMBROZIE, *De Sacramentis* IV, 2, PL 16, 456.

diferite, care se adaugă pe măsura desfăşurării ceremoniei. Prepararea untdelemnului şi a celor treizeci şi opt de esenţe, aduse în vase speciale, de o frumuseţe nespusă, începe din miercurea celei de-a şasea săptămâni a Postului Mare. Vasele sunt duse în incinta bisericii, în Sâmbătă dinaintea Duminicii Floriilor, Sâmbăta învierii lui Lazăr. Şi ceremonia pregătirii, săvârşită de patriarhul însuşi cu toţi ierarhii, preoţii şi credincioşii, se desfăşoară treptat, în fiecare zi, atingându-şi apogeul în Joia Mare.

Înainte, în Legea Veche, erau unşi doar împăraţii, regii şi prorocii. Acum, orice creştin este uns. Fiecare creştin este un împărat. Un fiu de împărat. Fiul celui mai mare împărat din lume, al lui Dumnezeu Creatorul cerului şi al pământului. Aşa cum pâinea şi vinul, după sfinţire, nu mai sunt pâine şi vin ci aievea Trupul şi Sângele lui Hristos, tot aşa untdelemnul şi cele treizeci şi opt de arome sunt aievea Duhul Sfânt. Şi cu Duhul Sfânt — materializat în Sfântul şi Marele Mir — suntem însemnaţi. Având trupul şi sufletul însemnate prin ungerea cu Sfântul Duh, precum Israelul de odinioară prin sângele nocturn şi protector al nou-născuţilor, ce ţi se mai poate întâmpla cu o astfel de pavăză[1]? După ce ai primit pecetea sfântă — *sphragis*-ul — „de te culci, nu-ţi va fi teamă, iar de adormi, somnul tău va fi dulce"[2].

La Botez, prin mâna preotului, primim pecetea de la Duhul Sfânt iar de la Dumnezeu Tatăl Însuşi primim numele, numele nostru, pe care-l

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Oratio* 40, 15.

[2] *Proverbe* 3, 24.

vom purta toată viaţa şi care va fi săpat pe crucea mormântului nostru.

La noi — români şi creştini — adevărata noastră sărbătoare aniversară este deci ziua creaţiei noastre din nou, în care fiecare din noi îşi primeşte numele. Este o dublă sărbătoare onomastică. Fiindcă în acea zi noi primim două nume, suntem unşi ca împăraţii şi prorocii Vechiului Testament. Mai întâi este sărbătoarea noastră onomastică, căci ne primim numele de creştini. Sfântul Chiril al Ierusalimului ne explică: *Fiindcă vi s-a îngăduit să primiţi Sfântul Mir, primiţi numele de creştin şi vă justificaţi acest nume* [unşi][1]. Primind numele de creştini, pecetea Duhului Sfânt, *sphragis*, suntem însemnaţi direct de Dumnezeu şi aceasta înseamnă că Îi aparţinem. Ne aflăm sub ocrotirea Sa. Ea ne pune în afara atingerii duşmanilor noştri. Fiindcă orice comoară pecetluită este în siguranţă. Oaia care poartă pecetea stăpânului ei va fi respectată. Odinioară, îngerul exterminator i-a cruţat pe copiii însemnaţi şi nu i-a lovit decât pe ceilalţi. Tot astfel cei însemnaţi cu pecetea primită la Botez sunt recunoscuţi de către îngeri şi de către demoni ca făcând parte din familia lui Hristos. În faţa acestui semn demonii tremură, sunt dezarmaţi şi o iau la fugă. Îngerii, dimpotrivă, se grăbesc spre creştin — spre purtătorul de pecete, de *sphragis* — ca spre un membru al familiei[2].

---

[1] SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Mystagogica III de sancto chrismate*, PG 33, 1092C.

[2] SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Mystagogica III de sancto chrismate*, PG 33, 1072B; SFÂNTUL VASILE CEL MARE,

Îngerii pregătesc apa Botezului: *Curăţiţi în ape cu lucrarea unui înger, suntem pregătiţi pentru Duhul Sfânt. Şi aici merge înainte preînchipuirea: căci aşa cum Ioan a fost înainte-mergător al Domnului, gătind căile Lui, tot aşa un înger îndrumă căile Duhului Sfânt care vine, prin iertarea păcatelor pe care o cere credinţa*[1].

Dar îngerii care participă la Botezul nostru nu fac numai asta. Ei cântă, ca orice alt cor, în biserică, la slujbe. *Îngerul este o creatură imnologică*[2].

Dacă vă ridicaţi ochii — nu ochii trupului, fiindcă trupul nu vede lucrurile cereşti, ci ochii inimii — veţi vedea îngerii care vă înconjoară la Botez şi cântă: *Înălţaţi-vă acum ochii minţii, închipuiţi-vă cetele îngerilor, pe Dumnezeu Stăpânul a toate pe scaunul Său, pe Fiul Său Unulnăscut aşezat de-a dreapta Sa şi pe Duhul Sfânt de faţă lângă Ei, tronurile şi stăpâniile ce-şi împlinesc slujirea.*

Tot îngerii sunt cei care ne înscriu numele în cer, aşa cum preoţii îl înscriu la biserică. Din această pricină nu mă simt în largul meu atunci când sunt strigat cu amândouă numele mele. Eu am un singur nume, cel pe care l-am primit la Botez. Îngerii l-au înscris în Cartea cerului. E numele meu de cetăţean al Ierusalimului ceresc. Şi cu numele de Virgil mă va chema Dumnezeu la Judecata de Apoi. La Împărtăşanie când mă

Homilia in S. Baptismum XIII, 4, PG 31, 423–444; SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Oratio* 11, 4, PG 35, 837.

[1] TERTULIAN, *De baptismo* 6, PL 1, 1314.

[2] PSEUDO-ATANASIE, *Quaestiones ad Antiochum*, PG 28, 616B.

cuminec la altar spun: „Se împărtăşeşte robul lui Dumnezeu, preotul Virgil." Nu spun: preotul Gheorghiu. Gheorghiu e un nume pe care Dumnezeu nu-l cunoaşte. Care nu-mi aparţine. La Spovedanie când mă aflu în genunchi, sub epitrahil, în faţa icoanei lui Hristos Pantocrator, preotul duhovnic mă întreabă păcatele numindu-mă „părintele Virgil". Niciodată nu sunt Gheorghiu. Acest nume, Virgil, va fi rostit în ziua morţii şi a îngropării mele de către preot în rugăciunile lui, şi acest nume, Virgil, va fi scris pe lemnul crucii mele, în cimitirul unde voi aştepta învierea morţilor şi viaţa veşnică. La biserica unde sunt preot, credincioşii mei, fiii şi fiicele mele în Hristos, şi toţi creştinii ortodocşi mă numesc întotdeauna „părinte Virgil". Nici unul nu mă strigă „părinte Gheorghiu". Fiindcă acesta nu există. Gheorghiu este un nume care ţine de viaţa mea pământească, trecătoare, biologică, fiziologică. Gheorghiu e un nume care nu are semnificaţie decât pentru lumea de jos, pentru societate, pentru istoria pământească. Virgil este un nume pentru veşnicie. Un nume primit de sus. Direct de la Dumnezeu. Fiindcă *Dumnezeu ştie să împartă poporul Său în chip drept şi cuvenit, nu numai după seminţii, spiţe şi case, dar şi după nume, pe fiecare*[1].

Din această pricină Gheorghiu e un apelativ care ţine de haina mea de piele, de viaţa mea de exil pe pământ, şi nu este valabil decât pe pământ în birourile vamale, în registrele de stare civilă, în birourile de recrutare şi ale poliţiei pentru străini.

---

[1] ORIGEN, *In Numeros homilia* 21, PG 21, 737C.

Dar există şi un alt motiv pentru care Dumnezeu mă cunoaşte doar sub numele meu de Virgil. Dumnezeu — Creatorul meu care este Arhiereul meu din cer — e şi tatăl meu. El este Tatăl nostru al tuturor. Şi un tată îşi cheamă fiii pe numele lor. Chiar şi aici în timpul scurtei noastre existenţe, părinţii noştri după trup, fraţii, surorile şi prietenii noştri ne strigă cu numele nostru de botez. Tatăl şi mama mea m-au numit totdeauna Virgil. Niciodată Gheorghiu. Cum altfel deci să-şi numească Dumnezeu fiii decât pe numele lor? Pe numele pe care fiii Săi l-au primit de la El la Botez? Şi îngerii, şi fiii şi fiicele mele duhovniceşti şi părintele meu duhovnicesc şi ierarhii mei, toţi cei care îmi vorbesc ca unui frate, ca unui tată sau ca unui fiu, mă numesc Virgil. Gheorghiu este un nume pentru străini, pentru autorităţile veacului, pentru lumea din afară. Da, un nume pentru lumea de jos. În familie, în biserică şi în cer, eu am un singur nume — noi avem toţi un singur nume. Numele nostru veşnic. Şi el este sfânt, fiindcă este dat de Dumnezeu. Şi înscris de către îngeri.

Dar, în afară de toate acestea, există o infinitate de motive pentru care, în loc să sărbătorim ziua naşterii noastre fiziologice, ca majoritatea cetăţenilor pământului, noi prăznuim sărbătoarea numelui nostru, sărbătoarea noastră *onomastică*.

Mai întâi, sfântul al cărui nume îl purtăm face parte integrantă din familia noastră şi din viaţa noastră de zi cu zi. În ziua Botezului nostru primim icoana Sfântului patron pe care o păstrăm apoi toată viaţa pe peretele de răsărit al casei noastre. Şi atunci când ne mutăm îl luăm pe Sfânt cu noi. Iar în ziua morţii noastre, icoana Sfântu-

lui nostru va fi pusă pe pieptul nostru. Şi toţi cei care vor veni să-şi ia rămas bun de la noi vor săruta icoana Sfântului aşezată pe pieptul nostru neînsufleţit în sicriu, ca şi cum ar săruta fruntea noastră vie. Căci dacă noi murim, Sfinţii rămân vii chiar pe pământ, nu doar în cer.

Sfântul al cărui nume îl purtăm e în acelaşi timp mijlocitorul nostru la cer. El se va afla printre apărătorii noştri la Judecata de apoi, aproape de *Theotokos*, Maica lui Dumnezeu, şi alături de îngerul nostru păzitor.

La sărbătoarea numelui nostru participă mai întâi părinţii noştri după trup: tatăl, mama, fraţii şi surorile noastre. Dar, în capul mesei, la loc de cinste stă preotul satului, părintele nostru duhovnicesc. Fiindcă din gura sa am primit numele de la Dumnezeu, numele pe care-l sărbătorim în acea zi. Şi e normal ca el să stea în frunte. Vin apoi prietenii, rudele, vecinii, prietenii noştri de şcoală. Toţi sunt invitaţi la sărbătoarea numelui nostru. Dar nevăzut, alături de preot, stă Sfântul ocrotitor, cel al cărui nume îl purtăm. Şi al cărui nume îl sărbătorim de asemenea în acea zi. Sfântul e un om pământesc, care a dobândit cerul, având în acelaşi timp un trup de carne şi oase. Sfântul e un om care trăieşte în acelaşi timp pe pământ şi în cer. E în acelaşi timp cetăţean a două împărăţii, cea de sus şi cea de jos. E un om ca noi toţi, dar care şi-a îndumnezeit trupul şi viaţa. Şi, încă fiind în viaţă, are drept de şedere printre îngeri. Majoritatea Sfinţilor se află definitiv în cer de veacuri. Dar, de ziua praznicului lor şi a sărbătorii numelui nostru, ei, cetăţeni ai cerului coboară pe pământ, sunt invitaţii noştri

şi stau alături de noi, printre noi. În fiecare an, aşteptăm — fără nici un risc de a ne înşela — coborârea Sfântului nostru ocrotitor din cer. El vine în casa noastră. Intră sub acoperişul nostru. Şi rămâne aici în compania noastră întreaga zi.

Dar asta nu e totul. Sfântul al cărui nume îl purtăm nu vine niciodată singur. Ar fi chiar cu neputinţă ca Sfântul nostru să coboare din cer şi să vină la noi în casa noastră, rămânând cu desăvârşire singur. Logica se opune unei astfel de ipoteze. Desigur, noi, locuitorii de la marginea de răsărit a Europei, nu suntem foarte învăţaţi. Dar nu ne lipseşte simţul ştiinţific, nici logica, încât să credem că un Sfânt poate coborî din cer şi poate intra la noi singur. Nu suntem chiar atât de proşti. Dacă deschidem fereastra, toată lumina zilei intră în casă. Tot soarele, şi nu doar o singură rază. Nu e nevoie să fii foarte savant pentru a observa acest fapt. Or sfinţenia este exact ca lumina. Intră, şi atunci toată lumina zilei vine la noi, sau nu intră, şi atunci ne aflăm cu desăvârşire în întuneric, cu obloanele şi perdelele trase. Cu ocazia sărbătorii numelui nostru, casa noastră e deschisă spre cer. Aşa cum se deschide o fereastră pentru a lăsa să intre lumina. Sau aşa cum se deschide o poartă, pentru a lăsa să intre un oaspete drag şi aşteptat. Şi nu intră doar Sfântul nostru ocrotitor. Întreg cerul pătrunde împreună cu el în casa noastră. În acelaşi timp, odată cu el. Fiindcă asemenea luminii, cerul este unul, indivizibil. Nu poate fi divizat, împărţit. Deci nu vine un singur sfânt, ci întreg cerul, aşa cum lumina întreagă, fără împărţire, pătrunde printr-o fereastră larg deschisă.

Şi în acea zi — ziua sublimă a sărbătorii numelui nostru — datorită Sfântului care vine la noi, ziua toată avem cerul întreg sub acoperişul nostru. Întreaga ierarhie cerească se află pe pământ. În casa noastră. Serafimii sunt la noi. *Despre numele sfânt al serafimilor, cunoscătorii limbii evreieşti spun că el îl arată fie ca pe „cei ce ard", fie ca pe „cei ce încălzesc". Iar cel al heruvimilor exprimă „bogăţia cunoştinţei" sau revărsarea înţelepciunii*[1].

Dar se găsesc şi tronurile, stăpânirile, îngerii, arhanghelii... În Scripturi se spune că numărul îngerilor este *„mii de mii şi zeci de mii de zeci de mii", repetând circular şi înmulţind cu ele însele numerele cele mai mari ale noastre şi arătând prin ele în mod limpede că cetele fiinţelor cereşti sunt pentru noi nenumărate. Căci multe sunt fericitele oşti ale minţilor celor mai presus de lume, întrecând slaba şi redusa simetrie a numerelor noastre materiale. Fiindcă numărul lor nu poate fi definit prin primire de cunoştinţă decât numai de înţelegerea şi ştiinţa lor mai presus de lume şi cerească*[2].

Firește că nu le ştiam numărul. Dar aveam convingerea că toţi locuitorii cerului se aflau în casa noastră. Origen o confirmă, ca de altfel toate textele liturgice: *Despre îngeri iată ce trebuie spus: Dacă „îngerul Domnului va străjui împrejurul celor ce se tem de El şi-i va izbăvi pe ei" şi dacă*

---

[1] SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *De coelesti hierarchia* VII, 1, PG 3, 205B [*Opere complete*, trad. D. Stăniloae, 1996, p. 23].

[2] SFÂNTUL DIONISIE AREOPAGITUL, *De coelesti hierarchia* XIV, PG 3, 321A [p. 34].

şi Iacob grăieşte adevărul nu numai despre dânsul, ci şi de toţi care sunt devotaţi lui Dumnezeu, zicând: „Îngerul care m-a izbăvit pe mine de tot răul", atunci e probabil ca în timp ce se adună mai mulţi, cu rânduială, spre mărirea lui Hristos, îngerul păzitor al fiecăruia să umble în jurul celor ce se tem de Dumnezeu, fiind alături de omul încredinţat spre pază şi îndrumare, în aşa fel încât la adunarea celor sfinţi va fi o îndoită Biserică, una a oamenilor şi alta a îngerilor[1].

În ziua sărbătorii numelui, omul primeşte la sine, sub acoperişul său, pe pământ, pentru o zi întreagă, toată strălucirea cerului. Heruvimii cei cu mulţi ochi, serafimii cei cu câte şase aripi, îngerii cu picioare goale, îngerii păzitori ai părinţilor noştri, ai prietenilor noştri, ai satului, ai bisericii noastre... Dar asta nu e totul. Odată cu îngerii, coboară din cer şi ceilalţi sfinţi, mărturisitorii, mucenicii, rudele decedate, vecinii îngropaţi de veacuri lângă noi şi toţi fraţii creştini morţi în apropiere sau care poartă acelaşi nume cu cel al sfântului nostru. Toţi sunt acolo. Toţi locuitorii de odinioară. Fiindcă toţi sunt invitaţi la sărbătoarea numelui nostru. În acea zi de sărbătoare acoperişul casei noastre este deschis, ca un capac ridicat. Acoperişul nostru de şindrilă este înlăturat ca lespedea ce acoperea mormântul lui Hristos. Casa noastră este deschisă spre înălţimi. Şi noi, sărmani oameni de lut, ne alăturăm îngerilor şi ne amestecăm cu ei, cu Sfinţii, cu nenumăratele divinităţi. Şi cerul şi pământul

---

[1] ORIGEN, *De Oratione* XXXI, 5, PG 11, 554 [PSB 7, 1982, p. 286]; *Psalmii* 33, 7; *Facerea* 48, 16.

sunt în casă amestecate aşa cum se amestecă într-un estuar apele dulci ale fluviului cu apele sărate ale oceanului, pentru a forma o singură apă. Fiindcă sărbătoarea este dublă. Cerul sărbătoreşte Sfântul, iar pământul pe cel care poartă numele Sfântului. Şi cum orice sfânt a fost odinioară om pe pământ, şi cum cel care poartă numele sfântului va fi într-o zi în cer, cerul însuşi se amestecă cu pământul. Împreună alcătuiesc o singură plămadă, aşa cum apa şi făina se amestecă făcând o singură pâine în focul credinţei. Lutul pământului se amestecă cu azurul cerului. Nu mai este decât o singură familie în acelaşi timp în cer şi pe pământ, la noi, acasă, sub acoperişul nostru. Nici unul din vecini nu uită să ne viziteze în ziua aceea. Chiar dacă nu ne iubeşte în mod deosebit. Chiar dacă nu ne este îndeosebi prieten: totuşi vine. Vine cu bucurie. Şi cu voioşie. Fiindcă ştie că va fi în compania îngerilor, a heruvimilor, a sfinţilor, a mucenicilor şi a tuturor rudelor noastre răposate şi îngropate de veacuri în toate cimitirele româneşti şi ortodoxe de la noi. Toţi cetăţenii pământului se găsesc deodată în tovărăşia cetăţenilor cerului. Şi aceasta datorită *Sărbătorii Numelui*. Aşa cum, după Schimbarea la Faţă a lui Hristos pe Muntele Tabor, toţi Apostolii au avut o pregustare a ceea ce va fi viaţa lor viitoare în cer, tot aşa şi noi, sărmanii creştini de pe versantul răsăritean al Carpaţilor, avem în ziua sărbătorii numelui nostru o pregustare a vieţii viitoare şi a cerului. Când toţi şi toate vor fi împreună. Când nu va mai fi nici cer, nici pământ, nici lună, nici împărţire. Pentru că nu va mai fi nici noapte, nici zi, nici lună, nici soare. Fiindcă

lumina lui Dumnezeu va străluci pretutindeni şi peste toate, şi stelele vor fi de prisos. Zilele şi nopţile vor fi şi ele de prisos, pentru că timpul va fi abolit[1] şi vom trăi mai presus de timp şi de veacuri, în veşnicie. Ca Dumnezeu. Ca fii ai lui Dumnezeu. Ca moştenitori ai lui Dumnezeu.

Iată ce este pentru noi, sărmani moldoveni din nordul României, urmaşi îndepărtaţi ai Romei, Sărbătoarea Numelui.

Seara, când ziua sărbătorii se sfârşeşte, cerul se retrage ca o maree spre înălţimi şi noi rămânem aici jos, în casa noastră, în viaţa noastră, în trupul nostru de lut şi în mizeria noastră de zi cu zi. E un moment de gol. Nu de tristeţe. Fiindcă ştim că această zi de sărbătoare e o mică arvună a celor pe care le vom primi cu siguranţă după moarte. Şi că atunci acestea nu vor avea sfârşit. Fiindcă viaţa noastră viitoare va fi o sărbătoare a numelui neîntreruptă.

Pentru moment, în seara sărbătorii, când cerul se retrage de pe pământ, ne mângâiem privindu-ne casa şi zicându-ne: pe aici au umblat îngerii. Şi privim cu duioşie scaunele pe care s-au odihnit pentru o zi strămoşii reveniţi pe pământ. Şi paturile ale căror cuverturi au fost atinse de sfinţi şi perdelele de care s-au apropiat aripile îngerilor, ale arhanghelilor şi ale serafimilor. Cu toţi, ziua întreagă, au fost oaspeţii noştri, comesenii noştri; au împărtăşit viaţa noastră, au atins lucrurile şi uneltele existenţei noastre cotidiene. În această zi se întâmplă ceea ce s-a întâmplat cu Apostolii pe drumul spre Emaus, când au mâncat

[1] *Apocalipsa* 10, 6.

împreună cu Hristos[1]. Tot aşa şi noi, am băut, am mâncat şi am râs împreună cu îngerii şi sfinţii.

Dar, la aceste lucruri, se adaugă şi aspectul strict pământesc, practic, omenesc al sărbătorii numelui. De ziua sărbătorii numelui său orice copil — oricât de sărac ar fi — este îmbrăcat din cap până în picioare dacă nu în veşminte noi, cel puţin în veşminte curate. Ceea ce este acelaşi lucru. Cămaşa lui, iţarii, batista, toate sunt curate şi miros a sulfină, a apă proaspătă şi a soare. În ajunul sărbătorii numelui său, copilul este spălat, unghiile îi sunt tăiate, părul aranjat din câteva tăieturi de foarfece. Totul străluceşte pe el. Dat fiind că omul este un animal compus, există deci o curăţie a trupului şi o curăţie a sufletului *care trebuie păstrate neatinse, fiindcă evlavia se întunecă şi se veştejeşte de necurăţia trupului*[2]. Iar el se află în tovărăşia unor personaje cereşti. Desigur, astăzi mulţi oameni, majoritatea oamenilor de pe pământ se îndoiesc de existenţa personajelor nemateriale, căci ei nu le-au văzut cu ochii trupului. Dar, dacă n-ai ascultat niciodată muzica lui Bach, a lui Brahms sau Beethoven, n-ai dreptul să afirmi că această muzică nu există. Fiindcă aceasta înseamnă că eşti ignorant. Şi nimic mai mult. Dacă nu ştii să citeşti chineză, franţuzeşte şi englezeşte, n-ai dreptul să spui că nu există scriere în limbile chineză, franceză şi engleză. Sunt oameni care n-au văzut niciodată marea. Vai de ei dacă se încăpăţânează să spună

---

[1] *Luca* 24, 13 sq.

[2] IRÉNÉE DE LYON, *Démonstration de la prédication apostolique* I, 2, SC 62, Paris, 1959.

că oceanul şi marea nu există şi că nu cred decât ceea ce au văzut, auzit şi atins. Acelaşi lucru se întâmplă cu oamenii care nu cunosc cerul. Îl neagă. Ceea ce este extrem de nelogic şi de neştiinţific. Mai ales într-un secol care se mândreşte cu ştiinţa sa. Noi, urmaşii romanilor, care trăim pe versantul răsăritean al Carpaţilor — în Moldova — ne primim hrana mai mult din cer decât de pe pământ. Cum s-ar putea îndoi un lucrător de existenţa ogorului de unde îşi ia grâul, cartofii şi întreaga sa hrană? De ziua sărbătorii numelui nostru, ca şi la Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie din duminici, trecem dincolo de cele de pe pământ şi deschidem aievea cerul[1].

Şi cerul este aievea satul nostru. Ca şi câmpul nostru de porumb, ca şi casa noastră. Îl atingem. Trăim în el. Mai sunt însă şi cadourile. Darurile pe care le primim. De pretutindeni şi de la toţi. Desigur, la noi lumea e foarte săracă. Nici unul din prietenii mei din copilărie n-a primit vreodată nici păpuşi, nici trenuleţe electrice, nici mingi, nici bomboane, nici vreo altă jucărie. Jucăriile sunt pentru cei bogaţi. Noi suntem săraci. Proletariatul pământului. Dar cadouri am primit cu braţele pline. Cadouri foarte scumpe. Care nu costă bani. De ziua numelui său, fiecare primeşte o doză substanţială de duioşie. O doză de iubire suplimentară. O cantitate de mângâieri. De sărutări, de priviri duioase. Şi acest lucru e aur. Din cel mai curat. E mai mult decât aurul şi diamantele. Sunt lucruri care îţi încălzesc inima, îţi

---

[1] SFÂNTUL SOFRONIE, *in S. Ioannem Baptismum*, PG 87, 3339D.

ard obrajii şi îţi fac să-ţi strălucească ochii. Suntem fericiţi. Şi n-avem nimic altceva. Nici biciclete, nici căluţi de lemn. Toţi prietenii noştri, toate rudele noastre ne aduc cuvinte pline de dragoste, de duioşie, de prietenie, priviri de simpatie, surâsuri şi strângeri de mână ca nişte snopi de grâu de aur, pe care îi aşază la picioarele noastre. Ne aduc sărutări pe frunte şi pe obraji. Dar nu sărutări de fiecare zi. Sunt sărutări de sărbătoare care ard pielea ca nişte peceţi de duioşie şi care se aud. Fiindcă nu sunt sărutări pe furiş, călduţe şi tăcute. Sărutările pe care le primim se aud de departe. Fiindcă sunt sărutări date trupeşte, cu buzele, ca nişte cuvinte. Iar prietenii de aceeaşi vârstă îţi strâng mâna, admirativ, ca şi cum ai fi repurtat o victorie pe stadion. Ziua întreagă eşti sărbătorit ca un erou care se întoarce dintr-un război sau dintr-o expediţie. Şi te simţi bine. Pentru că e frumos să fii sărbătorit. Să fii admirat. Să fii aplaudat şi să primeşti din toate părţile mărturii de prietenie şi de tandreţe. Şi de iubire. Şi de amabilitate. Cei înţelepţi îşi fac provizii din aceste mărturii primite în timpul zilelor numelor de-a lungul vieţii lor, şi pot gusta din amintirea lor la bătrâneţe, în clipele cumplite de singurătate, de descurajare şi părăsire. Sunt bătrâni care noaptea, singuri, îşi aduc aminte de zilele numelui lor ca şi cum ar deschide cutiile în care se păstrează panglicile, îmbrăcămintea de bal şi scrisorile de iubire de altădată. Sărbătorile numelui sunt într-adevăr un capital din care îţi poţi lua raţia de duioşie şi iubire în zilele de ură, de singurătate şi părăsire care vin mai apoi peste noi. În timpul anului şcolar, băiatul sau fetiţa

primeşte la începutul zilei de şcoală felicitările directorului sau directoarei şcolii. Apoi ale tuturor colegilor care îi oferă un creion, un caiet, un buchet de flori şi cântă un cântec potrivit împrejurării. După care elevul părăseşte clasa. Pentru că această zi de sărbătoare a numelui nu este zi de lucru pentru el. E o duminică personală. Şi toată lumea îi oferă ceva. Încă de la început — dar mai ales la şcoală — mi-am dat seama ce nenorocire cumplită e să te numeşti Virgil. Fiindcă, pentru un om care se numeşte astfel nu există sărbătoare a numelui. Toate zilele anului sunt la fel. Nu are o sărbătoare a sa. La noi, acoperişul nu se deschidea niciodată pentru a lăsa să treacă, în cinstea mea, Sfântul care locuieşte în rai înconjurat de îngeri, arhangheli, heruvimi şi serafimi. Pentru mine, niciodată cerul nu cobora pe pământ. Fiindcă eu — Virgil — nu aveam o zi a numelui, n-am avut niciodată. Şi aproape sigur că voi părăsi această lume fără a o avea.

Desigur, pentru alţi băieţi, acest fapt n-ar avea aceeaşi importanţă. Pentru mine însă era o dramă. Fiindcă noi — urmaşii lui Romulus şi Remus cei alăptaţi de lupoaică — care trăim pe versanţii Carpaţilor, în marea periferie de răsărit a Europei, suntem foarte, foarte săraci. Şi când eşti foarte sărac te agăţi de orice lucru oricât de mic ar fi el, pentru a simţi puţin gustul fericirii. Săracii pământului sunt — şi noi suntem — ca naufragiaţii care se agaţă de o sticlă goală care pluteşte pe valuri gândindu-se că astfel îşi vor salva viaţa. Setea de fericire nu poate fi smulsă niciodată din om. Şi pentru că n-am avut fericirea materială, ne agăţăm de bucuriile gratuite. Săracii trăiesc

exact aşa cum am trăit eu însumi, vreme de doi ani în închisorile americane pentru a ispăşi crima de a fi fost un simplu funcţionar român. Şi cum nu puteam trăi în închisoare fără frumuseţe, decupam toate reproducerile din ziarele pe care soldaţii americani le aruncau din posturile lor de pază sau din turnurile de observare, după ce le-au citit. În doi ani de zile, am adunat astfel o colecţie a tuturor capodoperelor din toate muzeele lumii. Pe hârtie de ziar. O colecţie nu mai mare decât o carte. Era muzeul meu de buzunar. Muzeul meu de prizonier. Şi în fiecare zi, pentru a nu mai vedea cenuşiul zidurilor, uniformele prizonierilor, cenuşiul zilelor, cenuşiul sufletelor şi al privirilor, priveam reproducerile tablourilor din ziare. Şi aşa se face că aveam culori acolo unde totul era trist. În cei doi metri ai celulei mele aveam toate culorile şi toate peisajele lumii. Dintr-un alt punct de vedere lucrul se asemăna îndeaproape cu sărbătorile numelor noastre. Noi săracii, care sufeream 364 de zile pe an, aşteptam să ne sărbătorim numele cu o aviditate pe care o cunosc doar călătorii prin deşert aşteptând să se ivească o oază în imensitatea nisipului fierbinte şi uscat. Toţi aveau dreptul la această zi de sărbătoare. Fără bani. Toţi în afară de mine. Pentru că eu eram lipsit de sărbătoarea numelui. Singura speranţă a săracilor de a fi sărbătoriţi îmi era interzisă. Eu mă numeam Virgil. Şi un Virgil nu are sărbătoare a numelui. Această cruzime mi se părea atât de nedreaptă, atât de nemeritată, atât de greu de suportat că am încercat să găsesc o modalitate de a scăpa de ea. De a-mi face şi eu o sărbătoare pentru numele meu.

— Nu mai stărui, mi-a poruncit mama preoteasă. Tu n-ai o zi a numelui.

— Toată lumea are, am spus eu.

— Toată lumea, nu şi tu!

— Dar e nedrept, am spus eu în lacrimi.

— Drept sau nedrept, aşa stau lucrurile. Nimeni nu mai poate schimba nimic!

— De ce eu, şi numai eu, dintre toţi sătenii, nu am o zi a numelui?

Mă informasem deja mai dinainte şi era adevărat. Toţi locuitorii satului — bărbaţi şi femei, copii şi bătrâni — aveau sărbătoarea lor, toţi în afară de mine. Singura excepţie. Nu aveam măcar un tovarăş de nefericire.

— Spune-mi, mamă, de ce nu am o zi a numelui?

— Fiindcă nu există Sfântul Virgil în calendar. E limpede, da sau nu?

— Cum nu există Sfântul Virgil?

Uimirea mea era totală. Nu mi-aş fi închipuit vreodată că există nume lipsit de Sfinţi ocrotitori. Şi iată. Exista unul. Şi acela era numele meu: Virgil.

— De ce mi-aţi dat numele Virgil, dacă nu există Sfântul Virgil? am întrebat eu în lacrimi.

— Este numele tău. Nu e însă un nume creştin. Nu este în calendar. Porţi un nume păgân.

Faptul că nu aveam sărbătoare a numelui, pentru a face să intre în fiecare an timp de o zi cerul în casa noastră, era culmea nefericirii, era o nedreptate. Care mă ardea ca un fier roşu. Dar să aud spunându-mi-se, încă şi mai mult, că purtam un nume păgân, era mult prea mult! Că nu aveam o sărbătoare a mea, o ştiam. Dar că numele meu era în afara legii era un lucru nou. Fiindcă faptul de a fi păgân, de a fi paricid, de a fi în afara

legii erau în micuţul meu cap acelaşi lucru. Era mai mult decât putea suporta un copil. De aceea, suspinând, am întrebat:

— De ce Dumnezeu, Care este bun şi milostiv, n-a făcut un sfânt Virgil? De ce bunul Dumnezeu a lăsat în lume un nume atât de frumos, fără Sfânt ocrotitor? Dumnezeu a făcut zeci de Sfinţi Petru, nenumăraţi Sfinţi Ioan, Sfinţi Andrei, Sfinţi Nicolae? Ce-ar fi pierdut dacă ar fi făcut şi un Sfânt Virgil?

— Tot ceea ce a făcut Dumnezeu este bun, a spus mama mea. Era foarte tânără. Avea vreo douăzeci şi ceva de ani. Eram primul său copil. Avea o fire aprigă. Neîmblânzită. Cuvintele ei erau ca fierul înroşit în foc. Îmi ardeau urechile şi-mi pătrundeau în carne ca nişte piroane. Exigenţa sa era însuşi modul ei de a fi şi de a exista.

— Dacă te mai aud o dată rostind cuvintele Sfântul Virgil, îţi rup urechile. Este un sacrilegiu să pui cuvântul „sfânt" alături de un nume păgân. Cu un asemenea lucru îţi deschizi porţile iadului. Şi mie aşijderea. Pentru că până la şapte ani mama e cea care ia asupra sa toate păcatele copiilor ei. Vrei să-ţi trimiţi mama în iad rostind acest cuvânt pe care nu pot să-l repet?

Am tăcut. Pentru a nu o face pe mama să meargă în iad din pricina mea. Dar în adâncul inimii mă întrebam: cum Dumnezeu, Care a făcut atât de bune toate lucrurile şi nu face niciodată vreo greşeală, a putut să creeze nume care nu aveau Sfinţi?

— Nu Dumnezeu i-a făcut pe sfinţi, a zis mama ghicindu-mi gândul. Nu trebuie să-L judeci pe Dumnezeu!

— Dar cine-i face atunci, mamă, dacă nu Dumnezeu? Dumnezeu face toate lucrurile. Şi, desigur, El îi face şi pe sfinţi.

— Discuţiile astea nu sunt pentru cei de vârsta ta. Cine vorbeşte despre asemenea lucruri îi trezeşte şi întărâtă pe diavoli. Taci din gură, şi să nu mai începi iarăşi.

În curând se va împlini o jumătate de veac de atunci. Dar nici chiar astăzi nu pot s-o judec pe mama. Cu atât mai puţin să o condamn. Desigur, era o neştiutoare. Dar nu era vorba de neştiinţă în sensul pe care îl dăm acestui cuvânt astăzi. Mama mea nu făcuse studii îndelungate. Dar nu era propriu-zis o neştiutoare. Era o teodidactă. Fiindcă aşa cum există autodidacţi, oameni care învaţă singuri, fără învăţători şi fără să meargă la şcoală, tot aşa mama preoteasă nu a învăţat nici de la şcoală, nici prin ea însăşi, ci de la Dumnezeu. Era cu adevărat o *teodidactă*. Una adevărată. Era ca avva Teodor din *Pateric*, care de îndată ce întâlnea pe cineva devenea ca o sabie[1]. N-avea decât o singură idee, cea a lui Dumnezeu, fiindcă ştia că *începutul tuturor răutăţilor e împrăştierea*[2]. Şi niciodată ea nu se lăsa despărţită de ideea de Dumnezeu. Sărmana mama preoteasă avea o credinţă atât de mare, încât ar fi putut mişca din loc nu doar munţii ţării mele, Carpaţii, ci ar fi putut mişca singură toţi munţii pământului. Desigur, credinţa ei nu era cea a doctorilor în teologie. Uneori, ea se găsea nu în afara Bisericii, ci mai departe şi mai adânc. Neştiinţa sa era făcută

---

[1] *Pateric*, avva Arsenie 31.

[2] *Pateric*, avva Pimen 43.

din simplitate curată. Nu era simplitatea pe care lumea o socoteşte prostie: era însuşirea unei gândiri, una şi simplă care înţelege cuvântul lui Dumnezeu fără a-l judeca, şi îl primeşte fără a pune întrebări, aşa cum copilul primeşte cuvintele doicii sale, aşa cum copilul primeşte învăţătura dascălului său fără a-l judeca şi fără a verifica ce spune el... Fiindcă măsura spiritului nostru e prea mică pentru ca să putem explica tainele dumnezeieşti: aşadar, numai prin credinţă şi simplitate poate omul să le înţeleagă şi primească... Tot aşa a procedat şi Avraam: *Nu s-a făcut judecătorul cuvintelor care i-au fost spuse*[1].

— De ce mi-ai dat un nume păgân, numindu-mă Virgil? am întrebat-o eu.

Deodată mama preoteasă s-a oprit. S-a întrerupt din muncă şi a rămas nemişcată. Ca de piatră.

— Tu mi-ai ales numele Virgil? am insistat eu. Un nume păgân pentru copilul tău. Tu care eşti atât de credincioasă...

Nu mai mişca. A rămas înlemnită, asemenea statuii de sare de care vorbeşte Biblia. Apoi, cu smerenie, cu sfială, şovăind, a zis:

— E adevărat ce spui... Eu ţi-am ales numele de Virgil. Eu. Mama ta. Eu ţi-am ales acest nume păgân...

Vorbea ca la spovedanie. Ca în faţa lui Dumnezeu. Ca în faţa Judecăţii de Apoi. Avea o singură grijă. Să nu mintă. Dar cu certitudinea că era prea târziu, că nu mai putea schimba nimic. Putea cere iertare. Avea însă conştiinţa că nu merită această iertare.

---

[1] FILOXEN DIN MABBUG, *Homilia* IV, 74.

— Într-adevăr, eu ţi-am ales numele de Virgil. Acest nume păgân. Eu...

— De ce ai făcut-o, mamă? am spus eu. M-ai făcut nefericit pentru toată viaţa. Foarte nefericit. De ce?

— Nu m-am gândit la numele tău atunci când l-am ales, a spus ea. Deloc. Nu mă gândeam la nimic. Cum m-aş fi putut gândi la numele tău dacă nu mă gândeam la nimic?

Mama nu minţea niciodată.

— Tu mi-ai ales numele meu dintre miile de nume fără să te gândeşti? am întrebat eu.

— Fără să mă gândesc! a spus ea.

— Dar a alege înseamnă a gândi!

— Îţi jur că nu m-am gândit la nimic. Am ales numele Virgil. E adevărat. Dar nu aveam în minte nici un gând. Era doar un gol. De groază. De frică. Te poţi gândi la ceva când îţi vezi casa în flăcări sau când cazi în apă şi eşti sigur că te îneci?... În acele clipe de groază, îţi este frică şi asta e tot. Aşa eram eu când ţi-am ales numele. Nu mă gândeam la nimic. Îmi era doar frică.

Surâzând, tatăl meu îi spunea mereu mamei: „Chiar dacă ai avea într-o zi tot ce există pe pământ şi în cer, tot ţi-ar lipsi logica. Fiindcă logica nu se poate lipi de capul tău. Tu şi logica sunteţi lucruri pe veci opuse."

E adevărat. A nu fi logic înseamnă în fond a gândi altfel decât ceilalţi. Dar nici sfinţii nu sunt logici după logica lumii. Ei nu sunt logici potrivit lumii.

— Mamă, nu vorbi aşa!... Nu se poate ca tu să fi ales numele întâiului tău copil fără să te fi gândit la aceasta, fără să alegi...

— Iată cum s-a întâmplat: tu te-ai născut a doua zi după sărbătoarea numelui meu, pe 9 septembrie, praznicul Sfinţilor Ioachim şi Ana. Mi s-a spus să te numesc Ioachim. Am refuzat. E un nume care nu-mi place. Atunci, tatăl tău a spus: „Să-l numim Vasile." Tatăl lui se numea Vasile. Dar când am auzit rostindu-se numele de Vasile, am fost cuprinsă de groază. Era în ziua naşterii tale. Eram încă bolnavă. Stăteam în pat. Suferindă. Şi când a rostit în faţa mea numele Vasile, am început să ţip şi să tremur de spaimă. Înţelegi?

— Nu înţeleg! am răspuns eu. De ce să te îmbolnăveşti la auzul numelui Vasile? Numele Vasile înseamnă împărat. E unul dintre cei Trei Ierarhi ai noştri, unul din cei trei mari Părinţi ai sfintei noastre Biserici.

— Priveşte aici şi vei înţelege.

Şi mama preoteasă mi-a arătat umărul ei stâng. Avea o cicatrice imensă. Neagră. O sfâşiere în piele. Nu mai văzusem până atunci umărul mamei mele. Şi nu ştiam că avea o sfâşiere a pielii. O cicatrice înspăimântătoare.

— Când eram mică, mai mică decât tine, aveam acasă, la Ierusalim, un câine-lup. Un câine foarte frumos. Era tovarăşul meu de joacă. Întreaga copilărie m-am jucat cu el. Mă urmărea pretutindeni. Mă apăra. Dormea la picioarele patului meu. Avea blana cenuşie ca norii. O blană foarte strălucitoare. Ca oţelul. Într-o zi a turbat. Şi a fugit de acasă. A rătăcit zile şi nopţi alergând, fără să mănânce fără să bea, suferind. Apoi, a venit acasă în timpul nopţii. A intrat în camera mea şi a început să mă muşte târându-mă în curte. Au alergat cu torţele. Pentru a mă salva. Atunci am văzut

câinele — care se numea Vasile — câinele meu cu gura plină de bale şi de sânge, cu blana murdară şi pielea sfâşiată. Era mai urât şi mai furios decât diavolul. Oamenii l-au omorât. Sub ochii mei. Cu topoarele. Cu furcile. Pentru mine — care port încă în inimă această spaimă şi această sfâşiere în trupul meu — Vasile e numele câinelui meu turbat. Urât. Cumplit. Înfricoşător. Şi care mă sfâşie noaptea. Acum înţelegi? Cum aş fi putut să strâng în braţele mele, să alăptez şi să mângâi un copil, copilul meu, dacă s-ar fi numit Vasile? Pentru mine, acest nume e totuna cu spaima. Cu moartea, cu durerea.

Eram înduioşat până la lacrimi.

— Orice alt nume, dar nu Vasile, i-am spus tatălui tău: „Nu Vasile. Dacă vrei un nume care să înceapă cu iniţiala V, să-l numim Virgil. Este aceeaşi iniţială cu a tatălui tău. Primul nostru băiat se va numi Virgil." Am spus toate acestea fără a mă gândi la nimic. Înţelegi acum de ce te numeşti Virgil?

Am sărutat mâna mamei preotese.

— Dar mai târziu, mamă, nu te-ai gândit că Virgil e un nume păgân? Că nu există un Sfânt Virgil? Că nu voi avea niciodată ziua numelui meu şi icoana sfântului meu pe piept în mormânt? Nu te-ai gândit la toate acestea, tu care eşti atât de credincioasă?

— Nu, a spus ea. Nu m-am gândit la nimic. Eram doar fericită că nu te numeşti Vasile. Şi că nu voi fi obligată să-l strâng la piept pe Vasile...

Eram lămurit acum în ce privesc motivele mamei mele. Lipsite de logică. Dar valabile emoţional. Lucrul nu mă consola deloc pentru faptul că

purtam un nume păgân, pentru că eram lipsit de sărbătoarea numelui meu şi de Sfântul ocrotitor în cer. Şi l-am întrebat pe tatăl meu:

— Tu care eşti preot, fiu de preot, nepot de preot, cum ai putut să-mi dai mie, primului tău copil, un nume păgân?

— Numele tău este păgân, desigur, a răspuns tatăl meu. Dar Virgil e un nume roman. Şi un român este obligat să poarte un nume roman.

— Lucrul principal este să fie creştin, şi nu roman, am spus eu. În Sfânta Biserică a lui Hristos există un singur popor. Nu există nici roman, nici francez, nici spaniol... Toţi formează poporul sfânt.

— Întocmai, a spus tatăl meu. Dar noi, românii, n-am fi putut fi creştini dacă n-am fi fost români. Noi suntem urmaşii Romei, urmaşii lui Romulus şi Remus alăptaţi de o lupoaică în toate locurile publice. Dacă, de-a lungul celor două milenii ale istoriei noastre, am fi uitat chiar şi numai pentru o clipă că suntem români, urmaşi ai Romei, am fi încetat în mod automat şi irevocabil să mai fim creştini. Să mai facem parte din poporul sfânt. Noi suntem creştini, fii ai lui Dumnezeu şi moştenitori ai Împărăţiei, tocmai pentru că suntem urmaşii Romei.

— Dar slavii, finlandezii, germanii şi ei sunt creştini. Nu trebuie să fii roman sau român pentru a face parte din poporul sfânt al lui Hristos. Hristos nu cunoaşte rase şi naţiuni.

— Desigur, Hristos nu face diferenţe între rase. Dar dacă noi suntem creştini, Virgil, e doar pentru că am rămas români... Nu trebuie să uiţi acest lucru. Nici un român nu trebuie să-l uite. Timp de două mii de ani, noi n-am cunoscut aici,

pe malurile Dunării, în Carpaţi, în ţara noastră latină şi rotundă ca luna, decât nenorocirile istoriei. N-am fost niciodată independenţi — decât câteva zeci de ani. E puţin, o jumătate de secol de libertate la două mii de ani de istorie. Timp de două mii de ani, fiecare generaţie a suferit una sau mai multe invazii venite din răsărit. Din Asia. Sute de popoare barbare au trecut şi vor trece peste pământul nostru, înlănţuindu-ne, jefuindu-ne, ucigându-ne şi, mai ales, obligându-ne să ne schimbăm credinţa, obiceiurile şi limba. Dacă am fi uitat că mama noastră care ne hrăneşte este lupoaica Romei, ne-am fi schimbat tot timpul. Am fi devenit musulmani odată cu invazia turcă care a durat cinci secole. Am fi devenit evrei odată cu invazia hazarilor care s-a revărsat peste ţara noastră, goţi odată cu goţii. Am fi devenit păgâni odată cu hunii. La fiecare invazie ne-am fi schimbat Dumnezeul, limba, obiceiurile şi numele. Ai fi fost Ali sau Mohamed odată cu musulmanii, ai fi fost Abraham sau Moise odată cu hazarii. Ai fi purtat numele de Attila, Gingis sau Timur odată cu hunii şi cu celelalte hoarde tătare asiatice... şi ai fi fost obligat să te schimbi, să devii în fiecare zi altceva, ai fi ajuns să nu mai fi nimic. Schimbându-ţi identitatea după împrejurări, ajungi să nu mai ai deloc identitate. Devii neant. Şi neantul nu poate fi creştin. Pentru a fi creştin, trebuie să fii, şi apoi să fii liber. Şi libertatea înseamnă identitate cu propria ta natură[1].

---

[1] Sfântul Grigorie al Nyssei, *De anima et resurrectione*, PG 46, 101D.

Din această cauză, pentru a ne păstra credinţa în Hristos, trebuie mai întâi să rămânem români. Să ne păstrăm identitatea. Originea noastră romană. Limba noastră romană. Nu că am face parte doar din lumea romană. *Nici un om nu este o parte a ceva. Un om este, în sine însuşi, natura întreagă. Fiecare om este un tot. Nu o parte din ceva. Şi aşa trebuie să rămână.* E identitatea sa. Şi pentru a ne salva identitatea a trebuit, printre altele, să ne numim Cezar, Virgil, Ovidiu, Livia şi să refuzăm — cu preţul vieţii — să primim numele năvălitorilor. Era o problemă de viaţă şi de moarte. Era chiar mai mult decât atât: era o problemă de a fi sau a nu fi. Desigur, numele, credinţa, obiceiurile sunt lucruri spirituale. Dar noi nu ne puteam apăra cu fortăreţe, cu ziduri, cu cetăţi de granit, împotriva miilor de hoarde barbare venite din răsărit. Toate mijloacele noastre de luptă şi de apărare sunt spirituale. Dar spiritul este mai puternic decât toate materiile pământului. Ceea ce am construit în spirit a durat. Şi durează. Şi va dura nu numai până la sfârşitul lumii, dar pentru veşnicie. Ştiu că porţi un nume păgân. Că nu ai un Sfânt în calendar. Că nu ai o sărbătoare a numelui. Că cerul nu coboară niciodată odată cu Sfântul tău ocrotitor deasupra acoperişului nostru. Dar trebuie să accepţi acest sacrificiu. Îţi este impus. Asemenea cuielor în trupul lui Hristos. Pentru ca Hristos să rămână la noi. Şi Hristos nu poate să rămână la noi, dacă nu suntem oameni identici cu noi înşine. Dacă ne pierdem identitatea şi ajungem neant. Neantul nu este creştin. La Judecata de Apoi vom fi mândri să vorbim cu Hristos în limba lui Virgil. Limba

latină pe care am învăţat-o de la sfinţii creştini ai Romei condamnaţi şi trimişi, din pricina credinţei lor, să muncească ca ocnaşi în minele de aur şi argint ale României. Trebuie să-ţi iubeşti numele, Virgil. E foarte frumos.

— E adevărat că Virgil este un nume frumos. Dar totuşi e un nume păgân. Nu se află în calendar.

Deodată mi-a venit în minte o idee, şi i-am pus şi tatălui meu aceeaşi întrebare pe care i-am pus-o mamei preotese:

— De ce Dumnezeu n-a dat nici unui sfânt frumosul nume de Virgil? De ce Dumnezeu a dat tot felul de nume sfinţilor şi niciodată, nici unuia, numele de Virgil?

— Nu Dumnezeu e Cel care dă nume sfinţilor, a strigat mama preoteasă intrând pe neaşteptate în camera unde vorbeam cu tatăl meu. Mamele dau numele sfinţilor, sărmanele mame. Ca mine. Ca toate mamele de pe pământ.

— Atunci de ce nu există un Sfânt Virgil în calendar? am întrebat eu.

— Pentru că toţi oamenii care au purtat numele de Virgil pe acest pământ au fost nişte desfrânaţi, nişte nenorociţi, carne pentru cuptor. Toţi Virgilii au fost oameni de nimic. Praf şi pulbere. Şi care s-au întors în pulbere.

— Toţi oamenii care au purtat numele de Virgil au fost ticăloşi? am întrebat eu. Era o nenorocire în plus. Mi se părea că acest nume nu aduce decât nenorociri. Mai întâi, că el lipsea din calendar. În al doilea rând, că era păgân. În al treilea rând, că nu a fost purtat decât de ticăloşi. Doar de ticăloşi.

— Toţi Virgilii au fost oare nişte ticăloşi fără de lege?

— Cu siguranţă, a răspuns mama mea. Dacă vreun Virgil a primit vreo cinste, a primit-o de la diavol. Fiindcă toţi au fost slujitorii diavolului. Nici unul n-a fost în stare să-L slujească pe Dumnezeu şi să-şi sfinţească numele. Să se facă sfânt. Să facă minuni. Există zeci de Sfinţi Petru, zeci de Sfinţi Ioan, de Sfinţi Nicolae, de Sfinţi Andrei... Toate numele s-au sfinţit. Fiindcă au existat sfinţi printre cei care le-au purtat. Dar nu este nici un sfânt Virgil. Nici unul. E păcat pentru omenire. Pentru că, de fapt e un nume frumos. Dar a fost purtat de ticăloşi şi de desfrânaţi. Care au putrezit în mormintele lor. Oasele şi carnea sfinţilor nu putrezesc niciodată. Oasele sfinţilor devin sfinte moaşte... Iar sfinţii fac minuni nu doar în timpul vieţii lor, ci chiar oasele lor continuă să facă minuni... Chiar şi lucrurile lor şi numele lor continuă să ajute şi să ocrotească sărmana omenire...

Cuvintele aspre pe care mama preoteasă le-a rostit despre cei care au purtat numele meu înaintea mea mi-au străpuns inima. De aceea, din cea mai fragedă pruncie am încercat să cunosc oamenii care s-au numit Virgil. Am fost ajutat de tatăl meu care era un om minunat, înţelept, venerabil şi iubitor de frumos. Astfel, datorită lui, am cunoscut, chiar înainte de a şti să scriu şi să citesc, operele lui Virgiliu. Virgiliu era departe de a fi fost un ticălos, cum spunea mama mea. Virgiliu a fost cel mai mare poet al latinităţii. M-am întristat foarte mult aflând că marele Virgiliu s-a născut cu foarte puţin înainte de venirea lui Hristos pe pământ. Şi a murit de asemenea înainte de cucerirea nemuritorilor de către legiunile catalane ale Romei conduse de Traian.

Moartea lui Virgiliu, crearea poporului român şi venirea pe pământ a lui Hristos s-au petrecut toate aproape în acelaşi timp. Îl admiram pe Virgiliu. Era cel mai mare poet al celui mai mare Imperiu al lumii. Dar nu era un sfânt. Şi chiar cel mai mare dintre poeţi este atât de mic lucru faţă de un sfânt. Un poet de geniu are dreptul la statui, la monumente, la efigii şi medalii. Ca şi cei mai mari eroi ai pământului. Ca lupoaica care îi alăptează pe Romulus şi Remus. Dar nici un poet n-are dreptul de a fi pictat pe icoane. Doar sfinţii. Ca Hristos, ca *Theotokos*, Maica lui Dumnezeu, fiindcă Dumnezeu e lumină şi sfinţii Săi îngeri sunt fiii luminii[1].

Fruntea poeţilor poate fi ca şi cea a eroilor, încununată de cununi de flori. Împodobită cu coroane din frunze de aur sau cu diademe de pietre preţioase. Dar toate aceste cununi care împodobesc creştetul poeţilor, al geniilor şi eroilor sunt făcute din materiale create. Oricât de preţioase ar fi, ele sunt toate lucruri create. Creştetul sfinţilor, ca şi cel al lui Hristos şi al Maicii Sale, e înconjurat de un nimb, de o aureolă. Iar aureolele nu sunt făcute din lucruri create. Aureolele care înconjoară capul sfinţilor pe icoane sunt alcătuite din lumina necreată a lui Hristos. Aceeaşi lumină necreată care a înconjurat şi transfigurat trupul de carne şi oase a lui Hristos pe muntele Taborului, aceeaşi lumină transfigurează carnea şi oasele sfinţilor încă de aici şi va transfigura şi carnea şi trupurile noastre după moarte, la a Doua Venire a lui Hristos. Toţi sfinţii sunt — aici pe pământ —

[1] *Luca* 16, 8.

luminoşi şi în slavă. Ca Hristos pe muntele Taborului. Dezbrăcându-se de pătimire, de *pathos*, de hainele de piele primite la izgonirea din rai, ei devin încă în timpul vieţii lor pământeşti, încă de aici şi de acum, asemenea cu ceea ce vom fi cu toţii în rai. Deşi au un trup, sfinţii trăiesc pe pământ ca îngerii care n-au carne şi oase. Încă de aici ei au devenit *vistierii şi locaşuri curate ale lui Dumnezeu*[1]. Sfânta Scriptură spune de asemenea: *Sufletele drepţilor sunt în mâna lui Dumnezeu şi moartea nu le va atinge pe ele*[2]. *Fiindcă moartea sfinţilor e mai degrabă somn decât moarte. Au fost încercaţi în veacul de acum, dar vor fi vii până la sfârşit*[3]. *Trupul lor e templu al Duhului Sfânt. Dumnezeu este Viaţă şi lumină. Şi cei care sunt în mâna lui Dumnezeu sunt lumină şi viaţă*[4].

Un poet poate învăţa lumea. Poate înălţa lumea. Un poet poate dezvălui adevărurile cele mai tainice ale umanităţii şi poate arăta căile slavei contemporanilor săi, urmaşilor săi şi întregului neam omenesc. Există genii mari, cum sunt Homer, Eschil, Euripide, Shakespeare, care vor trăi atât timp cât va dura pământul şi până la sfârşitul veacurilor. Există şi pictori şi sculptori. Şi compozitori. Şi glorii ale ştiinţei. Toţi fac minuni. Sfinţii sunt însă mai mult. Incomparabil mai mult. Fiind doar iubire, viaţă şi lumină, sfinţii nu înalţă doar omenirea. Nu numai o învaţă şi o călău-

---

[1] *Leviticul* 26, 12.

[2] *Înţelepciunea lui Solomon* 3, 1.

[3] *Psalmii* 48, 10.

[4] SFÂNTUL IOAN DAMASCHINUL, *De fide orthodoxa* IV, 15, PG 94, 1064C.

zesc, ci o ajută, o sprijină şi, mai ales, mai cu seamă o iubesc. Sfinţii ne ocrotesc în existenţa noastră şi ne dau o mână de ajutor aici jos. Mijlocesc pentru noi la cer. Suferă împreună cu noi, pentru noi şi în locul nostru. Iau cu bucurie greutatea şi durerea noastră. Nici un poet, oricât de mare ar fi, nici un geniu, nu poate spune ca fericitul părintele nostru Agaton: *De mi-ar fi fost cu putinţă să găsesc un bubos să-i dau trupul meu şi să-l iau pe al lui, bucurie aş fi avut, căci aceasta este dragostea cea desăvârşită*[1]. Sfinţii sunt cei care n-au *decât o singură dispoziţie faţă de tot neamul omenesc: iubirea*[2]. *Dragostea desăvârşită nu sfâşie firea cea unică a oamenilor luându-se după părerile şi înclinările diferite ale voii lor. Ci privind pururea la ea, iubeşte pe toţi oamenii la fel: pe cei buni şi râvnitori ca pe nişte prieteni, pe cei leneşi ca pe nişte duşmani, făcându-le bine, răbdând îndelung şi suferind cele ce-i vin de la ei. Ea nu ia în seamă câtuşi de puţin răul de la aceştia, ci chiar suferă pentru ei dacă vremea o cere, ca să-şi facă şi pe ei prieteni, de este cu putinţă, iar de nu se poate, cel puţin să nu cadă din iubirea proprie faţă de ei,* ARĂTÂND PURUREA LA FEL ROADELE IUBIRII FAŢĂ DE TOŢI OAMENII[3].

În marii poeţi, în genii, se manifestă omul. În sfinţi însă se arată, se face prezent Dumnezeu

---

[1] *Pateric*, avva Agaton, 26.

[2] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Ambigua*, PG 91, 1205A [PSB 80, 1983, p. 189].

[3] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* I, 71 [FR II, 1946, p. 48].

Însuşi. *De vom căuta pe Dumnezeu, Se va arăta nouă şi de-L vom ţine pe El, va rămâne cu noi*[1].

Un sfânt îşi dispreţuieşte trupul de carne şi-şi jertfeşte viaţa sa pământească spre a-şi ajuta semenii. Se jertfeşte pentru a-i face fericiţi pe semenii săi. Şi se face fericit pe el însuşi, făcându-se mai bun. Căci viaţa unui sfânt e aceasta: să devină în fiecare clipă mai bun. *Prin aceasta sufletul priveşte neschimbabilitatea, iar trupul nemurirea, şi întregul om se îndumnezeieşte prin lucrarea îndumnezeitoare a harului Celui ce S-a întrupat, rămânând întreg om după suflet şi trup din pricina firii şi făcându-se întreg dumnezeu după suflet şi trup din pricina harului şi a strălucirii dumnezeieşti a fericitei slave ce o are pe urma Lui, strălucire decât care nu se poate cugeta alta mai mare şi mai înaltă*[2]. Prin sfinţi se realizează osmoza dintre cer şi pământ. Pentru că Dumnezeu S-a făcut om, pentru ca omul să se poată face dumnezeu[3]. Dumnezeu a coborât din cer, *katabasis*, pentru ca omul să urce la cer, *anabasis*. Dumnezeu a luat un trup de carne devenind *sarkofor*, *purtător de carne* pentru ca omul să devină *teofor* şi *pnevmatofor*, *purtător de Dumnezeu* şi *purtător de Duh Sfânt*. Acest lucru se înfăptuieşte în sfinţi. Prin sfinţi, Dumnezeu coboară, aceasta este *kenosis*, smerenia

---

[1] *Pateric*, avva Arsenie 10.

[2] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, PG 91, 1088C [PSB 80, 1983, p. 90].

[3] Sfântul Irineu, PG 7, 1120; Sfântul Atanasie, PG 25, 192B; Sfântul Grigorie din Nazianz, PG 37, 465; Sfântul Grigorie al Nyssei, PG 45, 65D.

pogorârii, iar omul urcă şi ajunge la *theosis*, la îndumnezeire.

Din această pricină, cu toată imensa admiraţie pe care o aveam din cea mai fragedă vârstă pentru Virgiliu şi pentru marii poeţi, această admiraţie n-a fost niciodată totală. În faţa statuii în marmură a lui Virgiliu, ca şi în faţa statuilor lui Shakespeare, Homer şi Ovidiu, mă opresc. Îmi ridic pălăria. Rămân o clipă: iau poziţie de drepţi. Cu respect. Cu admiraţie. Fericit că aparţin neamului omenesc care a dat astfel de genii. În faţa lor sunt plin de admiraţie, ca în faţa piscului Mont Blanc. Ca în faţa oceanului şi ca în faţa frumuseţii bolţii cereşti în nopţile înstelate. Admiraţia mea se opreşte însă aici. În faţa perfecţiunii trebuie să ne oprim întotdeauna. Fiindcă desăvârşirea constă într-un lucru încheiat. Sfinţenia însă nu este o desăvârşire împlinită. Cum remarca Sfântul Grigorie al Nyssei, *după ideile greceşti, desăvârşirea e un lucru încheiat. Or virtutea e prin fiinţa ei înaintare. Trebuie deci să ne modificăm ideea noastră de desăvârşire dacă vrem să păstrăm acest nume idealului nostru, şi anume că DESĂVÂRŞIREA CONSTĂ ÎNTR-UN PROGRES CONTINUU*[1]. *Firea îngerilor şi a sufletelor nu cunoaşte hotar şi nimic n-o împiedică să progreseze*[2]. *Virtutea şi sfinţenia n-au decât un singur hotar: acela de a nu avea hotar*[3]. *Căci*

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 300D [PSB 29, p. 22].

[2] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *In Canticum Canticorum*, PG 44, 792D.

[3] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 301D.

acel dumnezeiesc Apostol, mare şi înalt la înţelegere, alergând prin virtute, niciodată n-a sfârşit „întinzându-se spre cele dinainte" şi nici oprirea viitoare din alergare nu-i era sigură. Pentru ce? Pentru că prin firea lui binele nu are hotar[1].

Fiindcă ştiu aceste lucruri, e normal ca admiraţia mea, oricât de mare ar fi, să se oprească atunci când mă aflu în faţa desăvârşirii create. Este o frumuseţe şi o desăvârşire care cunosc limite. Dimpotrivă, în faţa unui sfânt nu mă opresc în extaz. În faţa icoanei unui sfânt, în faţa sfinţeniei, îmi plec genunchii. Mă închin. Ating pământul cu fruntea, prosternându-mă. Şi mă rog. Sărut pământul. Şi lemnul pe care este pictat sfântul. Cerându-i ajutorul. Ocrotirea. Cerându-i iubirea şi milostivirea. Fiindcă bunătatea lui, desăvârşirea şi iubirea sa nu au limite. Un sfânt nu e mare doar pe pământ, ci şi în cer. Un sfânt nu este mare doar în vecii vecilor şi până la sfârşitul lumii. E mare în veşnicie... Frumuseţea sa, iubirea şi măreţia lui sunt ale lui Dumnezeu. Fără limite... Aceste două frumuseţi nu pot fi deci comparate. Nici cele două măreţii.

Eram la o vârstă foarte fragedă când îmi puneam aceste probleme. Eram la vârsta jocului. Ca şi ceilalţi copii de vârsta mea. Dar, pentru că aveam un nume păgân, numele celui mai mare poet al latinităţii păgâne, pentru că eram lipsit de sărbătoare onomastică, pentru că eram nefericit, căutam o compensaţie spunând că un poet de geniu face câte un sfânt. Şi apoi am descope-

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 300D; cf. *Filipeni* 3, 13.

rit că a-l compara nu e nici măcar cu putinţă. Am încercat atunci să-mi înţeleg nefericirea. Înţelegând ceea ce dă măreţie sfântului şi măreţie oamenilor. Şi fără să vreau, am înţeles că un om nu poate fi cu adevărat mare, oricât de mare ar fi pe pământ, dacă nu este sfânt.

Toate aceste lucruri a trebuit să le înţeleg fiindcă aveam neşansa de a mă numi Virgil. Tânăr preot, tatăl meu mă ajuta. Atât cât putea. Dar nu putea mai mult. Mai întâi, pentru că era foarte tânăr. Apoi, pentru că era un sărman preot proletar. În al treilea rând, nu putea să mă ajute mai mult, fiindcă nu suferea ca mine din pricina unui nume păgân. Şi atunci, am devenit şi eu, ca şi mama preoteasă, un *teodidact*, un om care nu are un alt învăţător decât pe Dumnezeu. Am înţeles astfel că singura măreţie adevărată a omului este sfinţenia. Virgiliu poetul e mare pentru cei ce au fericirea de a-i citi cărţile. Dar un sfânt n-are nevoie să fie tradus şi citit pentru a fi mare. Un sfânt e unit cu Dumnezeu. E un purtător de Dumnezeu. Şi Dumnezeu este pretutindeni. Şi întotdeauna. Şi pentru toţi. Fără să fie tradus, citit, văzut sau cunoscut. Dumnezeu este pentru toţi, pentru cel rău şi pentru cel bun, pentru cel mare şi pentru cel mic, pentru învingător şi pentru învins. Iar sfinţii sunt tot şi pretutindeni şi întotdeauna. Iar măreţia lor n-are limite aşa cum nu are termen de comparaţie. Fiindcă nimic şi nimeni nu se poate compara cu Dumnezeu nici cu cei care Îl poartă în ei înşişi.

Din această pricină sfinţii au în jurul creştetului un cerc de *lumină*, o aureolă sau un nimb. E *dumnezeirea*. Lumina lui Dumnezeu.

Am înţeles deci, încă înainte de a împlini şapte ani, că nu voi găsi niciodată mângâiere lipsit fiind de şansa de a purta un nume de sfânt.

Într-o zi l-am căutat pe tatăl meu pentru a discuta cu el despre nefericirea de a mă numi Virgil. Tatăl meu nu spunea ca mama preoteasă că discuţiile teologice îi întărâtă pe diavoli. El a încercat să-mi răspundă cât mai bine.

— Tată, i-am spus sărutându-i respectuos mâna. În genunchi. Cu respect şi familiaritate. Căci, deşi era tatăl meu după trup, era şi preot. Deci tatăl meu duhovnicesc. Mă născuse de două ori. Era tatăl tuturor oamenilor de pe pământ. Şi nu puteam fi familiar cu tatăl meu aşa cum sunt ceilalţi copii cu părinţii lor. Era o foarte mare distanţă între noi. În ciuda faptului că era atât de aproape de mine prin trup. Căci nimeni nu este mai mare pe pământ, după sfinţi, decât preoţii. Imaginează-ţi că miliardele de oameni care trăiesc în acest moment pe pământ cad deodată în genunchi şi se roagă. Rugăciunea lor nu valorează cât cea a unui preot. Fiindcă preotul are deasupra creştetului focul pogorât la Cincizecime peste Apostoli: preoţia. Şi preoţia e deopotrivă dumnezeiască, asemenea nimbului sfinţilor din icoane. Sfântul Cosma Etolianul scrie: *Dacă întâlneşti un preot şi un împărat, cinsteşte mai degrabă preotul. Dacă întâlneşti un preot şi un înger, cinsteşte mai mult preotul. Preotul e mai presus decât îngerii... Cât despre mine însumi, n-am nimic mai mult a vă spune despre preoţi. Când întâlnesc unul trebuie să mă închin în faţa lui, să-i sărut mâna şi să-i cer rugăciunile pentru mântuirea mea. Toţi oamenii din lume dacă ar*

începe să se roage lui Dumnezeu, N-AR PUTEA SĂVÂRŞI TAINA SFINŢIRII DARURILOR. UN SINGUR PREOT, CHIAR ŞI PĂCĂTOS, POATE FACE ÎNSĂ ACEASTA PRIN HARUL DUHULUI SFÂNT[1].

Pentru că era preot, dragostea pentru tatăl meu se amesteca cu veneraţia.

— Mama spune, tată, că toţi cei numiţi Virgil care au trăit înaintea mea au fost nişte ticăloşi, căci nici unul nu a reuşit să treacă dincolo de starea sa de om şi să se facă sfânt. E adevărat?

— Ticăloşi nu, a răspuns tatăl meu. Au fost oameni. Asta-i tot. Căzuţi şi fără dorinţa da a se întoarce la starea lor dintru început, la sfinţenie. Dar noi suntem toţi la fel. Cei numiţi Virgil n-au fost mai răi decât ceilalţi care poartă alte nume...

— Tată, vreau să-ţi pun o întrebare foarte serioasă şi foarte grea: Ce trebuie să faci ca să ajungi sfânt?

Aşteptam răspunsul cu răsuflarea tăiată. De acest răspuns atârna fiinţa sau nefiinţa mea. Puteam eu oare completa calendarul, adăugând frumosul nume al sfântului Virgil care lipseşte din el, un nume ilustru, desigur, dar pe care nimeni nu-l sfinţise încă?

— Ce te-a întrebat fiul meu? a strigat mama preoteasă intrând în încăperea în care vorbeam cu tatăl meu, ca de obicei. Ca o furtună. Când te aşteptai mai puţin. Apariţiile ei erau asemenea erupţiilor vulcanilor. Asemenea cutremurelor. Asemenea ciclonului ce se dezlănţuie în plin soare, dintr-odată, dezrădăcinând arbori, distrugând

---

[1] SFÂNTUL COSMA ETOLIANUL, *Didachiai* (ed. Aug. Kantiotis, p. 138).

totul, după care pleacă, lăsând soarele să strălucească deasupra dezastrului. Mama preotească era o furtună mişcătoare. Un vulcan care nu izbucnea niciodată în acelaşi loc.

— Ce te-a mai întrebat fiul tău? Din nou explicaţii despre cele sfinte? L-am prevenit că pentru asta se va duce în iad. Fiindcă atunci când vorbesc despre teologie, oamenii neînvăţaţi, îi stârnesc pe diavoli.

— Nu vorbea despre teologie, dragă preoteasă, a spus tatăl meu surâzând. Calm. Înţelept.

— Am auzit cuvântul sfânt? a spus mama preotească. Oare a vorbi despre sfinţi nu este teologie? Iar tu îngădui ca diavolul să fie stârnit aici sub acoperişul nostru, în casa parohială...

— Nu e vorba de teologie. Era o copilărie. Du-te şi vezi-ţi de treburile tale, dragă preoteasă. Virgil mă întreba pur şi simplu ce trebuie să facă un om ca să se facă sfânt. Asta e tot. E o întrebare care îi place lui Dumnezeu.

— Şi cine vrea să se facă sfânt? Cred că nu el!

— Nimeni, dragă preoteasă. Din nefericire nimeni nu mai vrea să se facă sfânt. E o întrebare pe care mi-a pus-o aşa într-o doară, cum pun mereu copiii.

— Atunci, pentru că pe tine te-a întrebat, răspunde-i că în zilele noastre nimeni, dar absolut nimeni nu se mai face sfânt. În zilele noastre oamenii se fac asasini, hoţi, miniştri, soldaţi, dansatoare de cabaret... toţi îmbrăţişează meseriile diavolului. Nimeni nu se mai face sfânt în zilele noastre. Trebuie să-i spui adevărul acestui copilandru. Ca să ştie în ce lume va trebui să trăiască...

Şi mama preoteasă a plecat. Cum pleacă furtunile. Trântind porţile. Ducând dezastrele în altă parte.

— Nu-i adevărat ce-a spus mama, m-a încredinţat tatăl meu.

— Poţi să te faci sfânt şi în zilele noastre, ca şi odinioară, tată? am întrebat eu. Eram roşu de fericire. Căci dacă mai era cu putinţă în zilele noastre pentru cineva să dobândească sfinţenia, doream şi eu să mă fac un sfânt. Să fac să se înscrie în calendar numele sfântului Virgil. Pentru fericirea îngerilor, a celorlalţi sfinţi şi a copiilor care se vor numi mai târziu Virgil. Şi care nu vor mai trăi fără o sărbătoare a numelui, ca mine.

— Sigur că poţi să te faci sfânt şi în zilele noastre! a spus tatăl meu liniştit.

M-am apropiat de genunchii tatălui meu. În sutana sa — care nu era încă stricată de vreme, fiindcă era preot doar de puţin timp — era drept, suplu ca o lalea neagră. O foarte frumoasă lalea neagră.

— Dumnezeu doreşte totdeauna să-i prefacă pe oameni în dumnezei, sfinţindu-i, îndumnezeindu-i, a spus tatăl meu[1]. *Dumnezeu Şi-a amestecat sângele cu noi, ca să ne facă o singură fiinţă cu El*[2].

— Aşa era pe vremuri, tată, dar în zilele noastre, în vremurile în care trăim noi, nu mai există sfinţi.

---

[1] SFÂNTUL DIADOH AL FOTICEII, *In Ascensionem homilia*, PG 65, 1146D.

[2] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *Baemones non gubernare mundum*, PG 49, 260.

— În zilele noastre este mai uşor decât odinioară, a răspuns tatăl meu. *Dumnezeu nu sloboade războaiele [demonilor] peste neamul [generaţia] acesta ca peste cele din vechime, căci ştie că sunt slabe şi nu le pot suferi*[1].

Acest lucru mi-a dat un curaj enorm. Ideea mea s-a fixat. Trebuia cu orice preţ să mă fac sfânt. Dar în toate cărţile pe care le citeam, vedeam că pentru aceasta trebuie să ţi se taie capul, să fii îngropat de viu, să fii aruncat la fiare sălbatice. Trebuia să trăieşti în deşert hrănindu-te cu lăcuste şi rădăcini, sau să locuieşti în peşterile munţilor împreună cu urşii, lupii şi alte fiare sălbatice... Viaţa unor sfinţi mă emoţionase până în asemenea măsură, încât scrisesem deja un mic poem despre Sfânta căreia i-au fost tăiaţi cei doi sâni cu sabia pentru că refuza să se lepede de Hristos. Şi un nou poem mai lung despre Sfântul Maxim Mărturisitorul, acest nobil devenit secretar al împăratului Bizanţului, care şi-a părăsit hainele de aur şi palatele de marmură pentru a se face monah. Sfântul Maxim scria foarte frumos şi vorbea foarte frumos. I s-a tăiat braţul drept pentru ca să nu mai poată scrie adevărul, şi i s-a smuls limba din rădăcină pentru ca să nu mai poată rosti Evanghelia... Am început de asemenea un alt poem despre Sfântul Ioan Damaschin care fusese secretarul sultanului Damascului şi care avea şi el o rostire de aur şi un stil de mare poet şi filozof. Într-o zi sultanul a poruncit să i se taie mâna dreaptă cu o lovitură de iatagan ca să nu mai poată scrie versuri despre Maica Domnului.

---

[1] *Pateric*, avva Antonie 23.

Dar, Nikopeea — Împărăteasa cerului, Făcătoarea de biruinţă — a coborât în temniţă, a luat mâna tăiată a poetului şi i-a lipit-o din nou de umăr. Mai târziu, drept mulţumire, Sfântul Ioan Damaschin a oferit icoanei Fecioarei din mănăstirea sa o mână de argint, în amintirea a celei care i-a fost dată înapoi. Din această pricină, în biserica satului nostru exista o *Theotokos* cu trei mâini, *trichereusa*, o copie a icoanei căreia Sfântul din Damasc îi oferise mâna de argint... După toate aceste istorisiri, mi-am dat seama că este aproape cu neputinţă să devii sfânt. Dar eram hotărât, cu orice preţ, să încerc. Aveam drept deviză o frază din Origen, scrisă pe coperta unei cărţi de rugăciuni: *Mai bine să mori pe drum căutând viaţa desăvârşită decât să nu pleci la drum [în căutarea ei]*[1].

— A te face sfânt e unul dintre cele mai fireşti lucruri pe care un om le poate săvârşi pe pământ, mi-a spus tatăl meu.

— Nu este însă un lucru foarte greu, aproape cu neputinţă?

— E un lucru firesc. Cel mai firesc pentru om. Mai mult! Noi toţi, absolut toţi, avem datoria de a ne face sfinţi. Avem porunca de a ne face sfinţi. Aşa cum spune Sfântul Vasile cel Mare: *Omul e un animal care a primit porunca să se facă dumnezeu*[2].

Aveam o încredere absolută în tatăl meu. Mai întâi, ca tată al meu după trup. Iar mai apoi ca om superior celorlalţi prin natura sa îngerească,

---

[1] ORIGEN, *In Exodum homilia* 5, 4, PG 12, 329–330.

[2] SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Oratio in laudem Basili Magni*, PG 36, 560A.

şi ca tată duhovnicesc, ca preot, coautor al naşterii mele noi şi adevărate, cea din Botez. Uşurinţa cu care vorbea despre sfinţi nu era convingătoare. Deloc.

— Ştii tu, Virgil, ce este un sfânt?

— Desigur, am spus. Este un om care se află în cer şi al cărui chip îl vedem în icoane. Învăluit de lumina care se numeşte nimb.

— Desigur. Dar un sfânt este un om. Ştii tu ce este un om? Omul e o făptură care caută fericirea. Asta este omul. Prin fiinţa sa, orice om, de-a lungul întregii sale vieţi, nu face decât să caute fericirea. Sfinţii şi asasinii, hoţii şi preafericiţii, păcătoşii şi virtuoşii — absolut toţi oamenii care au trăit, trăiesc şi vor trăi pe pământ — nu fac decât un singur lucru: îşi caută fericirea. Ceea ce îi deosebeşte pe oameni e doar modul, locul şi mijloacele pe care le aleg pentru a deveni fericiţi. Prin aceasta sfântul se deosebeşte de asasin. Fiindcă amândoi, sfântul şi asasinul, nu fac decât să caute fericirea. O caută însă cu totul altfel.

Eram poet. Aveam şapte ani. Nu înţelegeam totul. Şi, mai ales toate erau foarte noi pentru mine. Mult prea neaşteptate. Apoi mă paraliza frica. Căci dacă mama mea, minunata mea mamă preoteasă, ar fi intrat în acel moment, dacă l-ar fi auzit pe tatăl meu spunând că sfinţii şi asasinii sunt deopotrivă oameni care caută fericirea, lucrul ar fi produs o dramă ireparabilă. Mai rea decât sfârşitul lumii. Fiindcă mama mea n-ar fi îngăduit niciodată să se rostească în aceeaşi frază cuvintele asasin şi sfânt. Pentru ea lucrurile sfinte erau tot atât de separate de cele rele şi profane pe cât e uleiul de apă, cerul de pământ şi albul de

negru... Din fericire, mama preoteasă nu auzise nimic. Trăsnetul nu s-a coborât din cer nici asupra mea, nici asupra tatălui meu. Nu de data aceasta.

— Tată, tu care eşti preot, poţi spune că este uşor să ajungi sfânt, chiar în faţa întregii lumi? Sau îmi spui asta doar pentru că sunt un copil?

— Desigur, o pot spune întregii lumi. Fiindcă a ne face sfinţi, a ne îndumnezei, nu înseamnă *a ne preface în ceva ce nu suntem, ci a ne înnoi în chip slăvit prin prefacerea în ceea ce am fost înainte*[1]. A ne face sfinţi înseamnă a ne regăsi firea proprie. Starea dintru început a omului era fericirea şi raiul. Încercând să ne facem sfinţi încercăm să ne facem mai buni şi mai fericiţi, aşa cum am fost meniţi prin firea noastră.

— Dacă e lucru uşor să ne facem sfinţi, atunci de ce sunt atât de puţini sfinţi pe pământ? De ce, de pildă, tu, care eşti tatăl meu după trup şi după duh, nu ai încercat niciodată să ajungi sfânt?

Mă uitam la el. Şi-mi spuneam că ar fi fost cel mai frumos sfânt din biserică. Tot atât de frumos ca şi arhanghelul pictat pe uşile diaconeşti ale iconostasului...

— Răspunde-mi, de ce nu ai încercat să te faci sfânt? Doar spui că e atât de uşor... Răspunde-mi!

— Nimeni nu vrea să se facă sfânt, a spus tatăl meu. Nici eu n-am vrut. Pur şi simplu. Nu mi-a trecut prin cap.

Eram uimit. Lucrul era lipsit de logică. De ce să accepţi să fii soldat când poţi deveni general? De ce să fii valet când poţi deveni împărat? Dacă

---

[1] Sfântul Diadoh al Foticeii, *In Ascensionem homilia*, PG 65, 1148A.

sfinţenia e la îndemâna întregii lumi, de ce atunci întreaga lume doreşte să devină orice altceva dar nu sfânt? I-am întrebat apoi pe toţi băieţii din sat. Apoi pe cei din oraş. Pe toţi colegii mei de şcoală. Pe studenţi. Pe seminarişti. Pe preoţi. Pe episcopi. Nimeni, dar absolut nimeni până în acest moment, de când sunt pe pământ, nu mi-a spus că vrea să se facă sfânt. Şi nimeni nu s-a gândit la aceasta. Niciodată. Acest lucru însă mi se părea plin de absurditate. Drept cea mai cumplită lipsă de logică. În zilele noastre omul vrea să ajungă în cosmos, pe Lună, pe planetele Marte, pe Venus, Mercur. Pretutindeni. E un lucru frumos. Şi foarte înalt. Dar în rai, care e încă şi mai înalt şi mai frumos, nimeni nu vrea să ajungă. Nimeni nu vrea să devină sfânt.

— Tu de ce n-ai vrut să te faci sfânt? De ce nu te-ai gândit măcar?

Tatăl meu nu mintea niciodată. Mi-a răspuns:

— M-am gândit, am visat şi am hotărât mai întâi să-mi trec examenele la seminar. Apoi să mă fac preot. Apoi să dau un bun exemplu copiilor mei şi credincioşilor mei. Gândurile şi visurile mele erau legate de lucruri nemijlocit apropiate. Se spune că întotdeauna visăm de fapt să fim altundeva. Dar acest altundeva nu este niciodată un lucru foarte înalt. Nici foarte departe. Acest altundeva e totdeauna de cealaltă parte a drumului. Acest altundeva e casa vecinului. Oraşul. Capitala. Nu visăm niciodată la un altundeva îndepărtat: De exemplu, la rai, la cer. La faptul de a ne face sfinţi. Îmi este aproape ruşine să o mărturisesc. Nu m-am gândit niciodată să mă fac un sfânt. Nici eu, nici altcineva dintre oamenii pe care i-am

întâlnit în viaţa mea. Niciodată. Ne gândim şi visăm întotdeauna la ceea ce este nemijlocit accesibil. La ceea ce avem sub ochi, sub simţuri...

A urmat o lungă tăcere. Tatăl meu era umilit pentru prima dată în viaţa sa. Şi încă foarte adânc. Din pricina mea. Fiindcă eu, care eram poet şi aveam şapte ani, i-am spus adevăruri amare.

— Ai renunţat să fii sfânt ştiind că poţi să fii? l-am întrebat.

— Toţi oamenii renunţă la un lucru mai mare pentru ceva mai mic... Renunţăm să fim sfinţi pentru a ne face preoţi sau morari sau funcţionari... Din pricina stării noastre generale căzute.

Tatăl meu avea aproape lacrimi în ochi. Dar ele nu se vedeau. Lacrimile adevărate nu se văd, doar lumina lor. Îşi dădea seama de eşecul lui total. Că şi-a irosit existenţa. Şi afla acest lucru de la mine. Care îi arătam că, asemenea celorlalţi, el semăna cu animalele erbivore care pasc doar ceea ce se găseşte în jurul botului lor. Nimeni n-are curajul marii şi adevăratei aventuri a omului, care este cerul, raiul. Maximul aventurii umane este un alt continent, un ocean sau o altă planetă. Îngrozitor de puţin. Umilitor de puţin. Pentru noi, care suntem fii ai lui Dumnezeu.

Mai ales că Dumnezeu, Creatorul nostru, ne-a zidit pentru isprăvi mari. Nu pentru scopuri şi sarcini meschine. Să luăm de pildă poziţia verticală a omului. Poziţia omului este dreaptă, îndreptată spre cer; el priveşte în sus. Această postură îl face în stare să conducă şi simbolizează puterea şi demnitatea sa de împărat al creaţiei. Dintre toate fiinţele, doar omul este făcut astfel, în vreme ce trupul tuturor celorlalte animale e

aplecat spre pământ. Pentru a indica limpede diferenţa de demnitate ce există între fiinţele încovoiate sub puterea omului şi această putere aşezată peste ele. Într-adevăr, la animale, membrele anterioare ale corpului sunt picioare, pentru că înclinarea trupului lor cere un sprijin în faţă. În alcătuirea omului aceste membre au devenit mâini. *Pentru poziţia verticală era de ajuns o singură bază, întemeindu-şi în siguranţă starea pe ambele picioare*[1].

— Tată, cum îţi explici că omul, făptură liberă şi suverană, ca Dumnezeu şi îngerii, se poate mulţumi cu simple munci de rob?

— Diavolul e cel care ne împiedică să privim cerul şi ne face să ne ţinem ochii aţintiţi spre pământ şi spre lucruri meschine... Când iudeii erau în robie în Egipt, faraonul le-a dat o sarcină care îi obliga să rămână tot timpul cu ochii aţintiţi spre pământ şi să nu privească niciodată cerul. Acelaşi lucru se întâmplă şi cu noi. Pentru a-i împiedica să vadă cerul, faraonii îi obligau pe evrei să facă cărămizi. Şi noi — toţi oamenii — facem cărămizi toată viaţa noastră, şi astfel, privind doar spre pământ, nu vedem nimic în sus. *Diavolul caută să facă rău firii noastre şi să o distrugă. De aceea se străduieşte să-i împiedice pe cei aflaţi în puterea sa SĂ PRIVEASCĂ SPRE CER ŞI, DIMPOTRIVĂ, ÎI FACE SĂ SE APLECE SPRE PĂMÂNT CA SĂ FABRICE CĂRĂMIZI.*

Eram uluit. Aproape toate, sau absolut toate activităţile omeneşti, erau asimilate *fabricării de*

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De hominis opificio* VIII, PG 44, 144B.

cărămizi. Dar nu există oare noblețe în creații, în activitățile oamenilor? Desigur, la vârsta aceea, nu înțelegeam totul. Dar mai târziu, mult mai târziu, mi-am dat seama că orice activitate strict omenească, fără deschidere spre cer, nu e decât fabricare de cărămizi. Nimic cu adevărat trainic nu rămâne din ele. Orice activitate umană, oricât de măreață, de genială ar fi ea, rămâne în aceste limite. Așa cum cărămizile pe care le fabricăm sunt conținute în mulaje. Și *tot ceea ce se cuprinde în niște margini nu este nici virtute, nici sfințenie*[1].

— Noi toți facem cărămizi, a spus tatăl meu. Ca robii evrei lui faraon. Ceea ce ne împiedică să privim mai departe. Dincolo de noi înșine. Spre Dumnezeu. Dar e mai mult decât atât. *Căci în orice ar consta plăcerea trupească, e vădit oricui că ea vine din pământ sau din apă, fie că e din cele ce sunt dorite pentru pântece și ospeție, fie din cele ce țin de îmbogățire. Iar amestecarea acestor plăceri alcătuiește și se numește lutul*[2].

— Tată, vreau să-ți mărturisesc ceva, am spus. Eu doresc să devin un sfânt. Să dau un sfânt Virgil în calendar. Crezi că voi avea puterea?

— Sigur că poți să ajungi un sfânt. *Iată că Domnul ne-a dăruit chip de mântuire și ne-a dat puterea de-a ne face fii ai lui Dumnezeu. Prin urmare, în voia noastră stă mântuirea noastră*[3].

---

[1] Sfântul Grigorie al Nyssei, *De vita Moysis*, PG 44, 301A [PSB 29, 1982, p. 22].

[2] Sfântul Grigorie al Nyssei, *De vita Moysis*, PG 44, 344A [PSB 29, 1982, p. 50].

[3] Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Liber asceticus*, PG 90, 953B [FR II, 1947, p. 33].

— Ce să fac ca să devin sfânt?

— Vrei oare cu adevărat?

— Da, am răspuns cu toată gura. Cum ţi se umple toată gura când mănânci dulceaţă. Am răspuns din toată inima. Din străfundul micii mele făpturi. Aşa cum o vioară nu produce muzica doar prin corzile ei, ci prin tot lemnul său.

— Voi face tot ce trebuie să fac. Dar voi deveni atunci un sfânt, nu-i aşa? Nu mă minţi?

— Nu.

— Ce anume trebuie să fac, tată, pentru a începe să devin sfânt? Pentru a ajunge sfântul Virgil?

— Pentru început şi pentru sfârşit, şi în toată vremea, nu trebuie să faci decât un singur lucru. Unul singur. Şi eşti un sfânt.

— Pentru a face o casă, un drum, un gard, trebuie foarte multe lucruri, am spus eu. Nu se poate să fie de ajuns un singur lucru pentru a deveni sfânt. Îmi spui aceasta numai pentru că sunt un copil. Nu mă iei în serios.

— Ba da! Te iau foarte în serios, a răspuns tatăl meu. Nu poţi vorbi cu uşurinţă despre sfinţenie. Nici chiar atunci când vorbeşti unui copil.

— Atunci spune-mi repede ce trebuie să fac pentru a ajunge sfânt? Pentru a avea un sfânt Virgil în calendar? Vreau să încep de îndată. Chiar din această clipă...

— Pentru a deveni sfânt nu trebuie să faci decât un singur lucru: SĂ-I IUBEŞTI PE VRĂJMAŞII TĂI.

— Nu-i adevărat, am spus. Atât de puţin lucru pentru a ajunge sfânt în calendar? E de ajuns să-ţi iubeşti duşmanii?

— De ajuns.

— Îi voi iubi pe dușmanii mei din această clipă așa cum îi iubesc pe tatăl și pe mama mea, cum Îl iubesc pe Dumnezeu și pe mine însumi.

Eram încântat. Nu mi-aș fi imaginat niciodată că era atât de ușor să devii un sfânt. Eram revoltat că atât de puțini oameni au devenit sfinți, când era atât de ușor. Când nu e nevoie să faci decât un singur lucru: SĂ-ȚI IUBEȘTI VRĂJMAȘII.

— Începutul va fi anevoios, a spus tatăl meu. Fiindcă omul trebuie să aleagă. La început e ca navigatorul, care, pentru a ieși din port, trebuie să vâslească. Trebuie să se bazeze doar pe voința și pe forțele sale. Dar apoi vine harul, ajutorul lui Dumnezeu care te poartă așa cum vântul poartă navele... Suflând în pânze.

Eram fericit. Cariera și destinul meu pe pământ și în cer, în timp și în veșnicie erau hotărâte. Voi deveni un sfânt! Și nimic nu mă va putea opri. Fiindcă știam — tatăl meu mi-a arătat — că *oprirea alergării în căile virtuții înseamnă începutul alergării pe calea răutății*[1].

Știam de asemenea că *viața de sfințenie e destul de bogată pentru a purta de grijă prin ea însăși de toate nevoile călătoriei*[2].

Dar fericirea mea n-a fost de lungă durată.

— Nu pot începe numaidecât lupta pentru sfințenie, i-am spus tatălui meu. Și plângeam. Cum n-am plâns niciodată în viața mea. Și am adăugat: Nu voi fi niciodată un sfânt, tată, nu va exista

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 300 [PSB 29, 1982, p. 22].

[2] ORIGEN, PG 4, 34.

niciodată un sfânt Virgil în calendar... Nu pot să-mi iubesc dușmanii...

— Nu? a întrebat tata. Știa că este un lucru imposibil când nu dispui decât de puterile omenești. Pe pământ doar Hristos a reușit să-i iubească cu adevărat pe dușmanii Săi. Dar tatăl meu era uimit de faptul că mi-am dat seama atât de repede de acest lucru. Fiindcă este mai ușor să mergi la martiriu decât să-ți iubești dușmanii.

— De ce nu poți să-ți iubești dușmanii? m-a întrebat el.

— N-am nici un dușman, tată..., am spus eu plângând. Cum aș putea iubi ceea ce n-am... Și plângeam. Eram deznădăjduit. Pentru că nu aveam dușmani. Ca să-i iubesc. Fiindcă eram prea mic pentru a avea dușmani. Chiar dușmani foarte mici. Nu aveam nici unul. Încercarea mea de a deveni sfânt căzuse baltă. Din lipsă de dușmani pentru a-i putea iubi. Ceea ce mi se părea încă și mai îngrozitor era că deznădăjduiam de a avea vreodată unul. Toată noaptea m-am rugat lui Dumnezeu să-mi dea și mie un dușman. Măcar unul singur. Pentru a putea să-l iubesc și să devin sfânt. Dar a doua zi tot nu aveam dușmani. Căutam în zadar. Pretutindeni. Toată ziua. Și seara l-am întrebat deznădăjduit pe tatăl meu:

— Tată, crezi că voi reuși să am un dușman pe acest pământ...? Sau Dumnezeu mă va lipsi pentru totdeauna de dușmani? În acest caz, calea sfințeniei îmi va fi închisă pentru totdeauna. Fără dușmani, nu poți deveni sfânt.

— E singurul lucru care n-a lipsit vreunui om de la facerea lumii. Orice om, oricât de sfânt ar fi,

are întotdeauna duşmani. Mai mulţi chiar decât poate să îndure iubirea lui.

— Atunci eşti sigur că voi avea şi eu duşmani într-o zi?

— Fără nici o îndoială că vei avea! Mai repede decât îţi închipui!

Şi am adormit fericit. Am dormit bine. A fost cea mai frumoasă noapte din viaţa mea. În toată acea noapte am visat că duşmanii mei veneau la mine legiuni. Şi eu aveam atâta nevoie de ei! Fiindcă fără duşmani, nu există sfinţenie!

II

Βίος καί πολιτεία

Aşteptam cu nerăbdare ca Dumnezeu să-mi audă rugăciunile mele zilnice, şi să-mi dea un duşman. Pentru moment nu aveam nici unul. Desigur, puteam să-mi fac. E cel mai uşor lucru pe pământ. Poţi să reuşeşti chiar nefăcând nimic. Dar Dumnezeu mă ferea încă. Dumnezeu iubeşte totdeauna pe cei mici. *Vedeţi să nu disprețuiți pe vreunul din aceştia mici,* a spus Hristos Însuşi. *Căci îngerii lor, în ceruri, pururea văd faţa Tatălui Meu, Care este în ceruri*[1].

Aşteptam cu încredere sosirea primului meu duşman. Pentru a răspunde cu iubire duşmăniei sale. Şi a dobândi sfinţenia numelui meu. Pentru a înscrie numele de Virgil în calendar. Eram convins că pentru a deveni sfânt, nu e nevoie decât de un singur lucru: SĂ-ŢI IUBEŞTI DUŞMANII. Există, desigur, nenumărate alte modalităţi de a ajunge la sfinţenie. Din acest motiv l-am întrebat pe tatăl meu:

— De ce sfinţii au urmat atâtea căi pentru a ajunge în cer? De pildă, stâlpnicii trăiau în vârful

[1] *Matei* 18, 10.

unui stâlp, pustnicii trăiau în pustie şi mâncau lăcuste. De ce pentru a ajunge sfânt trebuie doar să-ţi iubeşti duşmanul?

— Ţi-am arătat drumul cel mai greu, cel mai sigur şi cel mai drept, iubirea pentru duşmanul tău. Dar există tot atâtea sfinţenii posibile în cer câte destine personale sunt pe pământ. Există tot atâtea moduri de unire cu Dumnezeu câţi oameni există. Aceasta presupunând că fiecare are o legătură absolut unică cu Dumnezeirea. Dar încercarea supremă pentru a dobândi sfinţenia e aceea de a-ţi iubi vrăjmaşii.

Aşteptam, aşadar, curajos acest vrăjmaş. Primul din viaţa mea, datorită căruia urma să-mi înscriu numele în calendar. Şi care să-mi aducă, nu o coroniţă din foi de stejar, cum se dă copiilor care iau premiu la şcoală, ci o cunună de lumină care să-mi învăluie creştetul pentru veşnicie. Şi care să nu se stingă niciodată, căci *cerul însuşi, soarele, luna şi stelele vor trece. Cerul se va deschide, porţile închise de la începutul timpului se vor deschide şi vor lăsa să se vadă lucrurile cele mai presus de ceruri*[1]. Aceasta chiar şi după ce luna şi soarele se vor stinge ca lumânările. Această coroană — nimbul sfinţeniei — va dura. Se spune despre copii că sunt lipsiţi de logică. Dar eu nu roşeam de faptul că hotărâsem, copil fiind, să devin un sfânt. În loc să devin altceva. Chiar şi astăzi, aici, în Franţa, ţara logicii prin excelenţă, a lui Descartes, unde îmi petrec exilul de un sfert de secol. Nu. Hotărârea mea de a mă face sfânt era logică. Ca geometria. Ca matematica. În con-

[1] EUSEBIU AL CEZAREII, PG 24, 596C şi 188B.

formitate cu toate dogmele Răsăritului şi Occidentului. Exista o singură dificultate pentru mine: nu aveam deloc duşmani. Pentru a-i iubi.

— Dar a iubi pe toţi oamenii de pe pământ cu o iubire egală şi ireproşabilă nu-i oare acelaşi lucru cu a-ţi iubi duşmanii? Mai ales dacă nu ai unul?

— Este o capcană a diavolului..., a răspuns tatăl meu. Iubirea pe care o ai faţă de miliardele de oameni care au fost, sunt şi vor fi pe pământ, nu valorează cât iubirea pe care o porţi unuia singur, iubirea pe care o porţi celui care ţi-a făcut rău. E uşor să-i iubeşti pe ceilalţi. Dar să-l iubeşti pe cel care îţi bate cuie în carne, să-l iubeşti pe cel care îţi smulge limba, care îţi scoate ochii! Pe acela trebuie să-l iubeşti dacă doreşti nimbul sfinţeniei. Pe adevăratul vrăjmaş. Nu pe cei care nu-ţi fac rău sau nu-ţi fac răul suprem. *Philanthropia*, iubirea de oameni, şi *philadelphia*, iubirea de fraţi, nu sunt decât vorbe goale, dacă printre oamenii şi fraţii pe care-i iubeşti nu se află şi cel care-ţi vrea moartea şi care-ţi înfige cuie în carne. Aceasta este adevărata *agape*, iubirea creştină. O iubire egală faţă de toţi oamenii, plus iubirea specială pentru duşmanul tău de moarte. O iubire gratuită. Spontană. Asemenea iubirii pe care o ai faţă de tine însuţi şi faţă de prietenii tăi.

Suferinţa pe care urma să mi-o producă neapărat primul meu duşman încă de la sosirea sa, în ziua în care mi l-ar fi trimis Dumnezeu, mă speria. Toţi copiii se tem de suferinţa fizică. Mă gândeam la Sfântul Maxim Mărturisitorul căruia i s-a tăiat limba şi braţul drept. La Sfântul poet

Ioan Damaschinul căruia i s-a tăiat braţul drept ca să nu mai scrie poezii despre Maica lui Dumnezeu. Dar îmi făceam curaj. Şi, în ciuda curajului pe care mi-l făceam de unul singur, ideea suferinţei fizice mă făcea să şovăi. Mă întrebam dacă mama mea ar fi putut să-l iubească pe câinele turbat care-i sfâşiase umărul în timpul nopţii. Şi i-am spus tatălui meu că, în ciuda dorinţei mele de sfinţenie, mi-era temă de suferinţă.

— Chiar şi Hristos se temea de suferinţă! a spus el. Îţi aminteşti că a plâns chiar pe Muntele Măslinilor?

Suferinţa produce totdeauna teamă. De aceea răsplata pentru cei care pot să o îndure este imensă, veşnică, şi fără egal. Dar, pentru cei care îl iubesc pe Dumnezeu, totul este uşor. *Chiar şi duşmanii noştri ne vor deveni simpatici, de vom iubi pe Dumnezeu mai mult decât plăcerea noastră*[1].

— Tată, nu vreau să pornesc pe un drum mai presus de puterile mele. Crezi tu cu adevărat că Dumnezeu va coborî într-o zi din cer ca să mă ajute să dobândesc sfinţenia, pe mine, Virgil Gheorghiu?

— Desigur. Mai mult! Dumnezeu va veni să locuiască la tine, aşa cum locuieşti într-o casă. Desigur dacă vrei. Fiindcă *sălăşluirea lui Dumnezeu în suflet constă tocmai în a avea pe Dumnezeu temeinicit în gând. Dar numai atunci devenim temple ale Duhului, cânt gândirea statornică la El nu se mai lasă întreruptă de grijile*

---

[1] Cf. SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* I, 71 [FR II, 1947, p. 48].

pământeşti şi când cugetul nu se lasă tulburat de patimi trecătoare[1].

Aveam o asemenea încredere în cuvintele celui care era de două ori tatăl meu — după trup şi după duh —, încât din acel moment am fost sigur că, dacă îl voi iubi pe duşmanul meu, voi dobândi sfinţenia. Din acea clipă, am avut certitudinea că totul depinde exclusiv de voinţa mea. *Prin urmare, în voia noastră stă mântuirea noastră*[2].

Desigur, tot nu aveam o sărbătoare a numelui. Şi lucrul îmi lipsea. Dar dacă voi ajunge să-mi iubesc duşmanul — cel pe care nu-l cunoşteam încă — voi dobândi sfinţenia. Şi Dumnezeu va veni să locuiască la mine. Nu numai în casa mea. Şi nu numai o singură zi pe an, în ziua sărbătorii numelui meu. Dumnezeu va coborî şi va locui în trupul meu ca în propriul Lui sălaş. Iar eu voi deveni — eu! — sălaş, templu şi casă a lui Dumnezeu. Şi asta pentru totdeauna. Până la sfârşitul veacurilor. Acest vis sublim îmi făcea copilăria luminoasă. Şi pentru că trebuie să te pregăteşti neîncetat pentru ceea ce vei face mai târziu, mă pregăteam să devin sfânt. *La ce bun să meargă cineva la un meşteşug şi să nu-l înveţe*[3]?

Am început să citesc deci despre Sfinţi, despre viaţa lor minunată, despre minunile lor. Aşa cum copiii care vor să devină marinari citesc tot ceea ce găsesc despre mare, despre vapoare şi despre călătorii minunate. *Vieţile Sfinţilor*, numele lor,

---

[1] SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Epistula* 2, 4, PG 32, 229B [PSB 12, 1988, p. 120].

[2] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Liber asceticum*, PG 90, 953B [FR II, 1947, p. 33].

[3] *Pateric*, avva Pimen 130.

data prăznuirii lor, erau lecturile mele preferate. Fiindcă eram hotărât să devin ca ei. Din moment ce voiam acest lucru, ar fi fost ilogic să nu încerc. Şi chiar acum, după o jumătate de secol, când am tâmplele albe, când trăiesc în exil într-o ţară carteziană, într-o epocă în care oamenii cred în orice, mai puţin în existenţa îngerilor şi a Raiului, nu roşesc pentru aceasta. N-am aflat lectură mai pasionantă, mai extraordinară decât *Vieţile Sfinţilor*. Nici un fapt senzaţional relatat în zilele noastre de către presă sau de televiziune nu depăşeşte în noutate şi senzaţional ceea ce am citit deja şi am aflat din vieţile sfinţilor. Iată, de exemplu, ultimul fapt senzaţional care a tulburat lumea în zilele când scriam aceste pagini: „Un doctor din Africa de Sud a prelevat inima unui bolnav şi i-a transplantat inima unui metis deja mort." Încă de la şapte ani cunoşteam deja astfel de grefe medicale, din vieţile sfinţilor. Iată una, care seamănă puţin cu cea din Africa de Sud. Papa Felix (526–530) a construit la Roma o frumoasă biserică numită Miranda, închinată sfinţilor Cosma şi Damian, numiţi şi în calendar „doctori fără de arginţi", fiindcă ei nu luau niciodată onorariu. Diaconul noii biserici Miranda purta numele de Iustinian, ca actualul patriarh al României — la romani şi la români, diaconii, patriarhii şi preoţii se numesc adesea Iustinian. Diaconul Iustinian avea un picior bolnav. Îi putrezea aici carnea. Nu exista nici un leac. Într-o noapte, cei doi sfinţi medici, care erau hramul bisericii, au coborât din cer la diaconul Iustinian, i-au examinat piciorul bolnav în timp ce dormea şi au văzut că nu era nimic de făcut pentru a-l vindeca. Era absolut ne-

cesar un transplant. Iată cum este descrisă scena în *Viaţa* sfinţilor: *Diaconul Iustinian avea un picior ros de un cancer. Şi iată că în somn credinciosul diacon i-a văzut pe Sfinţii Cosma şi Damian arătându-se cu alifii, şi unul din cei doi sfinţi i-a spus celuilalt: „Unde vom găsi carne proaspătă pentru a înlocui carnea putredă pe care o vom tăia?" Celălalt sfânt a răspuns: „Astăzi a fost îngropat un negru în cimitirul Sfântul Petru de la Lei. Să-i luăm unul din picioare şi să îl punem slujitorului şi diaconului nostru." Şi cei doi sfinţi doctori au făcut aşa. După care, i-au dat diaconului piciorul negrului şi au pus în mormântul aceluia piciorul bolnav. Trezindu-se şi văzându-se vindecat şi cu un picior negru în locul celui bolnav, diaconul a povestit visul său şi minunea care a urmat. Mulţimea a alergat atunci la mormântul negrului. L-au deschis şi au descoperit că unul din picioarele sale lipsea şi că în locul său se găsea piciorul alb al diaconului Iustinian de la sfânta biserică Miranda*[1].

Desigur, pe vremea diaconului Iustinian, nu erau nici mari ziare, nici televiziune, nici reporteri-fotografi pentru a relata despre reuşita transplantului. Secole mai târziu, pictorul monah Fra Angelico a pictat scena grefei piciorului negru al mortului pe trupul diaconului alb, într-un tablou de mare frumuseţe aflat în muzeul din spatele altarului bisericii Sfântul Marcu din Florenţa. Odinioară pictorii făceau meseria pe care o fac astăzi fotografii şi cineaştii.

---

[1] JACQUES DE VORAGINE, *La légende dorée. Saints Cosme et Damien*, 27 septembre.

Iată de ce continui să citesc, cu pasiune, ca şi la vârsta de şapte ani, *Vieţile Sfinţilor*. Găseşti aici tot ceea ce se întâmplă în cer şi pe pământ, în timp şi în veşnicie. Unul din primele lucruri care m-au izbit este inegalitatea dintre sfinţi din calendar. Eram tot atât de revoltat împotriva inegalităţii sfinţilor din calendar, pe cât sunt astăzi împotriva inegalităţii raselor şi a claselor sociale. În calendar, existau, după părerea mea de atunci, nu doar clase privilegiate şi altele lovite de sărăcie, ci adevărate caste de netrecut. Existau sfinţi nobili şi sfinţi proletari, ba chiar sfinţi „paria", excluşi social.

— Nu, mi-a explicat tatăl meu. Toţi sfinţii sunt egali. Fiindcă orice sfânt e un om care, încă din viaţa sa pământească, a devenit templu şi casă a lui Dumnezeu. Şi cel în care locuieşte Dumnezeu are totul.

— De ce atunci, am spus eu, unii sfinţi sunt înscrişi în calendar cu roşu şi alţii, majoritatea, cu negru? Nu este acesta un privilegiu?

— Culoarea cernelii a fost totdeauna un privilegiu. Un semn de noblețe. De apartenenţă la o castă superioară. Împăratul Bizanţului semna cu cerneală de aur. Anumiţi demnitari de la curtea sa aveau dreptul să semneze cu cerneală roşie. Iar funcţionarii obişnuiţi semnau cu cerneală de culoare obişnuită.

Tatăl meu îmi explica atunci că există sfinţi, cum sunt Sfântul Nicolae, Sfântul Constantin, Sfânta Elena, însemnaţi în calendar cu cerneală roşie şi al căror nume este precedat de o cruce roşie, pentru a indica că în acea zi sfântul va fi sărbătorit cu aceeaşi Liturghie şi aceeaşi solemnitate ca şi duminica.

— Nu e acest lucru o inegalitate?

— Nu, a răspuns tatăl meu. Un sfânt este la fel de mare ca orice alt sfânt, căci toţi Îl au pe Dumnezeu în ei. Dar cu sfinţii se întâmplă acelaşi lucru ca şi cu bisericile. Există catedrale mai mari decât palatele regilor şi împăraţilor, şi alte biserici care au dimensiunile unui bordei. Dar fie că o biserică este din marmură şi aur, mare ca un munte, fie că e mică ca o colibă de păstor, ea rămâne aceeaşi copie a adevăratei Biserici din cer. Fiindcă toate bisericile de pe pământ nu sunt decât cópii ale celei de sus. Fiecare construieşte biserica pământească după mijloacele sale, după gustul epocii, după stilul obişnuit al ţării şi după bogăţia veacului. Dar Hristos e prezent pretutindeni, în biserica-bordei ca şi în biserica-catedrală. Nu există nici o deosebire. La fel se întâmplă şi cu sfinţii. Sunt oraşe care iubesc un sfânt mai mult decât pe altul şi îi aduc o cinstire mai fastuoasă. Aceasta nu înseamnă că îl consideră mai mare decât ceilalţi. Sau diferit. Lucrul ar fi cu neputinţă. Lumina divină este aceeaşi pretutindeni şi în toţi sfinţii, aşa cum Hristos este Acelaşi şi deopotrivă Jertfă şi Preot în toate bisericile, pe toate altarele, fie ele de aur sau de lemn. Tesalonicul a fost salvat odată de Sfântul Dimitrie care de aceea e prăznuit acolo ca ocrotitor al oraşului, în chip mai fastuos decât alţii. Slavii îl cinstesc mai cu seamă pe Sfântul Vladimir, românii pe Sfântul Nicolae... Fiecare om sfânt îl cinsteşte pe Sfântul al cărui nume îl poartă mai mult decât pe cei ale căror nume sunt purtate de alţi oameni sau de către vecinii lor. În aceasta nu este nedreptate, nici inegalitate!

Eram lămurit. Aşa cum există o singură Biserică, există o singură sfinţenie. Aş fi preferat totuşi să văd numele sfântului Virgil scris cu cerneală roşie şi precedat de o cruce. Sfinţii înscrişi în calendar cu cerneală roşie au dreptul la Liturghie solemnă, de duminică. În zilele prăznuirii lor se ţine odihna duminicală. Şcolile sunt închise, clopotele sună din toate părţile. Este o zi cu adevărat sărbătorească. Există apoi o a doua categorie de sfinţi, cei care, deşi înscrişi în calendar cu cerneală neagră, au numele precedat de o cruce. Şi ei au dreptul la Liturghie solemnă, de duminica. Dar ea nu este obligatorie. Şi, de obicei, doar mănăstirile săvârşesc Sfânta Liturghie pentru sfinţii al căror nume este precedat de o cruce neagră. Sfinţii din cea de-a treia categorie sunt cei al căror nume nu este precedat de nici o cruce. În ziua lor de sărbătoare se lucrează ca în orice zi obişnuită, iar bisericile rămân închise. Dar nu ei fac parte din ultima categorie. Sunt sfinţi de o condiţie încă şi mai umilă. Cei care nu au o zi întreagă dedicată lor împărţindu-şi ziua de prăznuire cu mai mulţi sfinţi. Aşa cum se întâmplă cu un bolnav sărac care, la spital, nu este primit singur într-o cameră, ci împreună cu unul, doi sau trei alţi bolnavi. Sunt chiar sfinţi care-şi împart aceeaşi zi câte cinci sau şase, sau chiar câte zece. Ca într-o sală comună.

Mi-era milă de aceşti sfinţi ştiind bine că sfinţenia lor nu se deosebeşte cu nimic de cea a celorlalţi, fiindcă Dumnezeu e ca lumina soarelui, egală atât pentru sfinţii cu cerneală roşie, cât şi pentru cei cu cerneală neagră, atât pentru sfinţii care au o zi întreagă de sărbătoare, cât şi pentru

sfinţii înghesuiţi mai mulţi pe aceeaşi linie a calendarului.

Tatăl meu care era foarte tânăr şi înţelegea că sunt foarte trist — fiindcă noi, sărmanii, nu putem vedea nici o inegalitate adevărată sau falsă fără a ne simţi personal răniţi — mi-a explicat într-o zi că cei mai mari sfinţi sunt cei care nici măcar nu se află în calendar.

— Cei mai mari sfinţi sunt sfinţii anonimi. Ei sunt sărbătoriţi o dată pe an. Cu toţii. În Duminica Tuturor Sfinţilor. Fiindcă cea mai mare sfinţenie e cea care nu este cunoscută decât de Dumnezeu. Sfinţenia este ascunsă. Sfielnică. Ea nu se arată celorlalţi. *Nimic din ce se vede nu e bun*[1].

Toţi sfinţii au dorit să treacă neobservaţi în lume. Nu doreau să fie cunoscuţi. Fiindcă *nimic din ceea ce se vede nu e veşnic, şi ceea ce se vede este trecător, iar ceea ce nu se vede e veşnic*[2]. Din ziua aceea, cea mai mare veneraţie am avut-o faţă de sfinţii anonimi, cei al căror nume străluceşte în cer fără măcar ca oamenii să o ştie. Fără să fie trecuţi în calendar.

— Sigur tu nu ai o sărbătoare a numelui, mi-a spus tatăl meu. Dar eşti oare sigur că printre sfinţii ocnaşi — creştinii Romei — care au fost trimişi în minele României în primele trei secole creştine şi care au murit în fundul minelor, legaţi în lanţuri din pricina credinţei lor în Hristos, eşti sigur că n-au fost sfinţi martiri care s-au numit Virgil, Traian, Ovidiu, Domiţian, Cezar? Desigur. Fiindcă

---

[1] SFÂNTUL IGNATIE AL ANTIOHIEI, *Epistola către Romani* III, 3.

[2] Cf. *2 Corinteni* 4, 18.

toţi erau romani, printre cei mai buni cetăţeni din Roma. Dar numele şi sfinţenia lor sunt cunoscute doar de Dumnezeu. Oamenii nu cunosc de obicei ceea ce este mai bun. Iar calendarul este un lucru omenesc. Sfinţii cei mai minunaţi sunt desigur necunoscuţi. Fiindcă lucrurile cele mai bune sunt de folos nu pentru vremea de acum, ci pentru veşnicie. *Non ad praesens sed in aeternum prodesse meliora*[1].

Există deci o groapă comună a anonimilor şi în domeniul sfinţeniei. Din ziua aceea pentru mine ziua cea mai sfântă din calendar a fost Duminica Tuturor Sfinţilor, a sfinţilor *theognostoi*, sfinţii neştiuţi de oameni, cunoscuţi doar de Dumnezeu şi care se odihnesc în cer, dar care aici, pe pământ, se află în groapa comună a necunoscuţilor. A celor fără nume. Fără mormânt individual!

Al doilea lucru care m-a izbit la vârsta de şapte ani era faptul că, în ediţia greacă a *Vieţilor Sfinţilor*, era scris mereu: *BIOS KAI POLITEIA*... a sfântului cutare sau cutare... Nu era ca în româneşte: *Viaţa şi minunile sfântului*... Fiindcă *politeia* nu înseamnă „minuni".

— *Bios* înseamnă în greceşte viaţă, mi-a explicat tatăl meu. Se spune biologie sau ştiinţa vieţii, biografie sau povestea vieţii etc. În viaţa sfinţilor, *bios* nu are prea mare importanţă. Cuvântul înseamnă aproape acelaşi lucru cu data naşterii fiziologice. În viaţa unui sfânt, citim cum se numea mama sa, tatăl său, satul său natal, în ce an şi în ce zi s-a născut... În viaţa unui sfânt găsim tot

[1] FERICITUL AUGUSTIN, *De sancta virginitate* 46, PL 40, 423–424.

ceea ce are legătură cu existenţa sa pământească, socială, istorică. Lucruri care nu au importanţă decât pe pământ. Vremelnică. Din această pricină, în *BIOS KAI POLITEIA* ale sfinţilor, lăsăm deoparte aproape tot ceea ce se leagă de naşterea fiziologică; nu ştim nici măcar secolul sau ţara în care au trăit anumiţi sfinţi... *Bios* e ceea ce sfinţii au în comun cu animalele, căci până şi cele mai inferioare fiinţe — protozoarele — au şi ele un *bios*, o viaţă. Dar nu datorită acestui *bios* al lor, existenţei lor animale, au devenit ei sfinţi. Nici datorită evenimentelor istorice sau condiţiilor sociale. În *Vieţile Sfinţilor*, preferăm să trecem peste tot ceea ce priveşte *bios*-ul sfântului, viaţa sa fiziologică, culoarea ochilor, greutatea sa, înălţimea sa, secolul în care a trăit, numele împăratului care stăpânea lumea sau numele ţării în care s-a născut. Ceea ce-l face pe sfânt nu este *bios*-ul său, viaţa sa exterioară, existenţa sa fiziologică, ci *POLITEIA* sa.

— Adică minunile pe care le-a săvârşit sfântul? am întrebat eu.

— Nicidecum. *Politeia* e modalitatea, tehnica, ansamblul mijloacelor folosite de sfânt pentru a dobândi fericirea, devenind mai bun, unindu-se cu Dumnezeu, sfinţindu-se încă de aici de pe pământ. Un sfânt este un om care, rămânând cetăţean al pământului, e în acelaşi timp cetăţean al cerului. În decursul aceleiaşi vieţi, el posedă două cetăţenii. A doua, cea cerească, este rezervată desigur omului, după moartea sa. Dar sfinţii sunt privilegiaţii care pot avea această dublă cetăţenie încă din timpul vieţii lor pământeşti...

Îmi dădeam seama din nou de măreţia sfinţeniei. Ea nu se compară cu nimeni şi cu nimic. Căci sfântul e la el acasă pretutindeni.

— Şi ce este această *politeia* pe care o face sfântul?

— *Politeia* e viaţa lăuntrică, morală, de virtute şi toate mijloacele puse în lucrare pentru a o realiza... *Politeia* îl face pe sfânt. Aşa cum ziua numelui e adevărata zi aniversară a creştinului.

— *Politeia* e, aşadar, păzirea poruncilor?

— Nu numai, a răspuns tatăl meu. *Politeia* e metoda personală, diferită, pe care fiecare sfânt o adoptă, după ce a împlinit toate poruncile, pentru a ajunge la desăvârşire. Există o infinitate de *politeiai*. Fiecare sfânt are una. Şi, atunci când găseşte una mai bună, el îşi schimbă *politeia* sa. Aşa cum schimbi o unealtă când găseşti una mai potrivită. Părintele Dioscor — un anahoret al deşertului — îşi propunea în fiecare an o *politeia* diferită. De exemplu, în timpul unui an *politeia* sa era să nu mănânce decât fructe şi legume[1].

A trimis odată Sfântul Epifanie la avva Ilarion rugându-l pe el şi zicând:

— Vino să ne vedem mai înainte de a ne duce din trup. Şi mergând el, s-au bucurat unul de altul. Dar mâncând ei, s-a adus o pasăre. Şi luând-o episcopul, a dat-o avvei Ilarion. Şi a zis bătrânul:

— Iartă-mă, că de când am luat schima, n-am mâncat lucru junghiat.

Şi i-a zis lui episcopul:

---

[1] *Pateric*, avva Dioscor 1.

— Iar eu de când am luat schima, n-am lăsat pe cineva să doarmă având ceva asupra cuiva.

Şi a zis lui bătrânul:

— Iartă-mă, politeia *ta e mai mare decât a mea*[1].

Politeia cea mai bună, *politeia* supremă, e aceea de a smulge din noi înşine orice dușmănie. De a iubi deopotrivă pe prieteni şi pe dușmani.

Am înţeles că *politeia* e o purtare minunată introdusă în viaţa fiecăruia. Şi cum tonul face muzica, tocmai *politeia*, detaliul vieţii intime, face pe sfânt. Nu minunile lui. Toate performanţele cotidiene, toate biruinţele împotriva materiei, pentru a asigura întâietatea spiritului, sunt *politeiai*. Ansamblul de *politeiai* se numeşte *kathortoma*, realizările, izbânzile. *Politeiai* ţin de domeniul spiritului şi al voinţei. *Drept aceea, nu suntem datori trupului, ca să vieţuim după trup*[2]. Din această pricină cel ce vrea cu adevărat să dobândească sfinţenia, trebuie să folosească tot felul de *politeiai*. Aşa cum sculptorul foloseşte tot felul de instrumente pentru a crea o statuie de marmură. E aproape aceeaşi trudă. Doar că unul lucrează asupra materiei, iar celălalt asupra spiritului. Mult mai târziu am aflat de cuvintele lui Plotin care recomandă să ne prelucrăm propria viaţă, tăind în carnea noastră, exact aşa cum sculptorul taie marmura. *Întoarce-te la tine însuţi. Priveşte-te pe tine însuţi. Dacă nu vezi încă frumuseţea în tine, fă ca sculptorul în faţa unei statui care trebuie să devină frumoasă. El îndepărtează o parte, cioplește, netezeşte şi şlefuieşte până ce statuia*

---

[1] *Pateric*, avva Epifanie, episcopul Ciprului 4.

[2] *Romani* 8, 12.

arată un chip frumos. Asemenea sculptorului îndepărtează şi tu ceea ce e de prisos, îndreptează ce e nelalocul lui, şterge ce e întunecat, ca să-l faci strălucitor şi nu înceta să sculptezi propria-ţi statuie până ce vei vedea cumpătarea şezând pe scaunul ei sfânt[1].

Ansamblul acestor *politeiai*, a acestor lucrări virtuoase, mereu înnoite şi mereu mai fine alcătuiesc viaţa unui sfânt. În acest fel el devine o icoană. Fiindcă atunci când lucrul său a înaintat mult, atunci lumina dumnezeiască pogoară asupra lui, asemenea focului unor proiectoare miraculoase, şi el străluceşte mai mult decât luna şi decât soarele. Dezbrăcat de tot ceea ce este greu, urât, material, pământesc, el se face, *nu numai după chipul, ci şi după asemănarea lui Dumnezeu*[2]. Aşa cum a fost creat la începuturi. Şi Dumnezeu Se recunoaşte în el. Şi locuieşte în el...

Eram încântat de aceste perspective. Şi am început să lucrez asupra mea însămi, aşa cum sculptorul lucrează la statuia sa. Eram foarte mic. Materialul era încă foarte nou. Puteam să-l modelez. Tatăl meu spera, cum speră toţi părinţii de pe pământ, ca fiul său să realizeze ceea ce el n-a putut să realizeze în viaţa sa. Şi-mi spunea deci că în acest fel de creaţie spirituală, în creaţia de sine, devii propriul tău părinte. *Naşterea duhovnicească nu e dintr-o pornire străină, cum se întâmplă cu naşterile trupeşti, ci o astfel de naştere se face din hotărâre liberă. Astfel într-un fel oarecare suntem propriii noştri părinţi, năs-*

---

[1] PLOTIN, *Enneade* 1, 6, 9, 7.

[2] *Facerea* 1, 26.

cându-ne pe noi înşine aşa cum voim din voinţa noastră după un model pe care vrem să ni-l alegem, fie de bărbat, fie de femeie, modelându-ne prin raţiunea virtuţii sau a păcatului[1].

Celelalte fiinţe îşi datorează naşterea imboldului părinţilor lor, în timp ce naşterea spirituală depinde de voinţa celui care se naşte... *E deci autorul propriei sale naşteri, căci se spune că cine se naşte în acest chip îşi alege liber părinţii*[2].

Aveam obrajii roşii de fericire ştiind că voi renaşte la o altă viaţă. Fiindcă viaţa noastră, existenţa noastră pământească pe versantul răsăritean al Carpaţilor, era cumplită. Insuportabilă. Se identifica cu sărăcia. Cu lipsurile. Şi învăţam că toate acestea se pot schimba. Că poţi câştiga cetăţenia cerului. Că poţi locui în cer trăind în acelaşi timp pe pământ.

Oricât de strălucitoare ar fi, toate *politeiai*, toate *kathortomata*, toate virtuţile şi toate vredniciile pe care le poţi dobândi, nu valorează nimic fără *agape*. Fără iubire, fără dragoste[3].

— Singurul lucru care contează e iubirea de vrăjmaşi, mi-a spus tatăl meu. În ziua în care vei reuşi să-l iubeşti pe vrăjmaşul tău, vei atinge desăvârşirea. Şi sfinţenia.

— Dar de ce trebuie să-l iubeşti îndeosebi pe vrăjmaşul tău şi nu pe toţi oamenii?

— Pentru că iubirea, dragostea desăvârşită nu divizează natura umană unică după diferenţele

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 328 [PSB 29, p. 39].

[2] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *Oratio catechetica magna*, PG 45, 97D şi 100A.

[3] *1 Corinteni* 13, 1–3. 13.

care există în dispoziţiile morale. Nevăzând decât această unitate, ea îi iubeşte pe toţi oamenii deopotrivă, pe cei plini de râvnă şi pe prieteni. Pe cei nepăsători aşa cum trebuie iubiţi duşmanii, făcându-le bine necontenit, suportând neplăcerile pe care le provoacă, fără a ţine seama de rău. Nerefuzând să suferim pentru ei, dacă împrejurările o cer, cu intenţia de a-i face prieteni dacă e cu putinţă. Dacă nu, niciodată ea nu se depărtează de atitudinea care-i este proprie. Roadele iubirii sunt totdeauna de faţă şi pentru toţi oamenii deopotrivă. Domnul şi Dumnezeul nostru Iisus Hristos şi-a arătat dragostea nu numai pentru noi, ci suferind pentru întreaga omenire şi dându-le tuturor deopotrivă nădejdea învierii[1].

Dacă vrem să fim sfinţi, asemenea îngerilor, trebuie să ştim că starea îngerului e iubirea. Cuvântul despre iubire e cunoscut îngerilor, dar şi acelora numai prin lucrarea luminării. Iubirea e Dumnezeu[2].

— Vreau să fiu sfânt, tată, spuneam eu. Voi reuşi oare?

— Nu e nici un motiv să nu reuşeşti!

— Dar nu am încă duşmani. Nici unul. Şi rugăciunea mea cea mai arzătoare este să am cel puţin unul, şi cât mai repede cu putinţă.

Aşteptând ivirea primului şi atât de doritului meu duşman, am început să-mi compun *bios*-ul meu. Viaţa mea. În chip inevitabil, una micuţă.

---

[1] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* I, 61 [FR II, 1947, p. 47].

[2] SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL, *Scala Paradisi*, PG 88, 1160B [FR IX, 1980, p. 425].

La şapte ani, o viaţă se rezumă în câteva rânduri. Ea însă nu avea nici o legătură cu *politeia*. Fiindcă *politeia* mea era ferm aleasă: să-mi iubesc duşmanii ca pe mine însumi. Dar pentru a-i iubi, trebuia să-i am. Şi în aşteptarea duşmanului, am compus partea lipsită de importanţă a biografiei mele, a vieţii mele pământeşti. O parte pe care majoritatea hagiografilor o omit. Cum omisă este, pe bună dreptate, aniversarea naşterii fiziologice.

III

Strămoşii, albi ca neaua...

Bios-ul meu, istoria vieţii mele până la vârsta de şapte ani, e una foarte mică. Nu mai lungă decât un sonet. N-are nici o importanţă pentru proiectele mele de sfinţenie. Căci este o simplă *bios*, o simplă viaţă pământească, fără *politeia*. O descriu totuşi doar pentru că este foarte scurtă şi, mai cu seamă, pentru că este foarte albă.

M-am născut într-un sat, pe versantul răsăritean al Carpaţilor, la 2000 de kilometri est de Paris, în nordul României, în provincia Moldova. Satul se numea Războieni. Nu m-am născut chiar în Războieni, ci într-unul din numeroasele sale cătune, care se numea Valea Albă. Judeţul în care se găseşte comuna Războieni se numeşte Neamţ.

M-am născut pe 9 septembrie 1916. Exact la mijlocul Primului Război Mondial început în 1914. Când m-am născut, războiul dura deja de doi ani, şi toate marile popoare ale lumii se băteau. Tocmai de naşterea mea, în 1916, ţara mea, România, a intrat şi ea în război. Era una din puţinele, aproape singura ţară din această regiune, care se găsea în stare de pace. Dar cum războiul era mondial, toată lumea trebuia să participe.

Era umilitor să rămâi în afara lui. Mai ales pentru o ţară mică. Fiindcă ţările mici, ca şi oamenii mici, nu fac toată viaţa lor altceva decât să-i imite pe cei mari. Cei de la periferie îi imită pe cei din centrul oraşului, cei săraci îi imită pe cei bogaţi, cei mici îi imită pe cei mari. Ca o ţară mică, România, trebuia neapărat să imite marile imperii. Să se bată cu ele. Să nu mai rămână în stare de pace. Era umilitor să nu facă ca toată lumea. Dar era o mare dilemă. România n-avea nimic de câştigat, dacă se bătea, nici de partea Austro-Ungariei, nici de partea Antantei. Ar fi fost desigur mult mai înţelept să rămână în stare de pace. Dar cum să aibă acest curaj? Trebuia să se bată. Puţin conta împotriva cui. Important era să declare război cuiva, să înceteze a mai fi retrogradată neparticipând la marile mişcări ale istoriei. Nu poţi purta o rochie lungă atunci când toate femeile poartă rochii scurte, şi invers. România trebuia să intre în război. Nu se putea sustrage lumii. Fără să fie ridicolă. Fără a fi supusă oprobriului general. Majoritatea ţărilor — chiar în timpul celui de-al Doilea Război Mondial — s-au bătut doar pentru că aşa era de bonton.

Se povesteşte că în guvernul român erau două grupări: unii voiau să lupte alături de Austria, ceilalţi împotriva Austriei. Nu exista unanimitate decât cu privire la faptul că nu se mai putea rămâne în stare de pace. Şi pentru că nu puteau decide — prin mijloace logice şi prin documente — de ce parte să intre în război, au dat cu banul. Dacă ieşea reversul urmau să se angajeze de partea Austriei, dacă ieşea faţa, împotriva ei. În mod obligatoriu am devenit astfel aliaţii ruşilor care

aveau să ocupe imediat jumătate din teritoriul Moldovei. Tatăl meu era un foarte tânăr preot la Războieni. M-am născut exact la mijlocul Primului Război Mondial. Şi când acesta se va termina, aveam doi ani de viaţă şi de război. Primele cuvinte pe care le-am auzit pe acest pământ au fost cuvinte de război. De mizerie. De moarte. De doliu. De înfrângere. Ocupaţie. Orfani, văduve...

E normal să nu auzi decât aceasta, din moment ce vii pe lume în plin război. Şi încă ce mai război! Mondial! Primul!

Al doilea detaliu privitor la mica mea viaţă pământească e acela că m-am născut într-un sat ce se numeşte Războieni, cu alte cuvinte în satul războinicilor. În acest sat de războinici tatăl meu era preot din 1914. Chiar de la ieşirea sa din seminar. Dar cătunul în care se afla casa mea parohială natală se numea Valea Albă. Încă de la început, de îndată ce am putut deschide ochii, ca să văd lucrurile şi feţele, de îndată ce am văzut cătunul în care se afla casa mea parohială natală, m-am întrebat de ce se numea el Valea Albă.

Acest cătun era situat pe panta răsăriteană a unei văi. Era un lucru obişnuit. Strămoşii noştri au ridicat cu toţii sate, pe care ni le-au lăsat apoi moştenire, pe versantul răsăritean. Cu faţa la răsărit. Aşa cum se construiesc bisericile. Cu nordul apărat mereu ca de un zid. Aşa cum îţi aperi spatele şi umerii cu o manta, întorcându-te cu faţa spre soare şi lumină. Toate satele şi cătunele s-ar fi putut, aşadar, numi în mod obişnuit văi. Fiindcă toate sunt construite în acelaşi fel. Ceea ce mă surprindea, privind cătunul meu natal, era faptul că se numea Valea Albă. Fiindcă nimic, cu

excepţia zidurilor caselor vopsite cu var, ca pretutindeni de altfel, nimic nu era alb. Valea Albă era verde ca toate văile, acoperită de flori primăvara, de culoarea aramei toamna, albă iarna, şi gri-cenuşiu şi negru la sfârşitul iernii. Numele *Valea Albă* nu i se potrivea, fiindcă nu era albă decât sub zăpadă, ca tot restul ţării.

— De ce au numit cătunul nostru *Valea Albă*, tată? am întrebat.

— Pentru că a fost o vreme când ea era cu desăvârşire albă... Aşa cum Polul Nord şi Polul Sud sunt mereu albe. Sau cum sunt piscurile marilor munţi care rămân veşnic acoperite de zăpadă. Dar valea noastră nu era albă din pricina zăpezii. Ci din pricina strămoşilor noştri.

— Am avut noi oare strămoşi albi? am întrebat eu.

— Şi din pricina duşmanilor noştri. Care erau şi ei albi. Ca strămoşii noştri.

Era o mare surpriză pentru mine să aflu că aveam strămoşi albi. Desigur, noi, românii, urmaşii lupoaicei şi ai lui Romulus şi Remus, suntem o rasă albă. Dar suntem mai puţin albi decât englezii, care-şi merită numele de *albioni*, sau decât suedezii care — prin mimetism — au luat de la zăpadă culoarea părului şi a pielii lor. Noi suntem albi, dar latini. Deci mediteraneeni. Aşadar, cu o nuanţă de piele măslinie... Auzindu-l pe tatăl meu că strămoşii noştri erau albi, mă gândeam că erau albi ca zahărul, ca zăpada sau ca foaia de hârtie... Puteau fi. Din punct de vedere logic, de ce nu? Şi era normal să-şi fi pierdut albeaţa odată cu vremea, trăind pe pământuri nenorocite şi călcate în picioare. Aşa cum fulgii de zăpadă — stele de

gheaţă — căzând pe pământ îşi pierd albul sublim şi devin noroi...

M-am gândit că acelaşi lucru s-a întâmplat şi cu strămoşii mei. Au căzut din cer. Albi ca zăpada. Şi au fost călcaţi în picioare de duşmanii lor, devenind de culoarea pământului, aşa cum sunt acum... Dar tatăl meu mi-a spus că duşmanii erau şi ei albi... Or eu ştiam că duşmanii nu vin niciodată din cer, ci de la răsărit. Deci nu puteau fi albi. Apoi, în urechile mele de copil poet cuvintele *duşman* şi *alb* nu mergeau împreună. Aşa cum nu poţi spune diavol alb. Duşmanul este ca diavolul, negru.

Valea Albă trebuia să fi fost, timp de ani şi ani, albă în toate anotimpurile. Vara ca şi toamna, precum şi primăvara. Şi iarna, zăpada albă cădea pe albul văii. Era albul strămoşilor noştri şi al duşmanilor noştri. Deopotrivă de albi. Era albul oaselor lor.

Tatăl meu iubea nespus de mult frumuseţea povestirilor. Fiindcă era credincios, şi cine-L iubeşte pe Dumnezeu iubeşte neapărat şi frumuseţea. Cine este un *philotheos*, un iubitor de Dumnezeu, este obligatoriu un *philokalos*, un iubitor de frumuseţe. Tatăl meu mi-a explicat deci de ce Valea Albă a fost timp de câteva anotimpuri cu totul albă. Mai albă decât muntele Mont Blanc şi decât piscurile acoperite cu zăpezi veşnice.

Era la sfârşitul secolului XVI. În acea vreme, după ce cuceriseră Imperiul Bizantin, Africa şi Răsăritul, turcii au pornit spre cucerirea Europei, înaintând deopotrivă spre Spania şi în Balcani. Au trecut de mai multe ori Dunărea şi au cucerit parţial Ţările Române. Când armatele musulmane

— cumpliţii ieniceri — au sosit în Moldova la Ozana, în judeţul Neamţ, din nordul Moldovei, pe versantul răsăritean al Carpaţilor, Moldova era condusă de un voievod foarte viteaz pe numele lui Ştefan cel Mare. Era un bărbat mic de statură, dar foarte credincios şi iubitor de frumuseţe. Din averea sa proprie, atrăgând în Moldova cei mai mari constructori din Georgia, Armenia, Constantinopol, Italia şi Suedia, el a pus să se construiască patruzeci de mari biserici şi mănăstiri. Şi astăzi se văd încă, în pronaosul acestor biserici, frescele pictate pe pereţi şi înfăţişându-l pe Ştefan cel Mare înconjurat de familia sa, îmbrăcat în haine împodobite cu aur, catifea şi mătase, cu coroana Moldovei pe frunte, punând înainte la genunchii Preasfintei Maici a lui Dumnezeu sau a lui Hristos Pantocratorul macheta — cât o cutiuţă — a bisericii pe care o construia. Ca voievod, a făcut multe păcate, ca orice om. De exemplu, îi plăceau mult femeile. Dar însuşirile sale de creştin, de moldovean şi de om, erau la fel de mari ca şi păcatele sale. Şi-a propus, printre altele, să stăvilească înaintarea musulmanilor şi să păstreze Moldova creştină, cum era ea de la stingerea poporului Nemuritorilor[1] şi de la crearea României de către urmaşii romanilor. Dar armata voievodului moldovean Ştefan cel Mare era prea mică, iar armata turcă numeroasă ca iarba câmpului şi ca frunza pădurii. Voievodul a folosit tot felul de stratageme pentru a opri înaintarea musulmanilor. Dar la Războieni, nu departe de râul Ozana, moldovenii au fost nu învinşi, ci literalmente

[1] Al dacilor [n. tr.].

copleşiţi de valurile imense, nenumărate ale năvălitorilor.

Ştefan cel Mare comanda personal oastea moldoveană, dar ea a fost decimată. Atunci el a rechiziţionat toate dobitoacele ţării: boi, cai, oi, vaci... A făcut astfel un baraj viu. Dar turcii au trecut prin acest baraj de carne vie aşa cum apele furioase trec pe deasupra barajelor de pietre, călcându-le în picioare sub copitele cailor. Ştefan cel Mare a mobilizat atunci pe toţi locuitorii Ţării Moldovei, bătrâni, femei şi copii, şi a făcut un alt baraj viu. Femeile s-au bătut cu pumnii, cu topoarele, cu furcile. Şi chiar cu copiii lor pe care îi manevrau ca pe nişte măciuci. Dar turcii au trecut din nou... Noul baraj viu s-a transformat în carne moartă. Călcată în picioare. Atunci, împreună cu câţiva căpitani, Ştefan cel Mare a adunat toate fierăstraiele din ţară — şi aceasta într-o singură noapte — şi a tăiat de la rădăcină toţi brazii şi toţi stejarii pădurilor de la nord de Războieni. Când oastea turcă a intrat în pădure, arborii tăiaţi au fost doborâţi. Şi astfel, toată oastea a fost zdrobită de stejari şi de brazi. N-au fost la Războieni nici învingători, nici învinşi. Toţi au fost ucişi. Şi vulturii au venit din toate cele patru colţuri ale lumii, fiindcă niciodată de când era pământul nu s-au văzut atâţia morţi îngrămădiţi unii în alţii. Cadavrele moldovenilor, ale turcilor, ale animalelor formau un strat de mai mulţi metri. A sosit apoi iarna şi a acoperit cu zăpadă întreaga vale. Totul era alb. Oştirile moarte, oamenii şi animalele s-au acoperit cu acelaşi linţoliu de zăpadă căzută din cer şi groasă de doi metri. A fost o iarnă lungă, cumplită. Cum nu s-a mai văzut

vreodată. Fiindcă vântul dinspre nord nu mai înceta să sufle şi să urle. Vântul fusese singurul martor al masacrului şi tot el a urlat, plângând morţii de la Războieni, întreaga iarnă... Şi a prelungit iarna cât a putut... Pentru a-i plânge pe morţi cât mai mult timp cu putinţă. Fiindcă niciodată nu s-au mai văzut atâţia morţi. Şi vântul nu se putea opri din plâns. Dar aşa cum a rânduit lucrurile Dumnezeu, anotimpul iernii a trecut şi el. Cum trec toate lucrurile pe pământ. Şi a sosit primăvara. Tot versantul răsăritean al Carpaţilor a înverzit, a înflorit, iar cerul a devenit albastru. Numai la Războieni, nu şi la Valea Albă. Acolo zăpada nu se topea. Totul era alb. Mai alb decât iarna. Şi cu cât soarele devenea mai strălucitor deasupra văii, cu atât această zăpadă, în loc să se topească, persista. Aşa cum persistă pe Mont Blanc. Şi pe alte piscuri acoperite de zăpezi veşnice. Sărmanii călători — căci în nordul Moldovei supravieţuitorii erau foarte rari — erau uimiţi văzând de departe întreaga vale a Războienilor acoperită cu zăpadă în plină vară. În a doua vară, valea Războienilor se vedea de departe tot albă. Atunci au înţeles că nu era vorba de zăpadă. Erau oasele oştenilor români, morţi pentru a-i opri pe năvălitorii turci. Erau oasele lor, fără carne, care străluceau în soare. Oasele lor făceau valea şi colinele albe ca neaua. Aşa se face că şi eu am avut strămoşi albi. În istorisirile tatălui meu. Dar, lucru încă şi mai uimitor e că oasele năvălitorilor turci erau la fel. Nici o deosebire între agresori şi agresaţi. Oasele lor aveau aceeaşi curăţie. Aceeaşi albeaţă. Oasele copiilor şi ale femeilor erau de asemenea albe, ca şi oasele soldaţilor. Şi oasele

cailor, ale oilor, ale boilor, amestecate cu cele ale oamenilor, aveau şi ele aceeaşi albeaţă. Şi toate aceste oseminte ale strămoşilor mei creştini, ale năvălitorilor musulmani, ale copiilor de vârstă fragedă, ale femeilor, bătrânilor, oilor, cailor, toate, absolut toate, erau la fel. Şi străluceau la soare. Ca o nea de argint.

După câţiva ani, când toată lumea a aflat că există un pământ, pământul de la Războieni, în care văile erau albe în toate cele patru anotimpuri, au venit oameni să le vadă de aproape. Şi au vrut să-i îngroape pe creştini. Dar nu mai era nici o posibilitate de a recunoaşte oasele creştinilor de cele ale musulmanilor. Şi ar fi fost o impietate a-i îngropa pe musulmani cu ceremonii creştine. Şi ar fi fost o blasfemie a amesteca oasele animalelor cu cele ale oamenilor. De aceea, au lăsat laolaltă toate aceste oseminte care nu puteau fi despărţite şi separate. Sub soare. Să înălbească colinele. Şi după câţiva ani, atât oasele creştinilor, cât şi cele ale păgânilor, cele ale agresorilor şi cele ale apărătorilor, cele ale animalelor şi cele ale oamenilor, toate aceste oase au încetat să mai fie albe. Au ajuns de culoarea pământului. De culoarea pulberii. Şi au ajuns ele însele pulbere. Asemenea oricărei pulberi a pământului. Şi nu se mai putea ghici că era o pulbere făcută din oase de oameni, de animale, de creştini, de păgâni, de năvălitori şi năvăliţi... Erau din nou un pământ cu totul asemănător cu alte pământuri. S-a observat mai apoi că din toate ţinuturile Moldovei acest pământ făcut din oseminte era cel mai fertil. Şi voievodul Ştefan cel Mare l-a dat ca moşie celor mai buni războinici

ai săi. Patru veacuri mai târziu, ieşind de la seminar, tatăl meu a fost numit preot în Valea Albă, la Războieni. Prima sa parohie. Prima sa biserică. Era un post provizoriu. Câţiva ani mai târziu, el avea să fie mutat într-o parohie săracă pe valea Ozanei. Unde a şi rămas. Fiindcă era o parohie pe care n-o dorea nici un alt preot.

În timpul şederii noastre la Războieni şi Valea Albă, am aflat că biserica tatălui meu şi zidurile casei noastre parohiale au fost zidite din acest pământ care fusese odinioară acoperit de oase. Şi astfel, pot spune că am văzut lumina zilei, adăpostit de strămoşii mei şi de duşmanii mei din zidurile camerei mele natale. Am locuit la strămoşii mei şi la duşmanii lor care se făcuseră pământ, apoi cărămizi şi ziduri. Îngenuncheam deasupra lor. Când mă jucam în pământ, cu pământul, mă jucam cu strămoşii mei. Îi simţeam chiar şi în gustul cireşelor. Fără să pot şti care erau strămoşii şi care erau duşmanii sau animalele. Toată copilăria mea m-am simţit hrănit de strămoşii mei. Aşa cum la biserică bem şi mâncăm Sângele şi Trupul lui Hristos. Căci ei erau izvoare, câmpii, poteci. La Războieni, la Valea Albă, în satul meu natal, i-am băut şi i-am mâncat pe strămoşii mei. Pe toţi înaintaşii mei... Ei erau jucării, flori, fire de iarbă şi ziduri şi poame... Şi pentru mine o patrie, patria mea, sunt toate aceste lucruri. E locul unde, mâncând un măr, îţi mănânci înaintaşii. Uniţi: prieteni şi duşmani. În aceleaşi culori. În aceeaşi floare. În acelaşi fruct.

Din această pricină exilul este greu pentru mine. M-am obişnuit să mă hrănesc şi să-mi potolesc setea cu cei care au fost strămoşii mei sau duş-

manii strămoşilor mei. Iar într-un pământ străin acest lucru lipseşte. Fiindcă toate acestea fac o patrie pământească. La Războieni, la Valea Albă, în satul meu natal, toate erau aşa cum vor fi într-o zi în rai, prieteni şi duşmani, amestecaţi, inseparabili şi Una.

IV

De ce ţinutul meu natal se numeşte Neamţ?

Într-un *bios* — într-o viaţă pământească — e obligatorie menţionarea numelui ţinutului natal. Ţinutul meu se numea Neamţ. E un nume de origine slavă. Hoardele barbare care s-au revărsat timp de două mii de ani peste pământul nostru latin au lăsat aici multe cuvinte din limba lor. Cuvintele sunt suveniruri clasice pe care orice ocupant le lasă într-o ţară de ocupaţie. Fiindcă lacrimile pe care le fac să se verse nu se văd. Oamenii pe care îi ucid devin pulbere. Dar cuvintele ocupantului rămân. Pentru totdeauna. La anumiţi slavi, cuvântul neamţ înseamnă german, dar înseamnă şi străin. Poate pentru că primii străini întâlniţi de hoardele slave revărsate spre vest au fost germanicii. Dar poate şi pentru că, în mintea lor, germanul este străinul prin excelenţă, cel cu totul diferit. Pentru slavi, străin înseamnă înainte de orice cel care este lipsit de cuvânt. Străinul este o fiinţă omenească lipsită de darul vorbirii. Fiindcă toate cuvintele pe care un străin le rosteşte n-au absolut nici o semnificaţie pentru cei care nu cunosc acea limbă. În ochii

slavilor, străinii sunt oarecum asemenea păsărilor şi animalelor. Fiindcă păsările şi animalele, ca şi străinii, scot sunete, dar sunete care nu au nici o semnificaţie pentru urechile omeneşti.

Ţinutul meu natal se numea deci Neamţ. Ţinutul oamenilor care nu au darul vorbirii. Originea numelui pare perfect limpede. Sosind pe versantul răsăritean al Carpaţilor, năvălitorii slavi i-au întâlnit aici pe strămoşii mei care vorbeau cu toţii latina. Slavii şi-au spus atunci că limba latină nu este o limbă omenească, fiindcă nu era înţeleasă de ei. Toţi cei care rosteau cuvinte latine erau, aşadar, asemenea păsărilor şi animalelor, lipsiţi de darul divin al cuvântului omenesc, dar unic, de neînlocuit, şi care este rusesc. Dar, în ciuda sau mai degrabă din pricina prea marii sale logici, această explicaţie este falsă. Numele ţinutului meu are o cu totul altă origine. După ocuparea Constantinopolului de către turci, creştinii din Imperiul Bizantin au căutat să se refugieze pretutindeni. Pentru a-şi salva viaţa şi credinţa. De la cel mai mare până la cel mai umil, de la împăraţi până la simpli soldaţi, bizantinii doreau să-şi sfârşească zilele tunşi în monahism primind haina şi un nume de călugăr. Dar musulmanii ocupaseră Imperiul. Bisericile au fost transformate în moschei. Bizantinii au încercat să-şi întemeieze o altă capitală altundeva. Mai întâi la Tesalonic. Dar au fost alungaţi şi de acolo de către turci. Au încercat să reînvie Imperiul creştin al Răsăritului, având pe rând drept capitală Ohrida, Arta, Moscova, Târnovo, Kiev... Zeci de oraşe au fost alese, la întâmplare, la nenorocire şi rătăcire, spre a deveni a Treia Romă, capi-

tala Bizanțului. Lucrul nu a reușit însă niciodată. Fiindcă Imperiul Roman al Răsăritului, Imperiul Bizantin, era mort. În schimb bizantinii au reușit, ajutați de nenorocirile istoriei și de incapacitatea lor de a face ceva pe acest pământ, să devină monahi. Atunci, în jurul Constantinopolului, pe Muntele Olimp, pe Muntele Athos, în Epir, în Pind, la Kiev s-au construit numeroase mănăstiri, lavre, schituri, paraclise, colibe, chilii... Cei mai fericiți dintre refugiați, cei care aveau să devină monahi cu adevărat și cu desăvârșire despărțiți de lume, au fost cei care au sosit în codrii uriași, mândri și nesfârșiți din ținutul meu natal, Neamț... Acolo era posibilă izolarea de lume. S-a putut viețui în pustnicie. Sau în obște. Timp de secole. Acolo, în pădurile Neamțului, avea să viețuiască mai apoi, timp de o jumătate de secol, starețul Paisie, un slav care venea de la Muntele Athos și care, odată cu instituția stareților, a introdus rugăciunea inimii, *Filocalia* și înnoirea monahală în toată lumea ortodoxă. Paisie de la Neamț a fost primul „stareț" adevărat. La Neamț erau nenumărați sihaștri. Codrii din zonă erau locuiți doar de mistreți, de lupi, de urși și de sihaștri. Acești călugări practicau rugăciunea neîncetată și singurătatea, refuzând sau evitând să vorbească... În locul tovărășiei oamenilor, ei au ales, obligați desigur deopotrivă de istorie cât și de natură, tovărășia îngerilor și pe cea a lui Dumnezeu. Și pentru că evitau să vorbească, au fost numiți muți, isihaști, cei fără cuvinte, tăcuți, nemți...

Dar ei erau muți și fără cuvinte, pentru că așa voiau ei. Nu pentru că nu se puteau face înțeleși de străini sau pentru că nu-i înțelegeau pe aceș-

tia. Dimpotrivă: până nu de mult, în toate marile mănăstiri şi aşezăminte monahale ale Neamţului, egumenul trebuia să ştie cel puţin două limbi, şi Sfânta Liturghie se săvârşea de obicei în slavonă, în greacă sau română... În toate limbile lumii ortodoxe. După căderea Imperiului Bizantin o astfel de înflorire a spiritualităţii creştine a existat în munţii ţinutului meu natal — la Neamţ — astfel încât până şi toponimia Neamţului a fost schimbată... Râul care traversează ţinutul isihaştilor, al tăcuţilor, al sihaştrilor, se numeşte Ozana de la „Osana"[1]. E rugăciunea prin excelenţă, strigătul care-L imploră pe Dumnezeu: *Mântuieşte-ne, Doamne!* Există în ţinutul Neamţ locuri ce se numesc Agapia, ceea ce înseamnă iubire creştină: *agape*[2]. Alte locuri se numesc Chiralesa, ceea ce înseamnă în prescurtare *Kyrie eleison*[3]. Unele localităţi şi familii se numesc Acatiste, numele celui mai frumos imn al Bisericii Ortodoxe[4]. Şi mai emoţionant încă decât această înlocuire a numelor de oameni, de râuri, de păduri şi de locuri cu nume ale Liturghiei, Evangheliei şi rugăciunii, e faptul că aceşti călugări au adus cu ei nu doar ştiinţa teologică, spiritualitatea lor, suferinţa lor, dar şi nostalgia Imperiului pierdut. Printre alte scene biblice, în bisericile Neamţului şi ale întregii Moldove, a fost pictată cucerirea Constantinopolului de către turci. Alături de că-

---

[1] *Matei* 21, 15. 19; *Psalmii* 118, 25.

[2] VIRGIL GHEORGHIU, *Les Immortels d'Agapia*, Paris, 1964.

[3] VIRGIL GHEORGHIU, *Le meurtre de Kyralessa*, Paris, 1966.

[4] VIRGIL GHEORGHIU, *La Condottiera*, Paris, 1969.

derea Ierusalimului. Călugării refugiaţi în pădurile noastre nu i-au uitat pe fraţii lor ce trăiau în mănăstirile, în schiturile şi în alte locuri de la Ierusalim şi de la Locurile Sfinte... sub stăpânirea păgânilor. O legendă moldovenească povesteşte că, părăsind toamna Moldova, rândunelele iau fiecare în cioc un spic de grâu pe care-l lasă să cadă deasupra Muntelui Athos. Sau deasupra Ierusalimului. Pentru ca ieromonahii, preoţii călugări din acele locuri greu încercate, să aibă din ce face făină pentru prescuri... Lucru care, după părerea mea, este absolut adevărat. Toate aşanumitele *prosphorai* sau prescurile folosite pe altarele şi în sanctuarele mănăstirilor de la Muntele Athos, de la Constantinopol, de la Ierusalim, toată pâinea care devine la Liturghie Trupul lui Hristos vine din România. Toate prescurile sunt făcute din grâul pe care rândunelele îl iau din Moldova înainte de plecarea lor spre ţările calde. Noi am fost furnizorii de *prosphorai* sau de prescuri ai întregii creştinătăţi răsăritene, vreme de aproape un mileniu. Datorită rândunelelor care purtau grâul nostru, pe deasupra capetelor cu fesuri roşii ale turcilor ocupanţi, pe altarele sfintelor noastre biserici... Dar munca rândunelelor nu a fost suficientă. Călugării au început să le ajute şi ei. În fiecare toamnă, când ele luau câte un spic de grâu din câmpiile României pentru a-l transporta la creştinii aflaţi în nenorocire, ca ei să-l folosească la Împărtăşanie, în fiecare toamnă, călugării, după exemplul rândunelelor, încărcau saci de grâu pe măgari şi, mergând noaptea şi străbătând râpe şi păduri, transportau grâul nostru la Muntele Athos, şi apoi la Ierusalim,

la Muntele Sinai şi în toate locurile unde lipsea grâul pentru prescuri. Şi unde lipsea pâinea pentru creştini. Şi datorită rândunelelor şi călugărilor România a fost furnizorul de prescuri al creştinătăţii Răsăritului, din Palestina, Balcani şi Asia Mică... Ne-am trimis astfel acolo toate recoltele noastre. Lipsindu-ne pe noi înşine. Pentru ca prescurile să nu lipsească niciodată de pe altarele Locurilor Sfinte de la Ierusalim, de la Muntele Athos, din Grecia. Cu timpul, şi tot datorită exemplului sublim al sfintelor rândunele, călugării bizantini s-au organizat. La date fixe, ca şi rândunelele, ei livrau grâul pentru prescuri Locurilor Sfinte şi Muntelui Athos. Fiindcă rândunelele îşi continuau livrarea spicului lor an de an. Cu regularitate. Călugării au găsit modalitatea de a o face la fel de bine. Chiar mai bine decât păsările. Cu complicitatea grecilor care erau mari funcţionari pe lângă sultan, au reuşit să dobândească autonomia anumitor teritorii ale României tăindu-le oarecum din trupul ei. Aceste zone au fost declarate extrateritoriale — erau şi cele mai bogate — şi au fost oferite mănăstirilor de la Ierusalim, de la Sinai, din Palestina, de la Muntele Athos, de la Muntele Olimp... Erau de fapt proprietăţi, domenii ale Locurilor Sfinte, situate în România... Dar beneficiau de extrateritorialitate şi — cum era firesc — recolta moşiilor lor era trimisă proprietarilor... În foarte scurt timp, tot versantul răsăritean al Carpaţilor aparţinea mănăstirilor de la Muntele Athos şi Ierusalim... Sclavii negri din America purtau întotdeauna numele stăpânilor lor. Al proprietarilor lor. Nu aveau nume propriu. Tot aşa s-a văzut şi la noi

cum sate, cătune, păduri, vii și livezi și-au schimbat numele. Și poartă acum numele stăpânilor lor: *Ierusalim*, *Sinai*, *Pantocrator*, *Panaghia*. Nume de mănăstiri. Se găsesc astfel la noi sate care se numeau *Theotokos*, *Nikopeea*, *Metochia*, *Trisaghion*. Un cătun se numea *Plebea*, cuvânt latin care desemna poporul de jos, un fel de robi. Dar acești plebei, acești robi, aparțineau de puțin timp unei biserici din Ierusalim și de aceea au adoptat numele noului lor stăpân. Astfel mama mea s-a născut la Ierusalim pe Ozana. Un frumos loc de naștere. Ca și creștin, eram foarte mândru că mama mea s-a născut la Ierusalim, chiar dacă acest Ierusalim nu-și datora supranumele decât faptului că locuitorii săi erau robii Ierusalimului cel mare. Copil-poet, eram fericit că, atunci când îmi deschideam ochii, al doilea pisc ca înălțime din munții noștri se numea *Panaghia*, Preasfânta Fecioară Maria. Eram fericit să traversez pădurea care era foarte aproape de casa noastră și care se numea Nicopea, ceea ce înseamnă Fecioara Biruitoare... Caii mergeam să-i adăpăm în Ozana: *Dumnezeule, mântuiește-ne*! Aveam veri la Trisaghion, cântarea întreit sfântă, la Aliluia, la Chiralesa... Aceste toponime sfinte încântau în mine copilul poet și creștin. Desigur, exista și reversul medaliei. Dar închideam ochii. Călugării isihaști, anahoreții bizantini refugiați la noi, ne-au adus cărțile sfinte, operele Părinților Bisericii și întreaga tradiție duhovnicească a Evangheliei. Timp de secole, nu s-au putut tipări cărți creștine decât în tipografiile de la Neamț și din Moldova. Un mare număr de cărți liturgice ale armenilor, georgienilor și grecilor au fost tipă-

rite la noi. La Neamţ. Printre cele mai celebre cărţi greceşti sunt cele ale Sfântului Simeon al Tesalonicului, răposat în anul 1418, chiar înainte de cucerirea oraşului său de către turci, şi a cărui operă a fost tipărită la Iaşi, capitala Moldovei[1]. În principiu doar Patriarhul Ecumenic al Constantinopolului avea dreptul să aibă mănăstiri extrateritoriale. Cu alte cuvinte, avea dreptul de *stavropeghion:* cuvânt care vine de la *pegnymi* (a implânta) şi *stavros* (cruce), adică a implânta crucea într-un pământ străin şi a construi acolo o biserică şi o mănăstire aflată apoi sub autoritatea şi în proprietatea sa. Cu vremea, toate mănăstirile din Palestina, toate Locurile Sfinte au avut proprietăţi, *metoikiai*, şi schituri în Moldova, în ţinutul Neamţ...

Sub acoperirea de proprietăţi bisericeşti toată ţara mea aparţinea străinilor. Totuşi viaţa duhovnicească era înfloritoare. Spiritualitatea isihastă i-a impresionat în asemenea măsură pe evreii care locuiau pe versantul răsăritean al Carpaţilor, alături de noi, încât au creat şi ei ceva asemănător: mişcarea mistică şi spiritualistă iudaică a „hasizilor", care a luat naştere în acelaşi timp şi în acelaşi loc, la noi, pe versantul răsăritean al Carpaţilor. Ca şi „stăreţismul" creat de Paisie la Neamţ şi care în materie de spiritualitate punea accentul pe sfinţenie şi pe harisma personală, tot aşa şi „hasidismul" evreilor a creat „ţadici", un fel de stareţi şi sfinţi.

---

[1] SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI, *De fide, ritibus et mysteriis ecclesiasticis graece*, ed. la Iaşi în 1683, reprodus în PG 155.

Desigur că nu înţelegeam în profunzime toate acestea. Dar ştiam că trăiam pe un munte plin de sfinţenie, care se numea Neamţ nu pentru că ar fi fost german sau pentru că locuitorii ar fi fost străini, ci pentru că la noi *tăcerea* era preferată cuvântului. Iar tovărăşia lui Dumnezeu, singurătatea, era preferată societăţii. M-am născut deci în ţinutul oamenilor fără cuvinte, al tăcuţilor, al celor ce se liniştesc, isihaştilor, pustnicilor şi anahoreţilor... Dar, în acelaşi timp, ştiam că datorită acestor călugări şi rândunelelor noi furnizam de aproape de o mie de ani grâu pentru pâinea de jertfă, făina pentru prescuri, pentru toate Liturghiile şi altarele sanctuarelor aflate la Locurile Sfinte... Şi pentru că, în cele din urmă, era menirea noastră să furnizăm grâul pentru prescurile de la Ierusalim, de la Anastasia Sinaiului, de la Muntele Athos, de la Panaghia, de la Pantocrator, am sfârşit ca în satele noastre, în cătunele noastre, pe câmpurile noastre, în pădurile noastre să nu mai facem decât asta. Şi noi înşine am început să purtăm numele Locurilor Sfinte cărora le furnizam prescurile... Şi hrana. Fiindcă hrana lipsea celor aflaţi sub dominaţie musulmană. Şi auzind toate aceste lucruri, despre cumplitele răutăţi ale turcilor şi musulmanilor în general, m-am convins că duşmanul pe care Dumnezeu mi-l va trimite într-o zi bună zi, pentru a mă pune la încercare, pentru a vedea dacă pot să-mi iubesc duşmanul şi să câştig un loc în calendar sub numele de sfântul Virgil, va fi cu siguranţă un turc. Ne-au ţinut sub dominaţia lor vreme de cinci secole. Au profanat Locurile Sfinte pe care le-au trecut prin foc şi sabie. După toate câte aflasem

până la vârsta de șapte ani, viitorul meu dușman nu putea fi decât un turc. Un musulman. Dușmanul prin excelență al creștinilor.

— Turcii, năvălitorii și ocupanții noștri timp de secole, nu sunt dușmanii noștri, îmi repeta tatăl meu. Sunt frații noștri... Mai cu seamă turcii. Niciodată de-a lungul unei ocupații care a durat cinci secole și a fost foarte aspră, nici un creștin vrednic de numele său n-a îndrăznit să ucidă un turc... Niciodată. Fiindcă știau că ucid un frate.

— Un dușman, fiindcă erau ocupanții și dușmanii noștri, nu-i așa?

— Erau ocupanții noștri, năvălitorii noștri, dar și fiii și frații noștri... Și nu erau uciși niciodată. Li se făcea bine. În ascuns. Atât cât se putea. În ciuda lor. În ciuda cruzimii lor. Fiindcă nu voiam să facem asemenea lui Cain care l-a ucis pe fratele său Abel...

— Turcii nu sunt frații noștri de sânge, cum erau Cain și Abel... Noi suntem urmașii lui Romulus și Remus, și mama noastră care ne-a alăptat e lupoaica Romei care i-a ținut la sânul său pe cei doi prunci, strămoșii noștri. Turcii vin din stepele Asiei... Ca toți barbarii.

— Turcii sunt frații noștri de sânge... a spus tatăl meu. Și mă tem că acești turci au supt de la aceeași lupoaică a Romei ca și noi. Mai mult, ei au supt de la sânul mamei noastre... Știi tu ce este *pedomazoma* pe care turcii o numeau *devșirme* și care înseamnă tributul copiilor?

— Nu, am răspuns.

Era firesc să nu știu. Aveam mai puțin de șapte ani. Mai târziu, am scris despre *pedomazoma*, vorbind despre data mea de naștere adevărată —

9 septembrie 1916 — şi despre falsa dată scrisă în certificatul meu de naştere şi care este 15 septembrie: *Tatăl meu nu declarase naşterea mea la primăria satului. Jandarmii au venit ca să-l aresteze şi să-l arunce în închisoare. Atunci el a declarat o dată de naştere falsă. Toate acestea erau adevărate. Dar erau adevărate pentru că a te naşte în ţara mea era o primejdie grozavă. O primejdie de moarte pentru un copil. Nu am aflat-o decât mult mai târziu. Timp de cinci secole poporul meu suferise ocupaţia musulmană. După ce au cucerit ţara, turcii i-au trecut pe locuitori prin ascuţişul sabiei. După obiceiul oricăror cuceritori. Apoi au prădat ţara. Au ars satele şi oraşele şi au făcut mari pagube. Cum fac toţi cuceritorii.*

După câtva timp, au băgat de seamă că mai rămaseră încă locuitori, care în timpul masacrelor s-au ascuns, şi acum ieşeau din ascunzătorile lor.

Turcii i-au adunat pe supravieţuitori şi i-au întrebat dacă vor să-şi schimbe credinţa şi să se facă musulmani. Renegaţii s-ar fi bucurat de mari avantaje. Şi chiar mai mult decât de avantaje. Ar fi devenit cetăţeni ai Imperiului otoman şi ar fi avut toate privilegiile rezervate supuşilor Înaltei Porţi.

Li s-a explicat apoi românilor învinşi că puteau de asemenea să rămână creştini, ca şi în trecut. Trebuiau să se hotărască. Dar dacă rămâneau creştini, trebuiau să plătească un tribut extrem de greu: un tribut de patru, de cinci şi chiar de zece ori mai apăsător. Deşi erau foarte săraci şi lipsiţi de orice avuţii din pricina războ-

iului şi a jafurilor succesive, toţi românii au răspuns, fără excepţie, că voiau să rămână creştini, atât cât vor trăi pe acest pământ. Au răspuns că vor plăti orice tribut pentru a rămâne creştini. Că la nevoie vor tăia din carnea lor pentru a plăti impozitul. Într-adevăr, ei au plătit de două, de trei, de zece ori tributul, în miere, în grâu, în cai, în oi, în fructe, în aur, în piei, în argint; dar mai cu seamă vor plăti îngrozitorul, înspăimântătorul tribut al sângelui cerut de ocupanţii turci: copii de vârstă mică, de parte bărbătească, pentru ca turcii să facă din ei ieniceri sau eunuci, copii de parte femeiască pentru a face femei de haremuri sau pentru soldaţi. Invincibilul corp de elită al armatei turceşti — ienicerii — creat în 1334 şi dizolvat în 1826 — era alcătuit exclusiv din copii creştini daţi ca tribut de ţările creştine.

Fiecare mamă de la noi trebuia, de la o zi la alta, să plătească cumplitul tribut al sângelui, dând ocupantului propriul său copil. Acest lucru a fost făcut cu regularitate, timp de cinci secole, de poporul meu. Neîntrerupt. Pentru ca să poată rămâne creştin[1]. Aceasta era *pedomazoma, devşirme*, impozitul plătit ocupantului în copii nounăscuţi.

— Îţi dai seama acum de ce turcii nu pot fi duşmanii noştri, chiar dacă ne omoară, chiar dacă ne taie capul cu securea?

— Nu, am răspuns eu.

---

[1] VIRGIL GHEORGHIU, *La vingt-cinquième heure*, suivie de *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, Paris, 1967, p. 633.

— Nici un om credincios, şi nici o femeie, mai ales femeile şi mai ales în munţii noştri, nu au îndrăznit niciodată în răstimpul celor cinci secole de ocupaţie să ucidă cu mâinile lor un soldat ocupant. Fiindcă toţi soldaţii ocupanţi, toţi ienicerii, erau copii creştini crescuţi, antrenaţi, îmbrăcaţi în haine de turci, înarmaţi şi trimişi asupra noastră ca să ne decimeze. Dacă am fi ucis pe unul dintre aceşti turci care semănau moartea şi groaza, am fi fost aproape siguri că ucidem un fiu pe care l-am dat ca impozit strângătorului de copii. Toţi soldaţii turci erau fiii noştri după trup, verii noştri, fraţii noştri... Şi n-aveam curajul să repetăm crima lui Cain... Să-i ucidem pe fraţii noştri. Şi pe fiii noştri. Atunci am făcut baraje din trupuri omeneşti. Ca la Războieni. Am făcut orice pentru a-i opri. Dar n-am îndrăznit să-i ucidem.

Am preferat să ne lăsăm ucişi. Nu doar Evanghelia, Domnul ne învaţă că duşmanul este şi fratele nostru. Istoria însăşi i-a învăţat pe români aceasta... De aceea, creştin este sinonim cu român. A spune: creştin român este un pleonasm. Dacă le-ai fi putut vedea pe femeile române în faţa armatei ienicereşti... Turcii le ucideau cu sălbăticie iar ele mureau cu ochii fixaţi spre turci, încercând să recunoască în ei pe fiii lor, pruncii care le-au fost smulşi din braţe la naştere...

Am plâns ascultând această istorie despre *pedomazoma*... care a schimbat cu desăvârşire pentru mine, încă de la începutul vieţii mele, noţiunile de duşman şi de prieten. Nu numai Evanghelia, ci şi istoria ne-a învăţat să cruţăm un duşman de moarte şi să-l iertăm, mai degrabă decât să-l dăm

morţii pe fratele sau pe fiul nostru... Sub uniforma duşmanului celui mai crud şi mai sângeros se înfăţişează înaintea ta fratele tău pentru a-ţi lua viaţa... Şi atunci, în acel moment, trebuie să ai curajul să nu-l urăşti, să nu-l ucizi, ci să-l iubeşti ca pe un fiu şi ca pe un frate, fiindcă aşa şi este. Aproape totdeauna. În acelaşi timp.

M-am hotărât deci să aştept ca primul meu duşman să vină de altundeva decât din Turcia, unde locuitorii erau în fond fraţii mei de sânge. Şi au fost hrăniţi şi ei de lupoaică. Fraţii mei. Nu doar ai mei, ci şi ai lui Romulus şi Remus. Şi atunci a iubi un turc — cu siguranţă un duşman de moarte — înseamnă în fond a-ţi iubi propriul frate. Şi acest lucru nu e de ajuns pentru a dobândi sfinţenia. Iar eu ţineam cu orice preţ să o dobândesc. Pentru numele de Virgil. Aveam deci nevoie de un duşman. Adevărat. Nu de un frate deghizat în turc şi pe care l-aş fi iubit. Doream nimbul sfinţeniei. Căci toată lumea îşi iubeşte fraţii. Dar pe duşmani doar creştinii pot să-i iubească cu o dragoste adevărată şi sfântă...

— Dar, dacă nu e turc, ce va fi atunci primul duşman din viaţa mea? De unde va veni el? Ce chip va avea?

Şi aşteptam cu nelinişte acest duşman, primul din viaţa mea, datorită căruia urma să devin Sfântul Virgil!

V

Cum am ajuns la şapte ani vornicel călare al Împărătesei cerului

De jur-împrejurul satului meu natal se aflau aşadar ascunse în adâncul pajiştilor, în luminişuri, în fundul văilor, în spatele piscurilor stâncoase, nenumărate mănăstiri purtând nume foarte sfinte. Erau mănăstiri mari ca Neamţ, Agapia, Văratec. Erau lavre. Schituri. Colibe. Peşteri locuite de sihaştri, de pustnici şi de sfinţi.

Desigur, toată această viaţă monahală era cu desăvârşire separată de viaţa noastră, de noi, care locuiam în sate şi cătune. Pentru monahi şi monahii noi eram *lumea*. Cu o nuanţă peiorativă justificată. Monahii şi monahiile, pustnicii, sihaştrii trăiau în cer. Însuşi veşmântul monahilor şi a monahiilor se numeşte „chip" sau „haină îngerească".

Socot — spune Sfântul Bernard — *că din pricina renunţării desăvârşite la lume pe care o pretinde şi din pricina vieţii spirituale deosebit de înalte pe care o favorizează şi prin care se înalţă mai presus decât toate celelalte feluri de viaţă, ea îi face pe cei ce o mărturisesc şi o iubesc asemenea îngerilor şi neasemănători oamenilor; căci ea remodelează în om chipul lui*

Dumnezeu, configurându-ne după chipul lui Hristos, asemenea Botezului[1]. *Monahii şi monahiile imită cu credincioşie pe pământ corurile îngerilor în ceruri*[2].

Desigur, noi, locuitorii satelor şi cătunelor, trăiam împreună cu aceşti îngeri pământeşti, cu monahii şi sihaştrii, în acelaşi spaţiu geografic, pe acelaşi versant răsăritean al muntelui, doar la câţiva kilometri unii de alţii. Dar ei, îngerii pământeşti, monahii, ei trăiau în mănăstiri înconjurate de ziduri înalte. De nestrăbătut. Ca zidurile unor cetăţi fortificate. Trăiau ascunşi. Nu-i vedeam niciodată. Între noi, locuitorii lumii, şi locuitorii mănăstirilor era în realitate o distanţă mai mare decât cea care separă cerul de pământ.

Îngerii care trăiau pe pământ erau diferiţi de noi. Ne erau superiori. Nu puneam niciodată întrebări cu privire la viaţa lor sfântă în mănăstiri. Din cucernicie. Din teamă sfântă. Nu zăboveam niciodată cugetând la natura lui Dumnezeu. *Pentru evlavie e de ajuns să ştie că Dumnezeu există*[3].

Dar mai era o distanţă între noi şi monahi. Tatăl meu a trebuit să părăsească Războieniul şi să devină parohul unui sat care fusese — câţiva ani mai înainte — un cătun de robi ai mănăstirilor. Era o parohie pe măsura tatălui meu. De aceea, el n-a mai părăsit-o niciodată. Asemenea bunicului meu, asemenea tuturor strămoşilor noştri, care au fost preoţi şi robi ai mănăstirilor. În princi-

---

[1] SFÂNTUL BERNARD, *Liber de praecepta et dispensatione* XVII, 54, PL 182, 889.

[2] SFÂNTA HILDEGARDE, *Scivias* II, 5, PL 197, 486.

[3] SFÂNTUL IOAN HRISOSTOM, *De incomprehensibili Dei natura* 5, PG 48, 743.

piu, între tatăl meu, care era preot de parohie, şi mănăstire, care era proprietara robilor, distanţa nu era mai de nestrăbătut decât cea dintre cer şi pământ. Fiindcă la creştini cerul şi pământul se amestecă în fiecare duminică şi în fiecare zi de sărbătoare, în timpul Liturghiei. Dar în domeniul social, între lumea îngerească a mănăstirilor şi noi, care le aparţineam, distanţa era absolut de nestrăbătut. În domeniul social nu exista amestec între cer şi pământ. Era o distanţă socială şi istorică imensă. Fără măsură comună cu distanţa ce separă cerul de pământ. Care-L separă pe Dumnezeu de creaţia Sa. Era distanţa de nestrăbătut dintre proprietar şi robul său. Dintre proprietar şi proprietatea sa. Şi până cu câţiva ani doar înainte de naşterea sa, noi eram proprietatea mănăstirilor. Erau cicatrice. Urme. Peste tot.

De mai multe veacuri, familia mea oferea preoţi de parohie pentru robii mănăstirilor. Prin profesia lor călugării erau locuitori ai cerului. Iar prin actele de proprietate pe care le aveau cu privire la pământuri şi robi, erau de două ori în cer. Noi, ceilalţi, eram de două ori pe pământ. Legaţi de pământ. Nu eram nici monahi, nici proprietari. Existau totuşi lucruri comune între noi şi monahi. Chiar dacă nu ne întâlneam practic niciodată. Nu ne cunoşteam nici măcar din vedere. Deşi eram vecini. Dar când locuieşti în acelaşi spaţiu, te poţi mândri că bei din aceleaşi izvoare, că respiri acelaşi aer curat al aceloraşi păduri. Suportam împreună întunericul aceloraşi nopţi şi ne bucuram de lumina aceluiaşi soare. În satele noastre nenorocite ce purtau numele tuturor Locurilor Sfinte cărora le aparţineam cu trupurile

și bunurile și pentru care munceam, ne nășteam, și muream, auzeam clopotele mănăstirilor. Sunetul lor străbătea pădurile ajungând până la urechile noastre. Clopotele erau și pentru noi. De asemenea și rugăciunile mănăstirilor. Fiindcă noi lucram în toate zilele săptămânii și la noi, în bisericile noastre de sat, Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie se săvârșea doar duminicile. Dar monahii o săvârșeau în fiecare zi. Ei făceau cele Șapte Laude zi de zi. Și noapte de noapte. Și noi ne foloseam de ele de departe. Fără să fim monahi. Iar acest fapt ne schimba viața. Fiindcă noi respiram nu doar aerul brazilor și al piscurilor — un aer la fel de ameţitor ca alcoolul — dar și atmosfera de rugăciune. Și după cum spun cei care au făcut aceste experienţe, atmosfera are un rol foarte important în înaintarea în viața duhovnicească. *Patru lucruri, zic unii, schimbă starea organică a trupului și dau prin ea minții gânduri fie pătimașe, fie nepătimitoare: îngerii, demonii, aerul și hrana*[1].

În privința hranei și atmosferei, eram în afară de orice pericol. Eram chiar privilegiați. Atmosfera era curată și hrana nu ne dădea niciodată indigestii! Și pentru că ne bizuiam și pe îngeri, aveam toate motivele să nădăjduim că vom dobândi, cu multă încredere, raiul.

În ce mă privește, la șapte ani, vârsta la care am hotărât să-mi sfințesc numele pe care-l purtam, am realizat prima mea *politeia*, prima mea *kathortoma*. Un eveniment al micii mele existenţe

---

[1] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* II, 92 [FR II, 1947, p. 75].

care nu privea doar *bios*-ul meu, viaţa mea animală şi pământească, ci viaţa mea spirituală, *politeia* mea! Viaţa în care omul e stăpân şi suveran pe el însuşi şi liber, întrucât în univers singur Dumnezeu, îngerii şi oamenii sunt liberi, şi în care omul poate fi propriul său părinte. Viaţa spirituală. Această *politeia* a făcut ca eu să devin la şapte ani cu adevărat paj şi cavaler al Preaslăvitei Împărătese a cerului, Platytera, Nikopeea, Parthenia, Panaghia, Maica noastră, Theotokos... Am fost paj şi cavaler al Împărătesei cerului, al Celei despre care se cântă la Liturghie că este *Platytera ton uranon*, mai largă şi încăpătoare decât cerurile.

Pe vremea când eram copil, Maica Domnului, Preasfânta Împărăteasă a cerului, era invitată în satul nostru. În lunile de vară. Am fi vrut s-o invităm pe Împărăteasa cerului în fiecare vară. Desigur. În lunile de august sau iulie. Dar lucrul costa foarte scump. Şi din pricina sărăciei noastre, o invitam pe Împărăteasa cerului o dată la doi sau trei ani. Şi ea rămânea la noi toată ziua şi toată noaptea.

Maica Domnului era o femeie. Căci dacă omul a fost izgonit din rai din pricina unei femei, Eva, Dumnezeu a coborât pe pământ şi a devenit *sarkophor* — purtător de trup omenesc — datorită unei alte femei, Preasfânta Fecioară. Şi datorită Întrupării pentru noi, oamenii, porţile cerului şi ale îndumnezeirii sunt larg deschise încă de aici de pe pământ. Datorită Întrupării şi consimţământului Împărătesei cerului, avem posibilitatea de a ne face dumnezei, pentru că Dumnezeu S-a făcut om. Tot datorită Mariei, Theotokos, care e şi cea mai bună mijlocitoare a noastră în cer. Dar

lucrul cel mai extraordinar pentru noi e faptul că Theotokos, Maica lui Dumnezeu, ne-a arătat cea dintâi că noi oamenii putem fi transfiguraţi şi putem urca la cer. Din această pricină spunem că ea este *mai cinstită decât heruvimii şi mai mărită fără de asemănare decât serafimii.* Ea a depăşit timpul şi a intrat cu trupul în veşnicie. Desigur, ştim cu toţii că Maica lui Dumnezeu a urcat la cer cu trupul ei pământesc. Ca şi Hristos. Atunci, cum sosea ea în satul nostru? Fiindcă ea nu venea ca ceilalţi sfinţi, în chip nevăzut atunci când prăznuiam sărbătoarea noastră onomastică sau în timpul Liturghiei. Nu. Maica lui Dumnezeu venea în satul nostru aievea, în persoană. Venea ca o fiinţă în carne şi oase. Şi noi o primeam ca atare. Şi eu am fost pajul ei.

Maria se află în cer unde este Împărătească. Dar ea este în chip material şi pe pământ. Aproape de satul meu. La mănăstirea Neamţ. E prezentă acolo — în mod real — în icoana sa. În acelaşi chip în care Trupul şi Sângele lui Hristos sunt prezente pe disc şi în potir în timpul Euharistiei.

Ştim că încă din timpul vieţii, Sfântul Evanghelist Luca, care a fost nu doar autorul Evangheliei ce-i poartă numele, dar şi medic şi pictor, a făcut portretul Maicii Domnului. El i-a arătat icoana Preasfintei Fecioare, şi ea a fost încântată. La biserică ni se spune: *Când pentru întâia dată icoana ta a fost zugrăvită de Sfântul Luca, vestitorul tainelor celor evanghelicești, şi ea ţi-a fost adusă ca s-o recunoşti şi să-i dai puterea de-a izbăvi pe cei ce te cinstesc, te-ai bucurat. Şi tu, cea milostivă şi care ai făcut mântuirea noastră, ai fost ca şi gura şi glasul icoanei. Şi aşa cum ai*

zămislit pe Dumnezeu, tot aşa privind icoana, zici cu tărie: Harul meu şi puterea mea sunt cu acest chip[1]. După care slujba adaugă*: Iar noi vedem că tu ai zis aceasta, Stăpâna noastră, şi că eşti cu noi prin acest chip*[2].

Iată de ce noi avem certitudinea, noi ştim că Preasfânta Fecioară, Împărăteasa cerului, este în icoana sa pictată de Sfântul Luca. Şi este aievea acolo. Harul său se află acolo. Puterea ei e acolo. Icoana este gura sa. Vocea ei.

Noi n-avem în bisericile noastre tablouri religioase, nici picturi religioase. Nici artă plastică. Icoana Preasfintei Fecioare Maria, Împărăteasa cerului, nu este o pictură. Ea este reproducerea pioasă a celei pictate de Sfântul Luca. Şi Împărăteasa cerului se află aievea în această icoană.

Desigur, dacă ni se cer dovezi istorice, arheologice şi ştiinţifice cu privire la faptul dacă Sfântul Luca a pictat realmente această icoană şi despre cuvintele pe care Fecioara le-a rostit privind-o, vom răspunde că n-avem nevoie de nici o dovadă arheologică sau ştiinţifică. Nu. Vom răspunde că suntem atât de siguri de aceste fapte, încât n-avem nevoie de nici o dovadă arheologică sau istorică. Dovezile sunt utile pentru lucrurile cu privire la care există îndoială... Dar noi n-avem absolut nici o umbră de îndoială cu privire la faptul că Hristos este prezent, Trup şi Sânge, în potir, şi că glasul, harul şi puterea Împărătesei cerului sunt aievea în icoana pictată de Sfântul Luca, ale cărei cópii le avem în bisericile noastre.

---

[1] *Mineiul* pe August, 26, vecernie.

[2] *Mineiul* pe August, 26, vecernie.

Dar cum de se află Împărăteasa cerului aici, în adâncul codrilor de pe versantul răsăritean al Carpaţilor, la Neamţ? Ea a venit odată cu bizantinii, cu puţin înainte de cucerirea Bizanţului de către turci. Împăratul Ioan VIII Paleologul a venit la mănăstirea Neamţ în anul 1424 şi a adus icoana în argint a Împărătesei cerului, ştiind că aici, la noi, ea va fi la adăpost de atacurile păgânilor. Şi din acea zi, Maica lui Dumnezeu se găseşte la umbra brazilor noştri, pe versantul răsăritean al Carpaţilor, la Neamţ, la câţiva kilometri de satul meu, pe râul Ozana.

În fiecare vară, când putem aduna destui bani pentru sărbătoare, o invităm pe Maica Lui Dumnezeu. Aproape toate satele, oricât de sărace ar fi, o invită din când în când. Căci Împărăteasa cerului nu pregetă să coboare la cei săraci. La nişte robi. În bisericuţe. Ea nu este cum sunt mai-marii acestei lumi, ca stăpânitorii şi cei bogaţi... Împărăteasa cerului e ca îngerii şi ca cerul însuşi, care se apropie de noi fără nici un gând ascuns, fără să bage de seamă că mirosim rău, ca toţi săracii, că mâncăm rău, că suntem pradă tuturor mizeriilor şi tuturor nefericirilor. Nu. Atunci când coboară la noi, Împărăteasa cerului şi a îngerilor ne tratează ca pe nişte egali. Ca pe nişte prieteni. Şi ne porunceşte, după cum şi Dumnezeu ne-a poruncit, să-I spunem, cu îndrăzneală, cu *parrhesia*, cu libertatea cuvântului: *Tu*. Şi aşa cum Dumnezeu ne invită să fim familiari cu El, şi să-L numim *Tu* şi *Tată*, tot aşa Împărăteasa cerului, coborând în satul nostru, ne invită să o numim: *Tu, Maica noastră*...

Sosirea Împărătesei cerului a fost şi a rămas cel mai important eveniment pe care l-am trăit

vreodată. Aveam şapte ani. Satul nostru de pe malul Ozanei este foarte sărac. De mai mult timp era locuit doar de robii mănăstirilor. Robi ai căror parohi au fost strămoşii mei. Dar este un sat foarte vechi. De mult, foarte de mult, în trecut, aici locuiau Nemuritorii, dacii care credeau că nu vor muri niciodată şi că moartea fizică nu este decât mutarea omului de la pământ la cer[1].

După Nemuritori, au trăit aici romanii, iar după romani au venit aici sfinţii monahi, pustnicii şi sihaştrii. După care aceştia s-au afundat în munte, lăsându-i aici doar pe robii lor. Există deci patru straturi în sat: Nemuritorii, Romanii, monahii — sfinţi isihaşti sau cei tăcuţi — şi, în sfârşit, robii monahilor. Robia a fost abolită pe când aveam şapte ani. De foarte puţin timp. Pământurile nu mai aparţineau de mult monahilor, ci negustorilor străini care ne sugeau sângele până la os. Satul era foarte mic. Fiindcă toată lumea dorea să trăiască altundeva. Eram totuşi câteva sute de suflete pregătite să o primim la noi pe Împărăteasa cerului.

Pregătirile începuseră cu un an în urmă; trebuiau adunaţi banii. Aici trebuie precizat că recepţia costa foarte scump. Mai ales dat fiind mijloacele noastre de existenţă. Statisticienii în trecere au arătat ca pe o curiozitate faptul că pentru satul întreg se cumpăra o dată la cinci ani o cutie de chibrituri. Pentru a nu risipi focul, seara era acoperit cu cenuşă ca să rămână în timpul somnului până dimineaţa. Timp de generaţii nu s-a cumpărat niciodată

---

[1] VIRGIL GHEORGHIU, *Le Peuple des Immortels*, traduit du roumain par Livia Lamoure, Paris, 1955.

sare. Era prea scumpă. La câţiva zeci de kilometri a fost descoperit, în munte, un izvor cu apă sărată. Şi apa sărată era purtată iarna în butoaie. Şi această apă era folosită la adăparea animalelor, iar noi o puneam în mâncare cu o lingură de lemn fabricată de noi. Sare granulată n-am văzut decât foarte târziu. Pentru mine, sarea era lichidă!

Împărăteasa cerului nu cobora, aşadar, pentru douăzeci şi patru de ore într-un sat foarte bogat. Ci la cei mai săraci dintre săraci. Banii erau adunaţi, aşadar, cu un an sau doi în urmă. Cu câteva zile înainte de sosirea Împărătesei cerului, toate casele cătunului erau văruite, brazii erau curăţaţi de crengile moarte, se smulgea buruiana, se îndreptau uliţele... Tatăl meu scotea în cimitir, în jurul bisericii, pe iarba verde a mormintelor, candelele, candelabrele, şi cu ajutorul fetelor şi bătrânelor curăţa metalul. Pentru ca totul să strălucească la sosirea Împărătesei. Totul se acoperea cu flori. Pentru ca mizeria să nu se vadă nicăieri. Căci venea Împărăteasa cerului. Nu o imagine.

Şi pentru a o primi, se trimitea în întâmpinarea ei o escortă alcătuită dintr-o ceată de călăreţi. Erau adunaţi cei mai frumoşi cai. Spălaţi în apa rece a Ozanei. Pielea lor strălucea. În loc de şei — fiindcă noi n-am avut niciodată şei pentru că năvălitorii le luau cu regularitate — se puneau covoare frumoase. După care, cei mai frumoşi feciori din sat se înfăţişau îmbrăcaţi în alb, în costum naţional, bine spălaţi. Pentru a fi cavaler în garda Împărătesei cerului, trebuia să fii frumos, tânăr şi curat. Trebuia de asemenea să posteşti o zi întreagă. Apoi, câteva duzini de cai încălecaţi de flăcăi cu flori la pălărie, strălucind de frumu-

seţe şi de albul veşmintelor, mergeau să o caute pe Împărăteasa cerului în satul în care se afla. Şi de această dată, printr-o minune, pentru prima dată de când exista cătunul, au ales pentru a o căuta călare pe Împărăteasa cerului şi a-i sluji drept escortă nu doar cavaleri, ci şi un paj, nu doar vornici-flăcăi, ci şi un vornicel-copil. Acela am fost eu. Se ştia că mai târziu voi fi preotul satului. Se ştia şi dorinţa mea de a deveni sfânt. Această întâlnire cu Maica lui Dumnezeu şi Împărăteasa cerului nu putea fi mai de folos altcuiva decât mie. Celui ce voia să devină sfântul Virgil. Şi pe lângă aceasta, aveam o dragoste nemăsurată pentru cai. Înainte de a fi învăţat să merg, ştiam să încalec pe cai. La şapte ani mă urcam pe cai la trap şi în galop. Puteam să mă ţin drept, să călăresc în toate felurile. Ştiam că mai târziu, când voi fi preot, nu voi mai putea urca pe cal. De aceea profitam acum. Mă cunoşteau toţi caii satului. Eram prietenul lor. Mă îmbăiam gol, pe cal, în apele Ozanei. Şi de fiecare dată când treceam prin faţa unei case unde se afla un cal tânăr şi frumos, mi se spunea:

Virgil, nu vrei să-mi duci calul la Ozana ca să-l adăpi, căci e însetat? Aceasta pentru a-mi face plăcere mie şi de asemenea calului. Căci niciodată caii nu sunt mai fericiţi ca atunci când sunt încălecaţi de copii[1].

Pentru toate aceste motive, m-au ales nu vornic-cavaler, fiindcă vornic-cavaler al Împărătesei cerului trebuia să fie un flăcău, ci drept vornicel-paj

---

[1] VIRGIL GHEORGHIU, *La Maison de Petrodava*, traduit du roumain par Livia Lamoure, Paris, 1962.

călare. Şi cum aveam un cal alb, împrumutat de un vecin, un foarte frumos cal alb, şi cum eram foarte micuţ, am fost pus în fruntea alaiului. Eram fericit cum n-am mai fost toată viaţa mea. Căci ştiam că eram cu adevărat vornicelul Împărătesei cerului. Şi că mergând călare în întâmpinarea ei, cu vornicii satului, eu o voi întâmpina. Şi ea mă va privi. Şi eu voi cădea în genunchi coborând de pe cal în faţa ei. Şi ea îmi va spune ceva... Nu ştiam ce anume. Dar orice cuvânt rostit de Împărăteasa cerului urma să fie ca o piatră preţioasă şi nemuritoare pentru mine.

Era o zi însorită. Totul era pregătit de foarte devreme, din zori. Împodobiţi cu ghirlande de flori de câmp şi de trandafiri, caii se aflau împreună cu vornicii în faţa bisericii. S-a dat semnalul de plecare. Ne-am îndreptat spre apus de-a lungul Ozanei, a cărei apă strălucea ca oglinda. Aveam soarele în spatele nostru. Norul de praf pe care îl ridicau caii noştri ne urma ca o trenă. Nu mai era albă, din cauza soarelui, ci o vedeam plutind asemenea unui nor de aur, în spatele nostru. Toţi caii erau proaspăt potcoviţi. Li se auzeau potcoavele sunând pe pietrele drumului, ca sunetul de toacă al simandrelor şi ca sunetul goarnelor. Eram grăbiţi. Mergeam la galop. Deşi aveam tot timpul. Iar inimile noastre băteau şi făceau în piepturi acelaşi zgomot ca potcoavele cailor pe drumul semănat cu margarete şi petale de trandafir. Eram emoţionaţi. Cu toţii. Dar mai cu seamă eu. Singurul vornicel al Împărătesei cerului, pe care vornicii Împărătesei l-au lăsat să călărească în fruntea cortegiului. Auzeam până şi inima calului meu. Şi inimile celor cincizeci de cai ce alcătuiau

alaiul Maicii lui Dumnezeu bătând în cadenţă laolaltă cu inimile noastre şi cu copitele. Şi cei ce se aflau în spatele nostru vedeau copitele potcovite ale cailor noştri, atingând piatra şi granitul drumului, făcând să iasă scântei mari cât stelele... Formam o frumoasă escortă, acompaniată de bătăile inimilor noastre, de un nor de aur şi de stele sclipind din copitele cailor... Înaintam spre apus. Aveam în faţa noastră Carpaţii. Muntele era albastru, înalt până la cer, cum sunt iconostasele în bisericile noastre ortodoxe. Şi înaintând spre iconostasul Carpaţilor, nu am fost surprinşi să vedem zidul albastru al Carpaţilor deschizându-se întocmai cum se deschid în timpul Liturghiei sfintele uşi ale iconostasului bisericii, pentru a lăsa pe Împăratul împăraţilor să iasă... să înainteze spre noi... După o oră bună de mers călare prin păduri, unde brazii păreau să dea onorul, drepţi ca husarii, prin sate, văi, luminişuri care se numeau Theotokos, Sinai, Pantocrator, am văzut în faţa noastră un alt nor de aur: vorniciicavaleri din satul Acatiste care o însoţeau pe Împărăteasa cerului. Ne-am întâlnit la jumătatea drumului. Cavaleria care o preceda pe Fecioară, cavaleria satului Acatiste, a făcut o manevră şi s-a aranjat de-a lungul celor două laturi ale drumului. Aşteptam nemişcaţi, pe caii noştri. Nu pentru multă vreme. Căci de îndată ce cavalerii din Acatiste s-au aranjat de-a lungul celor două laturi ale drumului, am văzut căruţa neagră, strălucitoare, trasă de patru cai negri, în care se afla Împărăteasa cerului. Ne-am întors pe jumătate şi am luat locul avangardei care se retrăsese. Acum noi eram în fruntea alaiului. Începând din acel

moment, de-o parte şi de alta a drumului, în toate satele, îmbrăcaţi de sărbătoare, oamenii, copiii, femeile îngenuncheau. Şi noi ştiam că în spatele nostru era căruţa cu patru cai a Împărătesei cerului înaintea căreia mergeam la câţiva zeci de metri. La trap. În fruntea escadronului de vornici călare era vornicelul Maicii Domnului. Un vornicel de şapte ani. Eu o călăuzeam spre satul nostru. Clopotele tuturor bisericilor din munte sunau vuind. Toacele se întreceau cu clopotele, cu zgomotul copitelor, cu bătăile inimilor cailor, cavalerilor şi pajului. Şi aveam în faţa noastră soarele care ne lumina pe noi şi pe Împărătească. Înaintea intrării în sat ne-a întâmpinat toată lumea: toţi sătenii îngenuncheaţi de-a lungul celor două margini ale drumului pentru a primi cu cântări pe Împărăteasa cerului. Ne-am oprit în faţa bisericii cu acoperişul şi zidurile acoperite de şindrilă. De jur-împrejur crucile de lemn ale cimitirului. Morminte cu iarba proaspăt tunsă. Presărate cu flori. Am pus piciorul pe pământ şi ne-am aranjat de fiecare parte a drumului care duce la biserică. În genunchi, în timp ce tot poporul cânta imnul Acatist. Am văzut de aproape căruţa Împărătesei cerului. Cei patru cai negri, pursânge, strălucind ca mătasea, s-au oprit. Cu harnaşamente de piele strălucitoare şi argint. Vizitiii Maicii Domnului erau doi călugări. Tineri. Cu bărbi lungi. Şatene. Purtau camilafcă şi centuri de piele. Ca toţi călugării răsăriteni. În spatele căruţei Fecioarei se afla o a doua căruţă, mai puţin strălucitoare, tot neagră, trasă de doi cai, şi cu un singur călugăr vizitiu. Din această căruţă au coborât doi monahi. Foarte frumoşi. Cu gesturi cucernice, ca ale oamenilor de la curtea imperială,

ei au deschis uşile căruţei Maicii Domnului. Şi am văzut că înăuntru totul era tapiţat cu catifea roşie. Înăuntru se afla un piedestal — şi el acoperit de catifea — şi pe acest piedestal trona Împărăteasa cerului, înveşmântată în argint, cu ochii din pietre preţioase, cu mărgăritare, cu bijuterii de aur şi argint. Cei doi călugări slujitori ai celei de-a doua căruţe erau un ieromonah şi un ierodiacon, un preot şi un diacon monahi. Ajutaţi de fetele satului şi de flăcăi, au coborât icoana de argint a Împărătesei cerului. Eram în genunchi. I-am văzut ochii strălucind. Emoţionat, nu mai auzeam decât clopotele. Cânturile. Şi printre lacrimi l-am văzut pe tatăl meu îmbrăcat în odăjdii împreună cu cei şapte preoţi veniţi din satele vecine pentru a o primi la noi pe Împărăteasa cerului.

Toată noaptea Împărăteasa cerului a rămas în biserica noastră. În satul nostru. Pe piedestalul ei de catifea roşie. În faţa uşilor împărăteşti. În mijlocul bisericii. După ce am dus înapoi calul meu proprietarului, am venit să mă închin şi eu la icoană. Şi urechile mele au auzit aceste cuvinte ieşind din gura Sa: *Harul şi puterea mea sunt cu acest chip!* După care tatăl meu şi cei şapte preoţi care o însoţeau au cântat: *Iar noi credem că tu ai zis aceasta, Stăpâna noastră, şi că eşti împreună cu noi prin acest chip.*

Toată ziua, toată seara şi aproape toată noaptea am rămas în biserică. Nu mă mai săturam să privesc strălucirea Împărătesei cerului, întrucât ştiam că se află în această icoană. Nimeni din sat n-a închis ochii. O aveam printre noi pe Împărăteasa cerului. S-au deschis porţile staulelor şi au fost scoase frâiele animalelor. Viţeii şi mieii

sugeau de la mamele lor. Liber. Ca în ziua de Paşte. Cum să ţii legaţi câinii, să închizi animalele, să mulgi vacile, să pui animalele de povară să muncească ca în zilele obişnuite acum, când nu doar cerul, ci însăşi Împărăteasa cerului se afla la noi? Era sub acoperişul bisericii noastre. Fiecare din săteni a venit să-i ceară ceea ce avea nevoie. I s-a cerut sănătate pentru bolnavi, i s-a cerut un soţ pentru o fată bătrână, i s-au cerut recolte bogate, i s-au cerut viţei pentru vacile sterpe... toate lucrurile ce pot fi cerute unei Stăpâne, unei Împărătese şi unei Femei care şi-a văzut Fiul răstignit, şi care cunoştea durerile şi lacrimile, nedreptăţile şi suferinţele... Dar Maicii noastre, Maicii lui Dumnezeu, Împărătesei cerului, i s-a cerut mai cu seamă să vină în ajutorul nostru în ziua Judecăţii de Apoi, a Parusiei, la a Doua Venire a lui Hristos... Căci pentru noi, care n-avem nimic pe pământ şi care nu nădăjduim nimic aici, toată credinţa noastră şi toată nădejdea noastră este în cer şi în ziua Judecăţii de Apoi, a Parusiei. Nădăjduim că vom primi iertare. Şi că nu o vom putea primi decât datorită mijlocirii Împărătesei cerului. De aceea s-a profitat de prezenţa ei pentru a i-o cere. Cu lacrimi. În genunchi. Timp de douăzeci şi patru de ore. Neîntrerupt.

A doua zi, Maica Domnului a ieşit din biserică. S-a săvârşit Liturghia în aer liber. Cerând pace. Şi iertarea păcatelor.

Apoi, după o zi şi noapte de fericire, s-a format din nou escorta şi Stăpâna a fost condusă în celălalt sat. Ca şi la sosire, eram din nou paj călare, în escadronul escortei Maicii lui Dumnezeu şi Împărătesei cerului.

Aceasta a fost cea mai mare, cea mai slăvită dintre toate zilele vieții mele. A trecut de atunci o jumătate de veac. Un sfert de secol am trăit în exil. Despărțit de poporul meu invadat din nou de hoardele revenite de la răsărit. Trăiam la Paris și mă rugam pentru ai mei, de la care nu mai aveam nici o veste, ca de la niște morți. Pentru că doar morții nu mai dau nici un semn de viață. Acolo în România, cei care supraviețuiseră se rugau pentru mine, socotindu-mă mort, fiindcă nu mai știau nimic de mine. Erau rupți de lume. De toată lumea. La rândul lor, și ei credeau că toți cei de care erau rupți erau de fapt morți.

Dar în anul 1966, am întâlnit, în carne și oase, pentru prima dată după un sfert de secol, un episcop român. Era mitropolitul Moldovei, Iustin Moisescu, întâi-stătătorul tuturor mănăstirilor, lavrelor, schiturilor, peșterilor, monahilor, monahiilor, sihaștrilor și pustnicilor care trăiau pe versantul răsăritean al Carpaților, în județul Neamț. Mai mult de o sută dintre rudele mele după trup (am aflat-o ulterior) erau în viață și unii dintre ei erau preoți. Parohi de țară. Ca întotdeauna. De secole. Fratele meu este preot. Sora mea este măritată cu un preot. Tatăl meu continua să slujească. Dar, întâlnindu-l pe mitropolitul Iustin Moisescu la Geneva, la Consiliul Ecumenic, nu l-am întrebat nimic despre tatăl meu, nici despre rudele mele după trup. Prima mea întrebare a fost despre Împărăteasa cerului.

— Ce întrebi? a făcut mitropolitul.

— Împărăteasa cerului, preasfințite, mai coboară ea în satele noastre nenorocite?

— A, nu..., a spus mitropolitul. S-a terminat cu asta de mult.

— Este acolo, la Neamţ, şi nu mai vine în sărmanele noastre sate, cel puţin o dată la doi sau trei ani? Era atât de frumos. Atât de mângâietor. Singurul lucru frumos din vieţile noastre: vizita *Platiterei*, a Celei care este mai încăpătoare decât cerurile...

— Nu, nu mai merge pe sate. E interzis.

— Dar ea, Împărăteasa cerului, este tot la Neamţ?

— Tot, a răspuns sec mitropolitul Iustin Moisescu, mitropolitul Moldovei.

— Dacă e acolo şi nu mai coboară în sate, este pentru că i s-a interzis?...

— Desigur. Ieşirile icoanei Maicii Domnului în afara zidurilor mănăstirii sunt interzise.

— Împărăteasa cerului, Maica lui Dumnezeu, este deci arestată?

— Arestată? E un cuvânt mare!..., a spus mitropolitul.

Mitropolitul era de douăzeci de ani deputat în Marea Adunare Naţională. Nu putea vorbi ca mine. Ca oamenii liberi.

— Au arestat-o pe Maica Domnului? Şi lacrimile mi-au umplut ochii. Ştiam că după 23 august 1944, după ocuparea ţării mele, şi până în 1966, milioane de oameni ai poporului meu fuseseră ucişi, arestaţi, închişi, torturaţi... Dar nu ştiam că fusese arestată până şi Maica Domnului. Nu. Era prea mult. S-o arestezi pe Împărăteasa cerului!

— Nu este arestată..., a adăugat mitropolitul... Este la locul ei în dulap. La mănăstire.

Aceasta era prea de tot! În ultimul meu roman[1] am scris istoria unui mare poet român care în

[1] VIRGIL GHEORGHIU, *La Condottiera*, Paris, 1969.

timpul ocupației bolșevice, adică douăzeci de ani, a rămas ascuns într-un dulap... Dar să auzi spunându-ți-se că Maica lui Dumnezeu, Împărăteasa cerului, era de la ocupație în arestul mănăstirii Neamț. Tocmai ea! Maica lui Dumnezeu, ea, care este cea mai înaltă decât heruvimii și mai mărită decât serafimii. Arestată și ascunsă într-un dulap? Asta nu!

Și iată că, în loc să implor pe Maica lui Dumnezeu să ne dea har și libertate românilor, am fost ispitit să-L implor pe Hristos să-i dea libertate propriei Sale Mame, Împărătesei cerului cea închisă, ca majoritatea românilor, și trăind ascunsă într-un dulap... Dar m-am abținut să mă rog pentru libertatea Maicii lui Dumnezeu. Nu. O Împărătească suferă alături de poporul său. Și dacă Maica lui Dumnezeu — ea care este Împărăteasa cerului și a pământului, și care poate totul în cer și pe pământ — a acceptat, dacă s-a lăsat arestată la Neamț, dacă trăiește închisă într-un dulap, dacă a lăsat să-i fie smulși ochii de diamante cu baioneta cum se povestește, e pentru că iubește poporul român. Și vrea să sufere împreună cu el. Cum a suferit crucea lângă Fiul său. Fiindcă ea este *Nikopeea*, Biruitoarea. Și va birui. Împreună cu tot poporul său. Cum a învins prin cruce. Toate. Pentru totdeauna. Într-o bună zi. Nu îndrăznesc să mă rog pentru eliberarea Maicii Domnului, a Împărătesei cerului, prizonieră într-un dulap la mănăstirea Neamț. Întemnițată împreună cu poporul ei, român și creștin, ca o adevărată Împărătească.

VI

De ce la noi preoţii au femei şi copii în timp ce în alte părţi sunt celibi

Cu prilejul vizitei Împărătesei cerului în satul nostru, câteva noi întrebări s-au ivit în capul meu de copil. Timp de secole, toţi bărbaţii din familia mea, cu rare excepţii, au fost parohi în satele în care locuiau robii mănăstirilor. Erau preoţi din tată în fiu. Ca în Vechiul Testament. Preoţi proletari. *Preoţi-cai* slujind Domului cu picioarele lor, alergând în munte şi ducând Cuvântul lui Dumnezeu, Sfintele Taine şi rugăciunea. Oriunde era nevoie. Mult mai târziu am aflat că tocmai calul e simbolul celor doisprezece Apostoli, înjugaţi ei înşişi la carul Bisericii... Aşa l-am văzut întotdeauna pe tatăl meu, şi pe toţi ceilalţi preoţi din familia mea[1].

Preoţii erau animale de povară. Cai ai lui Hristos. Dar preotul şi diaconul care o însoţeau pe Împărăteasa cerului, ieromonahul şi ierodiaconul care conduceau căruţa, erau diferiţi de preoţii pe care-i cunoscusem. Diferiţi de preoţii noştri proletari care mergeau cea mai mare parte a timpului în sutană şi cu picioarele goale. Desigur, cei doi

[1] VIRGIL GHEORGHIU, *La Cravache*, Paris, 1960.

monahi sosiţi în căruţă erau însoţitorii Împărătesei cerului. Nobili. Nu preoţi-ţărani. Ca tatăl meu. Ca unchii mei. Ca verii mei. Ca bunicii mei. Dar pe lângă funcţiile lor pe lângă Împărăteasa cerurilor, ei aveau şi altceva diferit. Mai întâi, nu spuneau aproape nimic. Dacă vorbeau, o făceau cu voce joasă. Apoi, au fost găzduiţi în casa parohială, dar au refuzat să mănânce cu noi la masă. Au mâncat singuri. Şi foarte puţin. Am aflat că regula monahală le recomandă monahilor: *Păzeşte-te să nu mănânci cu vreo femeie şi să nu ai familiaritate cu vreun băiat... iar dezbrăcându-te de cămaşă, nu privi trupul tău*[1]. Nu priveau deloc în jurul lor, cum fac de obicei străinii care intră în casa noastră. De-abia priveau unde pun piciorul. Mereu cu ochii plecaţi. *Călătorind cu niscaiva fraţi, desparte-te de ei, ca să poţi tăcea. Şi nu te întoarce încoace şi încolo, ci meditează psalmii şi roagă-te în minte lui Dumnezeu*[2].

Când mama mea şi femeile din sat i-au întrebat pe călugări dacă aveau nevoie de ceva, ei, urmând-o pe Împărăteasa cerului, nici măcar nu şi-au ridicat ochii şi au răspuns că nu le lipseşte nimic. Mai târziu am aflat că tocmai aşa trebuiau să procedeze: *Intrând într-un oraş sau într-o parte a lui, să ţii ochii la pământ, ca să nu ţi se facă cele văzute pricină de război în chilia ta. Nu te culca într-un loc în care te temi să păcătuieşti cu inima. Nu mânca cu o femeie, nici nu privi hainele ei, dacă poţi*[3].

---

[1] AVVA ISAIA, Regula 1 [FR XI, 1993, p. 255].
[2] AVVA ISAIA, Regula 17 [*ibid.*, p. 257].
[3] AVVA ISAIA, Regulile 40 şi 41 [*ibid.*, p. 260].

— Sunt preoţi călugări! a explicat tatăl meu. Ieromonahi.

În ochii mei, a fi preot călugăr, sau ieromonah, era după cât se vedea cu totul altceva decât a fi preot ca tatăl meu şi ceilalţi preoţi-ţărani. Dar în timpul Sfintei şi Dumnezeieştii Liturghii, am văzut că preoţii-călugări aveau exact aceleaşi odăjdii ca tatăl meu şi săvârşeau aceeaşi slujbă. Şi pentru că era mai tânăr, preotul-călugăr era penultimul la altar, în timpul Liturghiei.

— Un preot-călugăr nu este oare mai însemnat decât un preot de ţară care are femeie şi copii? l-am întrebat pe tatăl meu.

— Există o singură preoţie, a răspuns tatăl meu.

— Dar există preoţi-călugări şi preoţi-ţărani. Călugării sunt mai sfinţi...

— Nici un om, călugăr sau necălugăr, nu e vrednic de preoţie. Ai uitat rugăciunea Heruvicului, a spus tatăl meu. Or aici stă scris: *Căci a sluji Ţie este lucru mare şi înfricoşător chiar şi pentru puterile cele cereşti. Dar totuşi, pentru iubirea Ta de oameni cea negrăită şi nemăsurată, fără mutare şi fără schimbare Te-ai făcut om şi Arhiereu al nostru Te-ai făcut, şi, ca un Stăpân a toate, ne-ai dat slujba sfântă a acestei jertfe liturgice şi fără de sânge. Că Tu singur, Doamne Dumnezeul nostru, stăpâneşti cele cereşti şi cele pământeşti, Cel ce Te porţi pe scaunul heruvimilor, Domnul serafimilor şi Împăratul lui Israel, Cel ce singur eşti sfânt şi întru sfinţi Te odihneşti. Deci pe Tine Te rog, Cel ce singur eşti bun şi binevoitor, caută spre mine, păcătosul şi netrebnicul robul Tău, şi-mi*

curăţeşte sufletul şi inima de cugete viclene. Şi mă învredniceşte, cu puterea Sfântului Tău Duh, PE MINE, CEL CE SUNT ÎMBRĂCAT CU HARUL PREOŢIEI, SĂ STAU ÎNAINTEA SFINTEI TALE MESE ACESTEIA ŞI SĂ JERTFESC SFÂNTUL ŞI PREACURATUL TĂU TRUP ŞI SCUMPUL TĂU SÂNGE[1]...

Preotul-călugăr spune exact aceeaşi rugăciune ca preotul căsătorit. Fiindcă amândoi sunt oameni, deci supuşi păcatului, şi amândoi sunt preoţi, deci au primit acelaşi har al preoţiei... Nu există deosebire între un preot căsătorit şi tată de familie, şi un preot monah care trăieşte singur... Nu există preot bun şi preot rău. *Îmbrăcat cu „harul preoţiei" şi având „puterea Sfântului Duh", orice preot este egalul celorlalţi preoţi*[2]. *De la un preot bun nu se primeşte mai mult, şi de la un preot rău nu se primeşte mai puţin. Şi de la unul şi de la altul se primeşte Trupul şi Sângele lui Hristos, pentru că taina sfinţirii se săvârşeşte nu prin vrednicia slujitorului sfinţitor, ci prin cuvântul Ziditorului şi prin puterea Sfântului Duh*[3].

— E pentru prima dată că văd un preot care nu este căsătorit şi care nu are copii. Un preot celib. Un preot-călugăr, am spus tatălui meu. Credeam că sunt mai buni decât ceilalţi...

— Sfântul Sinod din Gangra ţinut cu binecuvântarea Duhului Sfânt, ca toate sinoadele, în anul 340, şi la care au participat episcopi occi-

---

[1] Rugăciunea din timpul cântării heruvimice (*Liturghier*).

[2] VIRGIL GHEORGHIU, *De la vingt-cinquième heure à l'heure éternelle*, Paris, 1965, p. 163.

[3] SFÂNTUL PASCHASIUS RADBERTUS, *De corpore et sanguine Domini* XII, 1, PL 120, 1310.

dentali și răsăriteni, fiindcă în 340 ortodocșii și catolicii nu erau separați, Sinodul din Gangra deci a aruncat anatema asupra celui care spune că Împărtășania primită din mâinile unui preot necăsătorit este mai bună decât Împărtășania primită din mâinile unui preot căsătorit... Pentru că există un singur Arhiereu, Hristos. O singură Biserică și o singură Cuminecătură[1].

— Preoții-călugări sunt totuși mai sfinți decât preoții care trăiesc în lume... Nu trebuie decât să privești un ieromonah. E curat ca o icoană. Nu se uită nici la fața, nici la hainele femeii. Prin urmare, e logic să fie mai sfânt decât un preot care are o femeie și copii...

— Nu, a spus tatăl meu. Preoția sa nu este mai bună decât a unui preot căsătorit.

— Spui asta pentru că tu ești căsătorit, am răspuns... Faptele și logica sunt împotriva afirmațiilor tale.

— Nu, a stăruit tatăl meu. Preotul-călugăr nu este superior preotului căsătorit. Nu eu spun aceasta. Și nu pentru că sunt căsătorit o spun. Ci fiindcă Domnul Însuși a spus-o. Tot ce a făcut Dumnezeu este bun, ești de acord?

— Desigur, tot ce a făcut Dumnezeu este bun.

— Întrupându-se, devenind *sarkophoros*, Dumnezeu a ales doisprezece Apostoli, înainte ca ei să înceapă să propovăduiască și să zidească Biserica Sa, e adevărat?

— Da, am răspuns eu.

— Iar la Cincizecime, Duhul Sfânt S-a pogorât peste cei doisprezece Apostoli în chip de limbi

[1] Sinodul de la Gangra, *Canonul* 4.

de foc. Şi acest foc este Duhul Sfânt care conduce Biserica prin intermediul Apostolilor şi a urmaşilor lor, episcopii şi preoţii... Eşti de acord că Dumnezeu Şi-a ales bine Apostolii?

— Desigur. Tot ce face Dumnezeu este bun.

— Ei bine, printre cei doisprezece Apostoli, pe care Dumnezeu i-a ales, nu erau numai oameni curaţi, puri, celibatari, asceţi. Printre cei doisprezece Apostoli se aflau şi oameni căsătoriţi. Oameni care aveau familie, femeie, copii, soacră... Dacă Hristos Însuşi i-a ales pe unii Apostoli dintre oamenii căsătoriţi, cum oare sărmana noastră Biserică pământească ar putea încerca să facă altceva decât Dumnezeu Însuşi, excluzând de la Preoţie oamenii căsătoriţi? Din moment ce un om căsătorit a fost vrednic să fie Apostol al lui Hristos, cum să nu fie vrednic de a fi preot de ţară?

Nu mă gândisem niciodată înainte că printre cei doisprezece Apostoli ai lui Hristos se aflau oameni căsătoriţi. Căci Hristos ar fi putut alege doar bărbaţi necăsătoriţi. Oameni care ar fi dus atunci aceeaşi viaţă îngerească ca a călugărilor, ca Sfântul Ioan Botezătorul, ca sfântul Ioan Evanghelistul şi ceilalţi... Dar Hristos, e adevărat, a ales între cei doisprezece Apostoli şi oameni căsătoriţi. Mai întâi pe Petru. Acesta era căsătorit. Femeia şi soacra sa i-au urmat, urmându-L şi ele pe Hristos. Şi Dumnezeu a intrat în casa familiei lui Petru. Şi văzând-o pe soacra lui Petru bolnavă şi culcată într-un pat, Hristos i-a atins mâna. Şi a vindecat-o. Şi soacra lui Petru a pregătit prânzul pentru Domnul[1]. Altundeva în Evanghelie

[1] *Matei* 8, 14–15.

ni se spune că cei Doisprezece erau cu Hristos şi că erau femei împreună cu ei[1]. Acest lucru poate fi citit şi în Epistolele Sfântului Pavel. *N-avem oare dreptul să purtăm cu noi o femeie soră, ca şi ceilalţi apostoli, ca şi fraţii Domnului, ca şi Chefa*[2]? Mai mult: unul din primii Apostoli pe care Hristos i-a ales şi căruia i-a poruncit să-I urmeze era un om căsătorit care avea deja patru fii. Era Apostolul Filip[3].

Pe lângă Evanghelii, mai avem şi alte mărturii cu privire la copiii Apostolilor. Iată una din cele mai vechi: *Apostolul Filip a locuit la Hieropolis împreună cu fiicele sale. Papias, care a trăit pe acea vreme, relatează că a auzit şi el o istorie miraculoasă despre fiicele lui Filip*[4].

Am înţeles atunci că limbile de foc au pogorât din cer peste creştetele celor doisprezece Apostoli, fie că erau căsătoriţi, fie că erau celibatari. Şi că Biserica este una. Că preoţia e aceeaşi. Căsătorit sau monah, eşti deopotrivă de vrednic să fii Apostol şi preot, fiindcă aşa a rânduit Hristos. În timpul vieţii pământeşti. El Însuşi.

Dar lucrul de căpetenie, cel mai important, este că, în ziua în care a întemeiat Biserica pământească, Hristos n-a ales pe cel mai curat, pe cel mai pur dintre Apostoli, ci un om căsătorit. Fiindcă Hristos l-a ales pe Petru, spunându-i: *Tu eşti Petru şi pe această piatră voi zidi Biserica*

---

[1] *Luca* 8, 2.

[2] *1 Corinteni* 9, 5.

[3] *Matei* 10, 3; *Marcu* 3, 18; *Luca* 6, 14; *Faptele Apostolilor* 1, 13.

[4] EUSEBIU AL CEZAREII, *Historia ecclesiastica* III, 39 [PSB 13, 1987, p. 143].

Mea[1]. Din ziua aceea n-am mai văzut nici o deosebire între preoţii căsătoriţi şi preoţii-monahi. Căci ar fi fost prostește ca noi, oamenii, să facem mai mult decât Dumnezeu. Să-i excludem de la har, de la harul Preoţiei, pe cei pe care Dumnezeu nu i-a exclus de la cea mai înaltă vrednicie, cea de Apostol!

Mult timp după plecarea Împărătesei cerului din satul nostru şi după prima mea *politeia* (participarea mea ca vornicel în escorta călare a Maicii Domnului), a continuat să mă preocupe o altă problemă. De fiecare dată când o vedeam pe mama mea, pe foarte credincioasa mea mamă, care era mereu furioasă în simplitatea ei de *teodidactă*, mă întrebam: de ce Hristos n-a ales ca Apostoli şi femei? Aveau oare ele ceva nevrednic, inferior? De ce anume Domnul nostru a ales doar bărbaţi? Fiindcă din această pricină femeile sunt excluse de la Preoţie: pentru că Hristos le-a exclus din rândul Apostolilor. Şi e cu neputinţă să devii preot, dacă eşti femeie[2].

Ştiam că cine încearcă să înţeleagă neînţelesul lui Dumnezeu nu face decât să-i atragă pe diavoli. Dar, gândindu-mă la Împărăteasa cerului, la Maica lui Dumnezeu, care se află în cer mai presus de toţi sfinţii şi de toate puterile cereşti, mai presus decât îngerii, decât heruvimii, serafimii, stăpânirile şi tronurile, se mai poate vorbi cu adevărat de o excludere a femeii din Biserică? Fecioara Maria n-a fost Apostol al Fiului ei. Nici

---

[1] *Matei* 16, 18–19.

[2] *1 Corinteni* 14, 34 şi SFÂNTUL EPIFANIE, *Panarion* XXIX, 2.

ea, nici altă femeie. E adevărat. Dar Maria a fost Maica lui Hristos. Şi este mult mai mult, un lucru mult mai divin, mai sublim, a-L purta pe Dumnezeu în pântece, decât a fi Apostol al Său. Şi astăzi, ca întotdeauna, chiar dacă nu pot fi preoţi, femeile poartă în trupul lor pe cei ce urmează a fi preoţi. Aşa cum Preasfânta Fecioară L-a purtat pe Hristos. E o participare mult mai mare, mai sublimă, e în fapt suprema participare la Preoţie. Fiindcă ele, femeile, poartă în pântecele lor şi hrănesc la sânii lor, pe cei ce au să fie episcopi, patriarhi, preoţi, sfinţi... Şi când ai acest har suprem, mai este oare nevoie ca femeile să aibă un altul, mai mic? Tot ce Dumnezeu a făcut este bun. Cum spune Ziditorul Însuşi, după fiecare din actele creaţiei: *Şi a văzut Dumnezeu că e bine*[1].

Oare Întruparea Lui Dumnezeu în pântecele Fecioarei n-a îndumnezeit-o şi pe ea dându-i locul suprem alături de Domnul! Mamele ale căror fii primesc preoţia, nu sunt oare — şi ele — îndumnezeite prin harul acordat fiilor lor? La fiecare hirotonie văd cu ochii flacăra Preoţiei coborând ca o limbă de foc peste creştetul noului preot. Dar această flacără luminează transfigurându-le şi pe mamele, soţiile şi fiii celui ce primeşte lumina sfântă. În acest fel şi femeile participă la Preoţie. Integral. Cu tot trupul lor. Total.

[1] *Facerea* 1.

VII

Evreii m-au numit Malac

La sfârşitul anului memorabil în care am fost vornicelul Împărătesei cerului, urma să încep să merg la şcoală. În septembrie împlineam şapte ani. În afara morţii, nici un alt eveniment al vieţii pământeşti nu are atâta însemnătate în ochii mei. După moarte, omul încetează a mai face bine sau rău. Nu mai poate să se căiască. Moartea este un eveniment grav. A avea şapte ani nu este mai puţin grav. Înainte de şapte ani, nu te mărturiseşti. Fiindcă nu ai păcate. De la şapte ani în sus primeşti prerogativa împărătească, rezervată doar îngerilor şi oamenilor, de a face binele sau răul. Tot răul şi tot binele e rezultatul unei alegeri libere. Pentru a alege, trebuie să fii liber şi raţional. Şi chiar dacă facem răul sau binele înainte de vârsta de şapte ani, faptele noastre nu sunt nici bune nici rele, fiindcă nu avem discernământ sau raţiune. Nu avem nimic de mărturisit. Desigur, suntem creştini, fii ai lui Dumnezeu prin Botez, dar incapabili de păcat sau virtute. Pentru că nu avem discernământ.

Faptul că începând din luna septembrie a anului 1923 începeam să comit păcate (căci nu este om care să nu păcătuiască), mi-a schimbat radi-

cal existența. Începând din septembrie 1923, nu mi-am mai atins buzele de linguriţa de Împărtăşanie în care se afla Trupul şi Sângele lui Hristos fără a mă fi mărturisit înainte. Chiar înainte de şapte ani, l-am implorat pe tatăl meu să binevoiască să mă mărturisească şi pe mine, de mai multe ori, spre a fi iertat pentru cele câteva fapte pe care le aveam pe conştiinţă. A refuzat, zicând că tot ceea ce fac înainte de şapte ani nu este nici bine nici rău, pentru că părinţii vor răspunde de acestea în faţa lui Dumnezeu. După şapte ani, tot ceea ce faci se înregistrează. Eşti responsabil de actele tale. De toate actele tale. Eram înspăimântat ştiind că nu se poate trăi fără păcat. Şi că voi face păcate. După septembrie 1923, pagina albă din cartea vieţii mele din cer va fi în fiecare zi înnegrită de lista păcatelor mele. Vrute şi nevrute, cu fapta şi cu gândul. Undeva în casa noastră, ascunsă de mama mea — fiindcă nu era admisă oficial de Biserică — era o icoană pe care erau înfăţişate toate păcatele şi toate pedepsele iadului. Cunoşteam aceste pedepse. Şi, desigur, mă temeam pentru păcatele mele viitoare. Dar, în acelaşi timp, eram foarte nerăbdător să ajung la vârsta de şapte ani. Căci dacă păcatul trebuia să-mi întunece inevitabil viaţa, aveam să fiu de asemenea în stare şi de virtute. De cea mai mare dintre virtuţi — iubirea de vrăşmaşi — care, cu ajutorul cerului, duce la sfinţenie. Nici acest lucru nu era cu putinţă decât după vârsta de şapte ani. Nu înainte. Căci dacă nu-mi era imputat răul, nu-mi era imputat nici binele. Raţiunea, discernământul şi libertatea sunt tot ceea ce are omul mai bun. Şi mai târziu aveam să înţeleg de ce

Sfântul Toma din Aquino a spus: *Inteligența merge mână în mână cu eternitatea*[1]. Discernământul, așadar inteligența și libertatea de a face ceea ce îmi spune inteligența și rațiunea mea, sunt cele două lucruri la care țineam absolut. Să nu le pierd. *Virtutea stă în libertate, iar libertatea înseamnă a fi identic cu firea proprie*[2]. Dar firea mea omenească este dublă. Ține de mine să aleg, începând de la vârsta de șapte ani, să fiu conform cu mine însumi, să devin nemuritor și sfânt, sau să devin muritor. *Prin fire omul nu era nici muritor, nici nemuritor. Dacă ar fi fost făcut nemuritor dintru început, ar fi fost făcut dumnezeu. Pe de altă parte, dacă ar fi fost făcut muritor s-ar fi putut crede că Dumnezeu este pricina morții lui. Prin urmare, n-a fost făcut nici muritor, nici nemuritor, ci* CAPABIL ȘI DE UNA, ȘI DE ALTA. *Dacă înclina spre nemurire păzind porunca lui Dumnezeu, ar fi primit drept răsplată nemurirea și ar fi ajuns dumnezeu. Dacă se îndrepta spre faptele morții neascultând de Dumnezeu, avea să se facă el însuși pricina morții lui. Într-adevăr, Dumnezeu l-a făcut pe om liber și stăpân prin voință pe sine însuși*[3].

Desigur, luam „ad litteram" toate lucrurile. Toate. Și continui să se le înțeleg „ad litteram". Știam că, începând din septembrie 1923, ținea de voința mea să fiu îndumnezeit și să devin dumne-

---

[1] SFÂNTUL TOMA D'AQUINO, *Summa theologica* I, qu. 57, art. 3.

[2] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De anima et resurrectione*, PG 46, 101D.

[3] SFÂNTUL TEOFIL AL ANTIOHIEI, *Ad Autolycum* II, 27, PG 6, 1093–1096 [PSB 2, 1980, p. 314–315].

zeu, sau să devin praf şi pulbere. Să fiu un sfânt sau neant. Acest lucru mă făcea mândru, dar îmi era de asemenea cumplit de frică de păcat. Ştiam deja de mai mult timp să scriu şi să citesc. Dar în luna septembrie 1923, trebuia să scriu şi să citesc *în mod oficial*. Trebuia să devin şcolar. Am cumpărat de la evreii din sat caiete şi creioane de şcolar cu mult înainte de începerea şcolii. Şi aşteptând în prăvălioara evreilor, am suferit prima ocară. Rosa, fiica negustorului, m-a luat în braţe. Avea vreo douăzeci de ani. Era foarte albă şi foarte roşie. Părul îi era ca arama. Pentru că evreii noştri, de pe versantul răsăritean al Carpaţilor, n-au nimic de-a face cu rasa semitică, mediteraneană, orientală. Sunt rămăşiţele iudaizate ale vechilor invadatori germanici, de aceeaşi rasă cu scandinavii şi germanii. Sunt blonzi, mari, cu pielea albă, pătată de pistrui. Rosa era deosebit de roşie şi albă. Exact ca Walchiria pe care aveam să o văd mai târziu la operă. Ea m-a strâns cu toată puterea la sânul ei alb, imens şi, sărutându-mă pe obraji, a zis:

— E un *malak*... Un foarte frumos *malak*.

Am izbucnit în lacrimi. Am alergat acasă şi am plâns toată ziua. În prăvălioară se afla multă lume. Toţi o auziseră pe Rosa. Şi cu toţii, mai ales copiii, m-au poreclit din acel moment, din cauza evreilor, Malacul. Eram foarte nefericit. Mă străduiam să n-o urăsc pe Rosa, dar nu puteam. Umilinţa de a fi fost numit Malac era foarte mare. Insuportabilă.

— Aştept cu nerăbdare luna septembrie, i-am spus tatălui meu. Ca să împlinesc şapte ani. Şi să vin la tine să mă mărturisesc.

— Ai comis oare o crimă atât de cumplită, încât conştiinţa să-ţi fie chiar atât de încărcată? m-a întrebat tatăl meu.

Am izbucnit în lacrimi.

— Dacă crima ta e atât de cumplită, pot să te mărturisesc cu câteva săptămâni înainte de şapte ani...Pe cine ai omorât?

— N-am omorât pe nimeni, am răspuns.

Îmi dădeam seama că tatăl meu râdea de mine. Am adăugat:

— Eu care, aşa cum ştii, mi-am pus în gând să iubesc din toată inima, pe duşmani, atunci când voi avea unul, sunt acum plin de ură.

— Faţă de cine?

— Faţă de evrei! Şi mai ales faţă de Rosa. E ceva mai puternic decât mine. Îi urăsc. Nu-i aşa că sunt pierdut? Păcatul acesta mă va înghiţi.

— Ura faţă de aproapele tău este la fel de cumplită ca şi crima, a spus tatăl meu. E într-adevăr foarte grav.

Tatăl meu îşi râdea mereu de mine. Dar eu nu-mi dădeam seama. Eram foarte nefericit pentru că o uram pe Rosa. Şi pe evrei. Erau semenii mei. Deşi în realitate erau atât de puţin asemănători nouă... Dar, din punct de vedere biblic, erau fraţii noştri, semenii noştri. Chiar dacă erau blonzi sau roşii, sau negri... Şi eu o uram pe Rosa cea roşcată.

— Ce ţi-a făcut Rosa ca să o urăşti? m-a întrebat tata.

— Evreii m-au numit Malac, am spus eu plângând. Toţi cei care erau în prăvălie au auzit şi toţi au râs de mine împreună cu evreii. De atunci

încoace toţi copiii din sat mă strigă pe stradă: Malac, Malac! Virgil Malacul...

— Din această pricină o urăşti tu pe Rosa şi pe evrei?

— Nu numai din această pricină, am răspuns eu. Tot satul mă numeşte Virgil Malacul... E cel mai urât nume... Din pricina evreilor.

Tatăl meu a luat unul dintre manualele de seminar învelite cu hârtie albastră şi mi-a spus:

— Citeşte aici...

— Nu pot să citesc că am ochii plini de lacrimi.

— Şterge-ţi lacrimile şi citeşte, mi-a poruncit tata.

Mi-am şters lacrimile. Nu numai lacrimile mă orbeau, dar şi durerea. Eram atât de umilit să fiu numit malac. Mi-era ruşine de mine însumi. Gândindu-mă că eu eram malacul.

— Acum poţi citi! Citeşte cu voce tare.

— Nu pot, am spus.

— Atunci, citeşte după mine, cu voce tare. Este dicţionarul destinat seminariştilor şi aprobat de Sfântul Sinod: „Înger, *angelos*, înseamnă în greceşte trimis, mesager. Pentru că îngerii sunt trimişii lui Dumnezeu. În ebraică înger se spune *malak*..."

Am citit, cu voce tare, după tatăl meu. Dar gândurile mele erau altundeva...

— În loc să-i fii recunoscător Rosei, fiindcă ţi-a făcut un mare compliment, numindu-te înger, iată că o urăşti. Zicând *Virgil e un malak* evreii spun *Virgil este un înger*...

— Dar copii din sat care nu ştiu limba ebraică şi care fug după mine strigând: *Virgil Malacul?*

— Ei bine, ei te numesc, fără să o ştie, Virgil îngerul... Evreii sunt cei care te-au numit aşa.

Mi-am şters lacrimile şi am verificat. Cu ochii mei. Era adevărat. În limba ebraică *malak* înseamnă „înger". Şi pentru a mă consola, am scris cu grijă pe o foaie albă: *În ebraică înger se spune* malak.

Aveam un foarte mare respect pentru scris. Respect insuflat de tatăl meu.

— Scrisul e un lucru sfânt, mi-a explicat el. Caligrafia este un ritual. Cel mai sfânt dintre rituri. Căci cel ce scrie arată simbolic, cu degetele şi cu palma, taina Sfintei Treimi, a Întrupării, a punerii în mormânt şi a Învierii lui Hristos.

— Scriind pur şi simplu arătăm simbolic toate aceste sfinte taine?

— Negreşit..., a spus tata.

— Chiar şi atunci când scriem lucruri care nu sunt religioase, scriind imităm oare Pătimirea şi Învierea lui Hristos?

— Chiar şi atunci când scriem despre sacrilegii, prin caligrafie arătăm simbolic taina morţii şi Învierii lui Hristos...

Eram foarte fericit să aud asta. Căci în casa parohială aveam o călimară în care se afla întotdeauna cerneală, şi aveam de asemenea o pană şi hârtie de scris. Era un lucru foarte rar. Neobişnuit. Nici o altă casă din sat nu avea cerneală, hârtie şi accesoriile indispensabile pentru scris. Dar tatăl meu, fiind preot, sau consul al marelui Împărat al cerului pe pământ, trebuia să înscrie, deodată cu îngerii care scriau în cartea cerului, numele copiilor botezaţi, ale creştinilor căsătoriţi şi ale celor adormiţi. Dar cu toate acestea nu bănuiam încărcătura simbolică a caligrafiei.

— Orice scris, indiferent de conținut, mi-a explicat tata, e o teologie... El arată mai întâi simbolul Sfintei Treimi. Se spune: *La început a fost Cuvântul. Și Cuvântul era la Dumnezeu. Și Dumnezeu era Cuvântul. Toate prin Cuvânt s-au făcut*[1]. Când scrii un cuvânt, naști din tine însuți cuvântul tău, așa cum Dumnezeu L-a născut pe Fiul Său. Cuvântul pe care l-ai scris ia apoi chip în literele caligrafiate. Așa cum Hristos a luat chip de om. După care, cuvântul, logosul născut de tine, moare ca Hristos pe cruce în rândurile pe care le-ai caligrafiat... Mai târziu, tu însuți sau un altul va citi cuvântul scris. Și cuvântul născut din nimic de către tine, și așezat în scris prin caligrafiere, așa cum Hristos a fost așezat în mormânt, va învia în gândul altui om.

Cuvintele scrise pot deveni case, dacă sunt scrise de arhitecți, mașini dacă sunt scrise de inventatori, lacrimi sau strigăte de bucurie dacă sunt scrise de poeți... Orice scriere este un simbol al creației ieșite din nimic, al morții și învierii prin cuvânt... Orice caligrafie e o teologie, o cunoaștere a lui Dumnezeu...

Din ziua aceea fiecare literă scrisă sau tipărită îmi aducea aminte — întotdeauna — de mormântul lui Hristos. Pentru mine, a scrie nu e doar o datorie, o plăcere, ci și un act sacru. Chiar dacă un profesor de caligrafie de la seminar a inventat această teologumenă, această teologie personală a caligrafiei, pentru a-și stimula elevii, ea nu poate decât să înfrumusețeze arta scrisului și nu vatămă prin nimic nici credința, nici Bise-

[1] *Ioan* 1, 1–3.

rica... Simbolica Învierii în scriitură şi teologia caligrafiei au fost foarte dragi inimii mele de poet în vârstă de şapte ani. Era vârsta când începeam să fac, după libera mea alegere, păcate şi fapte virtuoase şi să săvârşesc binele sau răul... Era vârsta când nu mă mai puteam împărtăşi fără să mă fi spovedit mai înainte, şi vârsta când eram pe punctul nu de a-l găsi, ci de a-l inventa pe primul meu duşman în persoana evreicei Rosa, care-mi dăduse numele de Malac. Era o neînţelegere desigur, dar acest lucru mi-a dovedit că este aproape cu neputinţă să-ţi iubeşti duşmanul. Din moment ce nu puteam să-i iubesc pe evrei, pe care îi uram chiar, numai şi numai pentru că mă numiseră Malac, cum aş fi putut să iubesc un duşman adevărat? Un duşman adevărat, unul care să-mi bată şi să-mi înfigă piroane în trupul meu, aşa cum au înfipt odinioară soldaţii piroane în trupul lui Hristos? Cum îl voi putea iubi? Eu care, pentru unul dintre cele mai frumoase cuvinte din lume, am fost pe punctul de a cădea în păcat, de a-l urî pe aproapele meu, ceea ce e acelaşi lucru cu a-l ucide? Eram neliniştit acum de viitorul meu şi de viaţa mea veşnică. Mi-am sporit deci atenţia. Şi atenţia mea exagerată m-a condus la un alt păcat foarte grav. Cât pe aici să provoace chiar moartea tatălui meu şi să aducă nenorocirea peste întreaga noastră casă şi peste mine însumi... Iată despre ce este vorba.

VIII

„Pâinea noastră cea de toate zilele" în gura unui mic mâncător de mămăligă

Eram foarte încântat de faptul că nu aveam încă şapte ani. Şi de faptul că furia mea împotriva Rosei şi a evreilor care-mi dăduseră porecla de Malac nu avea să fie înscrisă pe lista păcatelor mele. Chiar dacă nu simţisem ură împotriva Rosei, am încercat totuşi o furie cumplită împotriva ei. Iar furia e şi ea un păcat foarte grav. Mai puţin grav, desigur, decât ura, dar în cărţile Părinţilor stă scris: *Mâniosul măcar de va învia vreun mort, nu este primit de Dumnezeu*[1]. Şi eu ţineam să evit orice păcat. Mai ales după luna lui septembrie, de când faptele mele urmau să fie înscrise de către îngeri în cartea vieţii din cer. De altfel, chiar înainte de luna septembrie, eram în permanenţă cu ochii în patru. Dar această atenţie pe care o dădeam atingerii desăvârşirii a sfârşit prost.

În fiecare duminică, la ceasul al treilea, adică în jurul orei nouă dimineaţa, ora la care Hristos a fost răstignit[2] şi ora când a pogorât Sfântul Duh peste Apostoli, începe în toate bisericile ortodoxe de pe pământ Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie.

---

[1] *Pateric*, avva Agaton 19.

[2] *Marcu* 15, 25.

Nici chiar bolnavii nu îndrăznesc să rămână culcaţi duminica în timpul orelor Liturghiei. Cei care păşesc în biserică în realitate intră în cer. Sfântul Apostol Pavel spune despre creştinii care vin la biserică că vin cu trupul pe Muntele Sionului, în Ierusalimul ceresc, în mijlocul îngerilor, în adunarea biruitoare, în Biserica întâi-născuţilor, al căror nume este înscris în cer[1]. La adunarea liturgică sunt prezenţi cei care au fost înaintea noastră şi care acum sunt adormiţi, cei vii şi cei ce se vor naşte. Fiindcă în biserică, în timpul Liturghiei, timpul nu mai există. A merge duminica la Liturghie înseamnă de fapt a ieşi de la noi şi a merge în cer. Înseamnă a părăsi împrejurimile, lucrurile, fiinţele pământeşti, pentru a ne regăsi, alături de universul întreg, împreună cu Dumnezeu, pentru a-L asculta, a-L privi, a-L mânca şi a-L bea. Înseamnă a deveni noi înşine ceea ce suntem prin fire: fii ai lui Dumnezeu şi îndumnezeiţi.

În slujba Sfintei şi Dumnezeieştii Liturghii există şi „Rugăciunea domnească". Acesta este numele dat rugăciunii *Tatăl nostru*. Rugăciunea pe care o au în comun toţi creştinii de pe pământ, fie ei ortodocşi, catolici, protestanţi, anglicani... Cuvintele acestei mici şi frumoase rugăciuni sunt cuvintele lui Hristos Însuşi. Din această pricină a fost numită *Rugăciunea Domnului* sau *Rugăciunea domnească*.

La biserică, toţi credincioşii adunaţi în sinaxă la Liturghie trebuie să rostească sau să cânte „Rugăciunea domnească". Dar, pentru a da mai multă importanţă, mai multă solemnitate şi

[1] *Evrei* 12, 22–23.

frumuseţe singurei rugăciuni ale cărei cuvinte le avem de la Domnul, „Tatăl nostru" este cântat de cor, adică de cei din adunare care ştiu să cânte mai bine. Pentru a da şi mai multă importanţă „Rugăciunii Domneşti", o rosteşte persoana cea mai importantă dintre cei care se află în biserică. Dacă Liturghia e săvârşită în mănăstire, o rosteşte stareţul sau egumenul. Dacă în biserică e un episcop, atunci o rosteşte episcopul. Dacă este un mitropolit sau patriarh, rosteşte sau cântă „Tatăl nostru" mitropolitul sau patriarhul. În catedralele marilor mitropolii o rostea odinioară regele sau împăratul atunci când participa la sinaxă... La Londra, la Paris, la New York, dacă intri într-o biserică greacă în momentul Rugăciunii Domneşti, poţi vedea un domn plin de prestanţă şi siguranţă citind „Tatăl nostru". E ambasadorul, ministrul plenipotenţiar, sau consulul general al Greciei căruia îi revine sarcina şi onoarea de a rosti „Rugăciunea domnească" în calitate de reprezentant al întregului popor... Aşa se întâmplă în toate ţările ortodoxe. În satul nostru, unde tatăl meu era preot paroh, aveam o biserică în întregime de lemn, acoperită cu şindrilă... Fratele meu mai mic, Nicolae, care este şi el preot, tocmai mi-a trimis (în 1968) o fotografie a bisericii tatălui meu. Abia dacă este mai mare decât o casă de lemn, o casă de cioban, un refugiu din vârf de munte. Dar obiceiul este acelaşi. Din nefericire, cătunul nostru este foarte sărac, cu adevărat sărac, sărăcia domneşte pretutindeni. Nici vorbă de voci frumoase. Limbile, buzele şi mâinile celor săraci sunt grele ca securile de care ne folosim pentru a tăia copacii. Suntem săraci în personali-

tăți. În mizerie există egalitate. Cum nu eram decât un cătun, nu aveam primar. Altminteri, primarul ar fi fost cel care trebuia să rostească „Tatăl nostru". Nu aveam preceptor. Nici jandarm. Cum ne lipseau cu totul personajele importante pe plan social, am căutat măreția pe plan moral. Am ajuns la concluzia că omul cel mai important al satului, cel căruia îi revenea sarcina de a rosti „Tatăl nostru", trebuia să fie cel mai curat. Cel mai nevinovat. Cel care avea cele mai puține păcate. Și s-a hotărât ca „Tatăl nostru" să fie rostit de *un copil de șapte ani*. El era cel mai important personaj al satului. Cel mai mare teolog. Căci curăția îl face pe om teolog, cunoscător al lui Dumnezeu.

Astfel, în acea toamnă a anului 1923 mi-a revenit mie cinstea deosebită de a rosti în mijlocul bisericii „Rugăciunea domnească".

„Tatăl nostru" se spune din fața ușilor împărătești ale iconostasului. În fața altarului și în mijlocul naosului — nava bisericii — se găsește de obicei un covor pe care este înfățișat un vultur. Uneori, vulturul este în mozaic sau gravat în pardoseală. Acolo stă episcopul înainte de a intra în altar pentru Liturghie. Vulturul — *aetos*, cum îl numesc grecii — simbolizează pe cel ce plutește deasupra lumii pământești, care trăiește în înălțimi, care cunoaște curăția, înaltul și e vecin cu cerul. Așadar, după ce m-am pregătit întreaga sâmbătă, spălându-mă bine, rugându-mă, postind, mă aflam în acea duminică cu amândouă picioarele pe *aetos*. Pe vultur. În mijlocul bisericii. În stânga mea era amvonul. El simbolizează mormântul lui Hristos pe a cărui lespede s-a arătat în picioare îngerul venit să vestească femeilor Învi-

crea Domnului. Urcând în amvon pentru a citi Evanghelia, diaconul simbolizează acest înger. Odinioară se urca în amvon şi pentru predică. Dar, din smerenie, când predică, nici un preot nu mai îndrăzneşte să urce acolo, asemenea îngerului aşezat pe mormântul gol. Doar Evanghelia — Cuvântul sfânt — este citită în amvon. Eram deci acolo, cu micile mele picioare pe vultur, aşteptând să răsune *ecfonisul* rostit de tatăl meu:

Şi ne învredniceşte, Stăpâne, fără de osândă să cutezăm a Te chema pe Tine, Dumnezeul Cel ceresc, Tată!, şi a zice:...

În acel moment, cu vocea mea mică, sugrumată de emoţie şi de credinţă, am început „Rugăciunea domnească": *Tatăl nostru, Care eşti în ceruri, sfinţească-se numele Tău. Vină Împărăţia Ta. Facă-se voia Ta, precum în cer aşa şi pe pământ...* Aici m-am oprit. M-am făcut alb ca varul. Eram un poet în vârstă de şapte ani hotărât să devin sfânt. Şi, printre alte lucruri necesare pentru sfinţenie, aveam datoria să nu mint... Şi ştiam că, dacă aş fi continuat „Rugăciunea domnească", aş fi minţit... Şi pentru a nu minţi, m-am oprit.

Ştiam că, fiind om, eram prin excelenţă o făptură liberă, autonomă, prerogative divine pe care numai oamenii şi îngerii le au. Eram responsabil de faptele şi de alegerile mele. Şi acum trebuia să aleg repede, fără a pierde o secundă: să mint şi să continui să rostesc „Tatăl nostru", sau să mă opresc. Să nu mai spun „Tatăl nostru". Singura rugăciune pe care Dumnezeu Însuşi ne-a învăţat-o. Dilema era cumplită. De-o parte, se găsea icoana lui Hristos. Chiar în faţa mea. Îl priveam, în dreapta

uşilor împărăteşti, pe iconostas. Mult mai mare decât mine. Chiar El. Dumnezeu. Autorul cuvintelor pe care nu îndrăzneam să le rostesc. Fiindcă le găseam împotriva adevărului... Putea El, Hristos, să ne înveţe o rugăciune potrivnică adevărului? În orice caz, ca fiu al lui Dumnezeu, ca om liber de alegerea sa, am refuzat să continui „Tatăl nostru"... Cuvintele rugăciunii nu corespundeau adevărului. Dacă le rosteam, comiteam păcatul minciunii. Acolo, în mijlocul bisericii, adică în plin cer. În faţa treptelor altarului ce simbolizează scara lui Iacob[1].

În spatele meu, ţăranilor le era milă de emoţia mea. Îmi suflau cuvintele rugăciunii. Credeau, sărmanii, că le-am uitat. Că mă emoţionasem. Ca orice băietan. Auzeam în spatele meu voci groase de bătrâni care îmi spuneau: *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...* Crezând că nu aud, şi alte voci s-au adăugat. Îmi suflau din ce în ce mai tare *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...* Toată sinaxa — toţi oamenii aflaţi în biserică — bărbaţi, femei, copii şi bătrâni, toţi repetau ca un disc de patefon stricat: *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...* În jurul meu, în spatele meu, strigau toţi. Iar eu, alb ca varul, cu buzele strânse, refuzam să rostesc împreună cu ei... Nu voiam să mint. Ei credeau că am uitat „Tatăl nostru". Din spatele iconostasului, sărmanul meu tată, credea şi el la fel. Dar nu era adevărat. Ştiam „Tatăl nostru". E o rugăciune pe care nimeni n-o

[1] SFÂNTUL SOFRONIE AL IERUSALIMULUI, *Commentarius liturgicus* 4, PG 87, 3985A.

uită. Chiar dacă n-o rostește. Chiar dacă nu se mai roagă. Chiar dacă nu mai crede. Fiindcă „Tatăl nostru", „Rugăciunea domnească", e cea dintâi rugăciune pe care un copil o învață pe de rost. De pe buzele maicii sale. Dar e mai mult decât o rugăciune care se învață pe de rost. E credința însăși. Un lucru care nu poate fi învățat din cărți. Credința e asemenea căldurii. Nu ți se face cald citind tratate despre căldură. Nu ai credință citind studii teologice. Credința e întocmai ca și căldura. Se transmite. Se primește de la mamă. Odată cu căldura sânului său. A laptelui ei. A buzelor sale. Atunci începi să crezi. Așa cum nu-ți mai este frig atingând ceva cald. Pentru mine, credința e în primul rând căldura mamei mele. E viața însăși. Pentru că această căldură și darurile Duhului Sfânt se transmit. Hirotonia se face prin punerea mâinilor. Mâinile episcopului care are în el Duhul Sfânt ating creștetul și transmit focul Duhului Sfânt și al Preoției. Nici eu, nici ai mei, nu am învățat credința creștină la școală sau la catehism. Nici în alte școli. Ne-a fost transmisă direct, odată cu viața, de către mamele noastre. Așa cum ne-au dat viață, așa cum ne-au dat trup, din propria lor viață și din propriul lor trup... „Tatăl nostru" e întâia rugăciune a credinței noastre. Ea ne face teologi. Căci pentru noi, teologul, nu este cel care a citit multe texte despre Dumnezeu și cele sfinte. Nu, teolog e cel ce se roagă... *Dacă te rogi cu adevărat, ești teolog*[1]. Iar rugăciunea prin excelență este „Tatăl nostru".

---

[1] EVAGRIE PONTICUL, *Despre rugăciune* 60 [FR I, 1947, p. 81].

M-am întors spre cei care îmi strigau în urechi, spre toţi oamenii din satul meu, fiindcă nimeni nu lipsea de la Liturghie, chiar dacă era bolnav, şi am vrut să le explic că n-am uitat „Tatăl nostru". Şi că pentru mine, a mă ruga înseamnă a trăi. „Tatăl nostru" e viaţa mea. Eu însumi. Cum erau atât de proşti aceşti oameni, încât să creadă că am uitat „Tatăl nostru"? Şi de ce strigau toţi şi minţeau aici în biserică? *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi...* Eu însă nu doream să mint ca ei. Chiar dacă lumea întreagă este de altă părere, când am dreptate nu cedez. Adevărul nu ţine de număr. Şi adevărul era că nici eu, nici oamenii aflaţi în biserică, în spatele meu, nici tatăl meu, nici preotul, nimeni din satul meu şi din satele învecinate, nu mâncam niciodată, dar absolut niciodată, pâine în fiecare zi sau în fiecare săptămână. Nici chiar în fiecare lună. Am fi putut jura că mâncam pâine doar o dată sau de două ori pe an... Şi când nu mănânci pâine decât foarte rar în viaţă, cum să vii în mijlocul bisericii — adică în cer — şi să spui: *Pâinea noastră cea de toate zilele.*

— Noi nu avem pâinea cea de toate zilele, Doamne, am spus cu voce joasă. Şi m-am retras. Şi toţi oamenii au continuat în locul meu, în cor, „Tatăl nostru", reluându-l de acolo de unde l-am întrerupt eu, zicând: *Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi.* Am luat-o la goană şi m-am ascuns în spatele bisericii. În ierburile cimitirului. Şi am plâns. Privind cerul albastru de duminică. Şi am vorbit cu Dumnezeu. Cu îndrăzneală — cu *parrhesia:* „Cum aş fi putut să Te mint? Tu, Care eşti Tatăl nostru Cel din cer, ştii

că noi, sărmanii moldoveni, care trăim pe râul Ozanei, în ţinutul Neamţ, în Moldova, ştii bine că noi nu suntem destul de bogaţi ca să mâncăm pâine în fiecare zi. De ce să cer un lucru pe care nu-l avem. Pe care nu l-am avut niciodată? Şi pe care nu-l vom avea poate niciodată? Şi de ce să mă prefac că am această pâine în fiecare zi, şi să las să se creadă că nu facem altceva decât să-Ţi cerem să nu ne lipseşti de ea de acum înainte? Nu. Tu ne-ai învăţat să nu mințim. De ce să venim la biserică să Te mințim? Mai cu seamă că noi Te iubim. Şi nimeni nu Te poate minţi, fiindcă Tu vezi totul. Pretutindeni!

Am plâns. M-am gândit. M-am întristat. Mă întrebam dacă n-ar fi trebuit să caut o soluţie mai bună. Fiindcă totdeauna, în orice împrejurare, există o soluţie mai bună. Dacă nu o vedem, asta nu înseamnă că ea nu există.

Sigur e faptul că, dacă aş fi afirmat în faţa lui Dumnezeu, în mijlocul bisericii, că mâncăm pâine în fiecare zi, noi ceilalţi, sătenii, eu, tatăl meu şi toţi ceilalţi moldoveni, am fi minţit. Or a minţi nu este o soluţie bună. Aş fi putut spune adevărul. Dar atunci aş fi schimbat „Rugăciunea domnească". Aş fi comis un sacrilegiu. Aş fi putut spune, pentru ca ea să corespundă adevărului: *Pâinea noastră, pe care o mâncăm de două sau de trei ori pe an, dă-ne-o nouă astăzi...* sau *dă-ne-o nouă din când în când...* Dar nu poţi schimba o rugăciune. Şi mai ales singura rugăciune care ne-a fost învăţată nemijlocit de Domnul[1]. Desigur, dacă aş fi avut curajul să schimb

[1] *Matei* 6, 9–13; *Luca* 11, 2–4.

„Rugăciunea domnească" zicând: *dă-ne nouă pâine în fiecare zi*, Dumnezeu ne-ar fi dat-o. E sigur. Fiindcă a spus: *Orice veţi cere de la Tatăl în numele Meu va da vouă*[1].

Chiar şi astăzi am siguranţa că datorită rugăciunii mele, Dumnezeu, Tatăl nostru din cer, ne-ar fi dat pâinea. Printr-o minune. Nouă. Tuturor. În fiecare zi. Chiar dacă această pâine ar fi trebuit să cadă din cer. Doar a mai făcut-o deja odinioară, în pustie. Cu evreii. Putea face acelaşi lucru şi aici, pe versantul răsăritean al Carpaţilor. Cu noi. Cu românii. Dar nu i-am cerut Domnului această pâine de fiecare zi. Deşi eram sigur că aş fi dobândit-o. Fiindcă noi, ţăranii de munte, din ţinutul Neamţ, din Baia, din Suceava, din Bucovina, nu ne-am fi putut obişnui niciodată să mâncăm în fiecare zi pâine. Nu. Chiar dacă această pâine ar fi căzut din cer. N-am fi mâncat-o. A mânca în fiecare zi pâine, după poftă, ar fi fost pentru noi un dezmăţ. O lăcomie. Un desfrâu. O risipă.

Pâinea e scumpă. Prea scumpă pentru noi. Peste posibilităţile noastre. Ar fi fost un păcat să mănânci un lucru atât de scump. Ar fi fost ca şi cum am fi mâncat argint, sau aur, sau pietre preţioase. Cu lingura. Se povestea că există oameni care mănâncă pâine în fiecare zi. Am auzit noi spunându-se aceasta. Ba chiar că există oameni care mănâncă pâine nu numai în fiecare zi, ci de mai multe ori pe zi... Mai târziu, aveam să constat că astfel de oameni există.

---

[1] *Ioan* 16, 23.

În munții mei, acest lucru era de neconceput. Desigur, la noi se cultivă grâu. Dar cum se cultivă florile rare. Pentru prestigiu. Pentru frumusețe. Și mai ales din evlavie. Pentru că se știe că bobul de grâu este simbolul chipului lui Hristos. Dar nu se poate vorbi cu adevărat de cultivarea grâului. Nu. Mai întâi, țara este săracă. Grâul e o plantă burgheză. O cereală nobilă. Rădăcinile sale sunt ca oamenii care nu pot umbla cu picioarele goale la noi. Pământul e prea pietros pentru ei. Rădăcina de grâu este ca pielea sensibilă a oamenilor de la câmpie. Rădăcinii de grâu nu-i place să se înfigă între pietrele noastre. Grâului îi place pământul moale, gras, de la câmpie... Dar nu numai pământul sperie grâul. Și înălțimea. Grâul e o plantă de câmpie. Nu-i place să urce la munte. Nu-i place să se cațere pe înălțimi. Ca secara, de pildă... O! Secara cu tulpinile sale lungi ca ciocul de barză se cațără pe stânci ca o capră. Ca o cămilă. Grâul e burghez. Deloc îndrăgostit de aerul pur al înălțimilor. Și de vârfuri. Și apoi mai e clima. Nici ea nu-i place grâului. Când respiri la noi, e ca și cum ai gusta o băutură tare. Simți aerul în plămâni. Tonic. Alcool adevărat. Ozon pur. Dar dacă nu se cultivă grâul, e mai cu seamă din pricina nenorocirilor noastre istorice. Timp de două mii de ani cât a durat istoria noastră, am fost tot timpul gata de fugă. Să ne refugiem altundeva. Năvălitorul de la răsărit putea veni în orice clipă. La ce bun să cultivi pământul, dacă barbarii veneau să strivească sub copitele cailor toate culturile?... Și pentru că, în ciuda istoriei, trebuia să ne căutăm hrana în pământ, a trebuit să cultivăm porumb. O plantă mai puțin fragilă

decât grâul. Ea singură înlocuieşte toate celelalte alimente. Carnea, legumele şi brânza, totul... Porumbul e grâul săracilor. A celor mai săraci oameni de pe pământ. Noi, moldovenii, suntem mâncători de porumb. Îl mâncăm fiert, cald sau rece. Mâncarea făcută din el se numeşte mămăligă sau mălai. Este acelaşi lucru ca *polenta* italienilor, ca mâncarea de porumb a locuitorilor spanioli din Asturia, a celor din Mexic şi din alte ţări din America Latină... În fiecare zi, noi mâncăm mălai. Pâinea e o hrană împărătească. Prea nobilă pentru noi. De aceea e rezervată zilelor de sărbătoare. De mare sărbătoare. Şi nu este o hrană. Este ca o prăjitură. E desertul. Pâinea este o mâncare pentru domni... La Târgul Neamţ, capitala ţinutului Neamţ, pe râul Ozana, în zilele de târg, pentru a sărbători vinderea unui cal, a unui porc, a unei vaci sau o altă afacere bună, ţăranii intră cu sfială în singura brutărie din oraş, aflată pe strada principală, foarte aproape de catedrală, de hotelul oraşului şi de monumentul eroilor. Şi cumpără o jumătate de pâine. Sau un sfert. Mănâncă împreună cu familia mămăliga, iar după ce şi-au şters buzele şi mâinile, rup pâinea şi o gustă... Este dulceaţa dulceţilor... Ospăţul Domnului. Acest ospăţ, pe care-l văd pe toate icoanele, îl înţeleg mai bine decât toţi ceilalţi. Fiindcă ştiu că pâinea e sfântă. În ea însăşi. A o atinge e deja o fericire. A o rupe e deja o sărbătoare. A o duce la buze... Aceasta este pâinea pentru noi. Pâinea o mâncăm cu evlavie. Cu reculegere. Privind cerul. Ştiind că e deja sărbătoare. Căci mâncăm pâine. Trupul lui Hristos. Şi nu o mâncăm în fiecare zi, aşa cum ne rugăm.

Aceasta este pâinea la noi. Cum aş fi îndrăznit atunci să vorbesc în faţa Domnului de *pâinea cea de toate zilele?* Şi să mint! Să mă mint nu numai pe mine, ci şi pe toţi ceilalţi. Fiindcă nu se spune: Tatăl meu care eşti în cer, ci Tatăl *nostru* care eşti în cer. Ne adresăm lui Dumnezeu Tatăl în numele fraţilor noştri... Altfel, nu-L putem numi Tată. Dacă nu suntem cu adevărat fraţii tuturor oamenilor de pe pământ.

— Pedepseşte-mă, Doamne!, am strigat. Prăvăleşte trăsnetul peste mine! Prefă-mă în statuie de pucioasă sau de sare, dacă am păcătuit! Dar nu puteam spune *pâinea cea de toate zilele*, pentru că la noi aceasta nu există...! Şi am plâns îndelung.

Mai târziu, i-am căutat — în tot pământul — pe mâncătorii de mălai. Ca pe nişte fraţi ai mei. În Mexic. În Italia. Chiar şi în Franţa, în jurul râului Pau. Am auzit zicându-se că din punct de vedere teologic, noi, mâncătorii de mămăligă, nu suntem — dacă se iau lucrurile „ad litteram" — nici oameni, nici creştini. Nu putem fi. Căci pentru a fi om, trebuie să mănânci pâine. Hrana omului e pâinea. Semnul care-l deosebeşte pe om de celelalte făpturi ale pământului. Fiindcă, afirmă teologul bizantin, în afară de pâine *nimic nu este aliment propriu-zis omenesc, ci o hrană comună tuturor animalelor: poamele fiind îndeosebi hrana celor zburătoare şi erbivore, iar carnea a celor carnivore. Vom numi omenesc ceea ce este propriu omului singur: or, a avea nevoie să frământe pâine pentru a mânca şi să tescuiască vin pentru a bea e un lucru propriu doar omului*[1].

---

[1] SF. NICOLAE CABASILA, *De vita in Christo*, PG 150, 389C.

Mai târziu, am aflat că şi porumbul e faţa lui Hristos, la fel ca şi grâul. Porumbul e înrudit cu grâul. Grecii şi romanii îl numeau *zea*. Dacă ne luăm după dicţionar, cuvântul francez *maïs* — care înseamnă porumb — e un cuvânt de origine haitiană. În multe regiuni însă el se numeşte *grâu turcesc*, sau *grâu spaniol* sau *grâu indian*... Fiindcă este grâu. Dacă pentru prescurile de la Liturghie, se foloseşte numai grâul, şi dacă porumbul, asemenea celorlalte cereale, e exclus de la altar, e doar pentru că facem exact ce a făcut Hristos. Pe vremea Sa în Palestina se mânca pâine... Aceasta am aflat-o mult mai târziu. Dar porumbul nu e o cereală necurată. Chiar dacă nu se foloseşte pentru a coace prescuri. Şi noi, mâncătorii de mălai, putem fi creştini tot atât de bine ca şi mâncătorii de pâine. Şi tot atât de oameni.

Dar în duminica aceea, în care n-am vrut să mai continui „Tatăl nostru", nu ştiam toate acestea. Şi mama mea, minunata mea mamă preoteasa, martoră la eşecul meu, nu mi-a îngăduit să intru în casă. Îmi reproşa că am comis un sacrilegiu. În ochii ei a nu şti „Tatăl nostru" era mai mult decât un păcat.

— Pentru acest sacrilegiu vei atrage asupra ta, asupra părinţilor tăi şi întregului sat, mânia lui Dumnezeu. Dumnezeu ne va lovi din pricina ta şi a păcatului tău, cum i-a lovit pe egipteni cu cele zece plăgi...

Eram înspăimântat. Şi chiar în acea clipă am simţit un miros sinistru de benzină împânzind satul. Un miros de iad. Aşa ceva nu se mai simţise înainte la noi. Afară, în faţa casei parohiale,

se afla un camion militar. Un camion imens. Şi şoferul striga:

— Spuneţi-i părintelui Gheorghiu că a sosit bumbacul din Egipt!...

Am leşinat de spaimă. Fiindcă mama preoteasă tocmai mă ameninţase cu cele zece plăgi ale Egiptului care ne vor lovi din pricina mea. Şi tocmai în acea clipă, am simţit mirosul de iad (care nu poate fi decât cel de benzină) şi am auzit vocea care anunţa că a sosit bumbacul din Egipt... Bumbacul era, desigur, întâia plagă a Egiptului venită peste noi din pricina faptului că eu, care mâncasem zi de zi doar mălai, n-am vrut să spun *pâinea noastră cea de toate zilele.*

IX

Bumbacul egiptean

Sosirea bumbacului în faţa casei parohiale în acea duminică dimineaţa, după Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie, a fost socotită de mama preoteasă drept pedeapsa neîntârziată a sacrilegiului meu. Bumbacul era fulgerul. Căzut din cer. Din pricina mea.

Înfurierea e un păcat. Dar există şi o mânie sfântă. Era starea permanentă a mamei preotese. Fiindcă sfinţii îndeamnă să ne înfuriem împotriva răului şi a demonilor[1].

Se spune de asemenea: *Mânia obişnuieşte mai mult decât celelalte patimi să tulbure şi să zăpăcească sufletul. Dar uneori îi şi foloseşte cât se poate de mult. Căci atunci când ne folosim de ea fără tulburare împotriva celor necuvioşi sau într-un fel sau altul neînfrânaţi, ca, sau să se mântuiască sau să se ruşineze, atunci prilejuim sufletului un spor de blândeţe; fiindcă lucrăm potrivit cu scopul dreptăţii şi al bunătăţii lui Dumnezeu. Pe lângă aceasta, adeseori, mâniindu-ne tare împotriva păcatului, dăm sufletului*

[1] EVAGRIE PONTICUL, *Praktikos* 15, PG 40, 1225B.

vigoare, scăpându-l de moleşeală. De asemenea, nu încape nici o îndoială că mâniindu-ne împotriva duhului stricăciunii, când suntem în mare întristare şi descurajare, mânia neprihănită a fost dăruită firii noastre de Dumnezeu, Care ne-a zidit, mai degrabă ca o armă a dreptăţii. Dacă s-ar fi folosit Eva de ea împotriva şarpelui, n-ar fi fost robită de acea plăcere pătimaşă. Mi se pare că cel ce se foloseşte cu neprihănire de mânie, din râvna cuviosiei, se va afla mai cercat în cumpăna răsplătirilor decât cel ce nu se mişcă nicicum spre mânie din pricina greutăţii de a se mişca a minţii[1]...

— Bumbacul e o iarbă a diavolului, a spus mama mea. Ca şi tutunul. V-aţi pierdut nasul? a întrebat ea. Nu simţiţi duhoarea iadului ce molipseşte satul de la sosirea bumbacului?

Bumbacul nu e o plantă a diavolului. Nici o iarbă a iadului. Dimpotrivă. Avea însă dreptate să spună că bumbacul puţea. Un miros înspăimântător domnea în tot satul. Şi ne făcea să ne gândim la iad. Mai întâi, duhoarea benzinei. Apoi, mirosul tutunului.

În faţa bisericii, în mijlocul satului, oamenii veniţi cu camionul de bumbac fumau. Toţi. Fără să se oprească. Fumau tutun negru. Nimeni din sat nu fuma. Şi chiar dacă rude stabilite altundeva veneau să ne viziteze, nici unul, oricât de necredincios ar fi fost, nu-şi aprindea niciodată o ţigară, mai ales duminică dimineaţa. Cel mai bun lucru de la noi era aerul curat. Şi tocmai pe

---

[1] SFÂNTUL DIADOH AL FOTICEII, *Capita de perfectione spirituala* 62 [FR I, 1947, p. 359].

acesta îl spurcau însoţitorii bumbacului cu mirosurile lor. Care duhneau şi a alcool. Ne aduceau bumbac, spuneau ei. Dar noi nu am cerut niciodată bumbac. Şi, la drept vorbind, nici nu ştiam ce-i bumbacul. Însoţitorii convoiului scuipau, fluierau şi se uitau la fetele care ieşeau de la biserică cu priviri ce erau adevărate violuri. În acea duminică mi-am dat seama că poţi viola o fată cu privirea. Că Sfânta Scriptură are dreptate: *Păcatul făcut cu privirea e asemenea păcatului făcut în trup.* Aceste atitudini au scandalizat-o pe mama mea. Şi au înfuriat-o. Împotriva bumbacului. Fiindcă bumbacul era toate acestea. Eu nu ştiam că bumbacul e o plantă. Nimeni nu o văzuse până acum. Bumbacul era pentru mama mea mai întâi „Tatăl nostru" pe care-l uitasem eu. Apoi, ruşinea pe care a simţit-o din această pricină. Teama de blestem. Dar, mai era ceva. Pe lângă atitudinea însoţitorilor şi a mirosurilor urâte. Era presentimentul că bumbacul va aduce nenorocire în sat. Şi blestemul cerului. Presentimentele nu pot fi demonstrate. Nu pot fi explicate. Ca toate femeile, mama preoteasă ar fi sacrificat totul, ar fi fost în stare să-şi dea viaţa pentru ceea ce presimţea, pentru ceea ce învăţase datorită simţului ei suplimentar, al şaselea simţ, pe care-l are orice femeie. Bărbaţii n-au acest simţ. Mama preoteasă era sigură că acest camion aducea în sat nu bumbac, ci cele zece plăgi ale Egiptului. Şi ar fi dat orice ca să împiedice descărcarea lui. Şi pentru a-l face să plece înapoi cât mai repede cu putinţă. Despre bumbac spunea nişte aiureli. Lucruri care nu stau în picioare din punct de vedere logic. Ştiinţific, raţional, era o nebunie

din partea ei să se înfurie şi să spună astfel de cuvinte împotriva bumbacului. Dar, după cum se va vedea, avea dreptate. Bumbacul aducea odată cu el nenorocirea. O simţea. Era sigură de aceasta. Şi dorea să se pună de-a curmezişul pentru a împiedica dezlănţuirea lui. Dar logic, raţional, nu putea să ne demonstreze certitudinea sa. Era asemenea cailor care, iarna, pe un drum de munte, simt cu câteva minute înainte avalanşa care va înghiţi împreună pe ei, sania şi stăpânii lor. Şi caii nu mai înaintează. Vor să se întoarcă din drum. Omul din sanie îi biciuieşte. Caii nu pot să explice. Nu pot să spună că, dacă merg înainte pe drum, în câteva clipe vor fi toţi înghiţiţi de avalanşă. Refuză pur şi simplu să înainteze. Şi se lasă biciuiţi. Până la sânge. Exact în această situaţie se găsea mama preoteasă. Se acoperea de ridicol. Dar avea certitudinea că odată cu bumbacul va veni şi nenorocirea.

— Bumbacul e o plantă binecuvântată, a explicat tatăl meu. Nu te face de râs blestemându-l. Aşa cum mălaiul şi grâul au fost create de Domnul pentru a-i hrăni pe oameni, tot aşa bumbacul a fost creat pentru a-i îmbrăca.

— Bumbacul e o iarbă a diavolului, se încăpăţâna mama preoteasă. Din pricina aceasta Biserica opreşte ca acoperămintele Sfintei Mese să se facă din pânză de bumbac. Bumbacul este interzis pentru antimise, odăjdii, veşminte şi celelalte pânze sfinte. De ce? O ştii prea bine. Fiindcă este o iarbă a diavolului. Nu-l lăsa să intre în casa parohială...

Tatăl meu nu o putea contrazice. Pentru pânzele care acoperă Sfânta Masă, pentru acoperă-

mintele Sfântului Potir, Sfântului Disc și pentru Sfântul Antimis se prevede în mod expres ca ele să fie făcute din mătase și in. Bumbacul este exclus. Nici măcar nu e pomenit. Deci este interzis. Ca și mălaiul. Iar omoforul episcopului trebuie să fie din lână de miel. Nici pomeneală de bumbac. Nicăieri...

— Nici mălaiul nu este menționat nicăieri în Sfânta Scriptură și nu este folosit la Liturghie, a spus tatăl meu. Cu toate acestea, nu este o plantă a diavolului. Doar îl mănânci în fiecare zi. E hrana noastră cea de toate zilele.

— Aranjează tu lucrurile astfel încât această plantă a diavolului să nu fie descărcată sub acoperișul casei parohiale, a spus mama preoteasă. Și plângea. Nu mai putea pleda. Pentru a împiedica nenorocirea pe care o simțea venind. Dar care era sigură că va veni. Odată cu bumbacul. Dar a cărei iminență nu o putea demonstra...

— Oamenii care au adus bumbacul au ordin să-l descarce în casa parohială. La noi.

— De ce nu la cârciumă? a întrebat mama. Și a continuat: Ierburile și băuturile diavolului, alcoolul, tabacul, bumbacul trebuie depozitate la cârciuma satului. Nu la biserică. Nu în casa parohială. Lucrurile diavolului să meargă în casa lui Satana. La cârciumă. Nu în casa Domnului.

Trebuie precizat și repetat, că mama preoteasă nu era superstițioasă. În ciuda aparențelor. Era pur și simplu o femeie. Vedea lucruri pe care bărbații nu le văd. Și se opunea invocând argumente ilogice, rostind cuvinte prostești — despre ierburile diavolului sau ierburile lui Satana — pentru că n-avea alte mijloace de a se opune

descărcării bumbacului în casa sa. Sub acoperişul ei.

Tatăl meu era asemenea tuturor ţăranilor de la munte care, în faţa încăpăţânării cailor şi în faţa încăpăţânării femeilor, se încred în lucrurile pe care nu sunt în stare să le vadă.

Dar în duminica aceea, în problema bumbacului, tatăl meu nu putea face nimic. Trebuia să spună nu mamei preotese. Prin intermediul autorităţilor bisericeşti, guvernul trimesese un camion de bumbac pentru a fi împărţit la un preţ de nimic ţăranilor. Era mai degrabă un dar. Tatăl meu trebuia să primească bumbacul, să confirme primirea şi să-l distribuie. Să încaseze valoarea lui în bani, să înscrie în formulare speciale numele primitorului, cantitatea primită şi suma plătită... Era un ordin. O misiune pe care, în calitate de preot, tatăl meu trebuia să o împlinească. Căci un preot primeşte daruri de la Dumnezeu, dar aici pe pământ, ordinele le primeşte de la episcopi şi de la guvernanţi...

— Nu văd nici o nepotrivire între preoţie şi faptul de a împărţi bumbac săracilor, a spus tatăl meu. Este o lucrare socială.

— E neguţătorie, a spus mama preotească... Tu, care ai preoţia, te vei aşeza la această masă cu cântarul ca să vinzi bumbac creştinilor, primind în schimb bani... E un lucru nedemn de un preot. Preotului îi este interzis să fie negustor prin canonul 76 al Sinodului V Ecumenic.

— Nu e comerţ. Preţul de vânzare al bumbacului este de nimic.

— Nu e vorba de preţ. Problema este că astfel preotul devine un negustor. Vinde şi primeşte

bani. Cântărește, măsoară, socotește... Știi doar că Hristos a luat biciul și i-a bătut pe negustorii din Templu cu mâna Sa sfântă, așa cum sunt bătuți câinii răi. Citești asta în Evanghelie în fiecare zi! Și acum, iată că iei locul negustorilor din Templu. Faci din casa parohială o prăvălie. Dar Hristos va coborî și te va lovi cum i-a lovit pe negustorii din Templu. Lovită voi fi și eu și copiii tăi. Și toți creștinii. Pentru că au acceptat ca preotul lor să vândă marfă și să-și întineze preoția...

Între timp, au început să golească mobilele din odaia din față numită și camera de oaspeți. În munții noștri, în fiecare locuință există o odaie care rămâne de obicei nelocuită. În această odaie urmează să fie găzduit Hristos dacă va bate într-o zi la poarta noastră, îmbrăcat în pelerin, bătrân, străin. Această încăpere nu se deschide decât la Paște și la sărbătorile onomastice. Aici se păstrează și icoanele, și celelalte lucruri de valoare. În odaia din față se găsesc de obicei obiectele pe care femeia le-a primit drept zestre la nuntă și pe care le va da fiicelor ei la căsătorie. Acum, toate lucrurile din odaia din față a casei parohiale erau scoase pentru a depozita acolo bumbacul egiptean. La ordinele celor patru oameni care l-au adus, țăranii începeau să-l descarce. Toată lumea era foarte curioasă să vadă ce anume ne trimisese guvernul prin intermediul Bisericii. Pentru o clipă, nu se vedeau decât niște baloturi mari, foarte murdare. Dar nu era o murdărie ca la noi. Desigur, și noi eram murdari. Însă murdăria baloturilor de bumbac era o murdărie necunoscută pe la noi, o murdărie făcută din gudron luat din calele vapoarelor și a magaziilor din marile

porturi internaţionale. Aceste baloturi încercuite cu sârmă adunaseră murdăria tuturor locurilor pe unde trecuseră. O murdărie de culoarea ruginii. Culoarea murdăriei prin excelenţă. O culoare în care intră culorile tuturor celorlalte murdării: a sângelui, a noroiului, a ruginii, a jegului, a uleiului, a gunoiului uman şi animal, a prafului de la tropice, din marile oraşe şi litorale... Noi nu mai văzuserăm niciodată o murdărie de o culoare atât de perfectă. Aşa trebuia să fie şi culoarea iadului. Căci cuprindea toate nuanţele pe care le puteau avea nenumăratele murdării ale pământului. Aceste baloturi murdare au fost încărcate pe umerii sătenilor şi aşezate, unul peste altul, în odaia din faţă a casei parohiale. Nu erau grele. Erau vreo sută. După descărcare, camionul a plecat. Tot satul era adunat pentru a vedea bumbacul. Dar baloturile nu trebuiau deschise decât a doua zi. În prezenţa reprezentanţilor Cooperativelor de Stat care dădeau ultimele instrucţiuni cu privire la distribuire, preţ de vânzare, mod de plată (căci se plătea în rate), şi apoi cu privire la folosirea bumbacului şi la avantajele sale asupra celorlalte materiale în ce priveşte confecţionarea veşmintelor.

Acest transport de bumbac făcea oficial parte din planul de modernizare a României. În realitate, în tratatele comerciale, fiecare guvern încearcă să-l facă pe partenerul său să cumpere articole şi mărfuri de care vrea să se debaraseze. Există întotdeauna mărfuri perfect inutile, pe care fiecare guvern le cumpără pentru a completa lista de schimburi şi a face o favoare partenerului său. S-au văzut de exemplu ţări de la ecuator

acceptând în contractele de schimb pluguri de zăpadă pe care Rusia voia cu orice preţ să le vândă. Şi care au fost descărcate la tropice. Bumbacul descărcat în duminica aceea în casa parohială, la noi, era chiar bumbac din Egipt. Tatăl meu mi-a arătat floarea în dicţionar. Semăna cu păpădia. Dar bumbacul care crescuse în Egipt aparţinea Angliei, care îl vânduse filaturilor din nordul Franţei; acestea, la rândul lor, l-au vândut în Germania, iar Germania ni l-a vândut nouă, românilor. După ce trecuse prin atâtea mâini şi prin atâţia intermediari, livra de bumbac ne costa în jur de o tonă de petrol brut. Dar uneori se întâmplă să primeşti o cutie de chibrituri suedeze pentru un vagon de benzină. Jocul schimburilor comerciale e foarte complicat. Şi mai imprevizibil decât jocul de bacara. Cum bumbacul primit fără să fi fost comandat era pe punctul de a putrezi în depozite, a început să fie împărţit ţăranilor prin intermediul Cooperativei şi cu ajutorul Bisericii. Ţăranii nu mai văzuseră aşa ceva niciodată. Dar trebuiau să-l folosească în loc de in. Pentru cămăşile lor, pentru hainele şi covoarele lor.

Prima noapte pe care am petrecut-o cu bumbacul din Egipt sub acoperişul nostru a fost o noapte de neliniște. Neliniștea se simţea pretutindeni. Până şi în nările noastre. A doua zi, funcţionarii de la Cooperativă au venit şi au deschis baloturile. În imense papiote, bumbacul era împachetat în hârtie albastră. Şi această hârtie albastră era gudronată. Parafinată. Dezinfectată. De acolo, dinăuntru, ieşea un fir. De un alb murdar. Ca zăpada călcată în picioare. Femeile au încercat firul cu dinţii. Era tare. Avea culoarea

albului trist al zăpezii rămase câtva timp pe marginea drumului. Nimic pe lume nu e mai trist decât un alb murdar. Pe măsură ce se deschideau baloturile, era aruncată hârtia albastră parafinată, gudronată, dezinfectată, grasă ca şi cum ar fi fost impregnată cu ulei şi cu petrol pentru a fi arsă. Au venit copiii să se joace cu hârtia albastră. Şi-au făcut coifuri. Zmei zburători. Şi toţi copiii satului s-au murdărit pe mâini şi pe faţă de murdăria fetidă, grasă, cu care era impregnată hârtia albastră. Albastrul era al unui cer curat, un cer de luna mai târât în noroi şi călcat în picioare. Era foarte trist. Pe pământ şi în cer sunt sute de nuanţe de albastru. Cel al hârtiei grase care învelea bumbacul era sinistru. Mizerabil. Dezolant. Un albastru de iad. Şi într-o singură zi, toţi copiii satului s-au murdărit pe mâini şi pe faţă, pe păr şi pe haine de această mizerie. De asemenea şi câinii care credeau că această hârtie era comestibilă. Şi murdăria grasă şi urât mirositoare a trecut de la copii şi de la câini la pisici, la vaci, la boi. Vântul purta hârtia murdară şi împuţită pretutindeni. Tot satul era murdar. Şi mirosea murdar. Iar mama preoteasă ştia că murdăria şi mirosul iadului însemnase copiii, animalele, zidurile, chiar copacii şi iarba, pentru ca trăsnetul blestemului care avea să cadă să-i poată repera. Murdăria adusă de bumbac, şi pe care noi toţi am atins-o, murdărindu-ne, era semnul care ne însemna pentru trăsnet.

Dar, oricât de ciudat ar putea părea, cu excepţia mamei preotese, lumea n-a dat atenţie decât calităţilor şi avantajelor bumbacului. A fost apreciat. A fost pus în războaiele de ţesut. Numaidecât.

A fost încercat. A fost găsit superior inului. Şi a fost cumpărat vânzând ouă, pui şi vaci evreilor. Oamenii veneau la casa parohială, cu bani. Tatăl meu era tot timpul în odaia din faţă. Se făcea coadă de dimineaţa până seara. Pentru a i se aduce banii. Şi pentru a lua bumbac. Pe care voiau să-l folosească pentru cămăşi, pentru haine, pentru rochiile mireselor, pentru pantalonii şi cămăşile bărbaţilor. Bumbacul din Egipt trebuia să înlocuiască inul. Era foarte ieftin. Trebuia plătit un sfert la primire iar restul într-un an. Tatăl meu scria numele fiecărui cumpărător pe foi mari, ca un contabil. Scria cantitatea cumpărată, suma plătită şi cea care rămânea de plătit. Din acest punct de vedere, am remarcat că mama preoteasă avea dreptate. Tatăl meu făcea o muncă de vânzător. Dar era pentru binele pământesc al oamenilor. L-am iertat.

— Rostul preotului e să-i îndumnezeiască pe oameni, să-i sfinţească, nu să contribuie la progresul social, zicea mama. Alţi oameni trebuie să se ocupe de cele pământeşti. Mai pricepuţi. Mai calificaţi. Preoţii au primit Duhul Sfânt pentru a îndumnezei lumea. Nu pentru a face să progreseze viaţa pământească.

Mama preoteasă nu putea să suporte acest spectacol înfricoşător: căderea unui preot în istorie. În social. Era mai cumplită decât căderea lui Adam şi a Evei. Adam şi Eva au fost alungaţi din cer pe pământ. Dar de la venirea lui Hristos, datorită preotului, omul a putut urca din nou la cer. Şi datorită flăcărilor Preoţiei (care-l face superior îngerilor, fiindcă îngerii nu pot ierta păcatele) preotul îi poate face pe oameni să urce la

cer. În Rai. Poate face cerul prezent pe pământ. Dar dacă el, preotul, cade din cer în istorie, în politică, în pământesc, cine ne va mai păzi cerul pe pământ? Cine? Nimeni, nici chiar îngerii. Vânzând bumbac — credea mama preoteasă — tatăl meu cădea din cer pe pământ. Cea mai cumplită cădere. Şi cea mai mare nenorocire la care se poate expune omenirea. Căci fără preot, cerul e pierdut. E mai rău decât căderea îngerilor căzuţi şi deveniţi diavoli.

Mama preoteasă n-avea, desigur, nimic împotriva bumbacului, nici împotriva binefacerilor lui. Dar bumbacul era afacerea laicilor. Dumnezeu a dat preoţilor flacăra preoţiei, această flacără pogorâtă din cer la Cincizecime peste Apostoli, ca ei să săvârşească pe pământ îndumnezeirea omului inaugurată de Hristos. Mama preoteasă — a cărei familie număra preoţi de veacuri — nu a vrut să atingă, nici să privească bumbacul. Se ruga în toate zilele, citea acatiste. Aşteptând ca nelegiuirea să se sfârşească. Şi casa parohială să înceteze a mai fi o prăvălie. Iar preotul să înceteze a mai fi un negustor de bumbac şi să se întoarcă la lucrarea sa cerească.

Femeile satului au ţesut primele fire. Au făcut cunoştinţă astfel cu faimoasa fibră. S-a văzut că e bună. Dacă s-ar fi putut, ar fi înlocuit de acum înainte cu totul inul cu bumbacul. Acest lucru o întrista pe mama preoteasă. Pentru ea, preotul primise harul ca să-i facă pe fraţii săi vrednici de Împărăţia cerului. Preotul era un om învestit de Dumnezeu ca să aducă fraţilor săi fericirea în viaţa veşnică. În cer. Nu pentru a-i face fericiţi aici, pe pământ. Nu. Aici jos fericirea e cu nepu-

tință. Pentru ca oamenii să fie mai puțin nefericiți, ca ei să trăiască mai bine, într-o societate pământească mai bună, nu există decât un singur mijloc. Să devină mai buni. Era o lucrare sfântă. Cu ajutorul lui Dumnezeu. Prin harul de sus. Transmis preoților. Și pe care preoții îl transmiteau fraților lor și tuturor făpturilor. Dacă se ocupa de progresul social, preotul devenea asemenea fabricanților de cărămizi care nu mai pot privi cerul. Preoția sa venea din cer. În social, preotul se afla în noroi. Doar în noroi. Fiindcă din acesta se fac cărămizile. Pentru mama preoteasă, îndepărtându-și ochii de la singurul Stăpân Care este în cer, pentru a se ocupa de social, preotul comitea o trădare. Mai mult, mama preoteasă nu credea în fericirea pământească. Ea ne citea din *Pateric* pasajele în care se spune că toți cei ce vor să înfăptuiască Raiul pe pământ sunt asemenea fabricanților de cărămizi. *Căci demonul care aduce vătămare și stricare oamenilor se străduiește să-i împiedice pe cei ce ascultă de el de-a privi spre cer, îndemnându-i să se plece spre pământ și să lucreze lutul din ei înșiși pentru a face cărămidă. Căci orice plăcere trupească vine din pământ și apă, fie că e din cele dorite pentru pântece sau ospețe, fie din cele ce țin de îmbogățire. Iar amestecarea acestor plăceri alcătuiește și se numește lutul. De acesta umplându-se cei setoși de plăcerile lui nu vor socoti niciodată umplută lărgimea doritoare de plăceri, ci umplând-o pururea, iarăși se face goală prin curgere. Cel ce face cărămizi, fiind dus mereu de altă pornire, va înțelege ușor ghicitura. Căci cel ce-și împlinește pofta lui prin*

ceva din cele dorite, de-şi îndreaptă pofta spre altceva, se află iarăşi gol de aceea. Şi de se umple de aceasta, iarăşi se află gol de altceva, şi lărgit pentru aceea. Şi aşa nu încetează niciodată să lucreze pofta din noi, până ce nu vom ieşi din viaţa trupească[1].

Am plâns amar auzind-o pe mama preoteasă acuzându-l pe tatăl meu.

Împărţind bumbacul, cântărindu-l, primind banii, scriind cifre şi făcând socoteli, el făcea aşadar cărămizi. Desigur, le făcea un serviciu fiilor săi, ţărani săraci. Dar rămânea totuşi un fabricant de cărămizi.

Un preot n-are decât un singur episcop: pe Hristos. O singură societate: Împărăţia cerului. O singură activitate: să-i îndumnezeiască pe oameni, să-i facă cetăţeni vrednici ai veşniciei. Biserica şi preotul sunt ca nişte flori de orhidee care-şi au rădăcinile înfipte în cer, nu în pământ. Biserica şi orhideele îşi trag seva, substanţa lor, chiar din cer, iar nu din pământ ca restul plantelor.

Pe mama o întrista şi faptul că-i vedea pe săteni făcându-şi ţesături din bumbac. Pentru ea, era ca şi cum ar fi făcut prescuri din mălai. Era un sacrilegiu. Pentru că inul era o plantă care avea un loc de cinste în Templul lui Dumnezeu. Inul nu poate fi înlocuit de bumbac. Nici grâul de mălai.

— Inul e simbolul curăţiei, explica mama preoteasă. Nici o ţesătură de pe pământ nu poate fi curăţată mai uşor, mai adânc, decât ţesătura de

---

[1] SFÂNTUL GRIGORIE AL NYSSEI, *De vita Moysis*, PG 44, 344A [PSB 29, 1982, p. 50].

in. Niciodată ţesătura de in nu se încăpăţânează să păstreze murdăria pe care a primit-o. Orice pată şi orice murdărie sunt repede curăţate. Murdăria nu poate intra în însăşi ţesătura inului. Ca păcatul. Chiar dacă murdăreşte un om şi chiar dacă acest om e cel mai mare păcătos de pe pământ, în adâncul lui el rămâne chipul Creatorului, şi în orice clipă poate să şteargă prin căinţă murdăria şi să devină alb ca zăpada. Doar inul poate deveni la fel de alb ca omul căit. Din această pricină, el e simbolul curăţiei. Căci Dumnezeu a spus: *Şi de vor fi păcatele voastre cum e cârmâzul, ca zăpada le voi albi, şi de vor fi ca purpura albe le voi face*[1].

În afara nevinovăţiei, inul simbolizează simplitatea. Fiindcă nu se pretează decât cu foarte mare greutate la vopsire. Preferă să rămână alb. Preferă să rămână simplu. Or tocmai aceasta este albeaţa: simplitate şi curăţie. El simbolizează de asemenea sfinţenia. Pentru că sfinţenia este răbdare. Înainte de a fi ţesut, inul trebuie să fie semănat, apoi smuls, uscat, pus la topit în apă, uscat din nou, strivit, despuiat, îmblăcit, înălbit. Prin toate aceste operaţiuni trebuie să treacă omul pentru a se învrednici de Împărăţia cerului. Cu aceeaşi răbdare. Cu aceeaşi osteneală...

A înlocui în sat inul prin bumbac era un sacrilegiu. Fiindcă inul simbolizează aproape toate virtuţile omului creştin... Şi acest lucru o durea foarte mult pe mama preotească care citea acatiste în genunchi şi aştepta ca această cumplită încercare să treacă. Ca bumbacul să fie împărţit, vân-

[1] *Isaia* 1, 18.

dut, până la ultimul fir. Să nu mai rămână nici unul în casa parohială. După care ea va curăţi totul. Cu apă fiartă. Şi leşie. Va pune din nou la loc toate în odaia din faţă. Şi îl vor ruga pe părinte să cureţe odaia din faţă de orice murdărie, să o facă albă şi curată ca inul, stropind-o cu apă sfinţită. Şi aşteptarea mamei mele n-a fost prea lungă. Sâmbătă seara bumbacul se isprăvise. Se vânduse tot. Desigur, murdăria şi mirosul hârtiilor de ambalaj, duhoarea de iad persista. Dar mama preoteasă s-a culcat totuşi mai mulţumită. Tata nu va mai fi un negustor de bumbac. Şi Dumnezeu îşi va întoarce din nou ochii spre casa noastră care fusese transformată în casă de negustori.

Dar tocmai atunci, ca un trăsnet, a căzut peste noi pedeapsa cerului. Peste sat. Căci duminică dimineaţă, în zori de zi, în casa parohială a avut loc o crimă. Exact cum se temea mama preoteasă. Şi aceasta numai din pricina bumbacului. Duminică, înaintea Sfintei şi Dumnezeieştii Liturghii, sătenii au văzut podeaua şi treptele casei noastre pătate de sânge... Asasinii intraseră în casa parohială şi încercaseră să-l omoare pe tatăl meu, rănindu-l grav. Şi furaseră banii pentru bumbac.

Temerile mamei preotese fuseseră deci întemeiate. Nu erau superstiţii. Bumbacul adusese la noi crima şi asasinii.

X

Crima de duminică dimineaţa din casa parohială

Crima din dimineaţa de duminică din acea toamnă a anului 1923, comisă în casa noastră parohială, se petrecuse în felul următor:

Noaptea era pe sfârşite. Dar încă nu se luminase de ziuă. În ferestre, lumina şi întunericul se amestecau, ca laptele şi cafeaua. Era o ceaţă uşoară. Noi, copiii am fost treziţi de strigătele mamei preotese care ne-a poruncit să coborâm din pat. Să ne sculăm repede şi să venim lângă ea în genunchi, în faţa icoanei, ca să mulţumim lui Dumnezeu. Înainte de aceasta, noi nu auzisem absolut nimic. Dormeam.

— Tatăl vostru nu e mort, a spus mama preoteasă. Nu vorbea. Striga. Era sfâşiată de durere şi de fericire. Durerea o simţise câteva clipe înainte, descoperindu-l pe tatăl meu leşinat într-o mare de sânge în pragul casei parohiale, crezându-l mort. Bucuria a venit după aceea, când a văzut că tata era viu. Durerea se amesteca în ea cu bucuria, întocmai cum afară întunericul nopţii ce se sfârşea se amesteca cu lumina zilei ce se năştea.

— Slavă lui Dumnezeu, este viu. E rănit, desigur. Dar e viu. Îngerii păzitori, îngerii noştri, nu

sunt păsările, a mai spus mama preoteasă. Mă strângea lângă ea, ceea ce nu i se mai întâmplase niciodată. Şi privindu-mă, mi-a spus cel mai important lucru din lume:

— Virgil, nu trebuie să uiţi niciodată în viaţa ta, că îngerii nu sunt rândunele. Nu ne părăsesc iarna cum fac rândunelele. Îngerii rămân cu noi atunci când nopţile de iarnă sunt lungi, întunericul nesfârşit, şi soarele nu mai străluceşte. Când suntem în nenorocire.

Tata tăcea. Suferea din ce în ce mai mult din pricina rănii. Se vedea acest lucru. Agentul sanitar s-a mărginit să-i pună doar un pansament. Dar glonţul era în carne. Şi nimeni nu ştia acest lucru. Nici măcar tatăl meu. Dar avea dureri cumplite.

Aproape tot satul se adunase la casa parohială. Mult mai târziu am aflat că tatăl meu auzise un cal care necheza. S-a trezit şi a venit la fereastră. Era încă noapte şi foarte frig. Tata care avea o ureche foarte fină (nu poţi fi în slujba celorlalţi dacă nu ai urechea foarte fină), a văzut că într-adevăr de poarta casei parohiale era legat un cal. Crezând că era un ţăran venit în grabă la preot pentru vreun caz grav, pentru cineva aflat pe moarte care cerea Împărtăşania, pentru vreo naştere sau pentru altă nenorocire, tata a deschis larg poarta casei parohiale, pentru ca omul cu calul să poată intra după ce va fi străbătut curtea. Şi se grăbea să se îmbrace. Întorcându-se, după ce a deschis poarta, s-a găsit faţă în faţă cu un om care ieşea din odaia din faţă şi care i-a strigat:

— Lasă-mă să ies sau te omor!

Şi înainte de a sfârşi vorba, omul a şi tras mai multe focuri de revolver şi a fugit. Atrasă de lovitu-

rile de pistol, mama preoteasă a ieşit în cerdac. A văzut poarta larg deschisă. Şi pe tatăl meu întins pe podea. Însângerat. Leşinat. Înainte să fi putut striga după ajutor, vecinii se şi aflau deja acolo. Atraşi de focurile de revolver. Şi de galopul calului. L-au transportat pe tatăl meu în odaia din faţă. L-au întins. L-au trezit.

— A primit două gloanţe în piciorul drept, a spus mama mea. Era foarte fericită. Îşi făcea cruce. Şi a adăugat: „Nu, îngerii nu sunt rândunele. Îngerii nu ne părăsesc când suntem în iarna întunericului şi a nenorocirii. Îngerii rămân totdeauna cu noi."

Timp de mai multe ore ni s-a interzis nouă, copiilor, să ne părăsim camera şi să-l vedem pe tatăl nostru. Mai târziu, când autorităţile de la Târgul Neamţ au sosit cu jandarmul satului şi a început reconstituirea faptelor, am reuşit să mă strecor afară. Am intrat în odaia din faţă. Era plină de lume. Tatăl meu era întins pe masa de lemn albă pe care timp de o săptămână fuseseră puse registrele cu numele cumpărătorilor de bumbac, cântarul şi foile pline de cifre. Acum pe masă nu mai era decât o cuvertură. Iar pe cuvertură era întins tatăl meu. Mare. Slab. În sutana lui. Ca de obicei. Doar piciorul drept era desculţ, fără ciorap. Şi înfăşurat într-un bandaj alb. Câteva pete de sânge ca nişte pete de rugină se zăreau pe poala hainei sale. Îl asculta pe judecătorul de instrucţie adjunct care explica faptele jandarmilor:

— Ucigaşul ştia că banii din vânzarea bumbacului se găsesc aici. Toată lumea ştia că părintele punea banii în sertarul mesei pe care stă acum întins.

— Toată lumea ştia, într-adevăr, a spus tata. Nu era un secret. Puneam banii în sertar. În faţa întregii lumi. Pe măsură ce îi primeam.

Sertarul era acum spart şi sprijinit de fereastră. Era gol. Nu mai era decât hârtia albastră care acoperea fundul. O hârtie fixată cu pioneze.

— În timpul nopţii, banii rămâneau în sertar, nu-i aşa?

— Unde i-aş fi putut pune? a răspuns tata.

— Sertarul era întotdeauna închis cu cheia? a întrebat judecătorul.

— Firește, domnule judecător, a spus ofiţerul de jandarmi. O namilă oacheşă. Un sac imens de carne şi de grăsime acoperit cu uniforma albastră de jandarmi, cu galoane, butoane, decoraţii. A adăugat: „Sertarul era închis cu cheia. De altfel şi acum e închis cu cheia. Acest lucru n-a împiedicat însă ca el să fie deschis. Oricine putea să deschidă acest sertar. Cu un simplu briceag. Nu se păstrează banul public în astfel de sertare!"

Jandarmii, judecătorul, primarul şi ţăranii care se găseau în camera de sus îl priveau pe tatăl meu. Cu reproş. La originea furtului era deci o greşeală a tatălui meu.

— Îl închideam mai cu seamă din pricina copiilor, a spus tata. E un sertar obişnuit. Nu o casă de bani, desigur.

— Câţi bani se găseau în sertar în această noapte? a întrebat judecătorul.

— Toţi banii pe care i-am primit în timpul săptămânii. Absolut toţi. Sumele încasate sunt înscrise pe foi. Cu numele cumpărătorilor.

— Câţi bani erau înăuntru? a repetat judecătorul.

— N-am făcut totalul, a spus tatăl meu. Ultimele pachete de bumbac au fost vândute ieri seară. Am pus banii în sertar, l-am încuiat cu cheia. Am pus cheia în buzunar şi m-am dus să slujesc vecernia. Socotelile cu totalul voiam să le fac luni. Cu ajutorul învăţătorului de la şcoală şi cu alţi membrii din consiliul Cooperativei.

A urmat un lung moment de tăcere. Nu i se putea reproşa nimic tatălui meu, dar toate privirile arătau că nu erau mulţumiţi de munca sa. Nu era vina lui dacă în casa parohială nu avea o casă de bani. Şi dacă sertarele puteau fi deschise cu un briceag! Cu toate acestea, erau foarte nemulţumiţi. Erau uimiţi că nu făcuse socotelile. Nu ştia la cât se ridică suma pe care o avea în sertar. Era o precauţie elementară. Şi iată că tatăl meu nu avusese reflexul natural de a număra banii. În fiecare seară. De mai multe ori într-o zi. Orice om ar fi făcut aşa. El nu. Desigur, nu era un delict. Dar nu era un procedeu corect pentru un om care încasează şi adună bani timp de o săptămână.

— Asasinul ştia că banii de pe bumbac se aflau în acest sertar. Era un lucru de notorietate publică, a spus judecătorul. Hoţul soseşte călare — după ce ultimele papiote de bumbac au fost vândute — pentru a fura banii. Şi în această dimineaţă, la ora cea mai liniştită, înainte de ivirea zorilor, a intrat în casa parohială. A deschis fereastra. Fără a o rupe. A pus-o înăuntru sprijinită de perete. A intrat. Şi-a scos briceagul. A deschis sertarul. A luat banii. Şi a plecat. Nu spun că s-a pregătit să fugă, nu. Fiindcă nimeni nu-l urmă-

rea. Dar calul asasinului a nechezat. Părintele s-a sculat, crezând că e un credincios, a deschis poarta casei parohiale şi se pregătea să plece. Surprins, asasinul nu mai iese pe fereastră. Fiindcă poarta prezbiteriului este deschisă. Dar, în prag, se întâlneşte cu preotul. Pentru a-şi croi drum, trage şi aleargă spre poartă să prindă calul. După care pleacă în galop... Cred că aşa s-au întâmplat faptele, părinte. Aveţi obiecţii de făcut, detalii de adăugat?

— Întocmai, a răspuns tatăl meu. Tot ce aţi spus e întru totul exact!

Tatăl meu se simţea vinovat. Era în situaţia umilitoare a unui om neprevăzător. Nu avea ştiinţa afacerilor. Aceşti domni: judecătorul adjunct, detectivul, poliţiştii, jandarmii şi chiar ţăranii aveau multă experienţă. A-i încredinţa lui — unui preot — vânzarea bumbacului şi încasările era ca şi cum le-ar fi încredinţat unui copil. Şi era jenant. Pentru că *cu cât sunt mai mult îngeri, cu atât oamenii sunt mai puţin făcuţi pentru luptă şi pentru ce e mai rău*[1]. Tatălui meu îi era ruşine, şi în plus suferea cumplit. Fiindcă, aşa cum se va vedea mai târziu, un glonte rămăsese în trupul său. Iar un glonte de plumb rămas în trup provoacă mari suferinţe. Dar era destul de puternic pentru a-şi stăpâni durerea. Pentru a arăta că-şi recunoaşte incompetenţa. Tatăl meu ştia că *îndelung-răbdător e cel ce aşteaptă sfârşitul ispitei şi lauda stăruinţei... fiindcă toate cele ce vin asupra lui le aduce în*

[1] SFÂNTUL GRIGORIE DIN NAZIANZ, *Carmina de vita sua* II, PG 37.

legătură cu sfârşitul, şi aşteptându-l pe acesta, rabdă întâmplările supărătoare[1].

Spre deosebire de mama preoteasă, tatăl meu ştia că nenorocirea nu e o pedeapsă a lui Dumnezeu. Fiindcă din când în când, *Dumnezeu îl lipseşte pe cel drept de ocrotirea Sa, ca el să poată birui singur şi să aibă mai multă slavă*[2].

Tatăl meu dorea să biruiască prin voinţa sa durerea, umilinţa şi ruşinea.

— Ceva nu merge, a spus unul dintre jandarmi... Părintele declară că ucigaşul a tras două sau trei gloanţe şi a fugit.

— Întocmai, a spus tata. Nu i-am văzut bine chipul. Trăgând, m-a împins.

— Şi nu era nici un obstacol între dumneavoastră şi el? a întrebat jandarmul.

— Totul s-a petrecut în câteva secunde, a răspuns tatăl meu. Timp în care m-a împins alergând şi trăgând. Am căzut, poate din cauza rănilor sau poate pentru că m-a răsturnat, sau poate din amândouă pricinile... Sau poate şi de teamă. Căci eram foarte înspăimântat. E o mare spaimă să vezi că în casa ta cineva te ameninţă cu un pistol strigându-ţi că te va ucide dacă nu-l laşi să treacă. După care a venit arsura glonţului în cane. Strălucirea împuşcăturilor... Mi-a fost teamă. Şi aceasta m-a făcut să-mi pierd cunoştinţa...

— Tocmai aici povestirea dumneavoastră nu mai coincide cu faptele, a spus jandarmul. Voi arăta însă domnului judecător că faptele dau o altă versiune.

---

[1] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* IV, 23 şi 24 [FR II, 1947, p. 102].

[2] SFÂNTUL AMBROZIE, PL 14, 1031C şi 1054B.

— O altă versiune?

— A fost o luptă şi răni de ambele părţi... V-aţi luptat cu ucigaşul. Desigur, el a tras asupra dumneavoastră. Se vede după picior. Dar şi dumneavoastră aţi tras şi l-aţi rănit... Cu ce l-aţi rănit? Există un revolver sau o altă armă aici în casa parohială, de care v-aţi slujit? Trebuie să-i spuneţi domnului judecător. Pentru că, intrând aici, ucigaşul era bine sănătos. Nici pe fereastră, nici în odaia din faţă în care a operat, nu este nici o pată de sânge... În schimb, la plecarea de pe pragul casei parohiale, unde va întâlnit, până la poartă, şi mai cu seamă în faţa porţii, sunt urme puternice de sânge. Ucigaşul sângera. Mult. Mai ales înainte de a urca pe cal.

— El m-a rănit pe mine, a spus tata. N-am avut timp să ridic mâna asupra lui...

— Sunteţi rănit, se înţelege, a spus judecătorul. Dar cum se face că sângele dumneavoastră a curs până la poartă? Nu cumva l-aţi urmărit? Aţi ieşit din casa parohială? Căci există sânge afară. Mai ales afară.

— Nicidecum, a spus tatăl meu. N-am ieşit după el.

— Ucigaşul a fost rănit. Sângera când a ieşit de aici. Aceasta înseamnă că cineva l-a rănit, trăgând asupra lui sau bătându-l... Cine o putea face în afara dumneavoastră?

— Nimeni, a răspuns tata. Toată lumea dormea. Eram singurul treaz.

— Şi nu aţi folosit nici o armă?

— Nici una. Nu există arme în casa parohială. Aveam mâinile goale...

Priviri aspre, dar admirative, s-au îndreptat spre tatăl meu. Fiindcă l-a rănit pe ucigaş. Fără să vrea să o recunoască.

— Rana sa este incomparabil mai gravă decât a dumneavoastră, a spus judecătorul revenind în odaia din faţă după ce a examinat urmele de sânge. Le-am privit de aproape. E sânge înghe-ţat, închegat ca nişte mărgele mari roşii, rubinii, pe promoroacă, de-a lungul casei parohiale până la poartă. Iar în faţa porţii, unde ucigaşul a urcat pe cal, este într-adevăr foarte mult sânge, ca şi cum ai fi tăiat un pui pe promoroacă.

— E o rană de armă de foc, sau de armă albă; un cuţit... a spus judecătorul.

A surâs tatălui meu şi i-a spus jucându-se cu firele de păr... „E acelaşi ucigaş care l-a omorât acum un an pe domnul Mocanu, crâşmarul satului. Îi recunosc firele de păr. Este acelaşi. Ştiţi că pe capul lui a fost pus un premiu? Fotografia lui se află în toate posturile de jandarmi şi în toate posturile de poliţie. E Ionel Mălai, ucigaşul din Ierusalim..."

I-au arătat tatălui meu fotografia prost tipărită a unui om tânăr. Dedesubtul ei era acest text: *Recompensă: un milion de lei pentru cine va ajuta la prinderea ucigaşului din Ierusalim.*

Am izbucnit în lacrimi. Abia acum îmi dă-deam seama de gravitatea evenimentului. De un an de zile în tot ţinutul, nu se vorbea decât de ucigaşul din Ierusalim. Acesta era un tânăr pe nume Ionel Mălai. Fusese coleg de şcoală cu mama preoteasă. Fiindcă era născut în acelaşi sat Plebea, în Ierusalimul de pe Ozana — satul natal al mamei preotese —, unde era preot paroh

bunicul meu, părintele Melchisedec, Marele Scobai. Ionel Mălai era aproape de aceeaşi vârstă cu mama preoteasă. În timp ce îşi făcea serviciul militar ca voluntar, dezertase. S-a făcut bandit şi hoţ de drumul mare. Cu un an în urmă reapăruse din nou în ţinutul nostru ucigându-l pe cârciumarul din satul nostru, furându-i toţi banii. S-au găsit amprentele sale, urmele paşilor săi. De atunci, pe capul său a fost pus un preţ. Era căutat şi hăituit de toţi poliţiştii şi de toţi jandarmii. Ţi se făcea frică şi numai auzindu-i numele. Iar acum, judecătorul adjunct însuşi ne anunţa că ucigaşul care intrase în casa parohială în noaptea aceea, care furase banii şi voise să-l omoare pe tata, era spaima Carpaţilor, ucigaşul din Ierusalim. Aceasta dădea crimei din casa parohială o amploare nemăsurată. Nu era o simplă tâlhărie. Nu mai era vorba de simple răni. Era un eveniment! Nu ştiu de ce, dar din acea clipă am plâns şi mai mult decât înainte. Mult mai mult. Mai târziu, când, ajuns student, am ţinut la un ziar o cronică a faptelor diverse, mi-am dat seama că pentru oameni importanţa unei crime ţine întotdeauna numai de personalitatea victimei sau a asasinului, sau de locul unde se petrece. Dacă un cutremur de pământ se produce în China, e relatat în două rânduri, spunându-se că au fost victime. Cu zecile. Dar dacă pământul se mişcă la Paris, la Londra, la Roma, şi câteva ziduri se prăbuşesc, toate jurnalele relatează pe prima pagină. Dacă tatăl meu ar fi fost rănit de un hoţ anonim, ar fi fost grav. Dar din moment ce însuşi ucigaşul din Ierusalim dăduse lovitura, afacerea devenea înspăimântătoare. Era o dramă. O tragedie.

— Îl recunoaşteţi? a întrebat judecătorul arătându-i afişul.

— Nu i-am văzut faţa în această noapte... L-am zărit câteva secunde. În întuneric. Nu pot să vă spun dacă e el. Nu.

— Confirmarea dumneavoastră este inutilă! Puşca ucigaşului este singura carabină din întreg ţinutul. Cu această carabină aţi şi fost rănit. Cu ea a fost asasinat şi cârciumarul Mocanu cu un an în urmă. Eu însumi am anchetat moartea cârciumarului. Venind la casa parohială în această dimineaţă nu mă gândeam să dau tocmai peste ucigaşul din Ierusalim.

Tatăl meu tăcea.

— Dacă l-aţi atins serios, ucigaşul din Ierusalim nu va ajunge departe, a spus judecătorul. La această oră trebuie să fie ca un animal rănit de moarte, şi în scurt timp va cădea în mâinile vânătorilor...

Judecătorul a izbucnit în râs.

— Ştiţi oare că, dacă-l prindem pe ucigaşul din Ierusalim, aceasta se va întâmpla pentru că dumneavoastră l-aţi rănit? Şi veţi primi în întregime premiul de un milion de lei.

În acest timp, afară se examinau urmele şi direcţia lor. Nimeni nu se mai îndoia acum. Ucigaşul din Ierusalim dăduse lovitura. Tatăl meu îl rănise luptându-se cu el. Dar fiind preot, tatăl meu nu putea să mărturisească că a rănit un om. Fiindcă pentru Biserică nu există deosebire între un asasin, un sfânt şi un om obişnuit. Toţi sunt oameni. Fraţi. Şi cel care răneşte un asasin, răneşte un om. Un frate. Faptul îi va fi imputat exact în acelaşi fel. În faţa lui Dumnezeu nu există clase sociale,

cetățeni cu sau fără cazier judiciar. Orice om e o făptură și un chip al lui Dumnezeu. Iar dacă chipul lui Dumnezeu care este omul e distrus rănindu-l, lovindu-l, sau ucigându-l, păcatul e același. Mai mult, tatăl meu era preot. Dacă ar fi spus că ar fi rănit cu o armă pe oricine, pe aproapele său, fratele său, atunci l-ar fi rănit pe Dumnezeu, Care este în orice om. Și niciodată n-ar mai fi putut săvârși Sfânta și Dumnezeiasca Liturghie. Fiindcă un preot n-are dreptul să facă rău unui tâlhar. Nici să ia parte la prinderea sa. Canonul 55 al Sfântului Vasile cel Mare prevede expres ca orice preot care participă la prinderea bandiților să fie caterisit, căci scris este: *Cei ce iau sabie de sabie vor pieri*[1].

— Nu am atins nici un fir de păr al banditului, a spus tatăl meu.

— Dar sângele pe care l-a pierdut ieșind de aici și pe care nu-l pierde sosind, de unde provenea? Credeți, părinte, că ucigașul din Ierusalim și-a tăiat un deget deschizând sertarul? Nu. E rănit de moarte. Poate că e deja mort.

Ipoteza că tatăl meu ar fi putut răni un om era de neînchipuit pentru mine. Însăși moartea lui mi-ar fi produs o durere mai mică. Eram sigur. Și nu-l mai puteam auzi pe judecător spunând că tatăl meu l-a rănit de moarte pe ucigașul din Ierusalim și poate chiar l-a ucis. Că va primi un premiu de un milion de lei pentru a fi ucis un om. Așa cum Iuda a primit bani pentru că L-a ucis pe Dumnezeu.

---

[1] SFÂNTUL VASILE CEL MARE, *Epistula ad Amphilocium*, PG 32, 800 [PSB 12, 1988, p. 445]; cf. *Matei* 26, 52.

Am fugit în camera mea. Plângând. Şi rugându-L pe Dumnezeu ca toate acestea să nu fie adevărate. În duminica aceea Sfânta şi Dumnezeiască Liturghie nu s-a săvârşit în mica noastră biserică de lemn. Nu pentru că tatăl meu n-ar fi putut fizic să o săvârşească. În ciuda rănii, putea să se ţină în picioare. Dar era întinat. Nu se putea apropia de altar. Şi întinarea sa creştea cu atât mai mult cu cât bănuiala ce plana deasupra lui devenea tot mai mult o certitudine... S-au făcut căutări prin sat de ambele părţi ale drumului, pentru a vedea dacă nu se găseşte cadavrul ucigaşului din Ierusalim doborât de un preot. De tatăl meu. A fost cea mai tristă zi din viaţa mea. Era o jale cumplită. Auzeam şi tânguielile mamei preotese:

— Nenorociţii de noi! Suntem pierduţi. Şi toată nenorocirea a intrat în casa noastă odată cu bumbacul din Egipt! Iarba diavolului... Din pricina bumbacului vom îndura în curând toate celelalte plăgi ale Egiptului! Care sunt în număr de zece...

De data asta îmi dădeam seama că mama preoteasă avusese motive să se opună introducerii bumbacului sub acoperişul nostru. Odată cu bumbacul intraseră în casa parohială banii, necurăţia, crima şi hoţia. Şi poate că bumbacul făcuse din tatăl meu un răspopit. Şi un ucigaş...

Toată ziua m-am rugat pentru sănătatea ucigaşului din Ierusalim. Mai mult decât pentru vindecarea piciorului tatălui meu. Căci rana din piciorul lui i-ar fi produs doar o infirmitate fizică. Dar dacă ucigaşul din Ierusalim era mort, atunci tatăl meu era un ucigaş de oameni. Ar fi rămas pentru veşnicie în flăcările iadului.

După plecarea jandarmilor și a polițiștilor, m-am apropiat de tatăl meu și i-am mângâiat piciorul rănit.

— Ucigașul din Ierusalim este cel ce a jefuit banii și m-a rănit, a spus tatăl meu. L-am recunoscut în fotografie. El este. Chiar dacă nu l-am văzut decât în fotografie. Dar îl cunosc de multă vreme. L-am văzut la părintele Melchisedec. A fost de față la nunta mea. Nu mi-am dat seama că este el decât după ce am văzut afișul care pune preț pe capul lui.

— Tată, am spus atunci. Nu tu l-ai rănit pe ucigașul din Ierusalim, nu-i așa?

— Sigur că nu, a răspuns tatăl meu. Și bine faci că mă întrebi. Nici el n-a vrut să mă ucidă. Nici să mă rănească. Era speriat. Și voia să mă sperie. Nu cred c-a vrut să mă ucidă.

— Cine l-a rănit, dacă nu tu?

— A tras în jos. Gloanțele care m-au rănit și care l-au rănit sunt gloanțe care au ricoșat... Fiindcă a tras în prag. Singurul lucru de piatră din toată casa parohială. Restul este din lemn. Doar pragul e din piatră. Și tocmai în această piatră a tras nenorocitul. Rănindu-se pe sine mai mult decât m-a rănit pe mine. Căci gloanțele nu puteau ricoșa în altă parte.

— De ce nu le-ai spus asta polițiștilor?

— Nu era nevoie, a răspuns tatăl meu. Sunt preot. Ei sunt polițiști. Judecători. Jandarmi. Nu vorbim aceeași limbă. Dacă le-aș spune un lucru, ei ar înțelege altul. Îți dai seama ce vreau să spun...

— Nu.

— Dar e foarte limpede. În orice om polițiștii caută un asasin. Suspectează pe toată lumea. Înțelepții și filozofii caută în toți asasinii un om. Iar noi, creștinii, în toți oamenii Îl căutăm pe Dumnezeu. Zic în toți oamenii. Inclusiv în asasini. Tu înțelegi acum că nu pot să spun aceste lucruri polițiștilor. Îi las să se descurce singuri. Și fiecare din noi va găsi ceea ce caută: *Poliția va găsi asasinul. Filozofii vor găsi în asasin omul. Iar noi Îl vom găsi în fiecare din noi pe Dumnezeu.*

— Îi vei spune oare adevărul mamei preotese?

— Nu, a spus tata. Nici ei nu-i voi spune că l-am recunoscut pe Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim. Nici că nu l-am rănit eu.

Am roșit. Și-am zis:

— Ai mai multă încredere în mine decât în mama?

— Nu e vorba de încredere, a răspuns tata. Mama preoteasă n-are nevoie să i se explice lucrurile. Ea înțelege totul. Singură. Fără să i se demonstreze. Fără să i se aducă dovezi. Argumente. Înțelege lucrurile în felul în care înțeleg toate femeile. Simțindu-le. Femeile înțeleg totul. Altfel decât bărbații. Femeile nu fac istoria. Dar trec deasupra ei în zbor, ca îngerii.

XI

Biserici şi orhidee

Era ziua începutului şcolii. Zi de mare sărbătoare. Am şapte ani. De-acum pot să fac păcate şi fapte virtuoase. E o zi mare pentru toţi copiii care caligrafiind, desenând litere, imită simbolic Tainele Sfintei Treimi şi ale Iconomiei mântuirii: Întruparea Cuvântului, moartea şi Învierea Lui.

Începutul şcolii este o sărbătoare pentru tot satul. Şcoala începe cu o slujbă religioasă. Ca toate actele vieţii. Întotdeauna. Există sărbători ale anotimpurilor, ale culesului viei, ale secerişului, ale primăverii şi ale iernii. Există şi sărbătoarea începutului scrisului şi al cititului.

Tatăl meu nu putea să-şi îmbrace odăjdiile ca să vină la şcoală cu cădelniţa şi sfintele vase pentru a săvârşi slujba de început a şcolii, binecuvântând fiecare clasă, fiecare pupitru, fiecare călimară, penele, caietele, cărţile şi pe şcolari. Tatăl meu era bolnav. Grav. Rana pe care o primise s-a infectat. Trebuia transportat la spital. Se temeau că trebuie să-i taie piciorul. Şi începutul şcolii fără preot şi fără rugăciuni e cu neputinţă. Deci a fost amânat. Pentru mine, gândul de a-l vedea pe tata întors din spital cu un picior de lemn, mă speria.

— Crezi, mamă preoteasă, că toate aceste nenorociri s-au abătut din pricina păcatului pe care l-a făcut tata împărţind bumbac? Doar a fost o faptă a iubirii faţă de credincioşi ajutându-i în viaţa lor materială. Preotul trebuie să conlucreze la acţiunile care ajută poporul să se dezvolte, să progreseze, să trăiască mai bine pe pământ.

— Nu, a strigat mama.

Doctorul se afla în odaia din faţă. Îl examina pe tatăl meu. Dar mama a uitat de el. Era furioasă din pricina cuvintelor mele. S-ar părea, desigur, că mama era retrogradă. Reacţionară. Obscurantistă. Merita toate aceste epitete. Şi eu aş dori să am într-o bună zi cinstea şi slava de a le merita. Pe toate. Şi chiar mai grave încă. Din aceeaşi categorie.

— Ştii tu oare că, după Cincizecime, Apostolii Domnului au părăsit cu toţii, unul după altul, cetatea pământească a Ierusalimului?

— E adevărat, mamă. După ce au primit limbile de foc la Cincizecime, Apostolii au părăsit cu toţii cetatea Ierusalimului şi s-au răspândit în lume! am răspuns eu.

— Unde s-au dus?

— Pretutindeni, mamă, am spus eu. S-au risipit în cele patru zări...

— Au mers desigur în cele patru zări, dar pentru a ajunge unde? Ei bine, părăsind Ierusalimul pământesc, ei au plecat în cele patru zări, pentru a ajunge în Oraşul Ceresc, în Ierusalimul de Sus... E ceea ce face orice preot! Odată cu sfinţirea sa, el părăseşte lumea, istoria şi socialul. Din acel moment, în nava care se numeşte biserică el îi conduce pe toţi credincioşii spre cer. Aceasta

înseamnă cuvântul *naos:* navă, şi din această pricină bisericile se construiesc în formă de navă. Pentru că sunt nave care conduc pe oameni de la Ierusalimul pământesc spre Ierusalimul ceresc. Or preotul care-şi pierde vremea cu ocupaţii pământeşti nu-şi face datoria. Oricât de bună ar fi o operă pământească, nu merită ca un preot să-şi piardă vremea cu ea, întrerupându-şi călătoria spre înalt, călătoria pentru care a fost învestit. Noi, creştinii, suntem de-a pururea în călătorie, de la pământ la cer... Am ieşit din Ierusalim. Dar n-am ajuns la Ierusalimul de sus. Şi subzistenţa noastră nu trebuie să ne mai vină de la pământ, ci de sus.

Şi mama preoteasă mi-a povestit minunata istorie a orhideelor din pădurile tropicale unde copacii sunt gigantici, înalţi ca nişte zgârie-nori. Rădăcinile acestor arbori sug toată seva pământului. Trunchiurile lor ocupă tot spaţiul în care cresc. Micile orhidee nu găsesc nici o fărâmă de pământ, unde să-şi înfigă micile rădăcini. Atunci orhideele se caţără pe arborii gigantici şi, când ajung în vârf, îşi aruncă rădăcinile peste capul lor, în cer. Şi se hrănesc din umezeala aerului, din ceea ce pot lua din nori. Rădăcinile orhideelor îşi caută seva în albastrul cerului, în lumina soarelui şi în razele lunii. Fireşte, alcătuirea lor fizică se schimbă. Rădăcina devine acelaşi organ cu floarea iar tulpina cu frunza şi floarea... Fiindcă nu este uşor să trăieşti foarte sus, pe vârful arborilor giganţi, deasupra pădurii virgine, în apropierea cerului, şi să-ţi iei de acolo hrana. Noi, creştinii, suntem în biserică exact ca orhideele. Ne-am smuls rădăcinile din cetatea

pământească și le-am plantat deasupra capetelor noastre, în teritoriul Ierusalimului Ceresc...

Biserica nu trăiește decât provizoriu și parțial pe pământ. Viața în istorie și în social e pentru ea o viață secundară. Și dacă omul taie o orhidee și-i implântă rădăcinile în pământ (cum se înfig rădăcinile celorlalte plante), aceasta moare. Sau nu mai este o orhidee. Tot așa stau lucrurile și cu Biserica. Dacă i se smulg rădăcinile din cer implântându-le aici pe pământ, pentru ca ea să facă o operă socială, progresistă, chiar dacă realizează raiul pe pământ (ceea ce nu există), această Biserică nu este o Biserică a lui Dumnezeu. Încetează pur și simplu să mai fie Biserică. E asemenea celorlalte opere omenești. Poate fi magnifică. Chiar sublimă. Extraordinară. Dar nu divină. Nu sfântă. Fiindcă singur Dumnezeu este sfânt. Și cei învestiți de către El. La sfințirea Sa, preotul primește aceeași flacără din cer, care a coborât peste Apostoli la Cincizecime. Și de aceea, dacă după sfințire, după pogorârea Duhului Sfânt asupra lui, preotul se încăpățânează să rămână în Ierusalimul pământesc și să facă lucrurile pământului, pentru pământ, el nu mai este în Biserică. Tot așa și tatăl tău, vânzând bumbac, a făcut lucrul pământului... El care este preot! El care are lumina. Căci *e nevoie de lumină pentru a o putea împărtăși*[1].

Dacă preotul care are lumina nu o împărtășește și se ocupă de alte lucruri, cine o va împărtăși celor care o așteaptă? Preotul e singurul om care

---

[1] SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *Thesaurus de Trinitate*, PG 75, 592D.

are focul cerului. *Şi e nevoie de foc pentru a împărtăşi foc*[1]. Preoţii sunt învestiţi de Dumnezeu asemenea Apostolilor a căror lucrare o continuă. Ei au Duhul Sfânt. Îl au pe Dumnezeu. *Şi pentru a-i face părtaşi de Dumnezeire, trebuie să fie Dumnezeu*[2]. Preoţii au datoria să se ocupe de cele de sus. Să-i îndumnezeiască pe oameni încă de pe pământ. Să-i călăuzească spre cer. Fiindcă nici măcar prorocii n-au fost numiţi precum creştinii: temple ale Duhului Sfânt. *Orice creştin este mai mare decât Sfântul Ioan Botezătorul, care este cel mai mare dintre fiii oamenilor*[3].

„De aceea păcatul tatălui tău este grav. Nenorocirile care ne-au lovit au venit odată cu bumbacul din Egipt."

În acel moment, doctorul a ieşit din odaie. Grav. Era un medic slab, mai degrabă neştiutor. Iubitor mai degrabă de mâncăruri alese decât de ştiinţă. Dar pentru a vedea că tatăl meu era pe moarte nu era nevoie să fii mare medic. Nici chiar medic. Era de ajuns să ai ochi.

— Sunt încă gloanţe în picior... Dacă în câteva ceasuri nu-l duceţi la spital pentru a fi scoase, nu va trebui tăiat doar piciorul, dar însăşi viaţa sa va fi în pericol. Căutaţi o căruţă şi duceţi-l degrabă la spital.

În acel moment a intrat o femeie. O ţărancă sărmană.

---

[1] SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *ibid.*

[2] SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *de Trinitate dialogi*, PG 75, 1058B.

[3] SFÂNTUL CHIRIL AL ALEXANDRIEI, *ibid.*, PG 75, 757A şi PG 72, 400.

— Micuţii mei s-au făcut negri, a spus ea plângând. Am cinci copii. Foarte mici. S-au umflat ca nişte baloane. Şi s-au făcut negri. În timpul nopţii. Toţi. Veniţi şi ajutaţi-ne, doctore...

Bărbatul care a venit în spatele femeii i-a şoptit ceva la ureche şi a plecat plângând şi el.

— Cel mai mare a murit deja, doctore... Bărbatul meu a venit tocmai să-mi spună... Murind, băiatul s-a făcut tot mai negru. Când şi-a dat sufletul, era negru ca un tăciune. Ca smoala. Veniţi. Ajutaţi-ne!...

Doctorul i-a recomandat încă o dată mamei mele să-l ducă pe tata la spital pentru a fi operat de urgenţă, şi s-a dus să-i vadă pe copiii care s-au umflat şi mureau făcându-se negri ca tăciunele.

— E o nouă plagă a Egiptului sosită aici odată cu bumbacul, a spus mama mea.

Înainte ca ea să plece, s-a aflat că satul era pradă unei boli foarte grave şi foarte molipsitoare. Satul întreg a fost pus în carantină. Şcolile şi cârciumile au fost închise.

— Îmbracă-te şi urcă-te alături de tatăl tău, mi-a poruncit mama. Ia-ţi caietele şi cărţile. Aici şcoala va rămâne închisă. La întoarcere te voi lăsa la Ierusalim, la părintele Melchisedec. El te va găzdui cât noi vom fi în carantină. Şi vei merge la şcoală în Ierusalim...

Tatăl meu a fost dus la spital. A fost operat în faţa noastră. Gloanţele nu erau foarte afundate în carne. I s-a turnat spirt dezinfectant în plagă. Şi i s-a îngăduit tatălui să se întoarcă acasă. Împreună cu noi. Eram fericiţi că totul s-a petrecut atât de repede. În câteva ceasuri. Şi că febra tatălui meu scădea. Căci, după ce a fost operat, a

cerut să bea şi să mănânce. Încercarea se sfârşise pentru el.

La întoarcere, trecând râul Ozana, în loc să continuăm drumul care ducea la noi, am intrat în Ierusalim. Traversând Ozana.

— La noi e molimă sau nu ştiu ce alt chip de năpastă de acest fel. Satul e în carantină. Şcoala este închisă. Îl voi lăsa pe Virgil la părintele Melchisedec. Va începe şcoala la Ierusalim. Şi când totul va fi în ordine, se va întoarce acasă. Şi va merge la şcoala din sat.

Tata, care era pe jumătate întins în fân, pe fundul căruţei, o privea pe mama preoteasă care ţinea hăţurile. Dar n-a trebuit să vorbească. Fiindcă mama a înţeles ceea ce voia tata să spună.

— Te temi ca ucigaşul din Ierusalim să nu vină să se răzbune pe fiul tău, pentru că ai tras asupra lui şi l-ai rănit? Nu te teme. Desigur, lui Virgil i se poate întâmpla o nenorocire. Ionel Mălai, ucigaşul din Ierusalim, poate să-i facă rău fiului tău. Dar riscul este acelaşi şi în satul nostru. Şi apoi, nu cred că va face rău unui copil pentru a se răzbuna pe tatăl său. Sigur, e un ucigaş. Dar este totuşi chipul lui Dumnezeu. Nu poate ucide prunci, ca Irod... Ucigaşul din Ierusalim e creştin. Nu e păgân ca Irod. Şi ca turcii.

Şi aşa mi-am început şcoala la Ierusalim, în micul cătun ce purta acest nume sfânt pentru că aparţinuse odinioară unei mănăstiri din regiunea Ierusalimului.

Locuiam la părintele Melchisedec, bunicul meu, tatăl mamei mele. Părintele Melchisedec — Marele Scobai cum era numit — era preot paroh în Ierusalimul de pe Ozana.

XII

Părintele Melchisedec, Marele Scobai, parohul Ierusalimului de pe Ozana

Era prima noapte pe care o petreceam departe de casa parohială natală. Părinţii mei s-au întors încredinţându-mă părintelui Melchisedec, pe care toată lumea îl numea Marele Scobai. Era parohul micului cătun Ierusalim de pe râul Ozana. Era de asemenea tatăl mamei preotese, mama mea. Locuia singur. A acceptat cu greutate să rămân la el, ca să merg la şcoala aflată foarte aproape de el.

— E molimă la noi, tată, şi şcolile sunt închise. Nu putem să-l lăsăm pe acest copil fără şcoală. Primeşte-l la tine până ce trece epidemia şi şcolile se vor deschide din nou.

Părintele Melchisedec era foarte înalt. Avea doi metri înălţime. Foarte frumos. Avea o imensă barbă albă care-i cobora până la cingătoare. Avea capul alb. Părul adunat pe ceafă în coadă şi ascuns sub sutană. Ochii săi n-aveau culoare. Erau făcuţi din lumină. Faţa îi era aproape în întregime acoperită de barba albă, cu excepţia pometilor unde se vedea puţină piele. Albă, ca a pruncilor, foarte delicată şi puţin roz în comparaţie cu albeaţa bărbii. Părintele locuia într-o încăpere mare unde avea o masă mare şi fru-

moasă din lemn de stejar, un pat micuț acoperit de un covor moldovenesc, o icoană în care nu se mai vedea sfântul, atât era de veche. Pe masă avea un sfeșnic cu o lumânare. Tavanul era în grinzi. Și îi servea și de bibliotecă. Fiindcă între grinzi și plafonul de lemn părintele Melchisedec păstra cele cinci sau șase cărți ale sale, epitrahilul și busuiocul.

— Crezi tu, Maria, că din pricina bumbacului egiptean a intrat ucigașul în casa ta, a avut loc furtul, crima și întinarea, și molima care s-a abătut asupra sătenilor? Crezi cu adevărat aceasta? Și că și celelalte plăgi ale Egiptului, de care vorbește Scriptura, se vor abate asupra voastră și următoarea va fi răpirea și moartea fiului tău mai mare? Pentru că ultima plagă a Egiptului este moartea întâi-născuților, și Virgil este întâiul tău născut? Crezi că ucigașul îl va căuta aici și-l va omorî?

— Cred, tată, a răspuns mama. Stă scris în *Pateric* că *prin femei luptă vrăjmașul împotriva sfinților*[1]. Ei bine, atunci diavolul luptă împotriva preoților, a preoților din sate și orașe, prin politică. Așa cum în contact cu apa sarea se dizolvă și nu mai e bună la nimic, tot așa și monahul care vine în contact cu femeile e pierdut. Și tot așa, preotul care se atinge de politică e un preot pierdut. Devine un fabricant de cărămizi. Un meșteșugar al noroiului. Care nu mai primește ordinele cerului. Care nici nu mai privește cerul. El este în istorie. În slujba pământului. Nu în slujba cerului. Și din clipa în care părintele Constantin a acceptat să devină președinte și casier al coo-

[1] *Pateric*, avva Arsenie 28.

perativei de bumbac, a căzut din cer în istorie. Fiindcă, asemenea iubirii, şi aceasta începe cu o privire, cu un surâs, după care vin păcatul şi adulterul. Pentru a rămâne curată, o fecioară nu trebuie să-şi ridice ochii. Şi pentru a rămâne preot, preotul nu trebuie să se atingă de cele ale politicii, ale cooperativei, şi de alte lucruri făcute din noroi. Are destul de lucru în slujba lui Dumnezeu.

Părintele Melchisedec nu i-a dat nici dreptate, dar nici nu a contrazis-o pe fiica sa Maria, pe mama preoteasă. O asculta uşor ironic. Nu mai mult. Nu ştiam dacă îşi râde de mama preoteasă şi de furia ei, sau de tatăl meu care, devenind distribuitor de bumbac, a atras asasinii şi hoţii în casa parohială şi a primit în trupul său două gloanţe. Părintele Melchisedec păstra tăcerea. Mut ca numele ţinutului nostru: Neamţ. Şi asta în primul rând pentru că nu trebuie niciodată să-l judeci pe aproapele tău şi, în al doilea rând, pentru că respecta porunca care spune: *Pus-am pază gurii mele. Amuţit-am... şi n-am grăit*[1]. Era un nemţean. Un mut. Cum este înţelept să fii.

După plecarea părinţilor mei, părintele Melchisedec, mi-a arătat locul unde urma să dorm. El trăia în odaia sa. Dar odaia sa era vecină cu o alta, sau mai bine zis era o odaie dublă. În mijlocul ei se afla un perete alb văruit. Care era de fapt un cuptor. Se făcea foc în odaia de alături şi acesta încălzea peretele. Focul servea la prepararea hranei sau la încălzirea apei de spălat şi, în acelaşi timp, încălzea cele două odăi... Dar, înainte de a ieşi din vatră, căldura trecea printr-un labirint

[1] *Psalmii* 38, 2. 3.

de cărămizi şi încălzea întreg peretele. Deasupra cuptorului era o încăpere făcută din cărămizi, mare de vreo doi metri pătraţi. Când erai bolnav, puteai dormi pe un plafon cald. Ca întreaga încăpere. Dar căldura şi fumul mai erau folosite încă o dată înainte de a ieşi din casă şi înainte de a se pierde în neant. Nu erau coşuri pe acoperiş. Fumul era evacuat în podul casei, încălzind podul şi, de asemenea, tavanul. Poate nu era cu adevărat o căldură. Să spunem doar că fumul care se răspândea în pod nu lăsa să se răcească tavanul. Mai mult, după câţiva ani, fumul depunea pe şindrila acoperişului, în interior, un strat gros care alcătuia un fel de izolaţie impermeabilă... Iar aceasta întreţinea deopotrivă lemnul şi şindrila pe care le întărea împiedicându-le să putrezească.

Era o construcţie destul de ingenioasă şi economică. Nu lăsa să se piardă nici un fir de căldură. Dar fumul era împiedecat să iasă din acoperiş şi din alte motive. Guvernele fanariote care conduseseră ţara sub stăpânirea turcă, neştiind cum să mai scoată bani de la români, introduseseră un impozit sau o taxă specială pe fum numită fumărit. Cronicile ne confirmă că trebuiau plătite impozite suplimentare pe fiecare coş de cărămidă situat pe acoperişul casei. Afară de celelalte impozite. Şi, pentru a-l evita cel puţin pe acesta, toţi românii şi-au dărâmat coşurile de cărămidă şi au lăsat fumul să se degajeze clandestin, dacă se poate spune aşa, pe marginile acoperişului podului. Lucrul s-a dovedit a fi util. Căci, pe lângă faptul că acest fum ungea acoperişul cu un strat impermeabil, pe lângă faptul că păstra podul cald, făcea şi o afumătorie unde se afumau carnea şi cârnaţii.

— Vei dormi aici pe cuptor, a spus părintele Melchisedec.

Cuptorul era locaşul făcut din cărămizi de deasupra vetrei.

— Lecţiile ţi le vei face la masa mea, a reluat părintele Melchisedec.

Stătea în picioare. Creştetul său alb atingea tavanul. Avea o voce de bas. O voce foarte frumoasă. Părintele Melchisedec, bunicul meu, era cel mai frumos om pe care l-am văzut. Era ca piscul unui munte. Un pisc cu zăpezi veşnice. Şi cu toată absurditatea ipotezei mele, mă gândeam uneori cum a putut Sfânta Scriptură face portretul lui Melchisedec, regele Salemului sau Ierusalimului[1], fără să-l fi cunoscut, fără să-l fi văzut pe bunicul meu, Marele Scobai. Fiindcă cei doi Melchisedec semănau ca două picături de apă. În Sfânta Scriptură, se spune că Melchisedec era *preot. Fără tată, fără mamă, fără spiţă de neam* [genealogie][2]. Privindu-l pe părintele Melchisedec, cu greu îţi puteai imagina că avea pe pământ o mamă, un tată şi o genealogie. Era în afara timpului. Genealogia sa nu era în istorie, ci în legendă. Numele său real era Toma Scobai, şi era preot paroh al cătunului Ierusalim de pe râul Ozana, în ţinutul Neamţ. A avut şaisprezece copii. Cu excepţia unuia toţi copiii săi sunt preoţi. Nepoţii şi strănepoţii săi sunt de asemenea preoţi. Iar fiicele sale sunt măritate cu oameni care, la rândul lor, s-au făcut preoţi. De ziua sărbătorii sale onomastice, când veneau la Ierusalimul de pe Ozana

---

[1] *Facerea* 14, 44.

[2] *Evrei* 7, 3.

copiii săi şi urmaşii copiilor lui, erau mai mulţi de două sute... Ocupau tot satul. Nici un laic printre ei. Toţi preoţi. Preoţi de ţară. În toate satele şi judeţele, în Neamţ, în Baia, în Suceava, în Bacău, în Roman... Părintele Melchisedec era adevăratul lor patriarh. Dar acum trăia cu desăvârşire singur. Absolut singur. Ca un sihastru. În această casă, care adăpostise odinioară atâta lume. Iar eu trebuia să stau cu el toată iarna, dacă nenorocirile şi molima provocate de bumbacul egiptean nu se sfârşeau.

Urcând pe cuptor, am încercat o senzaţie de bine, cum nu mai simţisem niciodată în viaţa mea. Între mica mea încăpere de pe cuptor şi odaia părintelui Melchisedec nu exista uşă. Cele două încăperi erau despărţite pe trei sferturi de peretele cald văruit în alb. O primă senzaţie de bine venea de la cuvertura care îmi slujea drept saltea şi care era aşezată pe cărămizile calde. E bine să dormi pe cuptor. Acasă nu aveam aşa ceva. A doua senzaţie de bine venea din linişte. Nu mai auzisem niciodată înainte liniştea cu urechile mele, aşa cum asculţi muzica. Cea mai frumoasă dintre toate muzicile e liniştea adevărată. Totală. Ai fi putut crede că acolo e o orchestră.

A treia senzaţie de bine venea din mireasma ce domnea în casa parohială a părintelui Melchisedec. La el era linişte, fiindcă nu mai erau copii. Ca la noi. Copiii nu sunt niciodată tăcuţi. Chiar dacă nu vorbeşte şi nu se mişcă, pe un copil îl auzi tot timpul. Mama mea, tatăl meu, fratele şi sora mea erau înconjuraţi de zgomotul vieţii care era în ei ca un izvor. Fiindcă viaţa este un izvor care curgând face zgomot. Chiar când dormi.

Părintele Melchisedec era tăcut. Ca morţii. Asemenea şi casa parohială. În seara aceea am făcut deci cunoştinţă cu tăcerea. Pentru prima dată în viaţa mea. După ce s-a rugat în şoaptă, părintele Melchisedec a adormit. Deşi şoptită şi destul de lungă, rugăciunea sa a fost ca un cântec tăcut, interior. Apoi a adormit. Foarte repede. Aşa cum dorm pisicile bătrâne care, dormind, par să toarcă mătase. Adevăratul sunet al tăcerii e zgomotul de mătase toarsă. Îndată după aceea am făcut cunoştinţă pentru prima dată cu tic-tacul unui ceas. Fiindcă părintele Melchisedec era una din rarele persoane din acel ţinut care avea un ceas de buzunar, din metal alb, pe care-l trăgea cu o cheie. Noi nu aveam acasă un ceas. În sat nu era nici un ceas. Mai văzusem, desigur, dar era pentru prima dată că îl auzeam cu adevărat. În tăcerea totală tic-tacul regulat suna ca un clopot. Era foarte frumos. Fiindcă tic-tacul era metalic, ca sunetul clopotelor, şi aveam impresia că era noaptea de Paşte, noaptea Învierii lui Hristos, când clopotele sună neîncetat în tot muntele. Aici, în casa parohială a părintelui Melchisedec, în fiecare noapte era Paştele. Datorită micuţului ceas care se odihnea pe masa de stejar, lângă pat, clopotele sunau toată noaptea.

Mai târziu, când tăcerea a devenit şi mai mare — şi pot să spun că tăcerea sporeşte în intensitate ca şi muzica — când tăcerea a devenit deci asurzitoare, am auzit un zgomot tainic, la fel de regulat ca şi cel al ceasului. Era un zgomot ascuns. Erau carii, micile făpturi care sapă în lemn galerii fine ca firul de păr. Şi săpând fac un zgomot asemănător unui tic-tac. Nu-i vedeam. Dar erau tovarăşii

mei nocturni la părintele Melchisedec. Desigur, acestea nu erau decât instrumente minore acompaniind marile instrumente ale orchestrei tăcerii, clopotele de Paşte ale ceasului şi zgomotul de mătase toarsă pe care o făcea respiraţia părintelui Melchisedec. Trăiam clipe de legendă. La fel de plăcute ca muzica tăcerii, ca muzica clopotelor ceasului, ca respiraţia părintelui Melchisedec, şi ca lucrarea cariilor nevăzuţi însoţitori ai marii linişti, era căldura corpului meu pe cuptor şi deliciile mirosului. Căci mirosea a curat. Mirosul cel mai rar şi mai preţios din câte sunt pe pământ. Nici un parfum nu poate egala mirosul curăţeniei. La părintele Melchisedec totul era curat. Era atât de puţină viaţă, încât nu se putea murdări nimic. Fără viaţă, nu există murdărie. Mirosul de bucătărie care împute de obicei locuinţele oamenilor, impregnând zidurile, lemnăria, era aici aproape inexistent de mai mulţi ani. Din când în când lemnăria era ceruită de către femeile satului. Când făceau marea curăţenie la biserică, făceau, cu aceeaşi pietate şi rigoare, o curăţenie mare şi la casa parohială. Se simţea deci mirosul de lemn adevărat. Şi mirosul de piatră pe care nimic nu-l întinase. Era şi mireasmă de busuioc. Şi mireasmă de apă. Într-un loc foarte curat aceste miresme, ale apei şi lemnului, mirosul de in, de lână şi de piatră, se simt exact aşa cum într-un loc foarte tăcut se simt carii lucrând în adâncul lemnului, săpându-şi galeriile fine ca firul de păr.

Mă simţeam bine. A fost locul de pe pământ unde m-am odihnit cel mai bine în toată viaţa mea. Poate singurul loc unde am cunoscut odihna adevărată.

Părintele Melchisedec se numea Marele Scobai. Era un pleonasm. Fiindcă nu există mici scobai. Un scobai este întotdeauna mare. Aşa cum un elefant sau o balenă sunt în mod normal animale mari. Scobaii sunt nişte peşti.

Cu excepţia topirii zăpezilor şi a marilor ploi, râul care traversează satul Ierusalim îşi trage apele din izvoare. Tot restul timpului, râul Ozana — care vine de la biblicul strigăt de laudă Osana — îşi trage apele direct din izvoarele muntelui. Apele sale sunt curate ca lacrimile, reci, limpezi, şi având aproape totdeauna aceeaşi adâncime. E un râu foarte mic. Curge pe un strat de pietriş alcătuit din pietre tari şi curate, şlefuite ca nişte capace şi rotunde ca nişte discuri de argint. Ai fi putut crede că acest râu este bun pentru păstrăvi. Dar nu era. Singurii şi foarte rarii păstrăvi care se aflau în Ozana erau foarte mici. Aveau cel mult patru sau cinci centimetri. Peşti pitici. Dar vii ca scânteile electrice. Ca argintul viu. Dacă i-ai fi prins pe toţi cei din râul Ozana, de-abia ai fi adunat câteva kilograme. Deci numai copiii pescuiau în Ozana. Cu mâna, sau abătând cursul apei, se întâmpla să prinzi patru sau cinci peştişori care n-au avut timp să se salveze. La noi cuvântul peşte înseamnă ceva minuscul.

Dar, în acelaşi timp, în anotimpul ploilor diluviene, când apele râului Ozana se întind pe o lărgime de câteva sute de metri şi când apele se rostogolesc aducând arbori uriaşi, stânci rupte din munte, legenda spune că din ocean sau din mare vin peşti mari, mai lungi de un metru, numiţi scobai. Ca toate apele de munte, şi apele Ozanei se retrag la fel de repede cum au crescut.

De îndată ce se retrag, atunci în râu se găsesc scobai. Cu sutele. Peşti mari cât un copil mic. Şi care pot fi adunaţi din albie, fiindcă apa este prea mică pentru ei.

N-am văzut niciodată scobai. Apele Ozanei s-au umflat şi au inundat regiunea, aducând stânci, arbori, mori şi case, dar după retragerea apelor, nu am văzut scobai. Nici eu, nici altcineva. Dar am fost asiguraţi că există şi uneori vin. Că există generaţii în decursul cărora scobaii sosesc în Ozana mai multe primăveri consecutiv. Dar acest lucru s-a petrecut desigur cu foarte, foarte mult timp în urmă. Fiindcă nici chiar cei mai bătrâni săteni nu văzuseră vreodată scobai. Totuşi, chiar şi astăzi, în adâncul inimii mele, datorită probităţii ştiinţifice a veacului meu (atât cât e cu putinţă unui poet să aibă), nu mă îndoiesc de existenţa scobailor. În cărţile de ştiinţă stă scris că anumiţi peşti de mare urcă pe cursul râurilor pentru a-şi depune icrele în apele reci, aproape de izvoare. Acest fapt este neîndoielnic. O spun tratatele ştiinţifice. E un fapt dovedit. Dar pentru a veni din Marea Neagră până la Ierusalimul de pe Ozana, pe versantul răsăritean al Carpaţilor, aceşti peşti au un lung drum de făcut. Nu este numai o distanţă mare. Dar, dacă se supun legilor verificate, ei trebuie să schimbe de cinci sau şase ori râul. Din Marea Neagră, ar trebui să treacă în Delta Dunării, apoi să o ia pe unul dintre cele trei braţe ale Dunării. Să urce apoi pe Siret, pe Moldova, şi în fine pe Ozana. Prea multe schimbări de curs pentru ca lucrul să fie plauzibil. Dar acest fapt s-a întâmplat odată sau de două ori şi, de aceea, oamenii aşteaptă încă, după generaţii,

sosirea acestor peşti mari, pe care să-i prindă şi să-i mănânce. Fiindcă peştele lipseşte cu desăvârşire din hrana noastră.

Trăim deci cu speranţa, mai ales atunci când ne este foame, că marii scobai, peştii imenşi ai mării, vor veni să se arunce în albia Ozanei. Marii scobai sunt pentru oamenii din ţinutul meu ce este Moby Dick pentru vânătorii de balene.

Dacă peştii, dacă marii scobai sunt o legendă, scobaii-oameni, ca bunicul meu, părintele Melchisedec, sunt o realitate. Scobaii în ţinutul Neamţ sunt cu miile. Toţi din aceeaşi familie. Au venit din cealaltă parte a Carpaţilor. Din Transilvania. Sunt români adevăraţi. Toţi erau crescători de cai şi de vite. Oameni aspri, de munte. Alungaţi din munţii lor din Transilvania în urmă cu cinci sau şase secole. Au venit pe versantul răsăritean trecând Carpaţii, în căutarea unui nou pământ pentru ei şi pentru caii lor. Coborând spre Neamţ, pe râurile Ozana, Bistriţa, Siret, Moldova, Topoliţa, au întâlnit de fiecare dată câte un călugăr cu camilafca sa care îi rugau foarte politicos să nu se oprească, ci să-şi continue drumul.

— Aceste ţinuturi aparţin Locurilor Sfinte, explicau monahii. Ţin de mănăstirile de la Ierusalim şi de la Muntele Athos... Nu vă puteţi lăsa caii să pască aici, mergeţi în drumul vostru...

Într-adevăr, aşa cum am văzut, în ciuda sau mai degrabă din pricina ocupaţiei musulmane, toate pământurile fuseseră închinate Locurilor Sfinte, mănăstirilor din Grecia, Turcia, Palestina şi întregul Orient Mijlociu. Pe tot versantul răsăritean al Carpaţilor, mai ales în ţinutul Neamţ, nu erau decât monahi, în majoritate români,

printre care se aflau şi greci, ruşi, bulgari, sârbi, albanezi. Trăiau în sutele de mănăstiri, schituri, chilii, peşteri, paraclise. Marea lor majoritate duceau o viaţă îngerească, de rugăciune şi sărăcie; dar unii dintre ei se ocupau şi de administrarea pământului, de exploatarea pădurilor, de contabilitate, de cultură, şi tot ceea ce se recolta trimiteau mănăstirilor de la Locurile Sfinte, care erau proprietare. Pământurile erau cultivate de robi care aparţineau de asemenea mănăstirilor. Crescătorii de cai, strămoşii părintelui Melchisedec, nu au găsit deci decât monahi şi robi. Ar fi vrut să vorbească cu proprietarii. Dar proprietarii erau mănăstirile de la Locurile Sfinte. O realitate în acelaşi timp foarte îndepărtată şi foarte vagă. Nou-veniţii nu se puteau întoarce de cealaltă parte a Carpaţilor. Nu mai puteau nici să înainteze, căci în jos se afla câmpia care le-ar fi ucis caii. Şi i-ar fi ucis şi pe ei. Un om de la munte nu poate trăi decât la munte. De îndată ce coboară la câmpie, e pierdut. Nu mai poate să doarmă, nici să mănânce, nici să respire. Desigur că mai erau şi alte motive pentru care nu puteau coborî la câmpie. Dar nu puteau nici să mai rămână.

— Dacă vă faceţi călugări sau robi, puteţi rămâne în ţinutul Neamţ, le-au spus călugării. Aici nu sunt decât călugări şi robi...

Nou-veniţii nu se puteau face călugări. Aveau deja femei, copii şi turme. Şi nu aveau nici un chef să se despartă de femeile lor, nici de caii lor. N-aveau vocaţia sărăciei, nici a celibatului şi a ascultării. Erau crescători de cai. Şi, mai ales, oameni liberi. Mândri. Care nu-şi plecau genunchii decât în faţa lui Dumnezeu.

Robii şi călugării le-au admirat caii, portul, statura şi femeile lor. Călugării şi robii i-au văzut pe aceşti oameni de la munte atât de înalţi, încât pe lângă ei păreau nişte pitici, la fel de mici ca peştii din Ozana. Şi i-au numit scobai, adică peşti mari. Atât prin libertatea lor, cât şi prin bogăţia şi demnitatea lor, precum şi prin statura lor, nou-veniţii erau incredibil mai măreţi decât robii. Toţi sau aproape toţi măsurau doi metri înălţime. Astfel porecla de scobai le-a rămas pentru totdeauna. Numele peştelui gigant, legendar, a devenit numele lor de familie.

Şi pentru că e cu neputinţă ca omul să nu găsească o soluţie la problemele sale — fiindcă omul e o fiinţă inteligentă ca Dumnezeu şi ca îngerii — Marii Scobai au propus un târg monahilor:

— Voi aveţi aici mănăstirile voastre. Datoria voastră e să vă rugaţi în isihie, în linişte, în izolare. Prin ascultare vă ocupaţi şi de administrarea pământurilor, aveţi pe lângă voi, sub porunca voastră, în proprietatea voastră un popor întreg de robi care munceşte pentru mănăstiri. Îi botezaţi, îi înmormântaţi, îi primiţi zi şi noapte în mănăstiri cu liota lor de copii, cu femei, cu mizeriile lor. Deci nu mai sunteţi izolaţi... Fiindcă viaţa tulburată de robi şi de femeile lor nu mai e monahală.

— E adevărat, au recunoscut monahii adunaţi la sfat la cererea Marilor Scobai.

— Noi suntem câteva sute de scobai şi suntem bogaţi. Vă facem o propunere: să zidim biserici în toate satele robilor. Numai pentru robii voştri. Ca să nu mai vină să vă deranjeze în incinta mănăstirilor. Le vom împrejmui şi cimitirele. Şi toate acestea din banii noştri.

Monahii erau foarte încântați, dar au întrebat:

— Și voi veți intra în mănăstire ca și călugări, nu-i așa? După ce vă veți vinde caii și veți zidi bisericile, veți fi săraci! Vă veți face monahi, nu-i așa?

— Nu, a răspuns căpetenia Marilor Scobai. Vrem să facem din oamenii noștri parohii oamenilor voștri. Oamenii noștri vor primi preoția de la voi. Vor fi preoți, diaconi și cântăreți în bisericile pe care le vor zidi cu banii și cu mâinile lor... Și, din generație în generație, aceste biserici vor avea drept preoți pe scobai... Ne puteți pune la încercare, ca să vă convingeți că suntem creștini adevărați și vrednici de a primi preoția.

S-a făcut o lungă cercetare. Si s-a recunoscut că marii scobai își părăsiseră țara tocmai pentru a rămâne creștini. Cine îndură exilul pentru Hristos este vrednic să primească preoția. Este o încercare mai aspră decât seminarul.

— Puteți zidi bisericile și, atunci când veți vrea, veți primi preoția de la episcopul nostru.

Era un lucru foarte înțelept, fiindcă pentru a fi vrednic de preoție exilul, martiriul, lanțurile fac cât o diplomă de licență în teologie, o diplomă eliberată de un seminar. Târgul I-a plăcut lui Dumnezeu. Pentru că era un târg drept. Hristos nu Și-a ales Apostolii dintre doctorii în teologie. Nici dintre cei cu diplome. Nu, Hristos a ales oameni simpli. Obișnuiți. Ca Marii Scobai. Căci s-a spus: *Dacă Hristos ar fi trimis ca apostoli în lume înțelepți, s-ar fi spus că acești înțelepți ar fi convins și ar fi câștigat oamenii sau că i-ar fi înșelat și pus stăpânire pe ei. Dacă Hristos ar fi trimis bogați, s-ar fi spus că acești bogați ar fi cumpărat poporul hrănindu-l și așa ar fi pus*

stăpânire pe el stricându-l cu bani. Dacă ar fi trimis oameni puternici, s-ar fi spus că aceştia ar fi atras lumea prin forţă sau ar fi constrâns-o prin violenţă[1].

Deveniţi parohii robilor şi preoţii bisericilor pe care ei înşişi le-au construit cu banii şi cu mâinile lor, scobaii — refugiaţi din ţara lor pentru Hristos — au fost vrednici de sarcina lor. Au rămas acolo timp de veacuri. Şi Dumnezeu i-a primit. Respingând doar din când în când câte unul sau doi dintre ei, pe generaţie. Şi anume pe acei dintre scobai pe care nu-i vroia preoţi. Şi monahii erau mulţumiţi căci şi-au regăsit liniştea. Robii nu mai veneau să-i deranjeze cu problemele lor, cu căsătoriile, botezurile, înmormântările şi durerile lor. La rândul lor, robii erau mulţumiţi că aveau biserica aproape de cătunele lor şi un preot al lor. Proprietatea lor. Era singurul lucru pe care îl aveau robii. Şi pe care nu trebuiau să-l împartă cu alte sate. Marii Scobai erau şi ei mulţumiţi, căci s-au putut opri în ţinutul Neamţ fără să se facă nici robi, nici călugări. Au construit deci vreo sută de biserici. Şi case parohiale pentru oamenii deveniţi preoţi şi pentru familiile lor. Cei mai buni şi cei mai în vârstă dintre ei au primit preoţia. Şi fiii, lor s-au dus la seminar. Şi aceasta vreme de secole. Şi lumea s-a obişnuit să aibă un Mare Scobai preot paroh al robilor. Al celor nevoiaşi. Şi Marii Scobai au continuat şi după eliberarea robilor să fie slujitorii lui Dumnezeu în bisericile zidite de ei. Au rămas liberi.

---

[1] ÉPHREM DE NISIBE, *Diatessaron* 20, SC 121, Paris, 1966.

N-aveau nici o legătură cu călugării. Îşi câştigau viaţa crescând cai, lucrând pământul, muncind cu braţele lor. Părintele Melchisedec a defrişat cu mâinile sale un mărăciniş care nu aparţinea nimănui. A sădit la Ierusalim cea mai frumoasă livadă care se afla în ţinutul Neamţului şi care îl ajuta să câştige destui bani pentru a plăti taxele de seminar şi a face zestrea celor şaisprezece copii ai săi. În acest fel, în toate satele care purtau numele din Vechiul şi Noul Testament şi nume ale sfinţilor — numele mănăstirilor cărora le aparţinuseră odinioară — preoţii parohi sunt toţi din familia Marilor Scobai. Mama mea s-a născut Maria Scobai. La Ierusalim. Şi iată că eu trebuia să-mi petrec primul an de şcoală în casa parohială a părintelui Melchisedec, cel mai bătrân dintre Marii Scobai, din Ierusalim. Primul meu învăţător, directorul şcolii comunale de lângă casa parohială, era un frate de-al mamei mele. Un fiu al părintelui Melchisedec. Fiul său mai mare. Absolvise seminarul cu o diplomă strălucită. Dar nu s-a făcut preot. Căci n-a vrut Dumnezeu. Nu-i creştea barbă, semn că nu trebuia să fie preot. Atunci a devenit învăţătorul şcolii din Ierusalim. Mama mea a învăţat să scrie şi să citească cu el. De asemenea şi Ionel Mălai, ucigaşul din Ierusalim. El fusese colegul mamei mele la şcoala unde trebuia să merg şi eu a doua zi.

Deodată am fost cuprins de teamă. Mi-am adus aminte de cuvintele mamei preotese: „Din pricina bumbacului venit din Egipt şi pe care preotul a îndrăznit să-l vândă, se vor abate asupra noastră cele zece plăgi ale Egiptului." Ele începuseră deja. Cu furtul. Cu crima din casa parohială. Cu mo-

lima satului. Iar ultima plagă avea să fie moartea întâi-născuţilor. Eram un întâi-născut. Eram deci în primejdie. Pentru că am fost avertizat că ucigaşul din Ierusalim va atenta la viaţa mea. Fiindcă tatăl meu l-a rănit, sau pentru că el credea că tatăl meu l-a rănit. Ucigaşul din Ierusalim putea să intre. Să mă strângă de gât. Pe cuptor. În casa parohială a părintelui Melchisedec.

M-am trezit strigând. În camera sa părintele Melchisedec nu dormea. Era îmbrăcat. Lampa era aprinsă. Transpirat, m-am refugiat lângă el.

— Pune-te în genunchi, mi-a poruncit părintele Melchisedec. Afară cântau cocoşii. Părintele Melchisedec şi-a luat epitrahilul aşezat într-o grindă a tavanului, l-a sărutat şi l-a pus după gât. Şi a început rugăciunea.

Era slujba miezonopticii. Nu ştiam că există aşa ceva. Tatăl meu nu săvârşea niciodată slujbă la miezul nopţii.

XIII

Repetiţia generală a învierii morţilor

A fost pentru prima dată în viaţa mea când am asistat la săvârşirea slujbei de la miezul nopţii, şi care la noi românii se numeşte *miezonoptică*, iar în greceşte se numeşte „mesonyktikon". Puţini oameni ştiu că există o slujbă la miezul nopţii. Ea există doar la ortodocşi şi nu se săvârşeşte de fapt decât în mănăstiri. Părintele Melchisedec era deja îmbrăcat când am intrat la el, înspăimântat de coşmarul meu. Fiindcă visasem că ucigaşul din Ierusalim venea pe cuptorul meu şi voia să mă strângă de gât. În sutană şi anteriu, părintele Melchisedec citea slujba ceasurilor. Avea un epitrahil roşu cu ciucuri aurii. Era frumos în lumina lumânării care ardea în mijlocul mesei. Deşi întorcea paginile Ceaslovului, în realitate părintele Melchisedec nu citea slujba miezonopticii. O ştia pe dinafară. Mai mult, cum am aflat mai târziu, chiar dacă ar fi vrut să citească, i-ar fi fost cu neputinţă, fiindcă era aproape orb. Întorcea paginile fără să vadă literele, urmărind însă textul cu ochii, căci Tipicul cere ca preotul să nu recite niciodată pe dinafară, ci să citească slujba. Mai ales Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie. Şi

îngenunchind aşa cum mi-a poruncit, priveam statura sa. Uriaşă. Un adevărat stâlp. O legătură de unire între tavan şi podea. Mai mult încă, o legătură de unire între tavanul cel mai înalt al cerului şi podeaua pământului. Şi părintele Melchisedec rosti minunat rugăciunea Sfântului Vasile: *Curăţeşte-ne pe noi de toate întinăciunile trupeşti şi sufleteşti, făcându-ne locaş cinstitului şi sfântului Tău Duh. Şi ne dăruieşte nouă cu inimă veghetoare şi curată să trecem toată noaptea acestei vieţi, aşteptând luminata şi sfânta zi a Unuia-născut Fiul Tău, a Domnului şi Dumnezeului şi Mântuitorului nostru Iisus Hristos, când va veni pe pământ cu slavă să judece pe toţi şi să răsplătească fiecăruia după faptele lui. Ca să nu fim aflaţi zăcând şi dormitând, ci priveghind şi sculaţi întru lumina poruncilor Lui.*

Slujba miezonopticii a durat aproape o oră. După care, părintele Melchisedec şi-a scos epitrahilul, l-a sărutat, l-a îndoit şi l-a aşezat la loc între grinzi şi tavan, împreună cu cartea de rugăciuni. Apoi a deschis o cutie metalică, o cutie veche de ceai, şi mi-a dat struguri uscaţi.

Purta o centură mare neagră, de piele. Ochii săi erau şi mai luminoşi decât de obicei. La lumina lumânării care ardea în mijlocul mesei, barba sa albă părea pudrată cu aur, ca zăpada sub lună, pe piscurile înzăpezite.

— Tu n-ai luat parte niciodată la o slujbă de miezonoptică? a întrebat el în timp ce mâncam strugurii uscaţi.

— Nu, am răspuns eu. Tata nu se scoală niciodată noaptea ca să săvârşească miezonoptica.

— Dumnezeu ne-a poruncit să ne rugăm de şapte ori pe zi[1], mi-a explicat părintele Melchisedec. Prima rugăciune aşezată de Hristos Însuşi e slujba miezonopticii. Căci s-a spus: *Vegheaţi, dar, că nu ştiţi când va veni stăpânul casei: sau seara, sau la miezul nopţii, sau la cântatul cocoşilor, sau dimineaţa*[2]. Miezonoptica e de fapt o repetiţie generală a învierii morţilor şi a celei de-a Doua Veniri a lui Hristos pe pământ.

Părintele Melchisedec mi-a făgăduit să mă ducă să asist odată la slujba miezonopticii într-una din marile mănăstiri care se află în munţii noştri. A spus:

— Exact la miezul nopţii toate clopotele bisericilor şi toate toacele încep să sune din plin. Deodată. Clopotele de la miezul nopţii simbolizează sunetele trâmbiţelor care vor suna în Ziua de Apoi, la învierea morţilor. Auzind trâmbiţele îngerilor, morţii vor ieşi din mormintele lor. Toţi. De unde au fost îngropaţi. Cei care au murit înecaţi vor ieşi de pe fundul mărilor. Cei care au fost mâncaţi de animalele sălbatice vor ieşi din pântecele animalelor. Şi toţi vor alerga în faţa tronului lui Hristos Care va sta pe scaunul de judecată. Înconjurat de îngeri.

La miezul nopţii, auzind clopotele şi toaca, călugării care dorm în chiliile lor răspândite în pădure, în jurul bisericii, se trezesc din somn aşa cum morţii se vor trezi în mormintele lor. Şi călugării ies din patul lor şi din chilia lor aşa cum morţii vor ieşi din mormintele lor. Călugării din

---

[1] *Psalmii* 118, 64.

[2] *Marcu* 13, 35.

toate mănăstirile de pe pământ ies din paturile lor la miezul nopţii. Şi aleargă spre biserică, unde preotul îmbrăcat în odăjdii îi aşteaptă în faţa altarului, aşa cum Hristos va aştepta pe tron sosirea tuturor oamenilor înviaţi. Şi apoi — când monahii sunt cu toţii prezenţi — începe săvârşirea slujbei miezonopticii.

— Dumneata faci în fiecare noapte această repetiţie generală a învierii?

— Da, a răspuns părintele Melchisedec. Sunt şi mulţi mireni care se scoală la miezul nopţii şi săvârşesc această recapitulare a învierii pe care noi o aşteptăm după moarte.

Simţeam că pentru părintele Melchisedec această slujbă care simbolizează învierea şi Judecata de Apoi era una din slujbele sale preferate. Şi nu mă înşelam. Căci numaidecât a adăugat:

— Trăim în aşteptarea învierii noastre. E scopul suprem al oricărui om. Şi ne petrecem viaţa în aşteptare. Învierea noastră va fi uimitoare. Nimeni nu şi-o poate închipui. Hristos va veni din nou. Printre noi.

— Iar noi vom învia cu trupurile, cu ochii noştri, cu oasele noastre? am întrebat eu. Şi vom trăi veşnic?

— Carnea şi oasele noastre vor învia şi ele. Fiindcă trupul nostru este templul duhului nostru. Şi trupul a suferit pe pământ aceleaşi încercări ca şi sufletul. Deci va învia şi el. Şi va avea şi el viaţă veşnică. Dar va fi transfigurat... tu ştii ce înseamnă transfigurat?

— Nu.

— Înseamnă că vom fi aceiaşi, ca acum, în carne şi oase, dar că trupurile noastre vor fi luminoase,

dezbrăcate de orice întinăciune. Cum era trupul lui Hristos pe Muntele Taborului...

Văzând că era greu să-mi explice aceasta, părintele Melchisedec a luat cartea Părinţilor aflată între grinzile tavanului alături de epitrahil, şi mi-a cerut să o deschid la pagina unde se găsea o floare uscată de mac şi să citesc cu voce tare. Am făcut cum mi-a poruncit. Şi am citit:

... Pavel atinge această întrebare atunci când spune: „Trebuie ca ce este stricăcios să fie îmbrăcat întru nestricăciune"[1]*. Fiindcă acest trup nu învie această făptură proastă pe care o cunoaştem, şi totuşi învie acelaşi trup. Îmbrăcat în nestricăciune şi prefăcut aşa cum fierul în foc devine foc sau aşa cum Domnul Care-l învie ştie că trebuie să fie. Trupul acesta învie, dar nu mai rămâne ca aici, pe pământ: rămâne veşnic. Nu mai are nevoie de hrană ca să se susţină, nici de scări ca să urce. Devine duhovnicesc. Lucru minunat şi de o atât de înaltă vrednicie, că n-am putea-o rosti. „Atunci, se spune, drepţii vor străluci ca soarele şi luna şi ca strălucirea tăriei cerului"*[2]*. Dumnezeu, Care prevedea necredinţa oamenilor, a dat licuricilor foarte mici puterea de a scânteia raze luminoase, ca acest lucru care izbeşte privirile noastre să ne ajute să credem ceea ce ne aşteaptă. Fiindcă Cel care a dat o părticică poate da şi întregul, şi Cel care a făcut să lumineze un simplu vierme, cu atât mai mult va face să strălucească drepţii*[3].

---

[1] *1 Corinteni* 15, 53.

[2] *Matei* 13, 43; *Daniel* 12, 3.

[3] SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *Catheheses* 18, PG 33, 1040A.

Aveam lacrimi în ochi atât de fericit eram citind că noi, oamenii, şi mai cu seamă noi, sărmanii Moldovei, care pe acest pământ avem trupul ros de foame, de oboseală, de pelagră, această boală provocată de mălai (şi pe care o cunosc toţi mâncătorii de mălai) noi care aici, la marea periferie răsăriteană Europei, suntem cei mai mizerabili şi mai proletari de pe pământ, călcaţi în picioare de năvălitorii din Răsărit, vom avea într-o zi un trup care va străluci ca luna şi soarele. Din moment ce un simplu, mizerabil şi minuscul licurici poate străluci seara ca o stea, trupul omului drept poate străluci cu atât mai mult, ca luna şi soarele. Dovada învierii luminoase a trupului după moarte şi a Doua Venire a lui Hristos ne este dată de Dumnezeu într-un chip neîndoielnic şi uimitor în exemplul licuriciului. În timpul zilei, el are culoarea unei pietre, a unei fărâme de pământ, şi e zdrobit sub picioare, fără să i se dea atenţie, aşa cum istoria îi zdrobeşte pe moldoveni, dar noaptea străluceşte ca o mică stea...

Aşa vom fi noi, românii, pe care toţi ne dispreţuiesc aici, pe pământ, şi ne zdrobesc... Vom străluci însă la Parusie, la a Doua Venire şi la învierea morţilor. Înviere aşteptată şi repetată la mijlocul fiecărei nopţi în toate mănăstirile... Şi la care tocmai am asistat pentru prima dată în această noapte. De fericire mi s-au umezit ochii. Fiindcă neînsemnata mea carne, trupul meu slăbuţ şi plăpând de băiat de şapte ani, va fi într-o zi luminos şi va dobândi veşnicia... Nici o doctrină zisă materialistă n-a proclamat vreodată că materia din care e făcut trupul omului este veşnică... Materialismul lor este o escrocherie în comparaţia

cu învăţătura creştină care promite nemurirea materiei trupului omenesc îndumnezeit, sfinţit şi devenit luminos prin unire cu Dumnezeirea.

Am continuat lectura:

Vom învia, aşadar. Toţi vom avea un trup veşnic, dar trupurile noastre nu vor fi asemănătoare... Dacă unul e drept, primeşte un trup ceresc care să-i îngăduie să stea cu vrednicie în tovărăşia îngerilor. Dacă altul e păcătos, primeşte un trup veşnic şi în stare să îndure pedeapsa păcatului fără a fi mistuit în focul cel veşnic. Pe drept cuvânt, Dumnezeu se foloseşte aici de un lucru sau altul. Căci nimic nu se face în noi fără trup. Gura noastră blestemă, şi tot gura noastră se roagă. Mâna noastră fură şi tot mâna noastră face milostenie. Şi aşa mai departe. Deci, întrucât în orice împrejurare trupul a fost slujitorul credincios al sufletului, împărtăşeşte soarta lui şi pe mai departe[1].

Din acea noapte mi-am privit trupul, tovarăşul credincios al sufletului meu, cu alţi ochi. Şi aştept Parusia ca pe cel mai mare eveniment care se poate produce vreodată.

În zilele noastre, în acest an 1968, lumea a rămas uimită de minunile şi tehnicile extraordinare ale ştiinţei medicale care poate înlocui inima din pieptul oamenilor prin transplant. Omul deci trăieşte aici, pe pământ, cu inima altuia. Aşa cum poţi vedea cu ochiul altuia. Cu rinichiul altuia. Sau cu piciorul altuia.

Noi, creştinii, ne bucurăm profund de aceste minuni tehnologice. Orice vindecarea, orice înce-

---

[1] SFÂNTUL CHIRIL AL IERUSALIMULUI, *ibid.*, PG 33, 1040B.

tare a suferinţei trupeşti, ne umple de bucurie. Dar ştim că aceasta nu e totul. Există şi altceva. Fiindcă noi aşteptăm sfârşitul vremurilor, învierea morţilor, Judecata de Apoi, Parusia şi apocatastaza, adică restaurarea creaţiei în integritatea ei primordială. Noi suntem siguri de a Doua Venire a lui Hristos, de învierea morţilor. Doar modul în care se vor realiza lucrurile apocatastazei, ale restaurării, rămâne o taină. Nu ştim totul. Dar, după descoperirile făcute câtorva aleşi şi după tradiţia păstrată de Biserică, se poate presupune că în ziua aceea morţii îşi vor deschide mormintele şi vor ieşi afară. În Moldova mea natală, în nordul României, se află în satul Voroneţ o biserică care datează din secolul XV. Pe aceste ziduri se află înfăţişate scene ale apocatastazei. Se văd îngerii care sună din trâmbiţe. Toate mormintele se deschid şi morţii ies afară. Un lup, care a mâncat mâna unui om, vine să i-o aducă înapoi proprietarului ei. Din gura unui leu iese capul unui copil. Monştrii marini şi peştii lasă să iasă afară trupurile celor înecaţi. Corbii şi păsările de pradă redau carnea cadavrelor pe care le-au devorat pe câmpurile de bătălie. Toată creaţia este restaurată în integritatea ei. Aceasta este apocatastaza. În ziua aceea piciorul cel negru transplantat de Sfinţii Cosma şi Damian va părăsi trupul diaconului Iustinian înviat şi se va întoarce la proprietarul său negru. Inima tinerei fete transplantate de doctori unui bărbat va reveni în pieptul din care a fost luată. La fel inima negrului transplantată unui bolnav alb. Aşa cum se spune: *Ştiu că Răscumpărătorul meu este viu şi că El, în ziua cea de pe urmă, va ridica iar din pulbere această*

piele a mea ce se destramă. Şi afară din trupul meu voi vedea pe Dumnezeu. Pe El Îl voi vedea, şi ochii mei Îl vor privi, nu ai altuia[1].

Grefele de membre, părţile amputate sau adăugate la *hainele de piele*[2], la trupul de carne al omului, nu sunt valabile decât pentru perioada foarte scurtă pe care omul o petrece pe pământ.

— A Doua Venire a lui Hristos poate avea loc chiar în vremea noastră? l-am întrebat pe bunicul meu.

— În orice ceas din zi şi din noapte, toată viaţa noastră, noi aşteptăm a Doua Venire a lui Hristos. E singurul mare eveniment pe care-l aşteptăm. Şi care ne interesează cu adevărat. În el însuşi.

— Putem fi deci în viaţă atunci când va veni? am întrebat eu.

— Hristos poate veni chiar şi în această noapte. Chiar şi în acest ceas. Şi oamenii care vor fi atunci vii vor trece de la viaţă la veşnicie, fără a cunoaşte mormântul. E una din tainele ce se vor descoperi la vremea lor... Datoria noastră e să aşteptăm. Şi să fim pregătiţi. Căci dacă noi nu suntem pregătiţi pentru lucrurile mari, nu are nici un rost să fim pregătiţi pentru cele mici.

Mi-am ridicat ochii spre părintele Melchisedec. Desigur, era atât de bătrân că nu te mai puteai gândi că a avut şi el un tată, o mamă pe acest pământ, o genealogie. Ca Melchisedec din Sfânta Scriptură. Era mai presus de vreme. Aşa cum Mont Blanc e mai presus de ceilalţi munţi din Alpi. Era preot, ca tatăl meu, ca toţi ceilalţi preoţi.

---

[1] *Iov* 19, 25–27.
[2] *Facerea* 3, 21.

Dar, în acelaşi timp, era preot *altfel*. Sigur, n-avea nimic în plus, dar se vedea, se simţea că era altfel. Avea ceva care nu ţinea doar de cele pământeşti. Mai întâi, era înalt de doi metri. Drept. De când era preot, adică aproape de totdeauna, nu şi-a tăiat niciodată părul. Încă din Vechiul Testament, a nu-ţi tăia părul era *semn de sfinţenie şi îndoită afierosire lui Dumnezeu*[1]. Deşi foarfecele nu s-a atins niciodată de capul său, părul şi barba sa albe ca un stihar preoţesc, şi care îi cădeau mai jos de centură, erau foarte îngrijite. Strălucind de curăţenie. Şi ordonate. Desigur, părul său creştea în toate direcţiile. În direcţiile pe care le-a rânduit Dumnezeu. Căci până şi direcţia în care trebuie să crească un fir de păr este stabilită de Dumnezeu. Şi cum pe capul părintelui Melchisedec părul creştea în toate direcţiile hotărâte de Dumnezeu, aspectul părului său era superb. Foarte frumos. Nici un coafor la modă n-ar fi putut să realizeze o coafură asemănătoare. Căci era făcută de Dumnezeu. Şi mâna omului nu poate să facă un lucru mai bun decât Dumnezeu. Oricât de mare şi iscusit ar fi acel om.

Părintele Melchisedec purta aceeaşi sutană ca toţi preoţii ortodocşi, acelaşi anteriu ca şi tatăl meu. Dar, deşi era aceeaşi, haina sa preoţească era diferită. Sutana sa era ceva mai mult decât cea a celorlalţi preoţi. Făcea parte din trupul său. Aşa cum scoarţa marilor stejari face parte din copac. Şi chiar dacă şi-ar fi scos sutana, n-ar fi rămas gol. Pentru că însăşi pielea sa devenise o haină preoţească. O singură piesă vestimentară

[1] *Numerele* 6, 5.

îl deosebea de ceilalţi preoţi şi de tatăl meu. Purta o centură. O centură neagră de piele. Din piele neagră şi aspră, pe care o purta peste brâu. Şi ceilalţi preoţi poartă — uneori — o centură, dar de stofă. Doar călugării poartă centură de piele. Şi părintele Melchisedec o purta ca şi călugării. *Iată deci oşteanul lui Hristos îmbrăcat cu hainele sale. El are şi o cingătoare strânsă peste şale. El trebuie să ştie că această cingătoare nu este un semn lipsit de importanţă al sfinţeniei ce se cere de la el. Într-adevăr, încingerea mijlocului şi îmbrăcarea unei piei moarte înseamnă că el îşi asigură omorârea mădularelor în care sunt păstrate seminţele patimii, înţelegând că acea poruncă evanghelică care spune „să fie şalele voastre încinse"*[1] *trebuie înţeleasă prin tâlcuirea Apostolului: „Drept aceea, omorâţi mădularele voastre, ale omului pământesc: desfrânarea, necurăţia, patima şi pofta cea rea"*[2]. *De aceea citim în Sfintele Scripturi că au purtat cingătoare numai cei care şi-au stins prin osteneală şi virtute focul poftelor trupului*[3].

— Ţie ţi-e frică de ucigaşul din Ierusalim? a întrebat deodată părintele Melchisedec.

Mi-am plecat ochii. Desigur, mi-era teamă. Dar acum, după ce am auzit şi înţeles că după moarte vom fi atât de fericiţi şi mai luminoşi decât stelele, cum să mai vorbeşti despre frica de moarte? Dar, cu toate strălucirile vieţii viitoare,

---

[1] *Luca* 12, 35.

[2] *Coloseni* 3, 5.

[3] Sfântul Ioan Cassian, *De institutiis coenobiorum* I, 11 [PSB 57, 1990, p. 119].

orice fiinţă omenească, rob, prizonier, vagabond, vrea totuşi să rămână pe pământ. Să-şi continue existenţa nenorocită. Orice om vrea să-şi prelungească această viaţă cât mai mult cu putinţă. E adevărat. Şi nimeni nu vrea să moară. Pentru a se bucura de viaţa viitoare. Nici chiar sfinţii nu vor să moară...

— Mi-e frică că vine să mă omoare, am răspuns eu. Mama mi-a spus să fiu cu luare-aminte. Fiindcă ucigaşul este de obârşie din Ierusalim. Şi e ca un câine turbat care ucide şi face rău tuturor şi pretutindeni. Şi mai ales mie. Din pricina tatălui meu.

Mâna părintelui Melchisedec mi-a atins capul. Şi m-a mângâiat. Străveziu. Pentru că mâna sa, deşi caldă, nu era caldă ca mâna mamei mele, nici ca mâna tatălui meu. Avea o căldură diminuată, purificată, ca mâna unui prunc. Era căldura inocenţei, căldura sfinţeniei şi a curăţiei. Care sunt la fel. Sunt sigur că în ziua în care Hristos va binevoi să se atingă de creştetul meu senzaţia va fi exact aceeaşi. Şi exact aceeaşi căldură şi aceeaşi greutate diafană pe cap am simţit-o în ziua hirotoniei mele, în ziua în care în mai 1963, în biserica românească din Paris, am fost sfinţit preot prin punerea mâinilor.

Mâna părintelui Melchisedec pusă pe capul meu în acea clipă nu era propriu-zis o mângâiere asemenea celei cu care sunt răsfăţaţi copiii. Ea s-a aşezat pe capul meu ca un scut, fără nici o greutate, dar de neclintit.

— Dumnezeu şi îngerii te vor ocroti, Virgil, ca ucigaşul din Ierusalim, care a adus crima în casa voastră parohială să nu-ţi facă nici ţie nici un

rău. Şi dacă îngerii te vor ocroti, nimeni, dar absolut nimeni, nici un ucigaş, fie el din Ierusalim sau de altundeva, nu-ţi va putea face vreun rău.

Aveam încredere. Eram sigur de adevărul cuvintelor părintelui Melchisedec. Dar continuam să mă tem. I-am mărturisit:

— Am venit, când te rugai, pentru că am avut un vis urât! Se făcea că ucigaşul din Ierusalim a urcat pe cuptor şi voia să mă omoare strângându-mă de gât. Sigur, am încredere în Dumnezeu şi în îngeri. Dar mi-e teamă şi de ucigaşul din Ierusalim. El crede că tatăl meu l-a rănit. Şi vrea să se răzbune pe mine!

— Deci nu l-a rănit tatăl tău? a răspuns părintele Melchisedec. Ucigaşul a plecat sângerând. Din belşug. Toată lumea i-a văzut sângele. În faţa casei parohiale. Cine putea să-l rănească, dacă nu tatăl tău?

— Un glonte tras de ucigaşul însuşi în piatra pragului casei a ricoşat şi l-a rănit în acelaşi timp pe el şi pe tatăl meu. Dar ucigaşul crede că tata l-a rănit. Şi va veni aici să se răzbune. Mă va omorî. Mi-a spus mama.

— Mi s-a spus că vrei să-ţi sfinţeşti numele, Virgil? E adevărat?

— Da, am răspuns eu.

— Şi l-ai întrebat pe tatăl tău ce trebuie să faci ca să fii un sfânt Virgil în calendar? E adevărat?

— Da.

— Şi tatăl tău ţi-a spus că e cu putinţă să devii un sfânt?

— A spus că este foarte cu putinţă. Ba chiar că e o poruncă pe care a primit-o fiecare creştin să devină sfânt aşa cum Dumnezeu este sfânt.

— Ştii tu ce trebuie să faci ca să devii sfânt? Ţi-a spus tatăl tău?

— Da. Pentru a deveni sfânt, trebuie să faci un singur lucru: *să-ţi iubeşti duşmanii.*

— Când ai pus această întrebare tatălui tău nu aveai însă duşmani. Nici unul. Deci nu puteai deveni Sfântul Virgil, din lipsă de duşmani, nu-i aşa? Şi atunci l-ai rugat pe Domnul să-ţi dea unul. Măcar unul. E adevărat, da sau nu? Ei bine, Dumnezeu ţi-a ascultat rugăciunile. Trebuie să fii mulţumit. Acum ai un duşman. Care vrea să te ucidă. Şi care l-a rănit pe tatăl tău. Este ucigaşul din Ierusalim. Va veni, ţi-a spus mama ta, şi va căuta să-ţi facă rău. Ca să se răzbune pentru rana pe care a primit-o în casa parohială. Dumnezeu ţi-a trimis un duşman de temut. Vei putea oare să-l iubeşti? Răspunde-mi!

— Să-l iubesc pe ucigaşul din Ierusalim? am întrebat eu înspăimântat. Căci mi se părea de neconceput să-l iubesc pe ucigaşul din Ierusalim. Care mă căuta să mă strângă de gât. Mă căuta chiar şi în visele mele.

— Ucigaşul din Ierusalim e duşmanul tău, nu-i aşa?

— Da! am spus eu.

— Poţi să-l iubeşti cu toată frica şi spaima pe care ţi-o insuflă?

Am coborât ochii. Am înţeles că acesta era preţul sfinţeniei. Dacă-l iubeam pe ucigaşul din Ierusalim care mă înfricoşa chiar şi în visele mele, aş fi dobândit nimbul, aureola sfinţilor, şi aş fi fost sfântul Virgil. Dar dacă nu-l iubeam, voi fi ca toţi ceilalţi Virgili care au trăit înaintea mea şi nu

au reușit să sfințească acest frumos nume latin. Am început să plâng.

— De ce plângi?

— Pentru că nu pot să-l iubesc pe ucigașul din Ierusalim! Cred că nu voi putea să-l iubesc niciodată. Mai ales pe el!

M-am dus să mă culc. Pe cuptorul meu. După ce am mai primit câțiva struguri uscați. Ștergându-mi lacrimile. Și am adormit, visând de această dată că eu, părintele Melchisedec, mama mea, tatăl meu și toți sătenii străluceam pe boltă ca licuricii și ca stelele... Era foarte frumos. Era Parusia. Cel mai frumos lucru pe care îl pot visa și aștepta oamenii. Toți nenorociții proletari de pe versantul răsăritean al Carpaților, toți românii, atât de nefericiți în istorie, vor fi prefăcuți în cer, pentru veșnicie, într-un popor în care fiecare va avea un trup de lumină mai frumos decât cel al îngerilor...

XIV

Dumnezeu îmi aude rugăciunea şi-mi trimite primul duşman: ucigaşul din Ierusalim, ca să locuiască împreună cu mine

Era a doua noapte pe care o petreceam în casa parohială a părintelui Melchisedec la Ierusalim. Ziua m-am dus la şcoală. Am făcut cunoştinţă cu colegii mei de clasă. Învăţătorul şcolii, Nicu Scobai, fratele mai mare al mamei mele şi învăţătorul meu, era un om sever. Sigur, nu numai pentru că nu-i creşte barbă nu l-a primit Dumnezeu în preoţie. Nu lipsa bărbii m-a uimit la el, ci ochiul său cenuşiu. Rece. Fără nici o scânteie de duioşie şi iubire. S-a arătat mai sever faţă de mine decât faţă de ceilalţi elevi. M-a întrebat, ca şi cum nu ştia, numele, prenumele şi locul naşterii mele. Aşa cum fac poliţiştii, după cum mi-am dat seama mai târziu. Dar m-am străduit să-l iubesc. În ciuda asprimii lui. Fiindcă preferam să mor decât să nu reuşesc să-mi iubesc duşmanii. Şi doream să dobândesc aureola sfinţilor. Doream ca Dumnezeu să înscrie în calendar frumosul nume de Virgil, precedat de adjectivul *sfânt*. Ştiam că drumul va fi greu. Dar m-am hotărât să nu dau înapoi în faţa nici unui obstacol. Şi cu cât unchiul meu şi directorul şcolii va fi mai sever şi

mai aspru față de mine, cu atât mă voi strădui să-l iubesc.

Întorcându-mă de la școală, am împărtășit biruința mea părintelui Melchisedec.

— A fost foarte aspru cu mine, am spus. S-a purtat ca un adevărat dușman. Și n-am nici umbră de ură față de el... Nu este oare aceasta o biruință pentru mine pe calea sfințeniei?

— Nu, a spus părintele Melchisedec. A fost aspru cu tine din iubire. Pentru a face din tine un elev bun. Nu din răutate. Știi prea bine că nu e dușmanul tău. Că a fost aspru din iubire, ca învățător, ca om care vrea să te învețe.

— E adevărat, am spus. Pentru binele meu a fost aspru. Neprietenos.

— *Și dacă iubiți pe cei ce vă iubesc, ce răsplată puteți avea? Căci și păcătoșii iubesc pe cei ce îi iubesc pe ei*[1].

— De ce trebuie cu orice preț să-ți iubești dușmanii, părinte? am întrebat.

— Cine nu iubește pe toți oamenii cu o dragoste egală, spontană, dezinteresată, acela nu-L poate iubi nici pe Dumnezeu... Cine urăște un singur om, Îl urăște pe Dumnezeu.

Era foarte greu de înțeles. Părintele Melchisedec nu era preot pentru a explica învățătura dumnezeiască, asemenea Dascălilor Bisericii, ci pentru a-i sfinți pe oameni, pentru a-i îndumnezei, a-i face fii ai lui Dumnezeu și vrednici de Împărăția cerurilor. Nu-ți poți potoli setea citind tratate despre hidratare, ci bând apă.

---

[1] *Luca* 6, 32.

Preotul trebuie să reverse asupra credincioşilor săi darurile Duhului Sfânt pe care le-a primit odată cu Preoţia sa. Ca un izvor, el trebuie să-i vindece, să-i facă minunaţi, nu să le explice cum devii minunat. Chiar dacă citeşti sute de tratate despre arta culinară, tot îţi este foame. În acelaşi chip poţi ignora cu desăvârşire credinţa studiind mii de tratate de teologie. Pentru a fi teolog — cunoscător al lui Dumnezeu — trebuie să-L mănânci pe Dumnezeu. Trebuie să-L bei pe Dumnezeu. Trebuie să-L chemi pe Dumnezeu să trăiască în tine. Iar tu trebuie să locuieşti în Dumnezeu. Să-L bei cum bei dintr-un izvor. Să-L mănânci cum mănânci hrana. Atunci vei fi sfânt ca Dumnezeu. Fiul lui Dumnezeu. Un trup cu Dumnezeu. A fi teolog înseamnă a avea cunoaşterea lui Dumnezeu făcându-te una cu El. De aceea Taina tainelor este Euharistia. De aceea, preotul e superior îngerilor. Nu numai pentru că preotul poate preface pâinea şi vinul în Trupul şi Sângele lui Hristos, dându-L astfel pe Dumnezeu să fie mâncat şi băut de toţi, dar şi pentru că poate să ierte pe pământ şi în cer. Poate de asemenea să poruncească. A-l întreba pe părintele Melchisedec de ce anume trebuie să-ţi iubeşti duşmanii pentru a deveni sfânt era tot una cu a întreba un izvor din care bei de ce apele sale ne astâmpără setea. E absurd. Izvorul nu ştie cum, nici de ce ne astâmpără setea. El asta face. Aşijderea şi preotul. Preotul ne sfinţeşte. Din această pricină, printre alte motive de ordin istoric, toate cunoştinţele teologice ale preotului ortodox sunt cuprinse în cele câteva cărţi pe care le poate purta cu el tot timpul. Cărţi de buzunar. Pe care însă doar o mică

parte dintre preoţi le-au deschis şi citit. Una din ele e *Enchiridionul*[1]. Toată învăţătura şi toată tradiţia se află aici. O altă carte se numeşte *Filocalia*[2] şi conţine toată tradiţia duhovnicească a Sfinţilor Părinţi. E un fel de sumă teologică. Ca şi *Enchiridionul.* Ca şi *Sintagmata*[3], ca şi *Sinagoghe*[4], ca şi *Pidalionul*[5]. Mai există şi alte cărţi mici, cum sunt *Pandectele*[6]. Dar toate nu sunt decât una şi aceeaşi carte care ne oferă pe scurt aceeaşi tradiţie a credinţei şi a Bisericii. Fiecare

---

[1] Sau „Manual sfătuitor despre paza celor cinci simţuri" scris de Sfântul Nicodim Aghioritul (Veneţia, 1801; trad. rom. Neamţu, 1826) [n. tr].

[2] Sau „culegere din scrierile Sfinţilor Părinţi despre rugăciunea minţii care arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi", antologie de texte mistice patristice şi bizantine publicată de Sfinţii Macarie al Corintului şi Nicodim Aghioritul la Veneţia în 1782; trad. rom. de pr. prof. D. Stăniloae, 12 volume, Sibiu 1946–1948, Bucureşti 1976–1981, 1990–1991 [n. tr.].

[3] „Colecţie" alfabetică de canoane alcătuită în secolul XIV de Matei Vlastares [n. tr.].

[4] „Adunarea cuvintelor de-Dumnezeu-grăitorilor Părinţi" sau „Everghetinos": antologie de texte ascetice din autori patristici şi bizantini realizată în secolul XI de Pavel de la mănăstirea Maicii Domnului Binefăcătoarea (Everghetis) din Constantinopol şi publicată de Sfântul Nicodim Aghioritul (Veneţia, 1783; traducerea românească realizată de ucenicii stareţului Paisie îndată după apariţie a rămas în manuscris) [n. tr].

[5] Sau „Cârma corabiei Bisericii", colecţie de canoane bisericeşti comentate publicată de Sfântul Nicodim Aghioritul (Leipzig, 1800; trad. rom. Neamţu, 1842) [n. tr.].

[6] Sau „Tâlcuirea dumnezeieştilor porunci" alcătuită în secolul XI de monahul Nicon de pe Muntele Negru. Inedită încă, deşi a cunoscut o largă circulaţie manuscrisă [n. tr.].

din aceste cărți este în ea însăși o bibliotecă completă. De altfel, uneori ele se și numesc „biblioteci". Ca aceea pe care a scris-o Sfântul Patriarh Fotie. Și care este de asemenea un rezumat al întregii credințe și al tuturor bibliotecilor. Adevărate biblioteci ortodoxe sunt cărțile liturgice care se găsesc doar în biserici. Și care nu sunt numeroase. Pe care orice preot le cunoaște aproape pe de rost. Și care conțin toate slujbele și toate rugăciunile care-l sfințesc pe om aici, pe pământ, și-l fac vrednic de a fi cetățean al Cerului. Cărțile liturgice ortodoxe sunt: *Tipicul*, care conține regulile slujbelor religioase; *Liturghierul*, care conține textele sfintei și dumnezeieștii Liturghii; *Evhologhionul* sau *Molitvelnicul* care conține toate rugăciunile de binecuvântare și sfințire; *Apostolul* sau cartea epistolelor apostolilor; *Evangheliarul*, cea mai sfântă dintre cărți, căci Hristos Însuși e întrupat în literele sale tipărite. Din această pricină, Evanghelia e așezată întotdeauna pe altar. Niciodată altundeva. Există apoi *Psaltirea* (cartea psalmilor), *Ceaslovul* (cartea ceasurilor), *Octoihul* (cartea celor opt glasuri), *Triodul* (care conține slujbele celor zece săptămâni ce preced Paștele), *Penticostarul* (care conține slujbele de la Paște până la Cincizecime) și cele douăsprezece Minei (cărțile cu slujbele sfinților din cele douăsprezece luni ale anului).

— De ce nu-L iubim pe Dumnezeu dacă nu-i iubim pe dușmanii noștri? am întrebat eu. Dumnezeu nu este dușmanul oamenilor. Ce legătură există între iubirea de vrăjmași și iubirea de Dumnezeu Care e Tatăl nostru și Care ne iubește, căci El este *Philanthropos*, prietenul oamenilor?

E ca şi cum am spune că unuia căruia nu-i place oţetul — duşmanul său — nu-i poate plăcea nici mierea — adică Dumnezeu.

Sărmanul părinte Melchisedec! Astăzi mi se pare o cruzime faptul de a-i fi pus o astfel de întrebare. Dar preotul este un om care a primit Duhul Sfânt. Acest lucru îl salvează. Nu puterile sale omeneşti. Nici ştiinţa sa. După ce au primit Duhul Sfânt în chip de limbi de foc, Apostolii au putut vorbi în limbi străine ca şi cei mai mari poligloţi. Au putut purta discuţii de cel mai înalt nivel filozofic, deşi le lipsea învăţătura... Duhul Sfânt poate totul şi nu se teme de nimic. Iar părintele Melchisedec, care nu şi-a pus niciodată probleme de felul celor pe care i le puneam eu, mi-a răspuns:

— Există o carte pe care stă scris *Pateric*.

M-am ridicat de pe scaunul meu. Am luat *Patericul* (sau *Gheronticonul*), cartea Părinţilor (sau Bătrânilor), aşezată între grinzi şi tavan.

— Deschide la pagina unde se află un fir de măceş, a spus părintele Melchisedec. Pe pagina din stânga, se află o explicaţie scrisă de Sfântul nostru Părinte Dorotei din Gaza. El te va lămuri mai bine decât mine.

Am deschis aşadar *Patericul*, o carte asemenea tuturor cărţilor ortodoxe. O colecţie scurtă şi completă a întregii învăţături, a apoftegmelor, spiritualităţii şi tradiţiei credinţei creştine. La pagina unde se afla firul de măceş, am citit:

Fiecare, cum am spus, după puterea lui, sârguiţi-vă să vă uniţi întreolaltă. CĂCI PE CÂT SE UNEŞTE CINEVA CU APROAPELE, PE ATÂT SE UNEŞTE CU DUMNEZEU.

Şi să vă spun o pildă de la părinţi ca să pătrundeţi înţelesul cuvântului. Presupuneţi că este un cerc, o tăietură rotundă, făcută de la centrul unul compas. Centrul lui este partea cea mai de mijloc a cercului, până la centrul propriu-zis. Cugetaţi cu mintea la ceea ce vă spun. Socotiţi că acest cer este lumea, că mijlocul cercului este Dumnezeu, iar liniile care duc de la periferie la mijloc sunt căile, sau vieţuirile omeneşti. Deci cu cât intră sfinţii mai mult spre cele dinlăuntru, în dorinţa de a se apropia de Dumnezeu, pe măsura pătrunderii lor, ajung mai aproape de Dumnezeu şi întreolaltă. Cu cât se apropie mai mult de Dumnezeu, se apropie întreolaltă; şi cu cât se apropie mai mult întreolaltă, se apropie mai mult de Dumnezeu. La fel cugetaţi şi despre despărţire. Căci când se despart de Dumnezeu şi se întorc la cele din afară, e vădit că, cu cât ies şi se depărtează mai mult de Dumnezeu, cu atât se depărtează mai mult unii de alţii; şi cu cât se depărtează mai mult unii de alţii, cu atât se depărtează mai mult de Dumnezeu. Aşa este firea iubirii. În măsura în care suntem în afară şi nu iubim pe Dumnezeu, în aceeaşi măsură ne aflăm fiecare depărtat faţă de aproapele. Iar de iubim pe Dumnezeu, cu cât ne apropiem de El prin iubirea faţă de El, cu atât ne unim mai mult, prin iubire, cu aproapele; şi cu cât ne unim mai mult cu aproapele, cu atât ne unim mai mult cu Dumnezeu[1].

---

[1] AVVA DOROTEI DIN GAZA, PG 88, 1696B–D [FR IX, 1980, p. 548–549].

— Acum ai înțeles? a întrebat părintele Melchisedec. Nu există *philotheia* adică iubire de Dumnezeu, fără *philadelphia*, adică iubirea pentru frații tăi, iubirea pentru toți oamenii, *philanthropia*.

— Dar nu suntem oare în același timp și frații asasinilor? Ucigașul din Ierusalim nu e oare fratele meu? am răspuns eu.

— *Se cuvine deci să punem iubirea pentru orice om mai presus decât cele văzute și decât însuși trupul; căci ea este semnul iubirii de Dumnezeu*[1]. Ucigașul din Ierusalim, ceilalți asasini și toți tâlharii fac răul, e adevărat. Dar *iubirea nu se aprinde de mânie, nu gândește răul... toate le suferă, toate le crede, toate le rabdă*[2]. *Deci și noi, de am avea dragoste, însăși dragostea ar acoperi orice greșeală, precum și sfinții fac așa, văzând zdrobirea oamenilor. Căci nu sunt orbi sfinții. Și totuși nu văd păcatele acestora. Pe de altă parte, cine urăște așa de mult păcatul ca sfinții? Dar totuși nu urăsc pe păcătos, nici nu-l judecă, nici nu-l ocolesc, ci împreună-pătimesc cu acela; îl sfătuiesc, îl mângâie, îl slujesc, îl tămăduiesc ca pe un mădular bolnav; toate le fac ca să-l mântuiască*[3].

— Mă voi strădui din toată inima să nu-mi urăsc dușmanul, adică pe primul și singurul meu dușman, ucigașul din Ierusalim.

---

[1] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Liber asceticus*, PG 90, 917A [FR II, 1947, p. 5].

[2] *1 Corinteni* 13, 5. 7.

[3] AVVA DOROTEI DIN GAZA, PG 88, 1693A [FR IX, 1980, p. 545].

— *A nu-l urî nu înseamnă încă a-l iubi*[1], a spus părintele Melchisedec. Porunca lui Hristos este categorică: *Iubiţi pe vrăjmaşii voştri*[2]! Nu spune să nu-i urâm, ci să-i iubim.

Toată seara am fost trist. Hotărârea mea de a-l iubi pe ucigaşul din Ierusalim întrecea puterile mele. Nu ştiam că şi sfinţii şi mucenicii încercaseră această neputinţă înaintea mea. Sfântul Maxim Mărturisitorul, acest admirabil martir, savant antic, prieten şi înalt funcţionar al împăratului, care a lăsat să i se taie mâna dreaptă şi limba fără să-şi renege credinţa, a scris: *E cu neputinţă să-l iubească cineva pe cel care-l face să sufere, chiar dacă se arată a se fi lepădat de toată materia lumii, dacă nu cunoaşte cu adevărat scopul Domnului. Iar dacă din darul Domnului va putea să-l cunoască şi se va sili să umble potrivit lui, va putea să iubească din inimă pe cel care-l urăşte şi-l supără*[3].

A nu urî e un lucru greu, dar realizabil. A-l iubi pe cel ce-ţi face rău e cu neputinţă.

În toiul nopţii m-am trezit în culcuşul meu făcut din cărămizi calde, pe cuptor. Nu din pricina unui vis ca în noaptea precedentă. În odaia părintelui Melchisedec era lumină şi un om străin vorbea cu părintele. Străinul de-abia intrase. Stătea în picioare aproape de patul părintelui Melchisedec. Şi cu toate că vorbeau cu voce joasă, ca să nu mă trezească, le auzeam limpede cuvin-

---

[1] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Capita de charitate* II, 49 şi 50 [FR II, 1947, p. 65–66].

[2] *Luca* 6, 27.

[3] SFÂNTUL MAXIM MĂRTURISITORUL, *Liber asceticus*, PG 90, 920A [FR II, 1947, p. 7].

tele. Cele ale părintelui Melchisedec mai întâi, apoi şi cele ale vizitatorului său nocturn.

— Nu, spunea părintele.

— Trebuie, părinte Melchisedec, trebuie să mă găzduiţi. Trebuie să rămân aici, să dorm aici, să mănânc aici, şi să rămân ascuns aici pe cuptor. Puteţi să mă omorâţi dar nu voi pleca de aici. Sunt şi voi rămâne aici.

— Nu poţi rămâne, a spus părintele Melchisedec. Nu!

— Din pricină că pentru toată lumea sunt ucigaşul din Ierusalim, de aceea nu pot rămâne aici, părinte?

— Nu trebuie să pleci pentru că eşti ucigaşul din Ierusalim. Ci pentru că nu e loc pentru tine aici.

— Pentru ucigaşi ca mine n-aveţi loc decât în închisori în această viaţă şi un iad pentru toată veşnicia... Ştiu bine asta.

— Eu nu te trimit nici în închisoare, nici în iad, Ionel, a spus părintele Melchisedec. Chiar dacă eşti ucigaşul din Ierusalim, eşti fiul meu. Pentru că eu te-am botezat şi nimeni nu-ţi poate lua numele de fiu al lui Dumnezeu pe care ţi l-am dat la Botez şi prin Sfântul şi Marele Mir, dându-ţi numele de Ionel. Cu toate crimele tale, eşti chipul lui Dumnezeu şi fiu prin înfiere al lui Dumnezeu. Numele tău este şi rămâne scris în cer. Nimeni, nici o crimă nu ţi-l poate şterge. Nu pot să-ţi dau adăpost, pentru că locul de pe cuptor e ocupat. Şi n-am alt loc unde să te găzduiesc.

— Ocupat de cine? a întrebat ucigaşul.

— De Virgil, fiul părintelui Constantin, pe care ai încercat să-l ucizi în urmă cu abia trei zile,

furând banii din odaia din faţă a casei sale parohiale. Cred că nu vrei să te poftesc să dormi cu băiatul pe al cărui tată ai încercat să-l omori? Nu poţi să ceri unui copil să doarmă cu ucigaşul tatălui său. Nu. E prea plăpând, e un copil. Nici chiar unui om mare nu poţi să-i ceri să doarmă în acelaşi pat cu ucigaşul din Ierusalim...

— Iertare, a spus ucigaşul din Ierusalim. Nu mai stărui. Nu ştiam că Virgil e la voi. Şi că doarme pe cuptor. Voi pleca. Iertare.

— E molimă în satul său. Şcolile sunt închise. Ducându-l pe tatăl rănit la spital, mama sa l-a lăsat aici pe băiat. Ca să meargă la şcoala din Ierusalim. Atât cât şcoala din satul lor va rămâne închisă.

— Cum se simte părintele Constantin? a întrebat ucigaşul din Ierusalim. Avea o altă voce. Foarte blândă.

— I s-au scos gloanţele pe care i le-ai înfipt în carne. Trăgând asupra lui cu puşca ta blestemată... Dar acum este mai bine. Mulţumită lui Dumnezeu. Cum ai putut încerca să ucizi un preot?

— Slavă lui Dumnezeu că se simte mai bine! a spus ucigaşul.

Ghiceam, fără să văd, că s-a îndreptat spre icoane şi şi-a făcut semnul crucii. Mulţumind şi el lui Dumnezeu pentru că tatăl meu se simţea mai bine... În acel moment am izbucnit în lacrimi. Nu-mi închipuiam că ucigaşii se pot ruga şi plânge.

— A fost un accident, a spus ucigaşul. L-a rănit un glonţ care a ricoşat. Şi eu am fost rănit. De acelaşi glonţ. Iată piciorul meu...

— Şi cine a tras? Tu eşti asasinul! a strigat părintele Melchisedec.

— Eu am tras, părinte. Dar când ai o armă în mână şi ţi-e frică, tragi. M-a speriat sosind pe neaşteptate şi stând în uşă. Atunci am tras. De frică. Pentru a-l intimida. Nu pentru a-l ucide. Am tras în jos.

— Nu contează că printr-o minune a rămas în viaţă. Putea să fie mort... Omorât de tine! Şi nu poţi să-mi ceri acum să-i poruncesc lui Virgil, un biet băiat, să doarmă alături de omul care a încercat să-l ucidă pe tatăl său. Nu. Nu e cu putinţă. Trebuie să pleci şi să te ascunzi altundeva.

— Nu. Fireşte că nu e cu putinţă! a răspuns ucigaşul. Era întristat.

— Cum poţi cere cuiva să doarmă alături de ucigaşul tatălui său? a întrebat părintele Melchisedec.

— Dar poţi să-mi ceri, părinte Melchisedec..., am strigat eu de pe cuptor. Eu îl rog să rămână. Pentru că îl alungi din pricina mea. Poate să doarmă pe cuptor alături de mine. Ştiu că n-a vrut să-l ucidă pe tatăl meu. A tras de frică. Tatăl meu mi-a spus.

M-am ridicat. Am intrat în odaie. Ucigaşul din Ierusalim era acolo. În picioare. Un om foarte tânăr, palid şi plângând. Un adolescent. Desigur, avea în jurul gâtului două benzi de cartuşe, încrucişate pe piept. Avea şi un pistol mare. O puşcă adevărată. O adevărată uniformă de ucigaş, de bandit. Dar nu mă înspăimânta. Era foarte tânăr. Şi foarte palid. Avea aceeaşi vârstă ca mama preoteasă, mama mea cu care a fost coleg de şcoală. Dar părea mult mai tânăr. Părea mai degrabă travestit în bandit ca pentru carnaval. Şi, cu toate acestea, era cu adevărat ucigaşul din

Ierusalim. Părintele Melchisedec îl cunoștea. Dar mie nu-mi era frică de el. Ucigașul din Ierusalim nu era dușmanul meu. Invitându-l să rămână în casa parohială și să doarmă pe cuptor, alături de mine, nu-mi spoream *politeia*. Nu. Fiindcă *politeia* cere să-ți iubești dușmanii. A-ți iubi prietenii e un lucru firesc. Îl invitam să rămână ca prieten. Ucigașul din Ierusalim nu era dușmanul meu. Și, ca să fiu cinstit până la capăt, fără să-mi dau exact seama, voiam să văd de aproape un ucigaș. Să-i vorbesc. Să-l întreb de la om la om ceea ce nu poți afla din cărți. De exemplu: cum și de ce devii ucigaș? Cum te simți când ești un ucigaș? Între ucigași el se bucura de faimă. Era cumplitul ucigaș din Ierusalim. Pe al cărui cap fusese pus un premiu de un milion. Puteam să-l întreb totul. Pentru că nu mi-era frică de el. Nu era rău.

Ucigașul m-a privit. După care a căutat aprobarea părintelui Melchisedec. Acesta a spus:

— Dacă Virgil nu se teme să doarmă cu ucigașul din Ierusalim, poți rămâne.

Și el a rămas în casa parohială. La noi. Cu mine. În timp ce toată poliția îl căuta.

Exact la miezul nopții, ucigașul din Ierusalim și cu mine am luat parte împreună, în genunchi, la slujba miezonopticii. În ziua învierii de obște, vom ieși cu toții, buni și răi, din mormintele noastre. În același chip. La același sunet al trâmbițelor îngerilor. Abia după Judecată vom fi despărțiți. Dar așteptând Judecata, vom fi împreună la învierea morților, a cărei repetiție generală o săvârșea părintele Melchisedec. Ca acum. În așteptarea pronunțării verdictului. Și știu că toți, absolut toți oamenii, fie ei sfinți sau asasini, nu pot scăpa de

flăcările iadului şi osândei veşnice, decât datorită milei lui Dumnezeu. Toţi, fără excepţie, sunt vinovaţi şi condamnaţi în faţa lui Dumnezeu. Doar unii sunt mai puţin vinovaţi, alţii mai mult. E o diferenţă de grad. Dar condamnarea este pentru toţi. Nici un om nu poate fi izbăvit de ea fără mila lui Dumnezeu şi mijlocirea sfinţilor şi a îngerilor. Pentru prima dată îmi dădeam seama că, din punct de vedere teologic, între sfânt şi asasin e vorba doar de o diferenţă cantitativă atât în ce priveşte păcatele, cât şi în ce priveşte virtuţile. Dar la Judecata de Apoi sfântul şi asasinul trebuie să pledeze deopotrivă vinovaţi. Chiar şi sfântul cel mai mare nu poate pleda nevinovat. Înţelegând aceasta, am strâns mâna ucigaşului din Ierusalim. Fiindcă eram la sfârşitul slujbei. A repetiţiei generale a învierii morţilor. Şi i-am spus:

— Aici, la noi, cu părintele Melchisedec şi cu mine, vei fi în siguranţă.

— Şi cu ajutorul de sus, mai cu seamă, a spus ucigaşul din Ierusalim.

Mi-am dat seama că, în ciuda sosirii celui care încercase să-l ucidă pe tatăl meu, nu aveam încă un duşman adevărat. Pentru că în ochii mei ucigaşul din Ierusalim nu era un duşman. Era exact ca temuţii soldaţi turci care ne-au masacrat la Războieni, în Valea Albă, satul nostru natal, şi pe care n-aveam niciodată curajul de a-i ucide. Fiindcă în ciuda rolului său de călău, în ciuda uniformei sale, soldatul turc putea fi unul din fraţii noştri, unul dintre acei prunci daţi ocupanţilor sub formă de impozit, ca *pedomazoma*.

Noi am preferat întotdeauna să fim în locul lui Abel decât în cel al lui Cain. E preferinţa noas-

tră, a românilor, adică a creştinilor din Carpaţi. Mai bine să murim decât să-l omorâm pe fratele nostru. Ca şi turcii, ca şi evreii, ucigaşul din Ierusalim nu putea să-mi dea acel duşman de care aveam absolută nevoie pentru a deveni sfânt şi pentru a-l introduce în calendar pe sfântul Virgil. Am continuat să caut măcar unul. Unul adevărat. Nu un frate ascuns sub o uniformă duşmană. Ca turcii. Ca ucigaşul din Ierusalim. Ca evreii care m-au numit înger, deşi eu credeam că mă luau peste picior...

Căutările mele au fost destul de îndelungate. I-am cerut sfatul ucigaşului din Ierusalim: Cum aş putea să-mi fac rost de un duşman? Şi să-l iubesc. Pentru a dobândi sfinţenia.

Ucigaşul din Ierusalim era în măsură să mă înveţe. El nu avea decât duşmani pe pământ. Eu însă nu aveam nici unul. Era totuşi o mare nedreptate în toată această afacere. Ca în toate afacerile pământeşti. Unii oameni au totul, iar ceilalţi n-au nimic.

XV

Călătorind între cele două Ierusalimuri

— Am venit să mă ascund în casa parohială, pentru că nicăieri altundeva nu sunt în siguranță, a explicat Ionel Mălai.

— Vei rămâne aici mult timp? am întrebat eu înainte de a mă culca.

— Sper că nu, a spus el. Am un bilet de tren. Dar trecătoarea Panaghia este înzăpezită. Nu se poate circula. De îndată ce trecătoarea va fi deschisă, plec...

Era fericit spunând că va pleca.

Ucigașul din Ierusalim avea între douăzeci și douăzeci și cinci de ani. Dar cariera sa de tâlhar, de ucigaș, de hoț la drumul mare, era deja lungă. Era socotit de jandarmii din ținut drept dușmanul public numărul unu. De mult timp aveau ordin să tragă la vedere, dacă l-ar fi întâlnit. Să-l doboare ca pe o fiară sălbatică.

— De când a fost pus pe capul meu un preț și statul a promis un milion de lei oricărei persoane care mă va preda poliției, mort sau viu, primejdia cea mai mare pentru mine nu e poliția. Nici jandarmii. Ci tocmai cetățenii cei mai cinstiți. Care nu visează decât să strângă bani. Cei care

nu fac decât asta întreaga lor viaţă. Ei îi iscodesc pe toţi cei întâlniţi pe stradă. Şi se întreabă dacă nu cumva este vorba de ucigaşul din Ierusalim. Pentru a mă preda poliţiei şi a încasa milionul. Nu mai pot să mă ascund nicăieri. Părintele Melchisedec e singurul care nu l-ar vinde pe ucigaşul din Ierusalim. Nu l-ar vinde pe nici un om. Niciodată. De aceea am venit aici. Chiar şi numai intrând în Ierusalimul de pe Ozana, satul meu natal, aş risca să fiu recunoscut de toţi. Chiar ai mei m-ar vinde. Nu mai am nici mamă, nici tată. Mi-ar fi frică să merg la ei... Din pricina acestui milion. Fiindcă banul este ochiul diavolului...

Ucigaşul din Ierusalim plângea. Ca un copil. Pentru că de abia ieşise din copilărie. Era încă adolescent.

— Da. Banul e ochiul diavolului..., repeta el. Ceea ce mă uimeşte este că pentru capul meu se plăteşte mai mult decât s-a plătit pentru capul lui Hristos. Te-ai fi gândit la asta? E un sacrilegiu! La bursă Ionel Mălai valorează mai mult decât Hristos. Fiindcă Iuda n-a primit un milion. Dar cel ce mă va vinde pe mine, Ionel Mălai, acela îl va primi. Fără nici un impozit. Un milion întreg. Bani pe care, în munţii noştri o familie întreagă nu-i câştigă în trei generaţii...

Mi-era milă de Ionel Mălai. Fără arsenalul său, fără cuţitele, cartuşele, grenadele, puşca şi pistolul său — căci era înarmat până în dinţi — era un om pur şi simplu. Un om normal, obosit. Şi înainte de a se culca, mi-a povestit istoria sa. Fiindcă nu dorea pentru nimic în lume să-mi fie frică de el. Nici să-mi lase o impresie proastă. Dacă i-aş fi tăiat un deget cu cuţitul, ar fi suferit

mai puțin decât dacă mi-ar fi fost frică de el. Sau dacă aș fi pus la îndoială ceea ce-mi povestea. De mai mulți ani, toată lumea îl hăituia. Era lipsit de duioșie, de încredere, de blândețe. Și acest lucru e mai rău decât a fi lipsit de apă și de hrană. Și a muri de foame. De inaniție. Fiindcă și duioșia, tandrețea, blândețea hrănește. Și ea dă puteri. Mai mult decât hrana. Mai mult decât apa. Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim, nu mai avusese de mai mulți ani parte de pic de tandrețe, de blândețe, de încredere. Era însetat. Epuizat, istovit de lipsa tuturor acestora. Mai istovit decât ceilalți.

— Ultimul meu prieten a fost Pușcă-Lungă, Schipetar, a spus el. De la moartea lui trăiesc ca un animal. Singur. Cu teamă. Dorind ca o privire omenească să zăbovească măcar câteva secunde asupra mea. Ca o rază de soare... Ca privirea ta acum. Fiindcă știu că tu nu mă urăști. Nu-i așa că nu mă urăști?

— Nu, am răspuns eu.

— Nu ai nici un motiv să mă urăști. N-am vrut să-l omor pe tatăl tău. Dimpotrivă. Am vrut să-l feresc de neplăceri. Am tras, înainte de a pleca, câteva focuri. Nu doar de teamă. Dar și ca să nu fie acuzat a doua zi că nu a păzit bine banii de pe bumbac. Nu știam că pragul casei voastre parohiale e de piatră. Am tras în prag. Ca să nu-l rănesc pe tatăl tău. Îți jur că nu știam că pragul e de piatră, nu din lemn. Din această pricină l-am rănit pe tatăl tău. Știu că putea să moară. Dar m-am rănit și pe mine. Privește... Mi-a arătat piciorul și a zis: Și eu nu pot să merg la doctor. Dacă rana mi se infectează, pot să mor. Acum crezi că n-am vrut să-l ucid pe tatăl tău? M-aș fi omorât și pe mine

din aceeaşi lovitură. Căci n-am tras decât un singur glonte.

— În piciorul tatălui meu s-au găsit mai multe gloanţe, am spus eu. După cât mi-a povestit mama preoteasă.

— E acelaşi glonte, dar este un glonte care explodează în bucăţele. Un glonte american. Nu vrei să mă crezi? Toată viaţa mea n-am ucis nici n-am rănit pe nimeni. Eu, ucigaşul din Ierusalim, nu sunt un ucigaş...

Când eşti cel mai faimos ucigaş din ţinut, chiar şi unui copil e riscant să-i faci astfel de afirmaţii.

Am tăcut. Nu l-am contrazis. Dar eram convins că mintea. Că tot ceea ce spunea erau minciuni. Cum putea să-mi spună tocmai el, ucigaşul din Ierusalim, care l-a ucis cu un an în urmă pe cârciumarul din satul nostru, că n-a rănit, nici nu a omorât pe nimeni? Atunci el a văzut o strâmbătură involuntară pe chipul meu. A văzut în ochii mei că nu-l cred. Şi a fost cuprins de deznădejde. Era vital pentru el ca cineva să-l creadă. Şi să aibă încredere în el.

— Dacă tu, care eşti un copil curat ca un înger şi ai o inimă mare, i-ai spus părintelui Melchisedec să mă primească aici, dacă nici chiar tu nu mă crezi, cine mă va crede pe acest pământ? a spus el.

— Dacă nu tu l-ai omorât pe cârciumarul Mocanu, cine a făcut-o atunci? Pentru că la locul crimei s-au găsit amprentele tale, urmele încălţămintelor tale. La han. Urmele sângelui tău. O ştii bine.

— Am fost acolo, e adevărat. Am luat parte la tâlhărirea cârciumarului. Dar nu eu l-am omorât

pe Mocanu cârciumarul. Schipetar... Puşcă-lungă. El a fost.

— A fost prietenul tău iar tu l-ai însoţit! L-ai ajutat să-l ucidă. Eşti complice la crimă.

— Nu mă judeca ca şi ceilalţi, m-a implorat ucigaşul.

— Eşti complicele lui Schipetar. Erai cu el când a ucis. Eşti vinovat împreună cu el. Voi doi l-aţi ucis pe cârciumar. Şi pe toţi ceilalţi care au murit de mâna voastră.

— Schipetar a ucis. Nu eu. Niciodată. Nu. Niciodată n-am lovit pe nimeni!

Istoria crimei era simplă. În satul Ierusalim era un orfan. Tatăl său murise de pelagră, undeva în munţii Pipirig, în sus pe valea Ozanei. Iarna. Tăind pomi. Ca toţi locuitorii din Ierusalim, de când nu mai sunt robii sfintelor mănăstiri ale Ierusalimului. Mama sa murise de oftică. Ionel Mălai a mers la şcoală la Ierusalim. La aceeaşi şcoală unde mergeam şi eu acum. Şcoala este obligatorie, ca şi serviciul militar. La sfârşitul şcolii s-a angajat ziler. Era un „acatist". Un om care nu stă jos. Care rămânea mereu în picioare. Aşteptând să fie angajat ca lucrător agricol[1]. După care a plecat să-şi facă serviciul militar. Ca voluntar. Înainte de a fi chemat. Pentru a fi scutit de mizeria tinereţii sale.

— În cazarmă l-am întâlnit pe Puşcă-Lungă, Schipetar... Era un flăcău nemaipomenit. M-a impresionat de îndată. Era originar din Pind. Un om de la munte. Ca mine. Dar munţii uriaşi ce domină Serbia, Bulgaria, Grecia, Albania şi Marea

[1] VIRGIL GHEORGHIU, *La Condottiera*, Paris, 1969.

Mediterană sunt munţi sălbatici. Aspri. Ca oamenii care îi locuiesc. Schipetar era un dur. Îmi lua totdeauna apărarea. Era prietenul meu. Când am avut o permisie, a venit aici, la Ierusalim. Ne-a văzut satul. A vorbit cu părintele Melchisedec. A luat parte la Sfânta şi Dumnezeiasca Liturghie. S-a mărturisit şi s-a împărtăşit. Fiindcă era un om aspru. Dar inima sa era mare, asemenea munţilor săi. Inima sa de om atingea cerul. Era cu adevărat mare. N-am văzut niciodată o inimă mai mare decât cea a lui Puşcă-Lungă. După slujbă mi-a spus:

— La tine, la Ierusalimul de pe Ozana, nu e nimic de făcut. N-ai nici pământ, nici casă, nici familie. Nimic. Vrei să vii cu mine în America?

— În America? am întrebat eu. Noi, cei care nu stăm jos, călătorim numai în timpul serviciului militar. Mergând pe calea ferată gratuit, la locul unde se găseşte cazarma noastră. Altfel nu călătorim. Nici înainte, nici după serviciul militar. Vei vedea asta mai târziu, tu însuţi, Virgil. Săracii rămân ca plantele ţintuite prin rădăcini de pământ. Rădăcinile săracilor, ale celor care nu se aşază, ale celor ce nu stau jos, sunt mizeria, lipsa de bani. De aceea, când l-am auzit pe Schipetar, Puşcă-Lungă, vorbind de călătoria împreună în America, am crezut mai întâi că îşi râde de mine. Pentru noi, moldovenii, călătoria cea mai lungă e cea de la sfârşitul vieţii noastre pământeşti, pe care o facem când părăsim Ierusalimul de pe Ozana, pentru a merge în Ierusalimul Ceresc. Dar cerul nu este prea departe de munţii noştri. Craiova, oraşul garnizoanei în care mi-am făcut serviciul militar, e mai departe de Ierusalimul

de pe Ozana, decât Ierusalimul de Sus. Mergi cu trenul trei zile şi trei nopţi.

— Cunosc bine America, a spus Puşcă-Lungă. Am familia acolo. Rude îndepărtate.

Era adevărat. Primea scrisori din Statele Unite. Avea rude dincolo de ocean.

— Dacă vrei să vii cu mine, te iau. În America, vei vedea, vei fi fericit. Vei vedea ce înseamnă un om fericit! Fiindcă, pe pământ, nu poţi fi fericit decât în America! E ţara belşugului! A fericirii! Adevăratul rai pământesc. Cei care n-au fost în America nu ştiu nimic despre fericirea de aici, de pe pământ.

Am hotărât deci să plecăm în America. Şi să ducem o viaţă fericită. Visam la ea zi şi noapte.

Nenorocirile Schipetarului, moartea sa, cariera de tâlhar şi hoţ la drumul mare a lui Ionel Mălai s-au născut din visul lor: de a trăi fericiţi pe pământ, de a merge în America, de a deveni americani. Pentru că visul e ca pânza unei corăbii. Te ajută să munceşti, să înaintezi în viaţă. Exact ca pânzele care ajută o ambarcaţiune să alunece pe mări. Dar dacă pânzele sunt prea mari pentru puterea şi pentru dimensiunea navei, atunci mergi spre naufragiu. Spre moarte. Trebuie să ai vise pe măsura puterilor tale. A greutăţii tale. A valorii tale. Şi America era un vis prea mare pentru cei doi prieteni, pentru Schipetar şi pentru Mălai, care tocmai îşi şi încheiaseră serviciul militar.

— Americanii, povestea Schipetar, sunt un popor bogat. Formidabil. Au inventat tot felul de maşini. Pentru toate muncile. Folosesc lucruri care nu există nicăieri altundeva pe pământ. Şi pe care omul nu le va avea decât în rai. Toţi ame-

ricanii sunt bogaţi, fericiţi. La ei, toate drumurile seamănă cu Calea Laptelui, sunt albe, drepte, nesfârşite... Merg cu toţii în maşini. Cerul lor e plin de avioane. Zboară cu toţii. Mai mult decât păsările... Dacă vom merge în America, vom trăi şi noi ca ei.

Din gura ucigaşului din Ierusalim, am aflat, la vârsta de şapte ani, că americanii au creat o civilizaţie atât de extraordinară, de fabuloasă, că nici măcar în basme nu există ceva asemănător. Din moment ce ei au această civilizaţie, acest confort, e normal să fie asemenea copiilor care, având jucării minunate, nu vor să meargă la culcare ca să profite la maximum de ele. Astfel americanii sunt totdeauna în lumea din afară, în exterior. În lumea minunată pe care au construit-o pentru ei. În ţara minunilor pe care şi-au făcut-o. Sunt pe drumuri. În aeroporturi. În restaurante. La teatru. La cinema. Folosind la maximum toate maşinile lor de fericire. Şi după ce au trăit în afară, nu mai au chef să se întoarcă înăuntrul lor. În viaţa lor interioară. Cea care este în inima şi sufletul fiecărui om. Ceea ce au ei în afară este incomparabil mai minunat. Ei trăiesc ca ţiganii care nu-şi fac tabăra decât în afara oraşelor. Şi trăind astfel numai în afară, au pierdut obiceiul de a fi singuri. Or acesta duce la o nenorocire cumplită: americanii pot face orice, dar nu pot fi ciobani. Pentru că un cioban e un om care trebuie să se mulţumească cu propria sa tovărăşie. Trebuie să trăiască cu el însuşi. Cu gândurile lui. Cu visurile lui. Cu sentimentele lui. Rupt de lumea din afară. Or un american rupt de civilizaţia sa, de lumea vizibilă a maşinilor şi

a confortului, rupt de societatea sa extraordinară, e mai mort decât un om al cărui cap a fost tăiat de trup. Lumea exterioară este mai importantă pentru americani decât propriul lor trup. Le înlocuieşte trupul. Totul este la ei exterior şi vizibil. În adâncul lor totul este uscat. Vid. Cum să trăieşti în vid? Fiindcă neglijând viaţa interioară, viaţa sufletului lor, au sfârşit prin a-l pierde. Dacă omul nu mai foloseşte anumite organe, aceste organe sfârşesc prin a dispărea. Şi dacă un american este abandonat singur cu el însuşi, e mai rău decât un om părăsit în mijlocul deşertului. Un american singur cu el însuşi este atât de speriat de vidul deşertului şi al neantului pe care îl descoperă în el, încât începe să bea. Pentru a cădea mort de beat şi a nu mai fi singur în deşertul lui. Pentru a trăi, el are nevoie de lumea din afară. Altfel e pierdut. Acest lucru aminteşte exclamaţia pusă de Ieremia în gura Iudeii care şi-a pierdut toate bogăţiile interioare pentru a le avea pe cele exterioare: *Ochiul meu mă doare*[1]... Poftind *bunătăţile cele văzute, a pierdut virtuţile cele nevăzute*[2]... Ca Eva, căci *femeia, socotind că rodul pomului este bun de mâncat şi plăcut la vedre şi vrednic de dorit, a luat din el şi a mâncat şi a dat bărbatului său şi a mâncat şi el*[3].

Ajunşi în acest stadiu, aceşti stăpâni absoluţi ai tuturor tehnicilor sunt lipsiţi de păstori. Şi o civilizaţie are nevoie de oi. Pentru lână, pentru

---

[1] *Plângerile lui Ieremia* 3, 51.

[2] SFÂNTUL GRIGORIE CEL MARE, *Despre viciile de căpetenie* II, 1.

[3] *Facerea* 3, 6.

carne, pentru brânză. Nu există viaţă fără oi. Dar cum să ai oi dacă nu ai păstor? Atunci americanii importă, plătind greutatea lor în aur, păstori din străinătate. A fi păstor înseamnă a fi un om care este fericit singur, în propria sa tovărăşie. Pentru că toate bogăţiile unui păstor sunt în el. Cei mai buni păstori din lume şi aproape singurii la ora actuală (pentru că neamul oamenilor bogaţi înăuntru e pe cale de dispariţie de pe întreaga suprafaţă a pământului), cei mai buni păstori, singurii oameni care au o viaţă interioară, se găsesc în munţi. Mai ales în ţările basce, în Pirinei, în Pind şi în Carpaţi. Atunci guvernul american importă păstori din aceşti munţi. Singurii care mai pot încă să dea păstori lumii. Şi Ionel Mălai şi Schipetar au hotărât să meargă în Statele Unite ca să se facă păstori.

Problema lor era să ajungă în America. Şi-au făcut rost de paşapoarte. Şi de actele necesare călătoriei. Le lipseau însă banii pentru a plăti vaporul. Au mers amândoi pe jos până în portul Constanţa, la Marea Neagră. Muncind ca zileri pe la ferme pentru adăpost şi hrană. La Constanţa, au încercat să se îmbarce ca marinari. Le-a fost imposibil. Au încercat să se îmbarce clandestin. Au fost arestaţi. Condamnaţi. Au făcut câteva săptămâni de închisoare. După care au fost trimişi la domiciliul lor. Din jandarmerie în jandarmerie. Cu cătuşele la mâini. Aceste umiliri, nedreptăţi, brutalitatea şi violenţele pe care le-au suportat din partea jandarmilor care i-au tratat ca pe ocnaşi i-au împietrit, i-au rănit, i-au schimbat.

Ajuns la Ierusalimul de pe Ozana, Ionel Mălai purta urmele loviturilor. Ale lanţurilor. Ale tortu-

rilor. Ca un ocnaş. Îmbătrânise cu douăzeci de ani şi inima sa se împietrise. De revoltă. De umilire.

Cât despre Schipetar, acesta a părăsit satul unde fusese condus de jandarmi şi, într-o bună zi, a sosit la Ierusalimul de pe Ozana.

— Vom jefui o cooperativă şi cu banii ne vom plăti călătoria în America, a propus Puşcă-Lungă. El îşi făcuse deja rost de puşcă care i-a adus şi porecla.

— Este rău să furi, a răspuns Ionel Mălai. E un păcat.

Ionel Mălai, din Ierusalimul de pe Ozana, era creştin. Dorea să-şi părăsească satul pentru a trăi în America, ca să fie fericit pe pământ, dar nu voia să piardă intrarea în Ierusalimul de sus, unde se află viaţa veşnică.

— Vorbe, a spus Schipetarul... e adevărat, nu trebuie să furi. Dar dacă furi banii statului, ai cooperativei, nu este un furt. E un furt atunci când iei ceea ce aparţine aproapelui tău. Dar statul nu e aproapele nostru. Statul nu e nimic. E nimicul. O ficţiune. Teoretic, statul suntem noi. Deci dacă luăm bani din casieria statului, este ca şi cum am lua din propriile noastre buzunare. Nu e un furt. Dumnezeu nu socoteşte acest lucru un păcat. Cele Zece Porunci nu spun nimic despre asta.

Schipetar vorbea minunat. Era un seducător. Un conducător înnăscut. L-a convins pe Ionel Mălai că nu vor avea nici un păcat dacă vor jefui casieriile statului. Ale cooperativelor. Ceea ce au şi făcut. Au fost incidente. Gardienii au fost răniţi. Alţi gardieni sau jandarmi care i-au surprins au fost ucişi. Şi încă tot nu aveau suma necesară. Jefuirea cârciumii şi uciderea lui Mocanu, cârciu-

marul, l-au descurajat pe Ionel Mălai. Dar era prea târziu. Au fost arestaţi. Au evadat. Ucigând un jandarm. După care Schipetarul a fost doborât de jandarmi. Ionel Mălai a rămas singur. I s-au pus în seamă toate crimele şi toate fărădelegile comise de Schipetar. Operau totdeauna împreună. Fuseseră arestaţi împreună. Acum când Schipetar era mort, Ionel Mălai, pe care nu-l mai numeau decât *ucigaşul din Ierusalim*, moştenise totul: arme, cartuşe, bani, chiar şi toate crimele care acum îi erau imputate numai lui.

— Eu, cu mâna mea, n-am ucis niciodată, nici n-am rănit pe nimeni, mi-a spus el. N-am purtat arme decât după moartea Schipetarului... L-am îngropat în pădure. Şi am luat tot ceea ce avea asupra lui. Pentru că, odată mort, nu mai avea nevoie de nimic. Nici de cartuşe. Nici de biletele de bancă. Am luat totul. L-am îngropat singur... Când voi ajunge în America voi face un parastas pentru sărmanul Schipetar...

— Şi banii de pe bumbac de ce i-ai furat?

— Îmi mai lipseau bani. Cum eram urmărit, nu mai puteam merge la Constanţa să iau vaporul pentru America. Am hotărât să merg cu trenul. Îmi lipseau însă banii de bilet până la Viena. Dar trecătoarea Panaghia este înzăpezită. Trenurile nu mai circulă. De câteva zile nu mai ştiu unde să mai merg. Trebuie să aştept deschiderea trecătorii. Sunt rănit. Nu pot rămâne în pădure pe frigul ăsta. Dacă intru într-o casă mă vor denunţa. Întrucât capul meu face un milion de lei. Atunci am venit aici fără să ştiu că şi tu eşti aici. Îţi mulţumesc că nu-mi porţi pică. Din nenorocire, l-am rănit pe tatăl tău. Involuntar. Mă crezi dacă-ţi

spun că niciodată n-am rănit, n-am lovit, nici n-am ucis pe nimeni?

— Dacă poliția te prinde te vor condamna pentru crimă. Pentru mai multe crime! am spus eu.

— Nădăjduiesc să-mi rup gâtul mai înainte! a răspuns el. Poliția nu va pune mâna pe mine!

Era abia începutul iernii. Prin alte părți era încă toamnă. Și culesul viilor. Aici însă căzuse deja zăpada. Trecătoarele erau închise. Ionel Mălai, ucigașul din Ierusalim, trebuia să rămână mult timp la noi. Împreună cu noi. Nu eram nemulțumit să-mi petrec iarna în tovărășia ucigașului din Ierusalim. Dormind împreună cu el pe cuptor. Dar mă temeam pentru viața sa. De două ori. Mai întâi, tot satul îl cunoștea. În curând avea să se afle că se găsește în casa parohială. Apoi era grav rănit. De același glonț care-l lovise pe tatăl meu. Abia putea să meargă. Nu se putea vindeca fără îngrijiri medicale. Dar era cu neputință să consulte un medic. Situația sărmanului ucigaș din Ierusalim era disperată. Era primul dușman serios pe care mi-l trimitea cerul. Dormind însă alături de el pe cuptor, am putut să-mi dau seama că era un om ca și mine. Ucigașul era prietenul meu. Nu un dușman.

L-am iubit și mi-a fost milă de el. Era un om care din pricina mizeriei și a sărăciei, voia să meargă în America, să se facă păstor, pentru că avea o viață interioară. Ca toți oamenii din munții noștri. A plecat puțin timp după aceea. Pe neașteptate. Lăsând un cuvânt în care ne spunea că va traversa munții pe jos. Nu putea să aștepte primăvara.

Vreau să cred că Ionel Mălai — ucigașul din Ierusalim — și-a înfăptuit visul de a deveni păstor

în America. Şi cred că minunilor civilizaţiei americane le-a preferat totdeauna minunile pe care le purta în inima sa. Că este deci un bun păstor. Şi că va fi un bun cetăţean în Ierusalimul cel de Sus. Dacă nu este deja. Căci între Ierusalimul de pe pământ şi Ierusalimul de sus a trebuit să treacă prin multe primejdii.

Cât despre mine, am plâns când a plecat. Când vom fi în Cer, îmi va povesti cum a străbătut trecătoarea Panaghia, pe jos, cu rana sa. În ce mă priveşte, îl aşteptam încă pe adevăratul meu duşman.

Şi iată că astăzi, după aproape o jumătate de secol, stărui în hotărârea mea de a sfinţi frumosul nume Virgil. Am făcut studii de teologie. Sunt preot. Ca strămoşii mei. Cum stă bine unui adevărat urmaş ai Marilor Scobai. Lumea mea, cea mai minunată, e tot cea a oamenilor care pot rămâne singuri cu ei înşişi fără a li se urî. Contrar americanilor. Sunt asemenea celor care pot fi păstori. O rasă pe cale de dispariţie. Fiindcă lumea din afară oferă prea multe minunăţii. Totul te invită în afară. Cât despre sfinţirea numelui de Virgil, cred în continuare că poate fi realizată. Acum, ca şi la vârsta de şapte ani, ştiu că pentru a deveni sfânt trebuie să-ţi iubeşti duşmanii. Şi nu duşmanii sunt cei care îmi lipsesc astăzi. Ei sunt nenumăraţi. Ca nisipul mării. Duşmani adevăraţi. Cumpliţi. Care mă pândesc zi şi noapte, în toate colţurile. Sunt înconjurat aproape numai de duşmani. Şi în ciuda numărului lor şi a strădaniilor mele de a-i iubi, în înaintarea mea în *politeia* spre desăvârşirea spirituală care duce la îndumnezeirea şi sfinţirea numelui de Virgil, am ajuns într-un punct mort. Duşmanii mei mi-au făcut

cele mai multe servicii pe acest pământ. Nici un prieten nu mi-a făcut, nici pe departe, serviciile pe care mi le-au făcut dușmanii. Datorită lor, a celor care mă spionează în toate colțurile și în toate clipele, sunt tot timpul în stare de veghe. Datorită dușmanilor mei, sunt obligat să-mi reduc pe cât e cu putință greșelile, păcatele, erorile. În viața mea tot ceea ce am înfăptuit bun pe acest pământ a fost datorită dușmanilor mei. Dacă n-am comis erori prea grave e datorită dușmanilor mei care aveau ochii ațintiți asupra mea. Trebuia să fiu atent la fiecare pas. De vreme ce tot binele pe care l-am înfăptuit pe pământ se datorează îndârjirii dușmanilor mei împotriva mea și ostilității lor, nu pot să am față de ei decât recunoștință. E normal să ai recunoștință față de cei care te ajută să faci binele și să eviți răul. Sunt deci infinit recunoscător nenumăraților mei dușmani. Și mărturisesc că, fără ei, n-aș fi putut realiza nimic bun. Și că toate greșelile, toate erorile și toate păcatele pe care nu le-am comis, le datorez de asemenea dușmanilor mei. Fiindcă ei nu iartă, cum fac prietenii. Le sunt deci de două ori recunoscător pentru a mă fi ajutat și a mă ajuta încă, zi și noapte, prin supravegherea lor nemiloasă. Nu-i pot urî deci, fiindcă mi-au adus, îmi aduc și-mi vor aduce, până la sfârșitul zilelor, cele mai mari servicii, pe care nici un prieten nu mi le-ar putea face!

Un fapt e sigur. Logic nu pot să-mi urăsc dușmanii. Desigur, lupt împotriva lor. Dar nu nutresc față de ei nici un sentiment de ură.

Dar nu e de ajuns să nu-ți urăști dușmanii. Pentru a sfinți numele de creștin, trebuie să-i

iubeşti. Am convingerea că-i iubesc din toată inima mea, pe deplin, pe scumpii mei duşmani. Pe toţi. Fără ei aş fi pierdut. Dar iubirea mea e interesată. Nu este adevărata iubire creştină. Spontană, dezinteresată, gratuită.

Uneori, mă las convins că mi-aş iubi duşmanii chiar dacă nu mi-ar fi colaboratori atât de preţioşi! După care mă cuprinde îndoiala. În materie de iubire nu eşti niciodată sigur. Omul nu ştie niciodată cu precizie dacă iubeşte cu adevărat sau crede doar că iubeşte.

Chiar şi în banala iubire pământească dintre bărbat şi femeie, crezi de bună credinţă că iubeşti. Juri că este adevărat şi veşnic. Dar, în realitate, te înşeli. Ai doar iluzia că iubeşti.

Nu există decât două mijloace de a face dovada iubirii tale. Mai întâi, să-ţi dai viaţa pentru cel pe care-l iubeşti.

A doua probă, neîndoielnică, e aceea de a-ţi ierta duşmanii, de a-i binecuvânta şi a te ruga pentru ei în clipa în care te trimit la moarte. Aşa cum a făcut Hristos. Şi cum au făcut nenumăraţii mucenici. Cuvintele rostite de Hristos înainte de a-şi da duhul pe cruce sunt o certitudine. El Şi-a iubit duşmanii. I-a iertat. S-a rugat pentru ei. El este sfânt.

De un sfert de secol trăiesc în exil înconjurat de toate părţile de duşmanii mei aşa cum un vapor e înconjurat de apă. Şi aşa cum marinarul e sigur că rămăşiţele sale pământeşti nu vor fi îngropate în pământ, ci vor fi aruncate în mare, aşa şi eu am aceeaşi certitudine că-mi voi sfârşi zilele ucis de duşmanii care mă înconjoară. Logic, nu-mi pot da sufletul decât în mâna nenumăra-

ţilor, neînduplecaţilor mei duşmani. Dar, în vremea mea, oamenii nu mai sunt răstigniţi ca pe vremea lui Hristos, într-un loc public, în afara oraşului, în faţa mulţimii care asistă la supliciu. Nu mai sunt omorâţi cu pietre, aşa cum a fost ucis diaconul Ştefan. Nu mai sunt spânzuraţi în public. Nu mai sunt aruncaţi la fiare sălbatice în arene în faţa a mii de spectatori. În zilele noastre eşti ucis de la distanţă. În secret. Fără a lăsa urme. Şi în clipa în care duşmanii îmi vor lua viaţa, îmi voi da seama dacă îi iubesc. Nu înainte. Dar, în acel moment, nu va fi nici un martor. Numai Dumnezeu Care e pretutindeni. Numai el va fi martorul morţii mele. Numai El va vedea dacă îi iubesc pe cei care mă omoară.

Îl iubesc pe Dumnezeu pentru că e creatorul meu. E Tatăl meu. Este marele meu Arhiereu. Dar Îl iubesc mai cu seamă pentru că va fi singurul martor al morţii mele. El singur va înţelege şi va vedea dacă îi iubesc cu adevărat pe duşmanii mei şi dacă i-am iertat pentru moartea mea. Cum am hotărât să fac, de la vârsta de şapte ani, pentru că nu există Sfântul Virgil în calendar, şi pentru că am trăit pe pământ fără a avea sărbătoare onomastică.

Dar sfârşitul acestei aventuri nu-l va cunoaşte nimeni. Un suspans va rămâne mereu. Numai Dumnezeu va vedea şi va auzi din gura mea, în clipa în care îmi voi da ultima suflare, dacă i-am iubit pe ucigaşii mei. Dacă merit slava pe care o doresc. Şi care este cea mai mare slavă a omului.

Cuprins

I. Nefericirea de a te numi Virgil 5
II. Βιος και πολιτεια 71
III. Strămoşii, albi ca neaua... 91
IV. De ce ţinutul meu natal se numeşte Neamţ? 103
V. Cum am ajuns la şapte ani vornicel călare al Împărătesei cerului 117
VI. De ce la noi preoţii au femei şi copii în timp ce în alte părţi sunt celibi 137
VII. Evreii m-au numit Malac 147
VIII. „Pâinea noastră cea de toate zilele" în gura unui mic mâncător de mămăligă . 157
IX. Bumbacul egiptean 173
X. Crima de duminică dimineaţa din casa parohială 189
XI. Biserici şi orhidee 205
XII. Părintele Melchisedec, Marele Scobai, parohul Ierusalimului de pe Ozana ... 213
XIII. Repetiţia generală a învierii morţilor . 231
XIV. Dumnezeu îmi aude rugăciunea şi-mi trimite primul duşman: ucigaşul din Ierusalim, ca să locuiască împreună cu mine 247
XV. Călătorind între cele două Ierusalimuri . 263

Editura și Librăria DEISIS
str. Timotei Popovici, nr. 21, 550164 Sibiu
tel./fax 0269-214272
www.edituradeisis.ro

Difuzare: SC SUPERGRAPH SRL
str. Ion Minulescu, nr. 36
031216 București, sector 3
tel. 021-3206119, fax 021-3191084

Tiparul executat la SC LUMINA TIPO SRL
str. Luigi Galvani, nr. 20 bis, sector 2, București
tel./fax 021-2113260, 021-2122927
e-mail: office@luminatipo.com
www.luminatipo.com

În prelungirea amintirilor despre tatăl său, „preotul care s-a urcat la cer", părintele Gheorghiu își evocă aici mai pe larg primii ani din viață, o viață petrecută în jurul Bisericii. Dându-și seama că poartă un nume care nu există în calendarul bisericesc, copilul Virgil își propune la vârsta de șapte ani să se facă el însuși sfânt. Află că pentru aceasta trebuie să ajungă să-și iubească vrăjmașii...

Într-o minunată împletire de poezie, suspans și înaltă spiritualitate, ni se oferă o neuitată inițiere într-un creștinism trăit ca realizare a aspirației spre sfințenie a ființei umane. Hagiografia nu ține de spectaculos, ci e perfect ancorată în viață ca răspunsul sufletului credincios la chemarea Evangheliei ce răsună de veacuri în Biserică.

Lectură fascinantă, aceste noi amintiri dintr-o copilărie teologică sunt nu numai o admirabilă teologie literară, ci și poate cartea cea mai revelatoare a sufletului părintelui Virgil Gheorghiu.

ISBN 978-973-7859-37-2